

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

Η συμβολή των γηγενών πληθυσμών στην προσαρμογή για την κλιματική αλλαγή. Η περίπτωση των παράκτιων κοινοτήτων της Αρκτικής και των SIDS.

Τμήμα: Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών

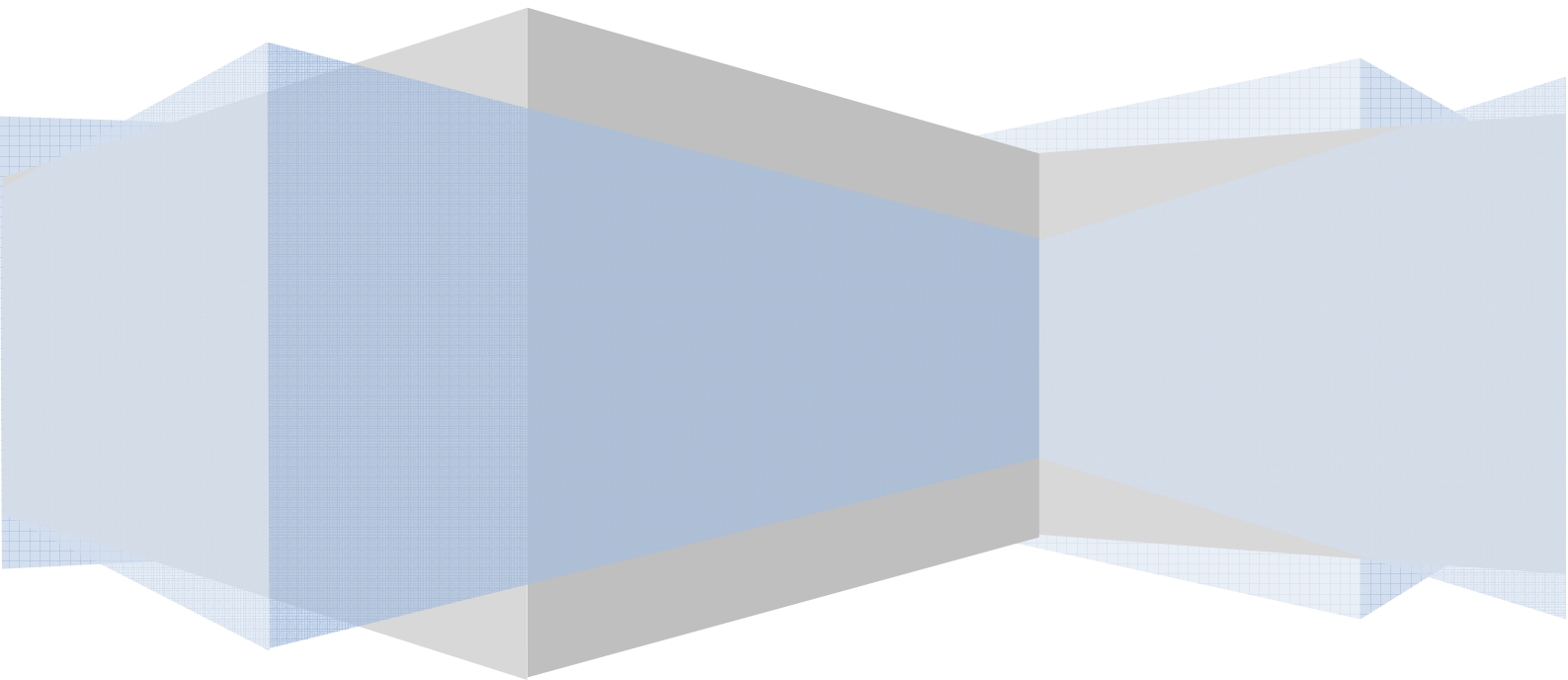
Ειδίκευση: Περιβαλλοντική Διακυβέρνηση και Βιώσιμη Ανάπτυξη

Επιβλέπων καθηγητής: Γρηγόριος Τσάλτας

Φοιτήτρια: Περάκη Μιχαέλα

A.M.:1210 M076

Αθήνα, 2012

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΓΣ	Γενική Συνέλευση
ΗΠΑ	Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής
ΜΚΟ	Μη Κυβερνητική Οργάνωση
ΟΗΕ	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
ΠΟΥ	Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας
CBA	Community Based Adaptation
CDM	Clean Development Mechanism
CIEL	Center for International Environmental Law
COP	Conference of the Parties
ECOSOC	Economic and Social Council
ENSO	El Nino Southern Oscillation
FAO	Food and Agriculture Organization
GCF	Green Council and Finance
ICC	Inuit Circumpolar Council
IIPFCC	International Indigenous Peoples Forum on Climate Change
ILO	International Labor Organization
IPCC	Intergovernmental Panel on Climate Change
LDC	Least Developed Countries
OAS	Organization of American States
OHCHR	Office of the High Commissioner for Human Rights
REDD	Reducing Emissions from Deforestation and Forest Degradation
SIDS	Small Island Developing States
TEEB	The Economics of Ecosystems and Biodiversity
UNDG	United Nations Development Group
UNDP	United Nations Development Programme
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
UNFCCC	United Nations Framework Convention on Climate Change
UNFRA	United Nations Population Fund
UNICEF	United Nations International Children's Emergency Fund
UNIPP	United Nations Indigenous People Partnership

Περιεχόμενα

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ	σελ. 1
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	σελ. 2
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	σελ. 5
ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ	
Κεφάλαιο 1^ο	σελ. 9
1.1. Η έννοια της προσαρμογής	σελ. 9
1.1.1. Ο ορισμός της προσαρμογής και η συμβολή της στην αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής	σελ. 9
1.1.2. Η διαδικασία επιλογής της σωστής μορφής προσαρμογής	σελ. 13
1.1.3. Community-based adaptation	σελ. 15
1.1.4. Σχέση έννοιας προσαρμογής με τη μείωση κινδύνου καταστροφών (DRR-Disaster Risk Reduction)	σελ. 18
1.2. Οι κοινότητες των γηγενών	σελ. 20
1.3. Η έννοια της κλιματικής δικαιοσύνης	σελ. 24
Κεφάλαιο 2^ο	σελ. 27
2.1. Ιστορική αναδρομή της προστασίας των δικαιωμάτων των γηγενών πληθυσμών στο πλαίσιο του διεθνούς δικαίου	σελ. 27
2.2. Το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης	σελ. 31
2.3. Η αναφορά των αυτοχθόνων σε διεθνή κείμενα	σελ. 37
2.3.1. Η Σύμβαση του ILO No 169 για τους Αυτόχθονες Πληθυσμούς και τις Φυλές	σελ. 37
2.3.2. Η Διακήρυξη των ΗΕ για τα Δικαιώματα των Αυτοχθόνων	σελ. 38
2.3.3. Σύμβαση-Πλαίσιο των ΗΕ για την Κλιματική Αλλαγή (UNFCCC)	σελ. 39
2.3.4. 4 ^η Έκθεση αξιολόγησης για τις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής, την προσαρμογή, και την ευπάθεια, του IPCC, 2007	σελ. 40

2.3.5. Η ανάλυση του Στερν για τα οικονομικά της κλιματικής αλλαγής, 2006	σελ. 40
2.4. Διεθνείς κινήσεις με στόχο την εξασφάλιση των δικαιωμάτων των αυτοχθόνων	σελ. 41
2.4.1. Παγκόσμιο Έτος για τους Αυτόχθονες του Κόσμου	σελ. 41
2.4.2. Η πρώτη Παγκόσμια Δεκαετία των ΗΕ για τους Αυτόχθονες	σελ. 42
2.4.3. Η δεύτερη Παγκόσμια Δεκαετία των ΗΕ για τους Αυτόχθονες	σελ. 43
2.4.4. Η Συνδιάσκεψη των Αυτοχθόνων για την Κλιματική Αλλαγή και η Διακήρυξη για τα δικαιώματα της Μητέρας Γης	σελ. 44
2.4.5. Παγκόσμιο Συνέδριο για τους Αυτόχθονες-2014	σελ. 46
2.4.6. Στρατηγικό Πλαίσιο των ΗΕ για τη Συνεργασία των Αυτοχθόνων	σελ. 47
2.5. Η προσφυγή των Ίνουιτ κατά των ΗΠΑ	σελ. 48

Κεφάλαιο 3^ο σελ. 53

3.1. COP3- Το Πρωτόκολλο του Κιότο	σελ. 53
3.2. COP13- Ο Οδικός Χάρτης του Μπαλί	σελ. 55
3.3. COP15- Η Συμφωνία της Κοπεγχάγης	σελ. 58
3.4. COP16- Οι Συμφωνίες του Cancun	σελ. 60
3.5. COP17- Η Πλατφόρμα του Durban	σελ. 62
3.6. Ρίο+20- Το Συνέδριο των ΗΕ για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη	σελ. 69

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

Κεφάλαιο 4^ο σελ. 76

4.1. Οι επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής στα SIDS	σελ. 76
4.2. Οι επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής στις παράκτιες κοινότητες του Αρκτικού Κύκλου και των πληθυσμών των Ίνουιτ	σελ. 85

Κεφάλαιο 5^ο σελ. 96

5.1. Ποια η σημασία της CBA	σελ. 96
5.2. Η σωστή επιλογή CBA	σελ. 101
5.3. Εργαλεία CBA	σελ. 108

Κεφάλαιο 6^ο	σελ. 115
6.1. Τι είναι παραδοσιακή γνώση και ποια η σημασία της	σελ. 115
6.2. Κίνδυνοι για την παραδοσιακή γνώση και μέτρα αντιμετώπισης	σελ. 121
6.3. Η σχέση παραδοσιακής-επιστημονικής γνώσης	σελ. 125
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	σελ. 131
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	σελ. 135

Εισαγωγή

Η κλιματική αλλαγή είναι ένα φαινόμενο το οποίο χαρακτηρίζεται ως πρόσφατο. Ως βασική αιτία αυτού του φαινομένου ορίζεται ο τρόπος ζωής των λαών των αναπτυγμένων κρατών ειδικά από τη βιομηχανική επανάσταση και μετά. Αντίθετες φωνές υποστηρίζουν ότι αλλαγές στο κλίμα υφίσταντο ανέκαθεν και το φαινόμενο αυτό είναι ανύπαρκτο, όμως η ραγδαία αύξηση των χαρακτηριστικών του, όπως αύξηση της θερμοκρασίας, των ακραίων καιρικών φαινομένων, της ανόδου της στάθμης της θάλασσας κ.ά. και τα στοιχεία που επαληθεύουν τα παραπάνω είναι αποδείξεις ότι όντως βιώνουμε αυτό το φαινόμενο.

Το φαινόμενο αυτό έχει προκαλέσει σημαντικές αλλαγές στη καθημερινότητα των ανθρώπων. Ενδιαφέρον αποτελεί όμως ο ιδιαίτερος τρόπος που αυτές οι αλλαγές εκδηλώνονται. Πιο συγκεκριμένα, τα χαρακτηριστικά των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής είναι ότι ξεκίνησαν να εκδηλώνονται σε μέρη όπου είναι ευάλωτα ως οικοσυστήματα. Έτσι, τα μικρά νησιωτικά κράτη (SIDS) και η περιοχή του Αρκτικού κύκλου είναι σήμερα οι περιοχές που πλήττονται περισσότερο από τις αλλαγές του κλίματος. Τα οικοσυστήματα αυτά εκτός από εύθραυστα είναι και ιδιαίτερα σημαντικά καθώς διακρίνονται από μία σειρά σημαντικών χαρακτηριστικών, όπως η ιδιαίτερα πλούσια βιοποικιλότητα τους. Επιπλέον, ειδικά στην περιοχή του Αρκτικού κύκλου, η αύξηση της θερμοκρασίας, που μεταξύ άλλων είναι ταχύτερη από κάθε άλλο μέρος του πλανήτη, οδηγεί στο λιώσιμο των πάγων που καλύπτουν την περιοχή. Αυτό το φαινόμενο εκτός από τις αλλαγές που επιφέρει στην περιοχή όπου εκτυλίσσεται, επηρεάζει έντονα και τον υπόλοιπο πλανήτη καθώς το λιώσιμο των πάγων είναι μία από τις βασικές αιτίες που οδηγούν στην άνοδο της στάθμης της θάλασσας, η οποία παρατηρείται παγκοσμίως και έχει αρχίσει να παρουσιάζει προβλήματα ήδη σε άλλες περιοχές όπως η Βόρεια Ευρώπη.

Μέσω των αλλαγών στα οικοσυστήματα και εξ' αιτίας των έντονων καιρικών φαινομένων και των επιπτώσεων τους επηρεάζονται και οι άνθρωποι που ζουν σε αυτές τις περιοχές. Η αδικία υφίσταται στο γεγονός ότι οι πληθυσμοί αυτοί διάγουν έναν άκρως βιώσιμο τρόπο ζωής με αποτέλεσμα να ευθύνονται από ελάχιστα έως καθόλου για την κατάσταση που τους περιβάλλει. Συν τοις άλλοις οι πληθυσμοί αυτοί δε διαθέτουν τα μέσα (οικονομικά, τεχνικά, κτλ) να καταπολεμήσουν αυτές τις επιπτώσεις. Στις περιοχές αυτές κατοικούν αυτόχθονες(ή αλλιώς γηγενείς), οι οποίοι είναι ένα είδος αρχέγονων φυλών που κατοικούν στα ίδια μέρη επί χιλιετίες. Η ζωή τους είναι απλή και προσαρμοσμένη με το περιβάλλον τους μέσα στο οποίο ζουν με αρμονία.

Οι πληθυσμοί αυτοί αγαπάνε και προστατεύουν τη φύση καθώς αυτή τους παρέχει την τροφή τους, το κατάλυμα τους αλλά την έχουν συνδυάσει και με άλλες πτυχές της καθημερινότητας τους όπως την θρησκεία και τον πολιτισμό τους. Όπως γίνεται αντιληπτό, η καταστροφή του φυσικού αυτού περιβάλλοντος μεταβάλλει άρδην την καθημερινότητα τους και τους οδηγεί σε έναν τρόπο ζωής εντελώς καινούριο, διαφορετικό και ενίοτε ανεπιθύμητο.

Η αναστροφή της κατάστασης αυτής είναι από δύσκολη έως απίθανη. Ήδη επιφάνειες από τα εδάφη εκείνων των περιοχών έχουν αρχίσει να χάνονται ανεπιστρεπτί. Για την αντιμετώπιση αυτού του φαινομένου δύο μέθοδοι υπάρχουν, αυτή του μετριασμού και αυτή της προσαρμογής. Ο μετριασμός περιλαμβάνει την

ανάληψη μέτρων με στόχο να περιοριστούν οι αιτίες που προκαλούν το φαινόμενο της κλιματικής αλλαγής. Όπως γίνεται αντιληπτό, η ανάληψη τέτοιων μέτρων εκ μέρους των αυτοχθόνων δε θα βοηθούσαν ιδιαίτερα την κατάσταση, δεδομένου του ότι, όπως ήδη αναφέρθηκε, οι αυτόχθονες δεν συμβάλλουν ιδιαίτερα στην κλιματική αλλαγή. Αντιθέτως, η προσαρμογή είναι μία έννοια άκρως χρήσιμη για αυτούς καθώς πρόκειται για μία διαδικασία που θα τους βοηθήσει να ρυθμίσουν τις ζωές τους με βάση τα νέα δεδομένα που επικρατούν στο περιβάλλον τους.

Η προσαρμογή είναι μία διαδικασία που μπορεί να πάρει πολλές μορφές αναλόγως των περιστάσεων που έχει να αντιμετωπίσει. Σκοπός της εργασίας είναι να εντοπίσει ποιες είναι οι συνθήκες που επικρατούν στις περιοχές των παράκτιων κοινοτήτων των SIDS και του Αρκτικού κύκλου και να περιγράψει με ποιο τρόπο προσπαθούν αυτές οι κοινότητες να εφαρμόσουν την προσαρμογή στις περιοχές τους.

Η εργασία ξεκινάει με το πρώτο μέρος όπου αναπτύσσονται έννοιες και δράσεις που αφορούν τους αυτόχθονες και την κατοχύρωση των δικαιωμάτων τους που διακυβεύονται από την κλιματική αλλαγή. Πιο συγκεκριμένα, στο πρώτο κεφάλαιο αναπτύσσονται οι βασικές έννοιες του αντικειμένου που εξετάζεται. Οι έννοιες αυτές είναι η προσαρμογή και οι γηγενείς κοινότητες. Εξ' αιτίας του παράδοξου που αναφέρθηκε προηγουμένως, ότι δηλαδή η κλιματική αλλαγή πλήττει πρώτα και σφοδρότερα εκείνους που έχουν συμβάλει τα ελάχιστα στην εμφάνιση της, αφιερώνεται ένα μέρος στην έννοια της κλιματικής δικαιοσύνης.

Στο δεύτερο κεφάλαιο, εξετάζεται η πορεία των αυτόχθονων κοινοτήτων στο χώρο του διεθνούς δικαίου μέσα στο χρόνο. Μέσα από αυτό το κεφάλαιο θα αναλυθεί η αντιμετώπιση που είχαν οι αυτόχθονες από τον αναπτυσσόμενο κόσμο ανά τους αιώνες καθώς και το αν, τότε και πώς άρχισαν να κατοχυρώνονται διεθνώς δικαιώματα που να αφορούν αυτούς και τις επικράτειες τους. Η χρήση αυτού του κεφαλαίου έγκειται στο γεγονός ότι σήμερα με τις συνθήκες που επιβάλλει η κλιματική αλλαγή, η καθημερινότητα έχει κατασταθεί επικίνδυνη για αυτούς. Βρίσκονται σε κίνδυνο δικαιώματα όπως αυτό σε ένα υγιές περιβάλλον μέχρι και το δικαίωμα στη ζωή. Σε ποιο βαθμό λοιπόν έχουν κατοχυρώσει αυτά τα δικαιώματα και ποια άλλα δικαιώματα τους διακυβεύονται θα εξεταστεί σε αυτό το κεφάλαιο.

Στη συνέχεια, στο τρίτο κεφάλαιο εξετάζονται οι κινητοποιήσεις των αυτοχθόνων στα πλαίσια της διεθνούς κοινότητας. Με άλλα λόγια, αναφέρονται κάποιες από τις βασικότερες συνδιασκέψεις που έχουν γίνει κυρίως στα πλαίσια των ΗΕ για το ζήτημα της κλιματικής αλλαγής και του περιβάλλοντος. Κάποια από τα ζητήματα που τίγονται είναι πώς βλέπουν οι αυτόχθονες αυτές τις κινήσεις, με ποιο τρόπο συμμετέχουν σε αυτές, τι είδους αντιμετώπιση τους επιφυλάσσει η διεθνής κοινότητα και αν εν τέλει επηρεάζουν τα δρώμενα και επωφελούνται από αυτά.

Προχωρώντας, αρχίζει το δεύτερο μέρος της εργασίας. Σε αυτό το σημείο εξετάζονται οι περιπτωσιολογικές μελέτες της εργασίας. Στο τέταρτο κεφάλαιο, αναλύεται το πώς η κλιματική αλλαγή έχει επηρεάσει κάθε μία από τις δύο περιοχές και τις κοινότητες της. Στην περίπτωση των SIDS η μελέτη εστιάζει στον Ειρηνικό καθώς αυτή είναι η περιοχή με τη μεγαλύτερη συγκέντρωση μικρών νησιωτικών κρατών που κατοικούνται από γηγενείς πληθυσμούς. Και από την τροπική περιφέρεια του Ειρηνικού μεταβαίνουμε στην παγωμένη περιοχή του Αρκτικού κύκλου. Στον Αρκτικό κύκλο συναντάμε τους Ίνουιτ, οι οποίοι αν και

διασκορπισμένοι σε διάφορες χώρες και κοινότητες δεν παύουν χάρη στα κοινά τους χαρακτηριστικά και την κοινή καταγωγή τους να αποτελούν μία ομοιόμορφη πληθυσμιακή ομάδα. Αναλύεται ο τρόπος που το λιώσιμο του πάγου καθώς και τα άλλα φαινόμενα που οφείλονται στην κλιματική αλλαγή επηρεάζουν την καθημερινότητα τους.

Συνεχίζοντας με το πέμπτο κεφάλαιο, εξετάζουμε την έννοια της CBA-Community Based Adaptation. Όπως μαρτυρά και ο τίτλος της αυτό το είδος προσαρμογής έχει ως αντικείμενο την προσαρμογή στα πλαίσια της κοινότητας. Εδώ θα εξεταστεί το πώς οι κοινότητες αυτές έχουν μάθει να προσαρμόζονται στις μεταβαλλόμενες συνθήκες της περιοχής τους. Ποιες μεθόδους και πρακτικές ακολουθούν και μέσα από ποιες διαδικασίες καταλήγουν στις εκάστοτε αποφάσεις. Επίσης, καθώς η προσαρμογή συχνά δεν είναι ζήτημα αμιγώς της κοινότητας αλλά μπορεί να δεχθούν και εξωτερική βοήθεια, το τελευταίο μέρος του κεφαλαίου αφιερώνεται σε μεθόδους και εργαλεία που εξωτερικοί δρώντες, όπως για παράδειγμα ερευνητές, βοηθάνε τους αυτόχθονες να εφαρμόσουν. Στόχος είναι να επωφεληθούν οι αυτόχθονες μαθαίνοντας νέους τρόπους εφαρμογής αλλά συχνά το όφελος είναι αμοιβαίο καθώς μέσα από τη συναναστροφή με τους αυτόχθονες οι ερευνητές αποκομίζουν πληροφορίες που είναι χρήσιμες για αυτούς και δε θα μπορούσαν να αποκτήσουν διαφορετικά.

Στο έκτο και τελευταίο κεφάλαιο θίγεται το ζήτημα της παραδοσιακής γνώσης. Η παραδοσιακή γνώση και οι παραδοσιακές πρακτικές είναι ιδιαίτερο χαρακτηριστικό των αυτοχθόνων. Την έχουν αποκτήσει μέσα από τα χρόνια εμπειρίας τους μέσα στη φύση και τη χρησιμοποιούν σε όλες τις πτυχές της ζωής τους. Σε αυτά τα πλαίσια η παραδοσιακή γνώση χρησιμοποιείται από τους γηγενείς και για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής. Ωστόσο, και αυτό το στοιχείο δεν έχει μείνει ανέπαφο. Ο τρόπος που έχει επηρεαστεί η παραδοσιακή γνώση και τι επιπτώσεις έχει επιφέρει αυτή η αλλοίωση αναλύονται σε αυτό το κεφάλαιο. Μία ακόμη συνιστώσα που θίγεται είναι ποια η σχέση παραδοσιακής και επιστημονικής γνώσης απέναντι στο φαινόμενο της κλιματικής αλλαγής, ποια τα κοινά και ποιες οι διαφορές τους.

Στο σημείο αυτό θα ήθελα να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα καθηγητή μου κύριο Τσάλτα Γρηγόρη καθώς και τους ερευνητές του ΕΚΕΠΕΚ, με μία ειδική αναφορά στον κύριο Μαυρογένη Σταύρο και την κυρία Φωτεινακοπούλου Νατάσσα, για την παροχή βοήθειας και τη στήριξη καθ' όλη τη διάρκεια εκπόνησης της παρούσας εργασίας.

~ Μέρος Πρώτο ~

Κεφάλαιο 1^ο

1.1 Η έννοια της προσαρμογής

1.1.1 Ο ορισμός της προσαρμογής και η συμβολή της στην αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής

Η προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή είναι μία διαδικασία κατά την οποία το σύστημα που πλήττεται από τις συνέπειες της κλιματικής αλλαγής προσπαθεί να προσαρμοστεί στα νέα δεδομένα ώστε να καταφέρει να επιβιώσει υπό τις νέες συνθήκες. Ως ένα πιο ολοκληρωμένο ορισμό, θα μπορούσαμε να πούμε ότι με τον όρο προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή αναφερόμαστε στην «*Ρύθμιση των φυσικών ή ανθρώπινων συστημάτων σε απόκριση των πραγματικών ή αναμενόμενων φαινομένων ή των επιπτώσεων τους που μετριάξει τη βλάβη ή εκμεταλλεύεται ωφέλιμες ευκαιρίες. Διάφοροι τύποι προσαρμογής μπορούν να εντοπιστούν όπως προληπτική και ανακλαστική, ιδιωτική και δημόσια, και αυτόνομη και σχεδιασμένη*»(IPCC,2001). Η προσαρμογή είναι μία έννοια που πρόσφατα έκανε αισθητή την παρουσία της στις σπουδές για την ευπάθεια στην κλιματική αλλαγή. Αν και η ενασχόληση με αυτή τείνει να γίνει αρκετά εντατική υπάρχουν ακόμη αρκετά κενά.

Η προσαρμογή είναι συνάρτηση πολλών παραγόντων και κριτηρίων, όπως ο σκοπός, ο χρόνος¹, η δράση² κ.ά. και διακρίνεται σε πολλά είδη όπως, βραχυχρόνια ή μακροχρόνια, ενεργή ή παθητική, αυτόνομη ή σχεδιασμένη³.

Ωστόσο, αξίζει να σημειωθεί ότι η πρόβλεψη της κατάλληλης προσαρμογής δε συνεπάγεται πάντα και την εφαρμογή της στην πράξη. Ως προσαρμογή επίσης,

¹ Στην προσαρμογή υπάρχουν «πρωτογενείς» και «δευτερογενείς» παρεμβάσεις. Οι πρώτες είναι προληπτικές ενώ οι δεύτερες δρουν μετά την εμφάνιση των αποτελεσμάτων της αλλαγής, “Adaptation to Climate Change in the Context of Sustainable Development and Equity”, Agency Sustainable Development, 2001, σελ.901

² Η δράση μίας προσαρμοστικής διαδικασίας μπορεί να είναι προστατευτική, προληπτική, θεραπευτική, να διατηρήσει τα στοιχεία του συστήματος ή αν επιβάλλει αλλαγές.

³ Αυτόνομη προσαρμογή ονομάζεται η άμεση αντίδραση σε μία συνθήκη χωρίς παρεμβάσεις του δημόσιου τομέα αλλά με ιδιωτική πρωτοβουλία και είναι συνήθης στα μη οργανωμένα συστήματα. Οι αυτόνομες προσαρμογές είναι συνήθως ad hoc. Αυτού του είδους η προσαρμογή λαμβάνεται υπ’ όψη στις αξιολογήσεις ευπάθειας. Επίσης, τέτοιου είδους προσαρμογή έχουμε όταν για παράδειγμα ένα οικοσύστημα αντιδρά αυτόματα σε μία αλλαγή του κλίματος προκειμένου να ανταποκριθεί στις διαφοροποιημένες συνθήκες. Αντιθέτως, η σχεδιασμένη προσαρμογή είναι προσαρμογή σε αναμενόμενα φαινόμενα και η εφαρμογή της ξεκινάει προτού γίνει αντιληπτός ο αντίκτυπος τους. Αυτού του είδους η προσαρμογή σχεδιάζεται κυρίως από δημόσιους φορείς(κυβέρνηση σε κάθε επίπεδο)αν και δεν αποκλείεται η συμμετοχή και ιδιωτών(εταιρείες, νοικοκυριά, άτομα κτλ.). οι πόλοι των δύο μπορεί να είναι χωριστοί αλλά όχι και ασύνδετοι., “Adaptation to Climate Change in the Context of Sustainable Development and Equity”, Agency Sustainable Development, 2001, σελ.883.

ορίζεται τόσο η διαδικασία όσο και η κατάσταση στην οποία βρίσκεται ένα σύστημα κατά τη διαδικασία της προσαρμογής. Οι τρεις θεμέλιοι λίθοι της προσαρμογής είναι οι εξής: πρώτον, μείωση της ευαισθησίας του συστήματος στην κλιματική αλλαγή, δεύτερον, αλλαγή αναφορικά με την έκθεση του συστήματος στην κλιματική αλλαγή και τρίτον, αύξηση της αντοχής-προσαρμοστικότητας του συστήματος στην κλιματική αλλαγή⁴. Η περιοχή όπου λαμβάνει χώρα η προσαρμογή λαμβάνει διάφορες ονομασίες όπως «σύστημα ενδιαφέροντος», «μονάδα ανάλυσης», «ευαίσθητο σύστημα» κ.ά. Η διαδικασία της προσαρμογής αναφέρεται σε διεθνή κείμενα όπως το άρθρο 2 και 4.1 της Σύμβασης-Πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών για την Κλιματική Αλλαγή (UNFCCC) αλλά και το αρ.10 στο Πρωτόκολλο του Κιότο⁵ όπου προτρέπονται δράσεις για την επίτευξη της προσαρμογής στην κλιματική αλλαγή.

Συνήθως η προσαρμογή λαμβάνει χώρα όπου οι επενδύσεις που απαιτούνται είναι βραχυπρόθεσμες παρά μακροπρόθεσμες⁶. Για την επένδυση σε μία μακροπρόθεσμη πολιτική συνήθως πρέπει να υπάρξει ένας καταλύτης που να υποδεικνύει σοβαρή απειλή. Όταν το κόστος προσαρμογής είναι μεγάλο σημαίνει ότι οι άνθρωποι αφιερώνουν μεγάλο μέρος του εισοδήματός τους για τη βελτίωση της καθημερινότητάς τους. Δεν είναι σίγουρο ωστόσο ότι η προσαρμογή στην οποία επενδύουν θα αποδειχθεί μακροπρόθεσμα επωφελής. Ένα είδος προσαρμογής μπορεί στη συνέχεια να χρειαστεί αντικατάσταση λόγω αλλαγής συνθηκών όπως για παράδειγμα, πληθυσμιακή πίεση ή αλλαγή κυβερνητικής πολιτικής. Αν η υφιστάμενη προσαρμογή αποσυρθεί χωρίς πλήρη αντικατάσταση, αυτό μαρτυρά την ευπάθεια της εν λόγω κοινότητας⁷.

Η ευπάθεια είναι μία άλλη έννοια με την οποία είναι άμεσα συνδεδεμένη η προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή. Για την ακρίβεια, προσαρμογή είναι η δυνατότητα του συστήματος να μειώσει την ευπάθεια του και συνεπώς και τις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής. Η ευπάθεια εξαρτάται από πολλούς παράγοντες και ως φαινόμενο μπορεί να διαφέρει από κοινωνία σε κοινωνία, από τόπο σε τόπο ακόμα και μέσα στο χρόνο. Για το βαθμό ευαισθησίας ως προς την κλιματική αλλαγή σημασία δεν έχει μόνο η ευπάθεια του συστήματος αλλά και η ευαισθησία των κοινωνικών ομάδων που διαβιούν μέσα σε αυτό και η συνακόλουθη δυνατότητα τους να προσαρμοστούν. Οι γηγενείς πληθυσμοί είναι από τους πιο ευπαθείς πληθυσμούς του πλανήτη καθώς η γεωγραφική τους τοποθέτηση, η φτώχεια και πολλά άλλα χαρακτηριστικά τους καθιστούν ευάλωτους στην κλιματική αλλαγή. Σε ένα πιο ολοκληρωμένο ορισμό, το IPCC ορίζει την ευπάθεια ως «το βαθμό στον οποίο ένα σύστημα είναι ευάλωτο ή ανίκανο να χειριστεί τις δυσμενείς επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής, συμπεριλαμβανομένης της κλιματικής μεταβλητότητας και των ακραίων φαινομένων. Η ευπάθεια είναι μία έκφανση του χαρακτήρα, της έκτασης και του ρυθμού της κλιματικής αλλαγής και

⁴ Adger, N., W., Arnell, W., N., Tompkins, L., E., "Successful adaptation to climate change across scales", *Global Environmental Change*, Vol.15, Elsevier, 2005, σελ.79.

⁵ Στο Πρωτόκολλο του Κιότο υπάρχει και πρόβλεψη για τη δημιουργία ταμείου που θα ενισχύει οικονομικά τις αναπτυσσόμενες χώρες που είναι συμβαλλόμενες στο Πρωτόκολλο ώστε να μπορέσουν να ανταποκριθούν στην ανάγκη για προσαρμογή. Για περισσότερες πληροφορίες, βλ. http://unfccc.int/cooperation_and_support/financial_mechanism/adaptation_fund/items/3659.php

⁶ "Adaptation to Climate Change in the Context of Sustainable Development and Equity", οπ.π.,σελ.889.

⁷ *ibid.*

της μεταβολής στην οποία ένα σύστημα εκτίθεται, της ευαισθησίας του και της προσαρμοστικής του ικανότητας.»

Πολλοί μελετητές τείνουν να προβαίνουν στη διάκριση μεταξύ κοινωνικής και βιοφυσικής ευπάθειας ανάλογα με τους παράγοντες που ευθύνονται στην κάθε περίπτωση⁸. Και στις δύο περιπτώσεις οι πλέον εκτεθειμένοι είναι οι γηγενείς. Οι κοινωνικοί παράγοντες δεν εξαρτώνται από εξωτερικούς κινδύνους. Ως τέτοιοι μπορούν να αναφερθούν η φτώχεια και η ανισότητα, η υγεία⁹ και η διατροφή¹⁰, τα κοινωνικά δίκτυα¹¹, η περιθωριοποίηση¹² και οι διαφοροποιημένες συνθήκες διαβίωσης¹³ καθώς και η ιδιοκτησία γης και τα δικαιώματα πρόσβασης σε αυτή¹⁴. Οι βιοφυσικοί παράγοντες σχετίζονται με το πόσο ένα σύστημα πλήττεται από φυσικές καταστροφές και κινδύνους¹⁵. Εδώ κατατάσσεται η έκθεση σε ακραία φαινόμενα όπως και το πρόβλημα της διαθεσιμότητας των φυσικών πηγών¹⁶. Η

⁸ “Indigenous and Traditional Peoples and Climate Change”, IUCN,2008, σελ.15.

⁹ Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας υπολόγισε ότι το 2000 η κλιματική αλλαγή ευθυνόταν για το 2,4% των περιστατικών διάρροιας παγκοσμίως και για το 6% των περιστατικών ελονοσίας (που σχετίζεται με την αύξηση της θερμοκρασίας) σε χώρες μεσαίου εισοδήματος, “Indigenous and Traditional Peoples and Climate Change”, IUCN,2008, σελ.16.

¹⁰ Οι κοινότητες με προβλήματα σε αυτούς τους τομείς είναι πιο ευάλωτες στην κλιματική αλλαγή και προσαρμόζονται δυσκολότερα. Η κλιματική αλλαγή ευθύνεται για την καταστροφή καλλιεργειών που χρησιμοποιούνται ως τροφή αλλά και ως θεραπευτικά προϊόντα που σε συνδυασμό με τη μειωμένη πρόσβαση τους σε υπηρεσίες υγείας τους καθιστά ακόμα πιο ευάλωτους. Άλλοι σχετικοί κίνδυνοι που αντιμετωπίζουν είναι ασθένειες λόγω της πρόσβασης σε νερό κακής ποιότητας, θάνατοι από εντεινόμενα φυσικά φαινόμενα αλλά και φθορά στα μάτια και το δέρμα τους από τη διαρκή έκθεση τους στην ακτινοβολία UVR.

¹¹ Οι γηγενείς πληθυσμοί βασίζονται πολύ σε αυτά τα δίκτυα στην καθημερινότητα τους καθώς μέσω αυτών των δικτύων προβαίνουν σε ανταλλαγές και άλλες καθημερινές δραστηριότητες. Λόγω κλιματικής αλλαγής, οι σχέσεις αυτές μπορεί να αλλάξουν με αποτέλεσμα ολοένα και μεγαλύτερη μερίδα του πληθυσμού αυτού να εξαρτάται από εξωτερικοί βοήθεια όπως το κράτος και οι Μη Κυβερνητικοί Οργανισμοί. Αυτή η επίπτωση είναι δυσμενής καθώς πρώτον, οι λαοί αυτοί έχουν μάθει να ικανοποιούν τις ανάγκες τους με ένα αυτάρκη τρόπο και οι παραπάνω φορείς δεν τους έχουν φερθεί ως σήμερα με την απαραίτητη προσοχή και ευαισθησία.

¹² Η διαβίωση τους σε απομονωμένες περιοχές με περιορισμένη πρόσβαση σε πόρους και βοήθεια κάθε είδους, οικονομία, υγεία, εκπαίδευση, τεχνολογία κ.ά. κάνει ακόμα πιο δύσκολη την αποστολή τους να ανταποκριθούν στις προκλήσεις της κλιματικής αλλαγής. Επίσης, αυτή η απομόνωση οδηγεί και στην περιθωριοποίηση τους και σε έναν άλλο σημαντικό τομέα, σε αυτόν της λήψης αποφάσεων.

¹³ Οι γηγενείς πληθυσμοί είναι μαθημένοι σε συγκεκριμένους παραδοσιακούς τρόπους ζωής που παραμένουν αναλλοίωτοι μέσα στο χρόνο. Οι αλλαγές σε αυτόν τον τομέα δεν είναι εύκολες ούτε ευχάριστες για αυτούς τους ανθρώπους. Ωστόσο, δεδομένων των νέων συνθηκών είναι απαραίτητες καθώς τους βοηθάνε να μην προσκολλούνται σε ένα τρόπο ζωής ώστε να μπορούν αν αυτός πληγεί να προσαρμοστούν. Ένα τέτοιο παράδειγμα είναι οι σοδειές διαφόρων ειδών.

¹⁴ Η σύνδεση των γηγενών με τη γη τους είναι χαρακτηριστικό τους γνώρισμα. Αν και αποτελούν μόλις το 5% του παγκόσμιου πληθυσμού, κατέχουν το 20% της έκτασης της γης. Οι περισσότεροι εξ' αυτών στηρίζονται στη γεωργία, η οποία εκτός από εισόδημα τους προσφέρει και την καθημερινή τους τροφή. Εκτός όμως από βιοποριστικούς λόγους οι άνθρωποι είναι και πολιτισμικά συνδεδεμένοι μαζί της. Ζουν κυριολεκτικά μέσα στη φύση και συνήθως λατρεύουν τα στοιχεία της με θρησκευτικό τρόπο. Επίσης, η υγεία τους είναι συνδεδεμένη με αυτή καθώς τους προσφέρει τα συστατικά για τα παραδοσιακά θεραπευτικά σκευάσματα που χρησιμοποιούν. Παρά τα παραπάνω όμως, η πρόσβαση τα δικαιώματα τους σε αυτή τη γη έχουν απειληθεί αλλά και αποστερηθεί πολλές φορές και μέχρι σήμερα υπάρχουν προβλήματα στην αναγνώριση των σχετικών δικαιωμάτων τους. Το θέμα αυτό αναπτύσσεται περισσότερο στο κεφάλαιο 2.

¹⁵ “Indigenous and Traditional Peoples and Climate Change”, IUCN,2008, σελ.20.

¹⁶ Η σύνδεση μεταξύ των φυσικών πηγών και της κλιματικής αλλαγής είναι άμεση και με ποικίλες προεκτάσεις. Κάποια από τα αποτελέσματα είναι η μειωμένη πρόσβαση σε ασφαλές νερό που με η

κλιματική αλλαγή έχει μεγάλο αντίκτυπο στις φυσικές πηγές που με τη σειρά τους έχουν καταλυτικό ρόλο στην καθημερινότητα των γηγενών.

Συχνά υπάρχει σύγχυση μεταξύ των όρων «ευαισθησία» και «ευπάθεια». Η διαφορά τους είναι ότι ευαίσθητο χαρακτηρίζεται ένα σύστημα όταν μπορεί να πληγεί από την κλιματική αλλαγή ενώ ευπαθές όταν μπορεί να υποστεί βλάβη. Παρά τις προσπάθειες για την εύρεση κριτηρίων που θα μετρούν το βαθμό ευπάθειας κάτι τέτοιο είναι δύσκολο και δεν έχει επιτευχθεί απόλυτα ακόμα.

Μία άλλη έννοια που θα χρησιμοποιήσουμε μιλώντας για προσαρμογή είναι η προσαρμοστική ικανότητα. Προσαρμοστική ικανότητα ονομάζεται η ικανότητα μίας κοινωνίας να προετοιμαστεί για να ανταποκριθεί στους κινδύνους ή στις ευκαιρίες εγκαίρως και ν' αντιμετωπίσει τις επιπτώσεις τους¹⁷. Ωστόσο, η προσαρμοστική ικανότητα μίας κοινωνίας δεν παραμένει αμετάβλητη. Η κοινωνία είναι ένα μόρφωμα που διαρκώς μεταβάλλεται κι έτσι μέσα στο χρόνο μπορεί ακόμα και τις ίδιες συνθήκες να τις αντιμετωπίσει με διαφορετικό τρόπο. Αν και η αντιμετώπιση αλλαγών που συμβαίνουν σταθερά στο χρόνο διαφέρουν από τις έκτακτες, έρευνες υποστηρίζουν ότι οι κοινωνίες που καταφέρνουν να ανταπεξέλθουν ικανοποιητικά με την πρώτη κατηγορία συνήθως τα καταφέρνουν και με τη δεύτερη.

Αν και ο ανεπτυγμένος κόσμος διαθέτει τα μέσα και τη γνώση για να επιτύχει τη δημιουργία μοντέλων προσαρμογής, δεν είναι ο μόνος που μπορεί να επιτύχει στον τομέα της προσαρμογής. Οι πληττόμενες περιοχές παρά την έλλειψη τους σε βασικά μέσα έχουν μάθει να ανταπεξέρχονται στις αλλαγές μέσα στο χρόνο χάρη στις ονομαζόμενες παραδοσιακές πρακτικές και την παραδοσιακή γνώση. Τα παραπάνω δεν είναι τίποτα άλλο παρά τη γνώση που έχουν συσσωρεύσει οι γηγενείς πληθυσμοί από την εμπειρία και την παρατήρηση της φύσης μέσα την οποία ζουν. Η παραδοσιακή γνώση και εμπειρία αν και ζωτικής σημασίας έχει δεχθεί πλήγματα με την πάροδο του χρόνου λόγω των αλλαγών που έχουν προκύψει. Η εισχώρηση των δυτικών προτύπων ζωής στις γηγενείς κοινωνίες αλλά και η χρήση στοιχείων της παραδοσιακής γνώσης από τους επιστήμονες των αναπτυγμένων χωρών είναι καταλυτικά στοιχεία για την αποτελεσματική προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή. Ωστόσο, τα ζητήματα αυτά θα εξεταστούν στα κεφάλαια 4 και 6 αντίστοιχα.

Η κλιματική αλλαγή επηρεάζει τους ανθρώπους σε διάφορα επίπεδα: διεθνές, περιφερειακό, εθνικό, τοπικό έως και ατομικό. Γι' αυτό το λόγο η προσαρμογή πρέπει να εφαρμόζεται εξ' ίσου σε διάφορα επίπεδα. Για να επιτευχθεί αυτό, σε διεθνές επίπεδο θα έπρεπε να ενταθεί η συνεργασία μεταξύ αναπτυγμένων και αναπτυσσόμενων χωρών ώστε να υπάρξει αλληλεπίδραση στον κλάδο των επιστημών αλλά και να ληφθούν υπ' όψη οι προτεραιότητες και των δύο πλευρών. Επίσης, η απαλοιφή των εμποδίων στο διεθνές εμπόριο και η συμμετοχή

σειρά του μπορεί να επιφέρει σχετικές ασθένειες και άμεσα αλλά και μέσω των καλλιεργειών. Επίσης, αύξηση πυρκαγιών, λόγω αυξημένης θερμοκρασίας και μειωμένη ποσότητα καυσόξυλων που οδηγεί σε μείωση των ζεστών γευμάτων και αύξηση των ασθενειών λόγω μικροβίων. Οι συνθήκες αυτές οδηγούν και σε κοινωνικά προβλήματα καθώς οι άνθρωποι που έχουν επιφορτιστεί με τη συγκομιδή ξυλείας, νερού κτλ και οι οποίες είναι συνήθως γυναίκες, αναγκάζονται να απομακρυνθούν πολύ προκειμένου να καταφέρουν να βρουν τις απαραίτητες ποσότητες. Επιπλέον, συχνά τα παιδιά σταματούν το σχολείο προκειμένου να βοηθήσουν σε αυτή τη διαδικασία.

¹⁷ "Adaptation to Climate Change in the Context of Sustainable Development and Equity", οπ.π.,σελ.18

στην παγκόσμια οικονομία θα δρούσε θετικά καθώς υποστηρίζεται ότι βελτιώνοντας τις συνθήκες της αγοράς, μειώνοντας την εκμετάλλευση γης από συγκεκριμένες περιοχές, αυξάνοντας τη μεταφορά της τεχνολογίας και γενικά συνεισφέροντας στην οικονομική μεγέθυνση αναπτύσσεται η βιωσιμότητα και η προσαρμοστική ικανότητα. Σε εθνικό επίπεδο απαραίτητη είναι η ανάπτυξη κατάλληλων πολιτικών αλλά και διαδικασιών όπως συστήματα παρακολούθησης και επικοινωνίας. Ενώ σε τοπικό επίπεδο καλό θα ήταν να υπάρχουν θεσμοί που να αποτρέπουν το συγκεντρωτισμό. Επίσης, οι άνθρωποι να ενθαρρύνονται να στρέφονται σε ποικίλους τομείς για την απόκτηση εισοδήματος και να εντοπίζονται και να μπαίνουν σε σειρά προτεραιότητας οι ανάγκες των τοπικών κοινοτήτων καθώς και τα μέτρα προσαρμογής που μπορούν και χρειάζεται να υιοθετήσουν ώστε να προωθούνται στη συνέχεια και στα ανώτερα κυβερνητικά στρώματα¹⁸.

Κάθε σύστημα έχει κάποια στοιχεία που ορίζουν την ικανότητα του να προσαρμοστεί και το ποια θα πρέπει να είναι τα μέτρα προτεραιότητας¹⁹. Αυτά αποτελούν την ειδοποιό διαφορά των συστημάτων αναφορικά με την προσαρμογή. Όμως, κατά τη διαδικασία λήψης αποφάσεων για το ποια διαδικασία προσαρμογής θα πρέπει να ακολουθηθεί, οι υπεύθυνοι έχουν να λάβουν υπ' όψη τους πολλά περισσότερα στοιχεία. Η ενότητα που ακολουθεί αναφέρεται σε αυτή τη διαδικασία.

1.1.2. Η διαδικασία επιλογής της σωστής μορφής προσαρμογής

Η επιλογή της σωστής μορφής προσαρμογής δεν είναι μία εύκολη υπόθεση καθώς εμπλέκονται πολλοί παράγοντες. Αρχικά, εκτός από τα κλιματικά φαινόμενα λαμβάνονται υπ' όψη και τομείς όπως η οικονομία, η κοινωνία, η πολιτική και η τεχνολογία. Μέσα στην κάθε κοινωνία οι τομείς που λαμβάνονται υπ' όψη κατά τη διαμόρφωση ενός σχεδίου προσαρμογής είναι τα εξής: οικονομία²⁰, τεχνολογία²¹, πληροφόρηση και ικανότητες²², δομές²³, θεσμοί²⁴ και τέλος το ζήτημα της

¹⁸ "Adaptation to Climate Change in the Context of Sustainable Development and Equity", Agency Sustainable Development, 2001, σελ.902.

¹⁹ Στα μη οργανωμένα συστήματα η προσαρμογή είναι αυτόνομη και ανακλαστική και η εκτίμηση της προσαρμογής ισούται σχεδόν με την εκτίμηση του αντίκτυπου που δέχεται το σύστημα.

²⁰ Τα πλούσια κράτη μπορούν να ανταπεξέλθουν ευκολότερα. Η φτώχεια είναι συνδεδεμένη με την ευπάθεια.

²¹ Περιορισμένη τεχνολογική ανάπτυξη συνεπάγεται και περιορισμένες επιλογές ανταπόκρισης.

²² Η πληροφόρηση και οι ικανότητες είναι χρήσιμα χαρακτηριστικά σε διάφορες φάσεις. Βοηθάνε τους ενδιαφερόμενους να κατανοήσουν ότι χρειάζονται να μπουν στη διαδικασία της προσαρμογής(γι αυτό το λόγο χρειάζεται επίσης να είναι κανείς ανοιχτόμυαλος και δεκτικός), τους βοηθάνε να μπορούν να έχουν στην κατοχή τους τα απαραίτητα δεδομένα ώστε να διαλέξουν την κατάλληλη προσαρμογή και να μπορέσουν να την εφαρμόσουν. Αξίζει να σημειωθεί ότι η έλλειψη μόρφωσης κατατάσσεται μαζί με τη φτώχεια στους σημαντικότερους ανασταλτικούς παράγοντες για μία επιτυχημένη προσαρμογή.

²³ Για παράδειγμα αν οι δομές βασίζονται ως επί το πλείστον στην υδροηλεκτρική ενέργεια αυτό θα αποτελέσει πρόβλημα στην κοινωνία σε περιόδους ξηρασίας(π.χ. νησί Mindanao στις Φιλιππίνες κατά τη διάρκεια του El Nino).

²⁴ Οι θεσμοί διατηρούν ενωμένοι την κοινωνία και τη βοηθούν να ανταπεξέρχεται στις δυσκολίες που συναντά.

ισότητας/δικαιοσύνης²⁵. Ειδικά στην περίπτωση των γηγενών πληθυσμών ο παράγοντας της κοινωνίας είναι έντονος. Η προσαρμογή σχετίζεται με το «πώς η κοινωνία έχει οργανώσει τις σχέσεις της και τη βάση των πηγών της, τις σχέσεις με τις άλλες κοινωνίες αλλά και μεταξύ των μελών της»(Rayner and Malone,1998)²⁶.

Αναλύοντας περαιτέρω κάποιους από αυτούς τους παράγοντες, θα λέγαμε ότι πέρα από τις λογικές επιλογές, ρόλο παίζουν η ποιότητα και η ποσότητα των πληροφοριών που είναι διαθέσιμες στους παράγοντες λήψης αποφάσεων καθώς και οι δυνατότητες τους να τις εκμεταλλευτούν(λόγω οικονομικών και άλλων φραγμών). Στην περίπτωση της αυτόνομης προσαρμογής δεν πρέπει να εκτιμώνται μόνο τα οικονομικά κριτήρια αλλά και τα κοινωνικά και ιδίως το ζήτημα της ισότητας και της δικαιοσύνης ώστε η προσαρμογή να μην αδικεί μία ομάδα πληθυσμού προκειμένου να ωφελήσει κάποια άλλη. Επίσης, στη διαδικασία της επιλογής της μορφής προσαρμογής που θα πραγματοποιηθεί σημασία έχει και ποιοι είναι εκείνοι που καταλήγουν να λαμβάνουν τις αντίστοιχες αποφάσεις. Η σημασία αυτής της επιλογής έγκειται στο γεγονός ότι καθένας έχει διαφορετικά συμφέροντα και διαφορετικά μέσα εφαρμογής. Πρέπει λοιπόν να αποφεύγεται να παραγκωνίζονται οι αδύναμοι και να θίγονται τα συμφέροντα τους ακόμα κι αν δεν έχουν τα απαραίτητα μέσα για να ανταπεξέλθουν-κάτι που στην πράξη συνήθως δε γίνεται.

Σπάνια οι άνθρωποι κάνουν σωστές επιλογές επί της επιλογής ειδικά σε περιπτώσεις αυτόνομων ad hoc καταστάσεων και οι λόγοι είναι ποικίλοι. Άλλοτε είναι προσκολλημένοι σε μία επιλογή, άλλοτε δεν είναι γνώστες των εναλλακτικών ή των επιπτώσεων τους. Άλλες φορές πάλι οι επιλογές προσαρμογής εμποδίζονται είτε από την ύπαρξη διαφορετικών προτεραιοτήτων, είτε λόγω περιορισμένων πηγών ή από οικονομικά/θεσμικά εμπόδια. Ένα σενάριο προσαρμογής μπορεί να είναι καταλληλότερο όσο πιο ευέλικτο είναι²⁷.

Αν και αρκετές κοινωνίες μπορούν να προσαρμόζονται αυτόνομα στις σταδιακές αλλαγές του κλίματος, στα έντονα και ξαφνικά φαινόμενα ενδέχεται να υπόκεινται σε σοβαρές απώλειες. Αυτό αποδεικνύει την ευπάθεια των περιοχών αυτών και την αυτόνομη προσαρμογή ανεπαρκή. Αντιθέτως, η σχεδιασμένη προσαρμογή μπορεί να μειώσει την ευπάθεια και να αντιληφθεί τις σχετιζόμενες με την κλιματική αλλαγή ευκαιρίες.

Η άμεση και προστατευτική προσαρμογή είναι μία καλή επιλογή για μία πλειάδα λόγων. Αρχικά, η κλιματική αλλαγή είναι ένα φαινόμενο που παρά τις προβλέψεις και τις παρατηρήσεις μπορεί να έχει απρόβλεπτους ρυθμούς εξέλιξης. Επίσης, η κλιματική αλλαγή είναι μία διαδικασία, η εμπειρία της οποίας δε μπορεί να αποφευχθεί πλέον. Έτσι, η προσαρμογή είναι μία διαδικασία, η οποία αναγκαστικά θα ληφθεί κάποια στιγμή από όλους. Η έγκαιρη λήψη της έχει αποδειχθεί ότι συχνά εκτός από αποτελεσματικότερη είναι και λιγότερο ακριβή. Τέλος, εξ' ορισμού η κλιματική αλλαγή εκτός από καταστροφές προκαλεί και

²⁵ Πρόκειται για το ζήτημα της ισότητας αναφορικά με την πρόσβαση στις πηγές (χρήματα, τεχνολογία κ.ά.) που βοηθούν στην αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής.

²⁶ "Adaptation to Climate Change in the Context of Sustainable Development and Equity", Agency Sustainable Development, 2001, σελ.888.

²⁷ "Adaptation to Climate Change in the Context of Sustainable Development and Equity", Agency Sustainable Development, 2001, σελ.891.

ευκαιρίες για οφέλη τα οποία μπορεί μία κοινωνία να απολάβει αμεσότερα μέσω μίας έγκαιρης και σωστής μορφής προσαρμογής.

Παρατηρούμε λοιπόν ότι υπάρχει μία πλειάδα πιθανών συνδυασμών αναλόγως των περιστάσεων. Γεγονός όμως αποτελεί ότι είναι ευκολότερο και πιθανότερο να υιοθετηθούν και εφαρμοστούν κάποια μέτρα προσαρμογής όταν αυτά συγκλίνουν και με άλλα (αναπτυξιακά)μέτρα που δε σχετίζονται με το κλίμα. Διαλέγοντας σχέδιο προσαρμογής πρέπει να δίνεται προσοχή και στο ενδεχόμενο να θίγεται ένας άλλος τομέας ή περιοχή, τόσο για τους λόγους δικαιοσύνης που προαναφέρθηκαν όσο και για πρακτικούς λόγους, κάτι που συχνά παραλείπεται.

Συνοψίζοντας, για να θεωρηθούν τα μέτρα της επιλεγμένης προσαρμογής ως κατάλληλα πρέπει να επιφέρουν οφέλη σε τομείς όπως η οικονομία, το περιβάλλον και η κοινωνία²⁸. Να στοχεύουν σε κάτι σημαντικό όπως μη αναστρέψιμες επιπτώσεις. Επίσης, καλό είναι να έχουν κάποιο εστιασμένο ενδιαφέρον όπως π.χ. στον τομέα της γης. Ένα ακόμα κριτήριο είναι να μη βρίσκουν οικονομικά, κοινωνικά και πολιτικά προσκόμματα. Ένα σημαντικό στοιχείο είναι να είναι σύμφωνα ή συμπληρωματικά με προσπάθειες σε άλλους τομείς²⁹. Αυτό διευκολύνει πολύ την πραγματοποίησή τους. Οι πολιτικές που τελικά υιοθετούνται προκειμένου να αποδώσουν μακροχρόνια πρέπει να είναι βιώσιμες οικονομικά αλλά και περιβαλλοντικά, να είναι αποδεκτές από το κοινό αλλά και να εμφανίζουν ένα βαθμό ευελιξίας.

1.1.3. Community-based Adaptation

Οι γηγενείς είναι οργανωμένοι στο πλαίσιο της κοινότητας. Η προσαρμογή γι' αυτούς έχει μεγάλη σημασία καθώς επηρεάζονται άμεσα και ποικιλοτρόπως από την κλιματική αλλαγή. Φυσικά όπως ήδη αναφέρθηκε η προσαρμογή μπορεί να είναι οργανωμένη ή αυτόνομη. Το είδος της αυτόνομης προσαρμογής είναι αυτό που προσιδιάζει στους γηγενείς πληθυσμούς καθώς είναι η αυτόματη αντίδρασή τους σε περίπτωση αντιμετώπισης διαφοροποιημένων συνθηκών και εκπορεύεται από την εμπειρία, τη λογική και το ένστικτο. Αν και αυτού του είδους η προσαρμογή είναι αρκετά σημαντική και έχει βοηθήσει αυτούς τους πληθυσμούς να ανταπεξέλθουν στις δυσκολίες μέχρι σήμερα και να επιβιώσουν, αυτό μοιάζει πλέον να μην είναι αρκετό στις μέρες μας. Κι αυτό συμβαίνει επειδή η κλιματική αλλαγή επιφέρει ταχύτερες και ριζικότερες αλλαγές με τις οποίες οι αυτόχθονες δεν είναι εξοικειωμένοι. Επιπλέον, στα μέρη τα οποία μένουν είναι συνήθως τα πλέον ευάλωτα στις αλλαγές που επιφέρει το μεταβαλλόμενο κλίμα. Για όλους αυτούς τους λόγους, οι αυτόχθονες χρειάζεται να βοηθηθούν από το κράτος τους αλλά και τη διεθνή κοινότητα εν γένει ώστε να αντιμετωπίσουν την κλιματική αλλαγή και μέσω οργανωμένης προσαρμογής, με εργαλεία και μεθόδους μελετημένα από

²⁸ Αξίζει να σημειωθεί ωστόσο ότι η ιδανική λύση είναι συχνά δύσκολο να βρεθεί καθώς μπορεί να προκύψουν αντικρουόμενα συμφέροντα σε διαφορετικούς τομείς. Παραδείγματος χάριν, το πιο οικονομικό μέτρο μπορεί να μην είναι και το πιο δίκαιο από θέμα ισότητας. Σε αυτές τις καταστάσεις, η κάθε περίπτωση εξετάζεται μεμονωμένα. Καλό είναι ωστόσο, να μη λαμβάνονται αποφάσεις που αδικούν απόλυτα ή δε λαμβάνουν υπ' όψη κάποιον από τους παράγοντες που αναφέρονται παραπάνω.

²⁹ Για παράδειγμα η προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή για τις παράκτιες περιοχές μπορεί να είναι μέρος μιας πιο ολοκληρωμένης διαχείρισης των παράκτιων περιοχών.

επιστήμονες. Η διεθνής κοινότητα και πιο συγκεκριμένα οι αναπτυγμένες χώρες πρέπει να τους διδάξουν την τέχνη της οργανωμένης προσαρμογής, να τους παράσχουν τα απαραίτητα εργαλεία και να βεβαιωθούν ότι τους έχουν τροφοδοτήσει με τα αναγκαία εφόδια ώστε να την εφαρμόσουν πλέον μόνοι τους σε καθημερινό επίπεδο. Με άλλα λόγια, πρέπει να διδαχθούν την (οργανωμένη) προσαρμογή σε επίπεδο κοινότητας, αυτό που από εδώ και πέρα θα αποκαλείται ως Community-Based Adaptation-CBA.

Κατά τη CBA οι κοινότητες μαθαίνουν να χρησιμοποιούν την παραδοσιακή τους γνώση και πρακτικές σε συνδυασμό με τα διάφορα εργαλεία οργανωμένης προσαρμογής. Αν και το ζήτημα της κλιματικής αλλαγής είναι μείζονος σημασίας, δεν είναι το μοναδικό με το οποίο θα πρέπει να ασχολείται η CBA αλλά θα πρέπει να περιλαμβάνει και άλλους παράγοντες προκειμένου να εκφράζει τις προτεραιότητες και τις ανάγκες των εν λόγω πληθυσμών. Το πρώτο συνέδριο με θέμα τη CBA έγινε το 2005 στο Μπαγκλαντές³⁰ και εξέτασε το ποιες είναι οι επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής στο επίπεδο των κοινοτήτων και πώς θα βοηθηθούν οι τελευταίες ώστε να προσαρμοστούν στο μέλλον. Ακολούθησαν και άλλα σχετικά συνέδρια που ασχολήθηκαν με ζητήματα όπως το διαχωρισμό της προσαρμογής με βάση την κοινότητα και της ανάπτυξης με βάση την κοινότητα και πώς μπορεί να ενσωματωθεί το στοιχείο της επιστήμης στην προσαρμογή χωρίς να χαθεί ο κοινοτικός χαρακτήρας³¹.

Η CBA μπορεί να ξεκινήσει είτε αν οι κατάλληλοι φορείς εντοπίσουν κοινωνίες σε φτωχές χώρες που έχουν ανάγκη ή αν οι τελευταίες ζητήσουν βοήθεια ή ως συνέχεια της προσπάθειας μίας κοινωνίας ν' ανταπεξέλθει σε φαινόμενα όπως πλημμύρες ή μία άλλου είδους καταστροφή. Οι διεθνείς Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις(ΜΚΟ) ανάπτυξης και οι χορηγοί της CBA συνεργάζονται με τοπικές ΜΚΟ και κοινωνικές ομάδες που κατέχουν ήδη την εμπιστοσύνη των ντόπιων. Αυτό είναι πολύ χρήσιμο καθώς η σύζευξη επιστήμης και παραδοσιακής γνώσης³² απαιτεί την αλληλοεμπιστοσύνη των δύο φορέων ώστε να μπορέσουν να συνεργαστούν, να δώσουν τα απαραίτητα στοιχεία αλλά και να δεχθούν. Οι ντόπιοι συχνά είναι καχύποπτοι ως προς τους φορείς που τους προσεγγίζουν με σκοπό τη CBA³³ ή διστάζουν να συμμετέχουν στις μεθόδους της από ντροπή. Για την επίτευξη όμως της προσαρμογής ο πληθυσμός δεν πρέπει να νιώσει ανίκανος να αντιμετωπίσει τις κλιματικές συνθήκες. Πρέπει να καταλάβει ότι έχει τη δυνατότητα με αλλαγές στον καθημερινό τρόπο ζωής ν' ανταπεξέλθει. Για να γίνει όμως αυτό πρέπει να του χορηγηθεί και η ανάλογη δύναμη, όπως η δυνατότητα πρόσβασης τους στην τεχνολογία και τα σχετικά επιστημονικά δεδομένα.

Οι γυναίκες και τα παιδιά είναι τα άτομα που επηρεάζονται περισσότερο από την κλιματική αλλαγή καθώς οι πρώτες επωμίζονται συνήθως το βάρος ανεύρεσης τροφής, νερού και ξυλείας ή μένουν πίσω σε περίπτωση μετανάστευσης

³⁰ *Participatory Learning and Action 60. Community-based adaptation to climate change*, IIED, Δεκέμβριος 2009, σελ.6

³¹ "Participatory Learning and Action 60, Community-Based Adaptation to Climate Change", όπ.π.

³² Οι γηγενείς με την παραδοσιακή γνώση προσφέρουν πληροφορίες για τις καιρικές διακυμάνσεις που έχουν ως τώρα βιώσει και τους τρόπους αντιμετώπισης που χρησιμοποίησαν. Οι επιστήμονες τους βοηθάνε να αντιληφθούν ποια θα είναι τα αποτελέσματα αλλά και ποιες οι αιτίες των επερχόμενων διακυμάνσεων αλλά και πώς μπορεί να προβλεφθεί ο κίνδυνος.

³³ Αυτή η καχυποψία δεν είναι πάντα άδικη καθώς κάποιες φορές τα εργαλεία της CBA χρησιμοποιούνται για να εξυπηρετήσουν τρίτους

των ανδρών προκειμένου να διατηρήσουν τις σχέσεις με την πατρίδα τους και να συντηρήσουν το σπίτι τους, χωρίς όμως να έχουν αναπτυγμένη την ικανότητα προσαρμογής. Όσο για τα παιδιά, συνηθίζεται να σταματούν το σχολείο για τη βοήθεια των γυναικών στα ανωτέρω. Παρ' όλα αυτά η φωνή αυτών των ομάδων είναι που λαμβάνεται λιγότερο υπ' όψη. Κάτι τέτοιο εκτός από άδικο είναι και αναποτελεσματικό καθώς αυτή η μερίδα του πληθυσμού αντιστοιχεί σε πάνω από το 50% των αυτοχθόνων και ειδικά τα παιδιά έχει αποδειχθεί ότι διαθέτουν πολύ καλή αντίληψη για την κλιματική αλλαγή και μέσω των εργαλείων προσαρμογής που μπορούν να χρησιμοποιήσουν έχουν πολύ μεγάλες ικανότητες συνεργασίας και ευαισθητοποίησης³⁴. Όμως μέσα σε μία κοινότητα μπορεί να υπάρξουν και άλλων ειδών διακρίσεις καθώς για παράδειγμα, τα φτωχότερα στρώματα μπορεί να παραμεληθούν ώστε να εξασφαλιστούν πρωτίστως οι ανάγκες των αρχηγικών μελών.

Η CBA επιτυγχάνεται μέσω συμμετοχικών πρακτικών και εργαλείων. Ένα παράδειγμα μπορεί να είναι η αλλαγή στον τρόπο καλλιέργειας, η καλύτερη διαχείριση νερού ή ο βελτιωμένος τρόπος φύλαξης του φαγητού(πρακτικές) και η διάδοση αυτών των μεθόδων σε άλλες κοινότητες μέσω βίντεο(εργαλείο)³⁵. Προκειμένου η προσαρμογή να είναι μία βιώσιμη διαδικασία έχει σημασία να δοθεί προτεραιότητα στις ανάγκες των ντόπιων αλλά και να τους δοθεί πρωταγωνιστικός ρόλος στην εφαρμογή των πρακτικών καθώς αυτοί πρέπει να είναι οι συνεχιστές αυτών των μεθόδων. Δυστυχώς αυτό συχνά δε γίνεται. Επίσης, πρέπει να χορηγηθεί ενισχυμένη βοήθεια σε κοινότητες που δυσκολεύονται να εφαρμόσουν αυτές τις πρακτικές για διάφορους λόγους, όπως έλλειψη των απαραίτητων μέσων και να τους βοηθήσουν να προβούν στις αναγκαίες αλλαγές ώστε, για παράδειγμα να υπάρχει καλύτερη συνεργασία μεταξύ των τομέων(π.χ. σωστή προώθηση δεδομένων από τους μετεωρολογικούς σταθμούς σε άλλα κυβερνητικά τμήματα).

Στη διαδικασία της CBA λοιπόν πρέπει να συνεργαστούν οι κοινότητες, οι επιστήμονες και οι λεγόμενοι development workers, οι οποίοι είναι αυτοί που θα δείξουν στις κοινότητες τον τρόπο χρήσης των εργαλείων προσαρμογής. Όμως, για να είναι επιτυχημένη αυτή η συνεργασία πρέπει να καλλιεργηθεί οι αντίληψη ότι όλοι οι παράγοντες είναι συνεργάτες και όχι οι τελευταίοι ανώτεροι των γηγενών. Όπως ήδη αναφέρθηκε εξ' άλλου αυτή η διαδικασία έχει ως επίκεντρο τη βοήθεια προς τις κοινότητες και ποτέ δε θα πρέπει να αμφισβητείται η πρωτοκαθεδρία τους. Τα μέλη τους θα πρέπει να λαμβάνουν μέρος σε όλα τα στάδια, θέση προτεραιοτήτων, σχεδιασμό, εφαρμογή, παρακολούθηση³⁶, αναθεώρηση προσαρμογής. Όμως, παρά τον κεντρικό ρόλο των κοινοτήτων η CBA δε μπορεί να απομονωθεί από άλλες υπηρεσίες και οργανισμούς, Επίσης, πρέπει να βοηθηθούν ώστε να δομηθούν οι απαραίτητες ικανότητες στις τοπικές οργανώσεις και τις κυβερνήσεις και να δημιουργηθεί σύνδεση με τα ινστιτούτα λήψης αποφάσεων. Ένα ακόμα στοιχείο που πρέπει να λαμβάνεται υπ' όψη είναι η δράση μίας

³⁴ "Participatory Learning and Action 60, Community-Based Adaptation to Climate Change", IIED,2008, σελ.18.

³⁵ Περισσότερα για τα συμμετοχικά εργαλεία και διαδικασίες θα αναφερθούν σε επόμενο κεφάλαιο.

³⁶ Εδώ αξίζει να σημειωθεί ότι η επίβλεψη και η αξιολόγηση της CBA είναι αναγκαίες διαδικασίες που όμως όσο η διαδικασία λήψης αποφάσεων μετατοπίζεται προς την κοινότητα τόσο αυτές είναι δύσκολο να οργανωθούν. Αυτό βέβαια δε θα πρέπει να οδηγήσει σε παράκαμψη της κοινότητας. "Participatory Learning and Action 60, Community-Based Adaptation to Climate Change", IIED,2008, σελ.25.

κοινότητας για προσαρμογή να μην επιφέρει προβλήματα σε κάποια άλλη από τις κοινότητες(γενική θεώρηση των τοπικών αναγκών). Τέλος, ένα ακόμα ζήτημα που πρέπει να ελέγχεται είναι η σωστή χρήση της χρηματοδότησης καθώς συχνά τα χρήματα που χορηγούνται με σκοπό τη CBA είτε δε φτάνουν ποτέ στον προορισμό τους, δηλαδή τις φτωχές κοινότητες ή δε χρησιμοποιούνται με αποδοτικό τρόπο ώστε να αποδώσει η προσαρμογή.

1.1.4 Σχέση έννοιας προσαρμογής με τη μείωση κινδύνου καταστροφών(DRR-Disaster Risk Reduction)

Στην ενότητα αυτή θα εξετάσουμε τη σχέση δύο εννοιών, της προσαρμογής στην κλιματική αλλαγή με αυτή της μείωσης κινδύνου καταστροφών(στο εξής DRR). Αρχικά, και οι δύο είναι στρατηγικές που αποσκοπούν στην ανάπτυξη. Στόχος είναι να βοηθήσουν μία κοινωνία να αντιμετωπίσει δυσμενείς επιπτώσεις που προκύπτουν και επηρεάζουν διάφορους τομείς. Σε μία πρώτη θεώρηση θα λέγαμε ότι η προσαρμογή μπορεί να θεωρηθεί ως μία υποενότητα της μείωσης κινδύνου καταστροφών καθώς και η κλιματική αλλαγή αποτελεί μία εκ των περιβαλλοντικών καταστροφών³⁷. Φυσικά, με τον όρο καταστροφές δεν εστιάζουμε αποκλειστικά στα φυσικά αίτια καθώς μπορούν να οφείλονται και σε κοινωνικά, οικονομικά ή πολιτικά αίτια συνδέοντας έτσι τα προβλήματα αυτά με το ζήτημα της ανάπτυξης.

Σε προηγούμενο σημείο της εργασίας αυτής παρατέθηκε ο ορισμός της προσαρμογής. Ο ορισμός της μείωσης κινδύνου καταστροφών-DRR είναι ο εξής: «η συστηματική ανάπτυξη και εφαρμογή πολιτικών, στρατηγικών και πρακτικών για να ελαχιστοποιηθούν οι ευπάθειες, κίνδυνοι και οι αντίκτυποι των καταστροφών στην κοινωνία, στο ευρύτερο πλαίσιο της βιώσιμης ανάπτυξης»(UNISDR, 2004: p3)³⁸. Οι πολιτικές της DRR δεν αντιμετωπίζουν τις καταστροφές ως ένα αναπόφευκτο φαινόμενο αλλά ως φαινόμενα που σχετίζονται με την ευρύτερη κατάσταση(οικονομική, κοινωνική, πολιτική) σε μία κοινωνία και επομένως μπορούν να περιοριστούν και να αντιμετωπιστούν.

Μεταξύ των δύο πολιτικών υπάρχουν κάποιες έντονες διαφορές όπως ότι η προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή τυγχάνει μεγαλύτερης αναγνώρισης αλλά και χρηματοδότησης. Αυτό συμβαίνει γιατί η DRR περιλαμβάνει περισσότερες παραμέτρους γεγονός που κάνει ευκολότερο για τους φορείς και δη τους πολιτικούς να εσιτιάσουν στην προσαρμογή. Επίσης, η DRR έχει μία προοπτική που αφορά κυρίως στο παρόν και η χρήση της παραδοσιακής γνώσης είναι βασική σε αυτήν. Οι κοινοτικές διαδικασίες πηγάζουν από την εμπειρία και χρησιμοποιεί περισσότερα αναπτυξιακά εργαλεία. Τέλος, η κουλτούρα της και η καταγωγή της σχετίζονται κυρίως με την ανθρωπιστική βοήθεια. Από την άλλη η προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή έχει τις ρίζες της στην επιστημονική θεωρία. Η παραδοσιακή γνώση αν και χρήσιμη δεν είναι επαρκής, η σύζευξη της με την επιστημονική γνώση είναι απαραίτητη. Σαν στρατηγική μεριμνά κυρίως για το μέλλον και εκτός από τα

³⁷ Η κλιματική αλλαγή είναι συνδεδεμένη με τις εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου. Ωστόσο δεν περιορίζεται σε αυτό καθώς είναι συνδεδεμένη και με άλλα περιβαλλοντικά προβλήματα(όπως η ερημοποίηση, η κακή διαχείριση των φυσικών πόρων κ.ά.) από τα οποία επηρεάζεται αλλά και τα οποία επηρεάζει.

³⁸“Policy Arena, Disaster Risk Reduction or Climate Change Adaptation: Are we reinventing the wheel?”, Jessica Mercer, Journal of International Development, 2010, σελ.248.

ιστορικά δεδομένα χρησιμοποιεί και προβλέψεις για το μέλλον. Οι κοινοτικές διαδικασίες πηγάζουν από την πολιτική ατζέντα και τα εργαλεία που χρησιμοποιεί είναι λιγότερα από αυτά της DRR³⁹.

Η σχέση των γηγενών πληθυσμών με τις έννοιες αυτές είναι ένα σημαντικό σημείο καθώς αυτή είναι η ομάδα πληθυσμού που τις έχει περισσότερο ανάγκη. Η καθημερινότητα αυτών των ανθρώπων απειλείται από κινδύνους όμως παρά τις δράσεις τους για να περιοριστεί αυτή η κατάσταση οι γηγενείς δεν είναι γνώριμοι με τις δύο αυτές έννοιες, γεγονός που πρέπει να αλλάξει προκειμένου οι στρατηγικές αυτές να γίνουν πιο ολοκληρωμένες αλλά και αποτελεσματικές καθώς με τη συμμετοχή των γηγενών θα μπορέσουν να ληφθούν υπ' όψη όλες οι παράμετροι των καταστροφών αυτών έτσι όπως βιώνονται από τους παθόντες αλλά και θα μπορέσουν να βοηθήσουν ουσιαστικά τους τελευταίους να ανταπεξέλθουν άμεσα και αποτελεσματικά στα προβλήματα αυτής της φύσης. Τα συμμετοχικά εργαλεία που αναφέρθηκαν παραπάνω τους βοηθούν να επιτύχουν μία ευρύτερη θεώρηση και κατανόηση των στρατηγικών αυτών και μπορούν να κατανοήσουν πώς καθημερινές τους δραστηριότητες όπως είναι ο τρόπος που χρησιμοποιούν τη γη, μπορούν να συνεισφέρουν στη βελτίωση ή επιδείνωση της υφιστάμενης κατάστασης⁴⁰. Ωστόσο, αν και αντιλαμβάνονται την πολυπλοκότητα των παραγόντων που πρέπει να λάβουν υπ' όψη, τους είναι δύσκολο να συλλάβουν τη διαφορά μεταξύ των δύο στρατηγικών. Αυτός είναι ένας ικανοποιητικός λόγος για να υποστηριχθεί ότι οι δύο έννοιες πιθανότατα θα πρέπει να συγχωνευθούν και να συμπεριληφθούν ενιαία σε αναπτυξιακές πολιτικές. Προς αυτή την κατεύθυνση τείνει και το Σχέδιο Δράσης του Hyogo⁴¹. Εξ' άλλου, όπως εξετάσαμε συγκλίνουν σημαντικά, με την DRR να είναι απλά ευρύτερου αντικειμένου από την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή. Επιπλέον, με αυτή τη λύση θα αποφευχθεί το πρόβλημα επικέντρωσης χρημάτων και προσοχής αποκλειστικά στην κλιματική αλλαγή και απομάκρυνση τους από άλλους τομείς που συμβάλλουν στην ανάπτυξη. Εξ' άλλου,

³⁹“Policy Arena, Disaster Risk Reduction or Climate Change Adaptation: Are we reinventing the wheel?”, Jessica Mercer, Journal of International Development, 2010, σελ.251.

⁴⁰ Σε μελέτη που διεξήχθη στο λαό της Παπούα Νέας Γουινέας φαίνεται πώς ο λαός δε διακατέχεται από άγνοια επί των συνθηκών καθώς θεωρούν την κλιματική αλλαγή καταστροφικό παράγοντα που ενισχύει την ευπάθεια τους. Ο λαός αυτός γνωρίζει τους παράγοντες που τους καθιστούν ευπαθείς και διακρίνει την αύξηση της ευπάθειας τους λόγω της κλιματικής αλλαγής. Για παράδειγμα, η φυλή Baliau συνειδητοποίησε πώς η κλιματική αλλαγή είχε επιπτώσεις επί της γεωργικής τους παραγωγής, γεγονός που με τη σειρά του αύξησε την ευπάθεια τους που προϋπήρχε λόγω ηφαιστειογενούς δραστηριότητας. Ωστόσο διακρίνουν και άλλους παράγοντες όπως η πληθυσμιακή αύξηση, η έλλειψη κυβερνητικής βοήθειας, η παγκοσμιοποίηση κ.ά., “Policy Arena, Disaster Risk Reduction or Climate Change Adaptation: Are we reinventing the wheel?”, Jessica Mercer, Journal of International Development, 2010.

⁴¹ Το Hyogo Framework for Action υιοθετήθηκε το 2005 από 168 κυβερνήσεις και στόχο του έχει τη μείωση των απωλειών(κοινωνικών, οικονομικών, πολιτικών) από καταστροφές σε εθνικό και τοπικό επίπεδο, ως το 2015.Αξίζει να σημειωθεί ότι δεν εισχωρεί σε βάθος σε σχέση με την κλιματική αλλαγή και δε φτάνει ιδιαίτερα στο βασικό επίπεδο της κοινότητας. Το Πλαίσιο αυτό έχει 5 τομείς και είναι οι εξής: 1.Επιβεβαίωση ότι η μείωση κινδύνου καταστροφών αναγνωρίζεται τόσο ως εθνικό όσο και ως τοπικό ζήτημα και υφίσταται επαρκής θεσμική στήριξη για την εφαρμογή του πλαισίου. 2.Εντοπισμός, αξιολόγηση και έλεγχος των κινδύνων καταστροφών. Βελτίωση του συστήματος έγκαιρης προειδοποίησης. 3.Χρήση γνώσης, καινοτομίας και εκπαίδευσης για να οικοδομηθεί μία κουλτούρα ασφάλειας και ανθεκτικότητας σε όλα τα επίπεδα. 4.Μείωση των υπεύθυνων επικίνδυνων παραγόντων. 5.Ενδυνάμωση της ετοιμότητας σε καταστροφές αποδοτική ανταπόκριση σε όλα τα επίπεδα. Για περισσότερες πληροφορίες, βλ. <http://www.unisdr.org/we/coordinate/hfa>

προβλήματα όπως η φτώχεια, οι καταστροφές, οι κίνδυνοι και η κλιματική αλλαγή είναι αλληλένδετα και απειλούν την υγεία, την ύπαρξη και την ποιότητα ζωής εκατομμυρίων ανθρώπων καθημερινά. Κατ' αυτό τον τρόπο, θα έχουμε μία ισορροπημένη αντιμετώπιση όλων των κινδύνων και μία ομαλή πορεία προς την ανάπτυξη.

1.2.Οι κοινότητες των γηγενών

Οι γηγενείς πληθυσμοί (ή αυτόχθονες) είναι μία ιδιαίτερη πληθυσμιακή μερίδα. Υπάρχουν 370 εκατομμύρια αυτόχθονες διασκορπισμένοι σε 70 χώρες ανά την υφήλιο. Οι περισσότεροι από αυτούς ζουν περιθωριοποιημένοι και λόγω των περιοχών που μένουν αλλά και λόγω ρατσιστικών συμπεριφορών που αντιμετωπίζουν. Για τους γηγενείς δεν υπάρχει κάποιος επίσημος ορισμός⁴² και είναι συνηθέστερο να ταξινομούνται βάσει ορισμένων χαρακτηριστικών παρά να ορίζονται και αυτό γιατί οι ομάδες αυτές έχουν διαφορές από περιοχή σε περιοχή. Γηγενείς θεωρούνται οι άνθρωποι που πρωτοκατοικούσαν μία περιοχή όταν άνθρωποι διαφορετικής καταγωγής και κουλτούρας ήρθαν και κατέκτησαν την περιοχή αυτή. Διαθέτουν ξεχωριστή κουλτούρα, ήθη, έθιμα, παραδόσεις, γλώσσα και θρησκείες. Εκτός από αυτά, άλλα στοιχεία που τους προσδιορίζουν είναι ο αυτοπροσδιορισμός σε προσωπικό επίπεδο(ως γηγενείς)και η αποδοχή τους από την κοινότητα, η ιστορική συνέχεια με τις προ-αποικιακές κοινωνίες⁴³, ο στενός τους δεσμός με τη γη τους και τις φυσικές πηγές, τα διακριτά κοινωνικά, οικονομικά ή πολιτικά συστήματα, η δημιουργία μη κυρίαρχων κοινωνικών ομάδων και τέλος η αποφασιστικότητα και η θέληση τους να διατηρήσουν τις αρχέγονες δομές τους και να παραμείνουν διακριτές ομάδες⁴⁴. Όλα αυτά τα στοιχεία θα αναπτυχθούν στις παραγράφους που ακολουθούν. Συχνά ο όρος ταυτίζεται με άλλους όπως «φυλή», «εθνοτικές ομάδες», «first peoples», κ.ά. Κάποιες φορές ο όρος έχει αρνητικό πρόσημο καθώς προκαλεί ρατσιστικές αντιδράσεις και κάποιοι αποφεύγουν να αποκαλύψουν αυτή την καταγωγή, γεγονός που θα πρέπει να γίνεται σεβαστό.

Οι γηγενείς καλύπτουν το 20% της επικράτειας της γης και συλλέγουν 5.000 διαφορετικούς πολιτισμούς. Αν και αποτελούν μόλις το 4,5% του παγκόσμιου

⁴² Αν και τα Ηνωμένα Έθνη(ΗΕ) συμφωνούν στη μη ύπαρξη ενιαίου ορισμού για τους γηγενείς, η μελέτη των ΗΕ για το πρόβλημα των Διακρίσεων κατά των Αυτοχθόνων περιέχει τον ακόλουθο ορισμό που ουσιαστικά είναι μία συμπερίληψη των χαρακτηριστικών που αναλύονται σε αυτή την ενότητα, «Αυτόχθονες κοινωνίες, λαοί και έθνη είναι εκείνα που έχοντας μια ιστορική συνέχεια με τις προ-εισβολής και προ-αποικιακές κοινότητες που αναπτύχθηκαν στις επικράτειες τους θεωρούν εαυτά ξεχωριστά από άλλους τομείς των κοινωνιών που τώρα κυριαρχούν σε αυτές τις επικράτειες ή σε μέρη αυτών. Αποτελούν στο παρόν μη κυρίαρχους τομείς της κοινωνίας και είναι αποφασισμένες να διατηρήσουν, αναπτύξουν και μεταδώσουν στις μελλοντικές γενιές τις αρχέγονες εκτάσεις τους και την εθνοτική τους ταυτότητα, ως τη βάση της συνεχόμενης ύπαρξης τους ως λαοί σύμφωνα με τα δικά τους πολιτισμικά μοτίβα, κοινωνικούς θεσμούς και νομικά συστήματα», S.James Anaya, Indigenous Peoples in International Law, Oxford University Press, 2004, σελ.124.

⁴³ Στον όρο γηγενείς προσπαθούν να παρεμφρήσουν και άλλες ομάδες όπως π.χ. μετανάστες που προσπαθούν να αφομοιωθούν στον τόπο μετανάστευσης τους. Όμως οι διεθνείς νόμοι και θεσμοί δέχονται μόνο αυτούς που έχουν ιστορικούς δεσμούς με τις περιοχές και τις κοινωνίες και διαθέτουν και μία ανάλογη εμπειρία αποικιοκρατίας, S.James Anaya, Indigenous Peoples in International Law, Oxford University Press, 2004, σελ.5.

⁴⁴ "Indigenous Peoples, indigenous Voices", UN Permanent Forum on Indigenous Issues, <http://www.globalissues.org/article/693/rights-of-indigenous-people>

πληθυσμού είναι το 10% των φτωχών του πλανήτη⁴⁵ και μέσα τις κοινότητες τους 1 στους 3 θεωρείται φτωχός. Η κατάσταση ενδέχεται να είναι ακόμα χειρότερη από τα αποτελέσματα που μας προσφέρουν οι στατιστικές και οι έρευνες καθώς οι έρευνες τείνουν να εστιάζουν στις πλούσιες χώρες αφήνοντας εκτός του πεδίου τους φτωχότερους αλλά και πολυπληθέστερους πληθυσμούς των αυτοχθόνων⁴⁶. Στον τομέα της εκπαίδευσης οι αυτόχθονες έχουν αυξήσει την πρόσβαση τους ωστόσο τα ποσοστά παραμένουν σταθερά καθώς η αυξημένη πρόσβαση στην εκπαίδευση είναι γενικό φαινόμενο παγκοσμίως. Παρ' όλα αυτά οι γυναίκες εξακολουθούν να βρίσκονται σε μειονεκτικότερη θέση.

Οι κοινότητες των γηγενών είναι ευαίσθητες στα σοκ κάθε μορφής, είτε αυτό είναι περιβαλλοντικά, οικονομικά είτε οποιουδήποτε άλλου είδους⁴⁷. Αυτό το γεγονός σε συνδυασμό με τα μειωμένα μέσα που διαθέτουν τους δυσκολεύει στο να ανταπεξέλθουν και να προσαρμοστούν στις νέες συνθήκες. Η πρόσβαση τους σε δομές και υπηρεσίες είναι δύσκολη και περιορισμένη. Ακόμα και στον τομέα της υγείας, παρά το γεγονός ότι είναι οι πλέον εκτεθειμένοι σε κινδύνους, είναι λιγότερο πιθανό να ζητήσουν ή ακόμα και στην περίπτωση που το επιδιώξουν, να καταφέρουν να λάβουν περίθαλψη. Στον τομέα της μισθοδοσίας υστερούν κι αυτό ίσως θεωρείται δικαιολογημένο λόγω φτωχότερου ανθρώπινου δυναμικού (εκπαίδευση, ικανότητες). Όμως, στην πραγματικότητα περίπου το 50% της μειωμένης μισθοδοσίας τους δεν οφείλεται σε αυτό το λόγο αλλά στην άσκηση διακρίσεων για τις οποίες στην πραγματικότητα λίγα μπορούν να κάνουν⁴⁸.

Οι γηγενείς πληθυσμοί έχουν επίσης μία πολύ ιδιαίτερη σχέση με τη γη τους και τους φυσικούς τους πόρους. Το γεγονός ότι ζουν μέσα τη φύση έχει δημιουργήσει ένα ιδιαίτερο δέσιμο τους μαζί της που αγγίζει όλες τις πτυχές της ζωής τους, από την επιβίωση μέχρι την πολιτισμική κληρονομιά τους. Η γη τους προσφέρει τροφή, κατάλυμα και με αυτήν έχουν συνδεθεί πολλές θρησκείες, ήθη και έθιμα. Η επιβίωση των αυτοχθόνων εξαρτάται από τη σχέση τους με τη γη τους και για αυτό το λόγο, η αποστέρηση των δικαιωμάτων τους επ' αυτής καθώς και η κλιματική αλλαγή είναι δύο ζητήματα ιδιαίτερα βαρύνουσας σημασίας για αυτούς τους λαούς. Κατά καιρούς είτε λόγω αποικιοκρατίας είτε αργότερα στο όνομα άλλων συμφερόντων και φόβων τα δικαιώματα των γηγενών επί της γης τους και

⁴⁵ Η φτώχεια είναι μία δύσκολα μετρήσιμη έννοια. Το να μετρηθεί είναι ακόμα δυσκολότερο στην περίπτωση των αυτοχθόνων καθώς στις κοινωνίες τους επικρατούν διαφορετικές συνθήκες από τον υπόλοιπο κόσμο, "Still among the poorest of the poor", World Bank, <http://social.un.org/index/IndigenousPeoples/ThematicIssues/Environment.aspx>

⁴⁶ Μελέτες το 1994 ανάδειξαν τους αυτόχθονες ως πληθυσμούς κατά πολύ φτωχότερους από το μέσο όρο. Παρά τις όποιες απόπειρες βελτίωσης αυτής της κατάστασης με προσπάθειες για αυξημένη πρόσβαση στους τομείς υγείας και εκπαίδευσης, μελέτες το 2004 επιβεβαίωσαν τη σχετικά στάσιμη κατάσταση. Ωστόσο, αξίζει να σημειωθεί ότι το 80% των αυτοχθόνων κατοικούν στην Ασία και δη στην Κίνα και στην Ασία έχει παρατηρηθεί τάση για μείωση του ποσοστού φτώχειας ακόμα και μεταξύ των αυτοχθόνων, "Still among the poorest of the poor", World Bank, <http://social.un.org/index/IndigenousPeoples/ThematicIssues/Environment.aspx>

⁴⁷ Ένα παράδειγμα αποτελεί ο πόλεμος του Βιετνάμ. Οι αυτόχθονες στην περιοχή επηρεάστηκαν περισσότερο και δυσκολεύτηκαν να επανακάμψουν με αποτέλεσμα τη δημιουργία και διατήρηση χάσματος μεταξύ εκείνων και του υπόλοιπου πληθυσμού. Το ίδιο συνέβη και με την περίπτωση της οικονομικής κρίσης στη Λατινική Αμερική.

⁴⁸ Στη Λατινική Αμερική ένα 42% στη διαφορά εισοδημάτων χαρακτηρίζεται ως «ανεξήγητο» και οφείλεται σε λόγους διακρίσεων, "Still among the poorest of the poor", World Bank, <http://social.un.org/index/IndigenousPeoples/ThematicIssues/Environment.aspx>

των φυσικών πηγών έχουν αμφισβητηθεί και μέχρι και σήμερα δεν είναι απόλυτα κατοχυρωμένα⁴⁹. Οι γηγενείς αν και αποστερούνται πολλών δικαιωμάτων έχουν δείξει ειδικό ενδιαφέρον στην κατάκτηση 2 εξ' αυτών, ένα εκ των οποίων είναι το δικαίωμα τους επί της γης τους⁵⁰. Η κλιματική αλλαγή από την άλλη είναι μία πραγματικότητα που ήδη έχει αρχίσει να απειλεί την καθημερινότητα τους⁵¹. Το παράδοξο είναι ότι παρά το γεγονός ότι οι γηγενείς πληθυσμοί έχουν τον πλέον βιώσιμο τρόπο ζωής, με αποτέλεσμα να ευθύνονται από ελάχιστα έως καθόλου για την κλιματική αλλαγή⁵², είναι οι πρώτοι που αναγκάζονται να υποστούν τις αρνητικές επιπτώσεις της χωρίς μάλιστα να έχουν τα μέσα να τις αντικρούσουν. Ο λόγος αυτής της άτυχης πρωτιάς είναι ότι οι περιοχές στις οποίες κατοικούν είναι οι πλέον ευπαθείς στα αποτελέσματα της κλιματικής αλλαγής. Η εξάρτησή τους από τη γη τους αυξάνει τη δική τους ευπάθεια και δυσκολεύει την επιβίωσή τους. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η κοινότητα των Ίνουιτ-οι οποίοι διαβιούν στον Αρκτικό κύκλο. Η εξάρτησή τους από τον πάγο που αποτελεί το περιβάλλον τους, τους έχει φέρει σε πολύ δύσκολη θέση τώρα που οι πάγοι λιώνουν όλο και πιο γρήγορα λόγω κλιματικής αλλαγής. Ακόμα και τα μέτρα⁵³ που λαμβάνονται όμως για τη μείωση των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής συχνά δε λαμβάνουν υπ' όψη τους αυτόχθονες και καταλήγουν να παραβιάζουν δικαιώματα τους⁵⁴.

⁴⁹ Το ζήτημα για τα δικαιώματα επί της ιδιοκτησίας γης εξετάζεται αναλυτικά στο επόμενο κεφάλαιο.

⁵⁰ Το άλλο δικαίωμα το οποίο έχουν διεκδικήσει έντονα είναι αυτό της αυτοδιάθεσης ώστε να καταφέρουν να διατηρήσουν της ιδιαίτερες ταυτότητες τους χωρίς να χρειαστεί να αφομοιωθούν στα κράτη που τους συμπεριλαμβάνουν.

⁵¹ Η Παγκόσμια Τράπεζα θεωρεί την κλιματική αλλαγή έναν αναστατικό παράγοντα ως προς την επίτευξη των Στόχων της Χιλιετίας των ΗΕ κι αυτό είναι κάτι που πρωτίστως επηρεάζει τις αναπτυσσόμενες χώρες και κυρίως τους γηγενείς πληθυσμούς καθώς αυτοί αντιμετωπίζουν τα μεγαλύτερα ελλείμματα αναφορικά με την επίτευξη αυτών των στόχων.

⁵² Το βασικό χαρακτηριστικό της κλιματικής αλλαγής είναι η άνοδος της θερμοκρασίας της γης. Αυτό είναι αποτέλεσμα της αυξημένης παραγωγής διοξειδίου του άνθρακα για την οποία ευθύνονται κατά 90% οι ανθρώπινες δραστηριότητες και κατά κύριο λόγο τα καύσιμα και η καταστροφή των δασών, "The most inconvenient truth of all. Climate Change and indigenous people", Survival International, 2009, σελ.3.

⁵³ Η λύση των βιοκαυσίμων μπορεί να παρουσιάζεται ως μία πιο βιώσιμη πηγή εξεύρεσης καυσίμων όμως το μεγαλύτερο μέρος αυτών καλλιεργείται σε γη που ανήκει σε αυτόχθονες. Αν οι ρυθμοί των καλλιεργειών αυτών συνεχιστούν υπολογίζεται ότι 60 εκατομμύρια αυτόχθονες κινδυνεύουν να χάσουν τη γη τους. Επίσης, τα υδροηλεκτρικά φράγματα είναι ακόμα μία απειλή για τους αυτόχθονες καθώς καταστρέφουν τη γη τους και για τη δημιουργία τους αναγκάζονται να φύγουν από τα σπίτια τους. Η μετοίκηση επιφέρει νέα προβλήματα καθώς μη γνωρίζοντας τις νέες περιοχές συναντούν βασικά εμπόδια όπως δυσκολία στην ανεύρεση τροφής. Επίσης, στο πλαίσιο αποφυγής της αποδάσωσης έχουν γίνει πολλές προτάσεις γνωστές συνολικά ως REDD (Reduced Emissions from Deforestation and Forest Degradation). Η βασική του αρχή να βοηθήσουν οι αναπτυσσόμενες χώρες τις αναπτυσσόμενες να διατηρήσουν τα δάση τους δίνοντας τους χρήματα που με τη σειρά τους θα αγοράζουν τη δυνατότητα να αποθηκεύουν σε αυτά ποσότητες διοξειδίου του άνθρακα που αντιστοιχούν σε αυτές (αναπτυσσόμενες). Οι αυτόχθονες είναι πολύ σκεπτικοί απέναντι σε αυτό το μέτρο καθώς νιώθουν τα δικαιώματά τους να απειλούνται. Γενικά οι πληθυσμοί αυτοί προτιμούν ένα ακέραιο περιβάλλον από μία χρηματική αποζημίωση καθώς πιστεύουν ότι τα χρήματα δεν είναι ικανά να αντισταθμίσουν την αξία των όσων χάνουν κι αυτό είναι ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα χάσματος αξιών μεταξύ αυτοχθόνων και του υπόλοιπου κόσμου, "The most inconvenient truth of all. Climate Change and indigenous people", Survival International, 2009, σελ.6-9.

⁵⁴ Ειδικά μετά το 2002 υπάρχει αναγνώριση των (περιβαλλοντικών) δικαιωμάτων τους. Το 2002, υιοθετείται η Διακήρυξη Κίμπερλυ και το Σχέδιο Εφαρμογής Αυτοχθόνων για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη, το οποίο χρησίμευσε ως πλαίσιο για τις συζητήσεις τους για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη ως σήμερα. Το 2002 αναγνωρίστηκε ο ρόλος τους για τη βιώσιμη ανάπτυξη και για πρώτη φορά αναφέρθηκε ο όρος

Μάλιστα, συχνά αυτό αποτελεί πρόσχημα χρησιμοποιούμενο από κυβερνήσεις, εταιρείες κτλ. προκειμένου να νομιμοποιήσουν την εκμετάλλευση της γης τους. Επίσης, η χρήση νέων τεχνολογιών στα εδάφη τους συχνά οδηγεί στη μετεγκατάσταση τους αλλά και δραστηριότητες όπως οι εξορυκτικές ή ο τουρισμός που δεν έχουν αναπτυχθεί με βιώσιμο τρόπο μπορεί να έχουν ανάλογα αποτελέσματα.

Ένα ακόμη ζήτημα που δηλώνει τη μειονεκτική θέση των γηγενών και έχει αντίκτυπο στην καθημερινότητα τους είναι η δυνατότητα συμμετοχής τους στην πολιτική και συνακόλουθα στη διαδικασία λήψης αποφάσεων⁵⁵. Όπως αναφέρθηκε ήδη ένα από τα χαρακτηριστικά τους είναι τα διακριτά πολιτικά τους συστήματα. Αυτό αρχίζει εκ των πραγμάτων από το γεγονός ότι αποτελούν μειοψηφία. Στα πολιτικά, οικονομικά και κοινωνικά δρώμενα των χωρών όπου διαβιούν δεσπάζει η πλειοψηφία, δημιουργώντας κατ' αυτό τον τρόπο δημοκρατικό κενό και περιορίζοντας τη δυνατότητα συμμετοχής τους σε αυτές τις σφαίρες. Το θέμα της αποστέρησης των δικαιωμάτων τους επί της γης τους που αναφέρθηκε προηγουμένως τους αποδυναμώνει περαιτέρω σε αυτόν τον τομέα. Επίσης, οι εκλογικές διαδικασίες και τα συστήματα των πολιτικών κομμάτων επηρεάζουν την πολιτική συμμετοχή των αυτοχθόνων στη διαδικασία λήψης αποφάσεων και στην εκπροσώπηση τους καθώς δε συνάδουν με τις δικές τους παραδόσεις και δε μπορούν να τα ακολουθήσουν με ευκολία⁵⁶. Το νέο σύστημα δεν υποστηρίζει και την ετερογένεια, όχι μόνο μέσα σε κόμματα αλλά και μεταξύ κομμάτων. Ακόμα δηλαδή και αν κάποιοι αυτόχθονες έχουν δικό τους κόμμα, η συνύπαρξη τους με τα υπόλοιπα κόμματα κάθε άλλο παρά εύκολη είναι. Επίσης, η καταπίεση των αποικιοκρατών συνεχίζει να επηρεάζει τα πολιτικά συστήματα των σύγχρονων κρατών καθώς οι σημερινές κυβερνώσες ελίτ επιλέχθηκαν από ή ήταν προσκείμενες στους αποικιοκράτες και ακολουθούσαν το σύστημα τους. Αν οι αυτόχθονες δεν ανήκαν ή δεν υποστήριζαν αυτούς τους ανθρώπους, δεν εκπροσωπούνται

“indigenous peoples” σε τελικό κείμενο παγκόσμιας Συνδιάσκεψης, γεγονός που τους διευκόλυνε στο να υιοθετηθεί η φράση και στη Διακήρυξη των ΗΕ για τα δικαιώματα τους. Ακόμα όμως και μετά από διεθνή αναγνώριση η εθνική εφαρμογή δεν είναι βέβαιη, *Rio+20 Submission*, Tebtebba (Indigenous Peoples’ International Centre for Policy Research and Education), Indigenous Environmental Network (IEN) and Indigenous Information Network (IIN), http://www.indigenousclimate.org/index.php?option=com_content&view=article&id=174%3ARio-20-ip-submission&catid=3%3Anews&lang=en.

⁵⁵ “Challenging Politics: Indigenous Peoples’ Experiences with Political Parties and Elections”, IWGIA, 2001.

⁵⁶ Οι γηγενείς έχουν τις δικές τους αρχές στον τομέα της πολιτικής που είναι το να σέβονται τους μεγαλύτερους λόγω σοφίας και να επιδιώκουν τη συναίνεση για την επίτευξη της ενότητας μέσα στην κοινότητα, εν αντιθέσει με τις σύγχρονες μεθόδους που οδηγούν στον ανταγωνισμό και τη διάσπαση. Και στον τομέα της δικαιοσύνης οι γηγενείς έχουν τους δικούς τους κανόνες. Οι νόμοι των αυτοχθόνων είναι κυρίως προφορικοί και περισσότερο καταδεικνύουν την πρέπουσα συμπεριφορά παρά απαγορεύουν. Είναι συνυφασμένοι με τη φύση και αντιθέτως με την τιμωρία των Δυτικών, επιζητούν την αποζημίωση του θύματος από το θύτη και την επανένταξη του τελευταίου στην κοινότητα. Λόγω των διαφορετικών συνθηκών που επικρατούν, τα εγκλήματα είναι σπανιότερα. Για παράδειγμα, η τιμωρία της εξορίας από την κοινότητα που ισούται με ποινή φυλάκισης κατά τα δυτικά πρότυπα είναι έντονα αποτρεπτική λόγω της σημασίας της κοινότητας για τους πληθυσμούς αυτούς καθιστώντας τα εγκλήματα σπανιότερα. Με αυτό τον τρόπο δεν καταδεικνύεται η μέθοδος των αυτοχθόνων ως ανώτερη, απλά τονίζεται η διαφορετικότητα στα πλαίσια των διαφορετικών συνθηκών, <http://www.globalissues.org/article/693/rights-of-indigenous-people>.

ουσιαστικά ακόμα και αν αποτελούν πλειοψηφία⁵⁷. Η όποια εκπροσώπηση υφίσταται τελικά για τους αυτόχθονες αναπτύσσεται κυρίως σε τοπικό παρά σε εθνικό επίπεδο. Η στέρηση ευκαιριών εκπαίδευσης έχει ως αποτέλεσμα να χειραγωγούνται εύκολα, γεγονός που σε συνδυασμό με τη χαμηλή τους εκπροσώπηση οδηγεί στην παραμέληση των ζητημάτων που τους απασχολούν. Ένα επιπλέον στοιχείο που επιδεινώνει αυτή την κατάσταση είναι η περιορισμένη πρόσβαση τους στα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Οι σχέσεις τους με την πολιτική εξουσία εκτός από περιορισμένη ενίοτε είναι και συγκρουσιακή. Οι αυτόχθονες συχνά έρχονται σε σύγκρουση με τις πολιτικές δυνάμεις (για ζητήματα όπως οι φυσικοί πόροι) λόγω μη αναγνώρισης των περιοχών που τους ανήκουν.

Όλα τα παραπάνω μας δίνουν μία γενική εικόνα για το ποιοι είναι τελικά οι αυτόχθονες και η εικόνα αυτή κάθε άλλο παρά ευόιωνη είναι. Πρόκειται για ανθρώπους ιδιαίτερα ευάλωτους, πλήρως εξαρτώμενους από την παραδοσιακή τους ζωή, την οποία όμως δε γίνεται πλέον να ζήσουν ανενόχλητοι καθώς σύγχρονα ζητήματα από την κλιματική αλλαγή μέχρι τις πολιτικές διαμάχες για την κατοχή της γης και των φυσικών πόρων τους παρασύρουν σε ρυθμούς άγνωστους για αυτούς. Καθώς οι συνθήκες αλλάζουν οι ίδιοι προσπαθούν να επιβιώσουν και να διατηρήσουν την ταυτότητα τους υπό τα νέα δεδομένα. Οι τρόποι με τους οποίους επιδιώκουν να το επιτύχουν αυτό, θα εξεταστούν στα επόμενα κεφάλαια.

1.3. Η έννοια της κλιματικής δικαιοσύνης

Η κλιματική δικαιοσύνη είναι έννοια συνδεδεμένη με την κλιματική αλλαγή και την προσαρμογή. Πιο συγκεκριμένα, η κλιματική αλλαγή έχει προκαλέσει άνισες και άδικες επιπτώσεις στις περιοχές ανά τον κόσμο και τους πληθυσμούς τους ενώ η προσαρμογή είναι ο τρόπος να ανταπεξέλθουν αυτοί οι πληθυσμοί σε αυτές τις επιπτώσεις⁵⁸. Ο λόγος που η κλιματική αλλαγή χαρακτηρίζεται άδικη είναι γιατί προσβάλλει πρώτα τους ευπαθείς πληθυσμούς⁵⁹, οι οποίοι είναι εκείνοι που έχουν συμβάλει λιγότερο στη δημιουργία της αλλά και γιατί απαιτεί λύσεις όπως η αναγκαστική μετακίνηση αυτών των πληθυσμών⁶⁰. Επίσης, είναι και διαγενεακά

⁵⁷ Εδώ αξίζει να σημειωθεί ότι κάποιοι αυτόχθονες έχουν ένα βαθμό αυτοδιοίκησης μέσα στα κράτη όπου ζουν. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η κοινότητα των Ίνουιτ μέσω του Grandland Home Rule. Έτσι, επιτυγχάνεται μερική αναγνώριση των συστημάτων των αυτοχθόνων. Ακόμα κι έτσι όμως το ζήτημα των φυσικών πόρων και της γης παραμένει ένα φλέγον θέμα, "Challenging Politics: Indigenous Peoples' Experiences with Political Parties and Elections", IWGIA, 2001.

⁵⁸ Ο καθηγητής Dale Jamieson θεωρεί την ανάληψη πρωτοβουλιών μόνο για την προσαρμογή (ηθικά) άδικη καθώς οι φτωχοί λαοί, οι οποίοι υπόκεινται κυρίως στα αποτελέσματα της κλιματικής αλλαγής συνήθως δεν έχουν τα μέσα ώστε να προσαρμοστούν και η πιθανότητα να βοηθηθούν ουσιαστικά οικονομικά από τους αναπτυγμένους που τα διαθέτουν είναι περιορισμένη. Επομένως για να επωμιστούν μέρος της ευθύνης και οι υπεύθυνοι πρέπει να υπάρχουν και μέτρα μετριασμού (mitigation) ώστε να μειωθούν όσο το δυνατόν οι επιπτώσεις, Tsosie, R., "Indigenous People and environmental Justice: The Impact of Climate Change", *University of Colorado Law Review*, Vol.78, 2007, σελ. 1660.

⁵⁹ Τα άτομα αυτά ως επί το πλείστον ανήκουν στον αναπτυσσόμενο κόσμο και την πληθυσμιακή ομάδα των γηγενών.

⁶⁰ Το μέτρο αυτό έχει πολύ μεγάλη σημασία για τις γηγενείς κοινότητες καθώς είναι πολύ δεμένες με τη γη τους και εξαρτώνται από αυτή για την επιβίωση τους. Η αναγκαστική μετακίνηση των πληθυσμών αυτών από τις περιοχές που τους αποστερεί από μία σειρά δικαιωμάτων αλλά και απειλεί την ίδια την ύπαρξη της ξεχωριστής τους ταυτότητας.

άδικη καθώς προβλέπεται να βλάψει ακόμα περισσότερο τις επερχόμενες γενιές ενώ οι παρελθούσες είναι αυτές που την προκάλεσαν. Στην άλλη όψη του νομίσματος, η έννοια της βιωσιμότητας εμπλέκεται με το ζήτημα της κλιματικής δικαιοσύνης στο βαθμό που η βιωσιμότητα προωθεί ένα υγιές περιβάλλον και μία ορθολογική διαχείριση των πόρων προκειμένου οι τωρινές γενιές να μη στερηθούν κάτι αλλά και να μην αποστερήσουν ανάλογα δικαιώματα από τις μελλοντικές⁶¹.

Το θέμα κλιματικής ισότητας είναι θέμα ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Ήδη 30 χώρες με πληθυσμό περίπου 500 εκατομμυρίων θεωρείται ότι αντιμετωπίζουν έλλειψη νερού. Ως το 2025 οι χώρες αυτές προβλέπεται ότι θα έχουν γίνει 50 και ο πληθυσμός θα έχει ανέλθει στα 3 δισεκατομμύρια. Επίσης, η κλ. Αλλαγή θα επηρεάσει την παραγωγή τροφής και το φαινόμενο της φτώχειας⁶². Δεδομένου ότι η υγεία εξαρτάται κυρίως από την πρόσληψη καθαρού νερού και επαρκούς τροφής και από ασφαλές κατάλυμα, η κλιματική αλλαγή θα επηρεάσει και τον τομέα της υγείας (McMichael et al, 2003)⁶³. Στις περιπτώσεις των κλιματικών αδικιών είναι δύσκολο να εντοπιστεί ο ένοχος⁶⁴. Η πραγματικότητα αυτή γίνεται ακόμα πιο δύσκολο εξ' αιτίας της φύσης των περιβαλλοντικών προβλημάτων που δε γνωρίζουν σύνορα⁶⁵.

Για τουλάχιστον 2 δεκαετίες ο όρος, «περιβαλλοντική δικαιοσύνη» χρησιμοποιήθηκε αναφερόμενος στις επιπτώσεις που είχαν οι διαδικασίες λήψης αποφάσεων από τις αναπτυσσόμενες κοινωνίες στις μειονεκτούσες κοινωνίες, συμπεριλαμβανομένων των φτωχών και των φυλετικών μειονοτήτων⁶⁶.

Τα αιτήματα των αυτοχθόνων σχετικά με την κλιματική δικαιοσύνη εμπύπτουν σε δύο κατηγορίες σχηματίζοντας δύο γενιές περιβαλλοντική δικαιοσύνης. Κατά την πρώτη γενιά οι αυτόχθονες αιτούνται δικαιώματα επί της γης τους. Η διεκδίκηση αυτού του αιτήματος απασχόλησε τους αυτόχθονες κατά τη δεκαετία του 1990 οπότε και ήθελαν να εξασφαλίσουν την αυτοδιάθεση τους σε ζητήματα επί της γης τους και των πόρων της. Όπως θα αναλυθεί και στο δεύτερο κεφάλαιο το ζήτημα αυτό ήταν μείζον για τους πληθυσμούς αυτούς και προβλημάτισε έντονα τη διεθνή κοινότητα καθώς μέρος αυτής λανθασμένα ταύτιζε την επιθυμία τους για την απόκτηση αυτοδιάθεσης με προθέσεις περί αποσχίσεων. Αν και τελικά σήμερα το δικαίωμα στην αυτοδιάθεση τους ορίζεται μέσα από μία σειρά κειμένων όπως η Σύμβαση του ILO No169 και η Διακήρυξη των ΗΕ για τα Δικαιώματα των Αυτοχθόνων, το ζήτημα αυτό είναι ακόμα ένα ζήτημα που

⁶¹ Το γεγονός ότι αποδεικνύεται σημαντική η συμβολή των αυτοχθόνων στην επίτευξη του στόχου της βιωσιμότητας χάρη στον τρόπο ζωής που διάγουν, οδηγεί στο συμπέρασμα ότι συμβάλλουν ενεργά στην επίτευξη της εν λόγω δικαιοσύνης.

⁶² Η φτώχεια είναι ένα φαινόμενο που μπορεί να προκληθεί ή να επιδεινωθεί από την κλιματική αλλαγή αλλά και το ίδιο με τη σειρά του αυξάνει την ευπάθεια στην κλιματική αλλαγή.

⁶³ Sachs, W., "Climate Change and Human Rights", *Development*, Vol.51, 2008.

⁶⁴ Αυτό κάνει δύσκολο και τη διεξαγωγή δίκης σε περίπτωση πρόκλησης περιβαλλοντικής βλάβης καθώς είναι δύσκολη η συλλογή των ενοχοποιητικών στοιχείων. Η δυσκολία αυτή είναι μεγάλη όταν πρόκειται για εταιρείες αλλά είναι ακόμα μεγαλύτερη όταν πρόκειται για κράτη, Tsosie, R., "Indigenous People and environmental Justice: The Impact of Climate Change", όπ.π., 2007, σελ. 1661.

⁶⁵ Έτσι, για παράδειγμα, αν σε μία περιοχή μειωθεί η ποιότητα του αέρα εξ' αιτίας των αυξημένων εκπομπών του θερμοκηπίου από κάποια άλλη χώρα, ο εντοπισμός της χώρας-θύτη και η απόδειξη της υπαιτιότητας της είναι πολύ δύσκολο ζήτημα.

⁶⁶ Σε παγκόσμιο επίπεδο αυτό μεταφράζεται ως το χάσμα μεταξύ Βορρά και Νότου, αναπτυσσόμενων και αναπτυσσόμενων.

ανησυχεί τους αυτόχθονες πληθυσμούς και του οποίου την υπεράσπιση τονίζουν επαναλαμβανόμενα.

Η δεύτερη γενιά που ακολούθησε διεκδικούσε τη συμμετοχή τους σε εθνικό και διεθνές επίπεδο στη διαδικασία λήψης αποφάσεων πάνω στα ζητήματα που τους αφορούσαν και τους επηρέαζαν⁶⁷. Οι αυτόχθονες από τη στιγμή που δεν αποτελούν κρατική οντότητα έχουν περιορισμένα δικαιώματα συμμετοχής στα διεθνή φόρουμ και συνήθως κατέχουν το ρόλο του παρατηρητή. Το αποτέλεσμα είναι να διαιωνίζεται η άδικη πραγματικότητα που έφερε τη σημερινή κατάσταση ως εδώ. Δηλαδή να υφίστανται οι γηγενείς τα αποτελέσματα αποφάσεων τρίτων στη λήψη των οποίων δε μπορούν να συμμετέχουν. Η διεκδίκηση αυτού του δικαιώματος συνεχίζεται μέχρι σήμερα χωρίς ωστόσο, εντυπωσιακά αποτελέσματα.

Η ύπαρξη του δικαιώματος «ο ρυπαίνων πληρώνει» που συνεπάγεται ότι κατόπιν αποδείξεως ρύπανσης ο ρυπαντής είναι υποχρεωμένος να καταβάλλει αποζημίωση στο θιγόμενο μέρος, θα μπορούσε να χαρακτηριστεί μάλλον ως δυσλειτουργική⁶⁸. Οι λόγοι είναι ότι η απόδειξη της ταυτότητας του ρυπαίνοντος είναι συνήθως δύσκολη, δε μπορεί να υπάρξει αναγκαστική επιβολή πληρωμής και σε περίπτωση που ο ρυπαίνων διαθέτει τη δυνατότητα να καταβάλλει τα πρόστιμα η αρχή μπορεί να καταλήξει παραφρασμένη ως «ο πληρώνων ρυπαίνει». Εξ' άλλου, η κλιματική δικαιοσύνη δε μπορεί να επιτευχθεί με την εξαγορά των περιβαλλοντικών καταστροφών. Οι απώλειες και οι σχετικές αποφάσεις δεν πρέπει και δε μπορούν να μεταφράζονται σε χρηματική αξία για πολλούς λόγους, όπως ότι οι αξίες με τις οποίες οι άνθρωποι αξιολογούν τα αγαθά διαφέρουν τόσο από άνθρωπο σε άνθρωπο όσο και από γενιά σε γενιά και ότι δε μπορούμε να προκαθορίσουμε και να τιμολογήσουμε την αξία της φύσης για τις μελλοντικές γενιές καθώς δεν ξέρουμε τη σημασία που θα δώσουν αυτές στη φύση⁶⁹.

Δεδομένων των συνθηκών, το ζήτημα της κλιματικής δικαιοσύνης έγκειται στη διακριτική ευχέρεια των κρατών να αναλάβουν μέτρα προκειμένου να μην προσβάλλουν το περιβάλλον των υπόλοιπων χωρών αλλά και να προστατεύουν και το δικό τους. Αυτή είναι η επικρατούσα κατάσταση σήμερα και δεν έχει φανεί

⁶⁷ Tsosie, R., "Indigenous People and environmental Justice: The Impact of Climate Change", ό.π., σελ. 1654.

⁶⁸ Στα πλαίσια του Παγκόσμιου Συνεδρίου για την Κλιματική Αλλαγή και τα Δικαιώματα της Μητέρας-Γης, Στα πλαίσια του Συνεδρίου αυτού μία από τις ομάδες εργασίας που δημιουργήθηκαν στόχευε στη Δημιουργία Δικαστηρίου Κλιματικής Δικαιοσύνης. Δεδομένου ότι τα κράτη δεν αποδεικνύουν την ύπαρξη πολιτικής βούλησης για συμμόρφωση με τη Σύμβαση Πλαίσιο των ΗΕ για την Κλιματική Αλλαγή και το Πρωτόκολλο του Κιότο και λόγω της απουσίας ενός νομικού πλαισίου ικανού να αποτρέψει και να τιμωρήσει τους υπαίτιους περιβαλλοντικών εγκλημάτων εις βάρος της Μητέρας Γης και της Ανθρωπότητας, ζητούν τη δημιουργία αυτού του δικαστηρίου του οποίου οι αποφάσεις θα είναι νομικά δεσμευτικές και θα μπορούν να τιμωρούν, δικάζουν και αποτρέπουν εκείνα τα κράτη, τις εταιρείες και τα άτομα που ρυπαίνουν και προκαλούν την κλιματική αλλαγή με τις πράξεις ή τις παραλείψεις τους. Στο δικαστήριο αυτό θα μπορούν να προσφεύγουν άτομα, λαοί, εταιρείες, εθνικότητες, κράτη που θα έχουν προσβληθεί χωρίς να έχουν εξαντλήσει τα εθνικά ένδικα τους μέσα και θα αποτελούνταν από εκπροσώπους λαών, εθνών εθνικοτήτων και κρατών που σέβονται και τηρούν τις αρχές του δικαστηρίου με διεθνή δικαιοδοσία και επάρκεια, "Final Conclusions Working Group 5: Climate Justice Tribunal", 30 Απριλίου 2010, <http://pwccc.wordpress.com/2010/04/30/final-conclusions-working-group-n%2c2%ba-5-climate-justice-tribunal/#more-1714>.

⁶⁹ Barker, T., Scricciu, S., Taylor, D., "Climate Change, Social Justice and Development", *Development*, Vol.51, 2008.

ιδιαίτερα αποτελεσματική. Ειδικά για τις γηγενείς ομάδες που δε διαθέτουν δικαίωμα διαπραγμάτευσης τα πράγματα είναι χειρότερα, καταλήγοντας να είναι τα θύματα αυτής της «περιβαλλοντικής αδικίας».

Κεφάλαιο 2^ο

2.1. Ιστορική αναδρομή της προστασίας των δικαιωμάτων των γηγενών πληθυσμών στο πλαίσιο του διεθνούς δικαίου

Οι γηγενείς πληθυσμοί αποτελούν μία ιδιαίτερη ομάδα που αντιμετωπίστηκε ως τέτοια και στο χώρο του διεθνούς δικαίου. Μέχρι και σήμερα αυτή η πληθυσμιακή ομάδα προσπαθεί να επιτύχει όρους ισότιμης αντιμετώπισης, στο παρελθόν όμως τα πράγματα ήταν ακόμα πιο δύσκολα για αυτούς. Οι απαρχές ενασχόλησης του διεθνούς δικαίου με τους γηγενείς ήταν το 15^ο αιώνα. Οι αντιλήψεις εκείνης της περιόδου για τη διαφορετικότητα και οι αποικιοκρατικές τάσεις συνθέταν ένα αφιλόξενο σκηνικό για αυτούς. Ακόμα και οι υπέρμαχοι τους, μη μπορώντας να ξεφύγουν εντελώς από τις ιδέες της εποχής τους παρά τις προσπάθειες τους για ευνοϊκότερη προς αυτούς μεταχείριση δε μπορούσαν να προωθήσουν την πλήρη ισότητα.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί ο Francisco De Vitoria, Ισπανός θεολόγος, φιλόσοφος και νομικός, ο οποίος υπήρξε από τους μεγαλύτερους υποστηρικτές τους και επηρέασε σε μεγάλο βαθμό φιλοσόφους των επόμενων αιώνων, όπως τον Hugo Grotius (17^{ος} αιώνας)⁷⁰. Αν και αντιθέτως με τις μέχρι τότε αντιλήψεις, υποστήριξε ότι οι κοινότητες αυτές αποτελούνται από έλλογα άτομα και τους αναγνώρισε δικαιώματα επί της γης τους, έκρινε ότι δε δύνανται να διοικήσουν ένα κράτος γιατί δε μπορούσαν να αφομοιώσουν τις δυτικές μορφές πολιτισμού και οργάνωσης⁷¹. Ο Vitoria επίσης, δημιούργησε τη θεωρία του απλού πολέμου-just war- που δικαιολογούσε την κυριαρχία των Ισπανών επί των Ινδιάνων καθώς, σύμφωνα με τη θεωρία, οι τελευταίοι εκτός από δικαιώματα είχαν και υποχρεώσεις κατά το ρωμαϊκό jus gentium που θεωρούνταν φυσικό δίκαιο ή προερχόμενο από αυτό, όπως το να επιτρέπουν στους ξένους να κυκλοφορούν στη γη τους, να διεξάγουν εμπόριο και να προσηλυτίζουν στο Χριστιανισμό. Η παρέμβαση των Ινδιάνων στην προσπάθεια των Ισπανών να διεξάγουν τα παραπάνω ήταν αφορμή για “just war”. Έτσι, ενώ από τη μία τους αναγνώριζε κάποια δικαιώματα, από την άλλη τους τα αφαιρούσε με τα κριτήρια του απλού πολέμου που όμως ήταν ευρωπαϊκά, άρα όχι δεδομένα για τις κοινότητες των αυτοχθόνων, γεγονός που αύξανε τις πιθανότητες να μην τα πληρούν.

Αυτή η δυαδικότητα εξελίχθηκε στην πορεία και από άλλους θεωρητικούς. Ο H. Grotius αποσυνδεδεμένος από το δίπολο Ισπανών- Ινδιάνων, προσπάθησε να προασπίσει τα δικαιώματα των αυτοχθόνων υποστηρίζοντας ότι η ανακάλυψη ενός κατοικημένου μέρους δε συνεπάγεται την κυριαρχία επ’ αυτού και του πληθυσμού

⁷⁰ Anaya, S., J., *Indigenous Peoples in International Law*, Oxford University Press, 2004, σελ.5.

⁷¹ Αν και δεν εξέφρασε αυτές τις απόψεις για να δικαιολογήσει την κυριαρχία των αποικιοκρατών επί των αυτοχθόνων, τελικά, οι απόψεις του χρησιμοποιήθηκαν ως δικαιολογητική βάση για αυτόν ακριβώς το λόγο.

του⁷². Αν και δεν ακολουθήθηκαν απόλυτα, αυτές ήταν οι δύο θεωρίες που επηρέασαν σημαντικά τους Ευρωπαίους ηγεμόνες σε επίπεδο πολιτικής και νομοθεσίας.

Με την πάροδο του χρόνου και την εμφάνιση των σύγχρονων κρατών και τη Συνθήκη της Βεστφαλίας του 1648, ο νόμος της φύσης για τους ανθρώπους άρχισε να περιορίζεται και να συνυπάρχει με τους νόμους περί κρατών που άρχισαν να καταλαμβάνουν όλο και μεγαλύτερη έκταση καθώς το κράτος εμπεριείχε και τον πολίτη. Με την επικράτηση του σύγχρονου κράτους, προκειμένου οι αυτόχθονες να έχουν δικαιώματα κοινοτήτων έπρεπε να θεωρούνται κράτη⁷³, διαφορετικά θα περιορίζονταν στα ατομικά τους δικαιώματα⁷⁴. Αυτό ωστόσο ήταν δύσκολο καθώς ο ορισμός του κράτους είχε δημιουργηθεί με ευρωπαϊκά πρότυπα που εμπεριείχαν έννοιες όπως, πολιτικές δομές, ιεράρχηση κ.ά., που απείχαν πολύ από αυτά των γηγενών⁷⁵. Στα τέλη του 19^{ου}-αρχές 20^{ου} αιώνα οι θετικιστές έρχονται να επικυρώσουν την κατάσταση αυτή δηλώνοντας ότι όσοι αυτόχθονες δεν αναγνωρίζονται ως κράτη δε μπορούν να συμμετάσχουν στη διαμόρφωση του διεθνούς δικαίου ούτε να προσφύγουν σε αυτό για αναγνώριση των δικαιωμάτων τους καθώς αυτό αποτελεί προνόμιο κρατών. Εξ' άλλου καθώς τα κράτη είναι αυτά που ορίζουν τα παραπάνω, όπως είναι αναμενόμενο οι αυτόχθονες δεν έχουν πολλές ρυθμίσεις υπέρ των δικών τους συμφερόντων. Έτσι, το διεθνές δίκαιο έγινε ένα όργανο στα χέρια των αποικιοκρατών για να δικαιολογήσουν τον επεκτατισμό τους ενώ κάθε ομάδα αυτοχθόνων που θεωρούνταν ακυβέρνητη με βάση τα δυτικά πρότυπα χαρακτηρίζονταν απολίτιστη και έχανε την ιδιότητα του υποκειμένου του διεθνούς δικαίου⁷⁶. Η επιρροή των θετικιστών κυριαρχεί τις δεκαετίες 1920-1930⁷⁷.

Η εξέλιξη του διεθνούς δικαίου τις τελευταίες δεκαετίες έχει οδηγήσει στην πιο περιορισμένη εστίαση στα κράτη και στην απόδοση προσοχής στο άτομο και σε

⁷² Η συνήθης τακτική των αποικιοκρατών μόλις ανακάλυπταν ένα μέρος που κατοικούνταν από ιθαγενείς ήταν να το αποσπούν από αυτούς μέσω πολέμου και να τους υποδουλώνουν ή να τους αφανίζουν. Με τη θεωρία του Grotius, μία τέτοια τακτική καταδικάζεται καθώς κατ' αυτόν υφίστανται μόνο τρεις δικαιολογητικές αιτίες για την κήρυξη πολέμου, κι αυτές είναι η υπεράσπιση/άμυνα, η ανάκτηση περιουσία και πόλεμος για λόγους τιμωρίας.

⁷³ Για τον Vitoria δεν είχε σημασία αν υπήρχαν οι ευρωπαϊκές δομές καθώς οι κοινότητες αυτές είχαν ως βάση τη συσπείρωση ανθρώπων με σκοπό την ευημερία και την ασφάλεια που είναι η βάση για ένα κράτος.

⁷⁴ Anaya, S., J., *Indigenous Peoples in International Law*, ο.π., σελ.22.

⁷⁵ Ο Lassa Oppenheim το επεκτείνει ακόμα πιο πολύ όταν σε έκδοση του υποστηρίζει ότι για να είναι κανείς υποκείμενο του διεθνούς δικαίου δεν αρκεί να έχει την ιδιότητα του κράτους αλλά και να αναγνωρίζεται από την Οικογένεια των Εθνών. Αυτή η αντίληψη τον οδήγησε σε μία καταγραφή των κρατών αυτών αφήνοντας εκτός τους αυτόχθονες που ζούσαν νομαδικά.

⁷⁶ Σύμφωνα με τον Westlake τα δικαιώματα των αυτοχθόνων δεν τους αφαιρούνται απόλυτα απλά η αναγνώριση τους είναι στην ευχέρεια του κράτους μέσα στην επικράτεια του οποίου περιλαμβάνονται, Anaya, S., J., ό.π. σελ.28.

⁷⁷ Ένα παράδειγμα που δείχνει την επίδραση του θετικισμού που δέχεται την κυριαρχία των αποικιοκρατών στις αποφάσεις των διεθνών δικαστηρίων αποτελεί η υπόθεση του 1933 του Διεθνούς Δικαστηρίου Διαρκούς Δικαιοσύνης για το νομικό καθεστώς της Ανατολικής Γροιλανδίας. Αν και ο τοπικός πληθυσμός Ίνουιτ ήταν αναγνωρισμένος, το δικαστήριο εξέτασε το νομικό καθεστώς της επικράτειας όπως σχηματίστηκε από τους ανταγωνιστικούς ισχυρισμούς για κυριαρχία από τη Νορβηγία και τη Δανία. Ούτε η παρουσία των Ίνουιτ αλλά ούτε και οι προσπάθειες τους να διώξουν τους Νορβηγούς είχαν κάποιο αποτέλεσμα στο καθεστώς της επικράτειας. Το δικαστήριο εξέτασε μόνο τους ισχυρισμούς των κρατών αγνοώντας την πληθυσμιακή ομάδα αυτή που κατοικούσε ανέκαθεν εκείνα τα εδάφη, Anaya, S., J. ό.π. σελ.31.

ομάδες ατόμων. Το κράτος παραμένει ως ο κεντρικός παράγοντας όμως πλέον και άλλοι παράγοντες έχουν το δικαίωμα να συμμετέχουν και να συνδιαμορφώνουν ως ένα βαθμό τους κανόνες. Μία ακόμη αλλαγή είναι το ότι το περιεχόμενο του διεθνούς δικαίου παύει να είναι αμιγώς ευρωπαϊκό για δύο λόγους. Πρώτον, λόγω της αύξησης των δρώντων της διεθνούς κοινότητας και δεύτερον, λόγω της αναγνώρισης διεθνούς προσωπικότητας και σε άλλα υποκείμενα πέραν του κράτους.

Το σύγχρονο διεθνές δίκαιο εξυπηρετεί σκοπούς όπως η επικράτηση της ειρήνης, η υπεράσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και η επίτευξη μίας ευημερούσας ζωής για τον κάθε άνθρωπο. Αυτά είναι και τα βασικά δικαιώματα που προασπίζονται στο πλαίσιο των ΗΕ⁷⁸ με τις πολυμερείς συνθήκες του και τα όργανα του, σε κάποια από τα οποία συμμετέχουν και φορείς πέραν των κρατών⁷⁹. Στη μετα-ΟΗΕ εποχή η αποικιοκρατία καταδικάστηκε και επιδιώχθηκε η αυτοδιάθεση⁸⁰. Το από-αποικιοκρατικό ρεύμα όμως βασικά προσέπερασε τα μοντέλα οργάνωσης των αυτοχθόνων όπως αυτά ήταν πριν από την κατάληψη τους. Αντί λοιπόν για την επιστροφή στην προτέρα κατάσταση ορίστηκαν νέες δομές που θα προετοίμαζαν την αυτοκυβέρνηση⁸¹.

Από τα πρώτα και σημαντικότερα διεθνή κείμενα για τους γηγενείς πληθυσμούς ήταν η Σύμβαση Νο107 του ΙΛΟ του 1957 για τους Αυτόχθονες Πληθυσμούς και τις Φυλές. Αν και η Σύμβαση αποσκοπεί στη βελτίωση των κοινωνικών και οικονομικών συνθηκών στις οποίες ζουν οι αυτόχθονες δε φαίνεται να εγκαθιδρύουν μακροχρόνια πλαίσια για την πολιτική, πολιτισμική, οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη τους αλλά σκοπός είναι η αφομοίωση τους με τους πληθυσμούς των χωρών που τις περιβάλλουν⁸². Οι όροι της Σύμβασης δεν αναφέρονται σε ομάδες αυτοχθόνων αλλά στα μέλη των αυτόχθονων ομάδων και τα ίσα δικαιώματα τους στην ευρύτερη κοινωνία. Οι ομάδες των αυτοχθόνων συνεπώς σε αυτή τη Σύμβαση είναι δευτερεύοντες αποδέκτες των πλεονεκτημάτων που προβλέπονται⁸³. Ένα ακόμα αρνητικό σημείο της Σύμβασης αυτής είναι ότι οι

⁷⁸ Μεταξύ άλλων, ο καταστατικός χάρτης του ΟΗΕ θέτει ως σκοπό του την προώθηση των ίσων δικαιωμάτων και της αυτοδιάθεσης των ανθρώπων, το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των βασικών ελευθεριών τους χωρίς διακρίσεις λόγω φυλής, φύλου, γλώσσας ή θρησκείας καθώς και συνθήκες οικονομικής και κοινωνικής προόδου και ανάπτυξης, όπ.π.σελ.51.

⁷⁹ Αυτό συμβαίνει κυρίως σε θέματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων που λαμβάνουν όλο και μεγαλύτερη έκταση. Αυτό συνεπάγεται και τη μεγαλύτερη προσοχή στους αυτόχθονες.

⁸⁰ Νέες θεωρίες όπως η Δυτική Δημοκρατία και ο Μαρξισμός κάνουν την εμφάνιση τους και ωθούν προς αυτή την κατεύθυνση.

⁸¹ Δύο αποφάσεις της Γενικής Συνέλευσης των ΗΕ ασχολούνται με αυτό το ζήτημα, η 1514 του 1960 και η πιο πρόσφατη 1541 του 2004. Η πρώτη επιβεβαίωσε τη νόρμα του ανεξάρτητου κράτους για τις αποικίες με τα σύνορα όμως που είχαν χαράξει οι αποικιοκράτες. Η δεύτερη προβλέπει αυτοκυβέρνηση για πρώην αποικιοκρατούμενες περιοχές αν σχετιστούν ή αφομοιωθούν από ένα ήδη ανεξάρτητο κράτος, εφ' όσον η συμφωνία(ενσωμάτωσης) προβλέπει ίση μεταχείριση και γίνεται κατόπιν ελεύθερα εκφρασμένης βούλησης. Για αναλυτικότερο περιεχόμενο αποφάσεων βλ. [http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/1514\(XV\)](http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/1514(XV)) και [http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/1541\(XV\)](http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/1541(XV)).

⁸² Anaya,S.,J., *Indigenous Peoples in International Law*, ο.π., σελ.55.

⁸³ Στην περίπτωση της ιδιοκτησίας γης υπάρχει αναγνώριση του σχετικού συλλογικού δικαιώματος και σεβασμός των εθιμικών κανόνων των κοινοτήτων αυτών, C107 - Indigenous and Tribal Populations Convention, 1957 (No. 107), Article 13, ILO,

διεργασίες για αυτήν έγιναν χωρίς την οργανωμένη συμμετοχή αντιπροσώπων των αυτοχθόνων. Παρ' όλα αυτά όμως, δεν πρέπει να υποτιμάται η σημασία της καθώς κινήσεις σαν αυτή όπως και η ρητορική περί ανθρωπίνων δικαιωμάτων που αναπτύχθηκε υπήρξαν ευκαιρία για να δοθεί μεγαλύτερη προσοχή στους αυτόχθονες και να σχηματιστεί ένα ανανεωμένο καθεστώς για αυτούς.

Η βελτίωση στα ζητήματα των αυτοχθόνων οφείλεται και στο ότι τις τελευταίες δεκαετίες άρχισαν να συμμετέχουν περισσότερο στις πολυμερείς διαδικασίες που τους αφορούσαν. Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1960 έχοντας πλέον εκπαιδεύσει εκπροσώπους τους πάνω στα ζητήματα αυτά άρχισαν να ζητούν την επιβίωση τους ως διακριτές ομάδες διατηρώντας και αναγνωρίζοντας τους την ιδιαίτερη ταυτότητα, τις συνήθειες, τους θεσμούς, τις ρίζες, και τα δικαιώματα επί της γης τους. Το όραμα τους για αυτούς διαφέρει από αυτό των αποικιοκρατών τους.

Τη δεκαετία του 1970 η κινητοποίηση έγινε ακόμα μεγαλύτερη μέσω των διεθνών συνεδρίων και τις εκκλήσεις τους προς διακυβερνητικούς θεσμούς. Αυτή η προσπάθεια ενισχύθηκε από ΜΚΟ⁸⁴, την αρθογραφία της εποχής και συγγραφείς. Στη συνέχεια, εκπρόσωποι τους όλο και συχνότερα εμφανίζονταν σε όργανα ανθρωπίνων δικαιωμάτων ζητώντας την προάσπιση των δικαιωμάτων τους. Η πρόσβαση τους σε τέτοια όργανα ήταν εμφανώς αυξημένη τόσο σε περιφερειακό όσο και σε διεθνές επίπεδο⁸⁵. Το 1971 υπήρξε σημαντική χρονιά καθώς με απόφαση του ECOSOC και πιο συγκεκριμένα της Υποεπιτροπής των ΗΕ για την αποτροπή των διακρίσεων και την προστασία των μειονοτήτων-που πλέον ονομάζεται Υποεπιτροπή για την προώθηση και την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων⁸⁶-διεξήχθη μία μελέτη για το πρόβλημα των διακρίσεων εναντίον των αυτοχθόνων που θα οδηγούσε στην παραγωγή εκθέσεων. Τη διαδικασία αυτή ανέλαβε ο Jose Martinez Cobo, ο οποίος την περίοδο 1981-1983 συνέλεξε πληροφορίες για τους αυτόχθονες και προέβη σε συστάσεις υπέρ τους⁸⁷. Το υλικό

http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=1000:12100:0::NO::P12100_INSTRUMENT_ID:312252. Στην πράξη όμως τα δικαιώματα αυτά επισκιάζονται από τα εθνικά προγράμματα αφομοίωσης και ενοποίησης.

⁸⁴ Σημαντικός σταθμός υπήρξε το Διεθνές Συνέδριο ΜΚΟ για Διακρίσεις εις βάρος Αυτόχθονων Πληθυσμών της Αμερικής, στη Γενεύη το 1977 που οργανώθηκε από την υποεπιτροπή του ΜΚΟ για το Ρατσισμό, τις Φυλετικές Διακρίσεις, το Άπαρχαϊντ και την Αποικιοκρατία. Συμμετείχαν εκπρόσωποι των αυτοχθόνων από το Δυτικό Ημισφαίριο(από τους 250 συμμετέχοντες οι 82 αντιπροσώπευαν οργανώσεις αυτοχθόνων) και συνεισέφεραν στη δημιουργία μίας ταυτότητας για τους αυτόχθονες και στην εξάπλωση της και στους αυτόχθονες του υπόλοιπου κόσμου. Επίσης, δημιουργήθηκε ένα σχέδιο συνεργασίας για τους αυτόχθονες προκειμένου να υπερασπιστούν τις απαιτήσεις τους, το οποίο χρησιμοποιήθηκε και στις επόμενες διεθνείς συναντήσεις, Anaya,S.,J. όπ.π. σελ.57, Minde, H., *Indigenous Peoples: Self-Determination, Knowledge and Indigeneity*, Eburon, 2008, σελ.61-64.

⁸⁵ Για παράδειγμα, οργανισμοί που εκπροσωπούν αυτόχθονες έχουν αποκτήσει συμβουλευτικό ρόλο στο ECOSOC του ΟΗΕ.

⁸⁶ "Subcommission on prevention on discrimination and protection of minorities" και "Subcommission on the Promotion and Protection of Human Rights".

⁸⁷ Βασισμένο στις προτάσεις του Cobo, και των εκπροσώπων των αυτοχθόνων από το Συνέδριο των ΜΚΟ του 1977, η επιτροπή των ΗΕ για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και το ECOSOC ενέκριναν το 1982 τη δημιουργία Ομάδας Εργασίας των ΗΕ για τους Αυτόχθονες Πληθυσμούς, η οποία είναι όργανο της Υποεπιτροπής για την προώθηση και την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και αποτελείται κυρίως από ανεξάρτητους ειδικούς παρά από κυβερνητικούς εκπροσώπους. Η πιο ριζοσπαστική από τις εργασίες της ήταν η απόφαση για τη δημιουργία μίας διακήρυξης για τα δικαιώματα των

αυτό χρησιμοποιήθηκε έκτοτε από τον ΟΗΕ και υπήρξε το έναυσμα για περαιτέρω εργασία επί του θέματος⁸⁸.

Το 1989 ο ΙΛΟ προβαίνει στη δημιουργία της Σύμβασης Νο169 για τους Αυτόχθονες Πληθυσμούς και τις Φυλές που αποτελεί αναθεώρηση της Νο107 που προαναφέρθηκε καθώς με τις νέες εξελίξεις στον τομέα των αυτοχθόνων η τελευταία θεωρούνταν αναχρονιστική⁸⁹. Η Σύμβαση ισχύει από το 1991⁹⁰ και χάρη στη συμμετοχή των ενδιαφερομένων εισάγει έννοιες όπως ο πλουραλισμός και η αυτοδιάθεση σε αντίθεση με τη λογική της αφομοίωσης που επικρατούσε στην προκάτοχο της. Επόμενο σημαντικό βήμα είναι η πρόσφατη υιοθέτηση της Διακήρυξης των ΗΕ για τα Δικαιώματα των αυτοχθόνων, το 2007, η οποία μαζί με τη Σύμβαση του ΙΛΟ είναι το σημαντικότερο κείμενο κατοχύρωσης των δικαιωμάτων των αυτοχθόνων. Το κείμενο αυτό θέτει το ελάχιστο όριο σεβασμού των δικαιωμάτων αυτών των πληθυσμών προκειμένου να εξασφαλίσουν μία αξιοπρεπή και ευήμερουσα καθημερινότητα⁹¹.

2.2. Το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης⁹²

αυτοχθόνων την οποία έθεσαν προς υιοθέτηση στη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ (1985). Το σχέδιο αυτό προχωράει ένα βήμα παραπέρα σε σχέση με τη Σύμβαση Νο169 του ΙΛΟ. Δεν ικανοποιεί όλες τις πλευρές ωστόσο, δημιουργεί ένα κοινό έδαφος πάνω σε αρκετά ζητήματα ζωτικής σημασίας, όπως το δικαίωμα στην ιδιοκτησία, τον πολιτισμό, την υγεία, την εκπαίδευση κ.ά.. Παράλληλα διεξήχθησαν παρόμοιες προσπάθειες και σε περιφερειακό επίπεδο με τη δημιουργία Διακήρυξης για τα Δικαιώματα των Αυτοχθόνων στον ΟΑΣ (Organization of American States) το 1989 και μία αντίστοιχη κίνηση στην Αφρική το 2003 με στόχο την προστασία και την προώθηση των δικαιωμάτων των αυτοχθόνων και των μειονοτήτων, Αναγ, Σ., J., σελ. 63-66.

⁸⁸ Αναγ, Σ., J. όπ.π. σελ. 60.

⁸⁹ Οι Συμβάσεις του ΙΛΟ είναι από τα σημαντικότερα διεθνή κείμενα που ασχολούνται με τα δικαιώματα των αυτοχθόνων. Εκτός του ότι είναι από τα πρώτα χρονικά, έχουν και μεγάλο θεματικό φάσμα. Κάνοντας μία σύντομη ιστορική αναδρομή, με τη λήξη του Α'ΠΠ δημιουργήθηκε η Κοινωνία των Εθνών με σκοπό τη διατήρηση της ειρήνης και τη βελτίωση της ποιότητας ζωής. Ένα από τα μέτρα προς αυτή την κατεύθυνση ήταν και η δημιουργία του ΙΛΟ που με τη δημιουργία των ΗΕ έγινε ειδικός οργανισμός τους (Agency). Αρχικά, μεταξύ άλλων, ασχολήθηκε με τα εργασιακά δικαιώματα των αυτοχθόνων κι έτσι διαπίστωσε τη δυσμενή τους θέση και επεκτάθηκε στην ενασχόληση του μαζί τους. Το 1957 υιοθετεί την πρώτη διεθνή συμφωνία που ασχολείται με τα δικαιώματα των αυτοχθόνων και των φυλών, τη Σύμβαση Νο107 που λόγω αδυναμιών της (υπόθεση ότι το μόνο μέλλον των κοινοτήτων αυτών είναι μέσα από την ενσωμάτωση τους στις ευρύτερες κοινωνίες) με την πάροδο του χρόνου αντικαταστάθηκε από τη Σύμβαση Νο169, το 1989. Η πρώτη παραμένει δεσμευτική για τις 18 χώρες που την έχουν επικυρώσει αλλά δεν έχουν επικυρώσει τη νέα, *Indigenous & Tribal People's Rights in Practice - A Guide to ILO Convention No. 169*, International Labour Standards Department, 2009, σελ. 174.

⁹⁰ Για να κατανοηθεί το εύρος της αποδοχής της Σύμβασης σημειώνεται ότι δεν υπήρξε καταψήφιση του. Οι χώρες που δεν υπερψήφισαν το κείμενο απλά απείχαν και ο λόγος της αποχής τους ήταν η ύπαρξη εκφραστικών ενστάσεων. Ωστόσο, η ουσιαστική συμφωνία τους με το πνεύμα του κειμένου έχει οδηγήσει πολλές από αυτές να λάβουν σχετικές εσωτερικές πρωτοβουλίες σύμφωνες με τη Σύμβαση.

⁹¹ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τα δύο κείμενα, βλ. ενότητα 2.3.

⁹² Το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης συγκαταλέγεται στα Δικαιώματα Δεύτερης Γενιάς που προέκυψαν μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Πρόκειται για συλλογικό δικαίωμα και στοχεύει στην ολοκλήρωση της αποαποικιοποίησης, Σαμιώτης, Δ., Γ., Τσάλτας, Ι., Γ., *Διεθνής Προστασία του Περιβάλλοντος, Τόμος Ι, Διεθνείς Πολιτικές και Δίκαιο του Περιβάλλοντος*, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 1990, σελ. 106-7.

Παρά την αναγνώριση του δικαιώματος αυτοδιάθεσης και την απουσία τυπικών αποικιοκρατικών δομών, οι αυτόχθονες πληθυσμοί εξακολουθούν να υπόκεινται σε περιορισμούς και διακρίσεις. Στο σχέδιο της Διακήρυξης των ΗΕ για τα Δικαιώματα των Αυτοχθόνων και αργότερα στην ίδια τη Διακήρυξη αναγνωρίζεται το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης και το κείμενο δανείζεται τη γλώσσα της Οικουμενικής Διακήρυξης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα. Άλλα κείμενα στα οποία αναφέρεται το εν λόγω δικαίωμα είναι ο Καταστατικός Χάρτης των ΗΕ, το Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα και το Διεθνές Σύμφωνο για τα Οικονομικά Κοινωνικά και Πολιτισμικά Δικαιώματα⁹³.

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω η χρήση του όρου αυτοδιάθεση ανησύχησε κάποια κράτη καθώς είχαν συνδέσει την έννοια με αποσχιστικές τάσεις. Ωστόσο, αυτές οι ανησυχίες ήταν αβάσιμες καθώς οι αυτόχθονες το μόνο που επιθυμούσαν ήταν να έχουν τον έλεγχο σε ζητήματα που τους αφορούν και τους επηρεάζουν και όχι να ιδρύσουν νέα κράτη⁹⁴. Με την πάροδο του χρόνου, όλο και περισσότερα κράτη ενδίδουν στον όρο της αυτοδιάθεσης. Σ' αυτό το πλαίσιο εμπειρεύονται διαπραγματεύσεις μεταξύ κρατών και αυτοχθόνων για το πολιτικό στάτους και τα μέσα συνέχισης της οικονομικής, πολιτισμικής και κοινωνικής ανάπτυξης τους. Αυτές οι διαπραγματεύσεις πρέπει να αντανακλούν τη δικαιοδοσία και την ικανότητα των κυβερνήσεων και να λαμβάνουν υπ' όψη τις διαφορετικές ανάγκες, συνθήκες και φιλοδοξίες των αυτοχθόνων⁹⁵.

Οι διεθνείς νόρμες που αφορούν τους αυτόχθονες και σχετίζονται με τη αυτοδιάθεση τους εμπίπτουν σε πέντε κατηγορίες: 1.Μη διάκριση, 2.Πολιτισμική ακεραιότητα, 3.Γη και φυσικές πηγές, 4.Κοινωνική Ευημερία και ανάπτυξη και 5.Αυτοκυβέρνηση⁹⁶. Το δικαίωμα στην αυτοδιάθεση είναι σημαντικό ακριβώς γιατί καλύπτει όλες αυτές τις πτυχές. Στη συνέχεια θα εξετάσουμε συνοπτικά καθεμία από αυτές τις πέντε διαστάσεις.

Μη διάκριση: Οι αυτόχθονες έχουν υποστεί πολλές μορφές διακρίσεων. Ο τερματισμός αυτής της κατάστασης είναι απαραίτητος για να απολαύσουν ισότιμα τα δικαιώματα που τους αναλογούν. Με αυτό το σκοπό, το 1970 δημιουργήθηκε η Επιτροπή για τον Περιορισμό των Φυλετικών Διακρίσεων. Η Επιτροπή αυτή έχει καταβάλει ειδική προσπάθεια για τους αυτόχθονες. Σκοπός της είναι να επιβλέπει την εφαρμογή της Σύμβασης των ΗΕ για τον Περιορισμό κάθε είδους Ρατσιστικής Διάκρισης, η οποία είναι ευρέως επικυρωμένη και είναι το πρώτο όργανο που δημιουργήθηκε με σκοπό την επίβλεψη της εφαρμογής κάποιου κειμένου⁹⁷. Προς αυτή την κατεύθυνση κινήθηκαν και άλλα κείμενα όπως η Διακήρυξη Νο169 του

⁹³ Το σύνολο των παραπάνω κειμένων είναι γνωστό ως International Bill of Human Rights, για περισσότερες πληροφορίες βλ. http://www.c100tibet.org/Self-Determination_UN.html

⁹⁴ Εδώ ωφελεί να αναφερθεί και η διαφορά μεταξύ των εννοιών της κυριαρχίας και της αυτοδιάθεσης καθώς το πρώτο είναι νομικό δικαίωμα και αφορά στην κυβερνητική δικαιοδοσία ελέγχου σχετικά με το τι γίνεται εντός συνόρων ενώ το δεύτερο είναι πολιτικό δικαίωμα με ηθική χροιά και αναφέρεται στην ελευθερία κάποιου να προσδιορίζει ελεύθερα το πολιτικό του στάτους καθώς και την οικονομική, κοινωνική και πολιτισμική του εξέλιξη. Tsosie, R., *Indigenous People and Environmental Justice: The Impact of Climate Change*, University of Colorado Law Review, Vol. 78, 2007, σελ. 1663.

⁹⁵ Αναγα, S., J., όπ.π., σελ.111.

⁹⁶ Αναγα, S., J., όπ.π., σελ.129.

⁹⁷ Wolfrum, R., *The Committee on the Elimination of Racial Discrimination*, http://www.mpil.de/shared/data/pdf/pdfmpunyb/wolfrum_3.pdf

ILO, η Διακήρυξη των ΗΕ για τα Δικαιώματα των Αυτοχθόνων καθώς και η αντίστοιχη Διακήρυξη του ΟΑΣ⁹⁸.

Πολιτισμική ακεραιότητα: Ο πολιτισμός των αυτόχθονων κοινοτήτων είναι πολύ σημαντικός γιατί είναι μοναδικός και άρρηκτα συνδεδεμένος με την καθημερινότητά τους. Σαν τομέας επηρεάζει και επηρεάζεται από άλλους τομείς όπως τα πολιτικά και τα οικονομικά ζητήματα που αντιμετωπίζει η κοινωνία⁹⁹. Λόγω της σημασίας του για την καθημερινότητα των αυτοχθόνων το δικαίωμα στην πολιτισμική ακεραιότητα εξασφαλίζεται σε πολλά κείμενα¹⁰⁰. Χαρακτηριστικά, η Διακήρυξη του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα των Αυτοχθόνων αφιερώνει 17 από τα 45 άρθρα της σε αυτό το ζήτημα¹⁰¹. Άλλα παραδείγματα αποτελούν η Σύμβαση των ΗΕ κατά των Φυλετικών Διακρίσεων, το Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα¹⁰² αλλά και η Σύμβαση των ΗΕ κατά της Γενοκτονίας¹⁰³.

Ένα ιδιαίτερο αλλά και σύνθετο ζήτημα αποτελεί η περίπτωση που μία πολιτιστική παράδοση παραβιάζει κάποιο ανθρώπινο δικαίωμα¹⁰⁴. Σε αυτές τις περιπτώσεις είθισται να προέχει η υπεράσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η Οικουμενική Διακήρυξη της Ουνέσκο για την Πολιτιστική Πολυμορφία του 2001 αναφέρει στο άρθρο 4 ότι «Κανένας δεν μπορεί να επικαλεστεί την πολιτιστική πολυμορφία για να παραβιάσει τα ανθρώπινα δικαιώματα που εγγυάται το διεθνές δίκαιο, ούτε για να περιορίσει το πεδίο εφαρμογής τους»¹⁰⁵. Ωστόσο, το ερώτημα που προκύπτει είναι το πώς αποφασίζεται ότι μία πολιτιστική πρακτική παραβιάζει κάποιο ανθρώπινο δικαίωμα. Το πρόβλημα αξιολόγησης προκύπτει καθώς οι

⁹⁸ Anaya, S., J., όπ.π., σελ.130.

⁹⁹ Για παράδειγμα, η χρήση της γης που είναι φαινομενικά ένα αμιγώς οικονομικό ζήτημα ή θέμα επιβίωσης, σε αυτές τις κοινωνίες σχετίζεται άμεσα με τον πολιτισμό τους και συνδέεται με εθιμικές παραδόσεις.

¹⁰⁰ Η ύπαρξη βέβαια σχετικών κειμένων δε συνεπάγεται πάντα και την εφαρμογή τους. Χαρακτηριστικό και πρόσφατο παράδειγμα αποτελεί η υποβολή αίτησης διαμαρτυρίας στο Μόνιμο Φόρουμ για τα θέματα των Αυτοχθόνων αναφορικά με τη μη εφαρμογή της Διακήρυξης των ΗΕ για τα Δικαιώματα των Αυτοχθόνων στο πλαίσιο της Σύμβασης της Ουνέσκο για την Παγκόσμια Κληρονομιά. Πιο συγκεκριμένα, στις 29 Μαΐου 2012 κατατέθηκε από ένα σύνολο ΜΚΟ και Οργανώσεων των Αυτοχθόνων μία αίτηση διαμαρτυρίας για το ότι δεν τηρείται η αρχή της προηγούμενης ενημέρωσης και συναίνεσης προς τους αυτόχθονες από την Επιτροπή της Παγκόσμιας Κληρονομιάς όταν πρόκειται να ανακηρύξει μέρη Παγκόσμιας Κληρονομιάς της Ουνέσκο που βρίσκονται στην επικράτεια γηγενών πληθυσμών, Joint Submission on the Lack of implementation of the UN Declaration on the Rights of Indigenous Peoples in the context of UNESCO's World Heritage Convention, <http://www.forestpeoples.org/sites/fpp/files/publication/2012/05/joint-submission-unpfii.pdf>

¹⁰¹ *Declaration on the Rights of Indigenous Peoples*, UN Permanent Forum on Indigenous Issues, http://www.un.org/esa/socdev/unpfii/documents/dec_faq.pdf

¹⁰² Το άρθρο 27 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα είναι πολύ σημαντικό καθώς χρησιμοποιείται ιδιαίτερα από την Επιτροπή των ΗΕ για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και από τη Διαμερικανική Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΑΣ. Οι Επιτροπές αυτές θεωρούν την εφαρμογή του εθιμικού κανόνα που δεσμεύει όλους. Το άρθρο 27 αναφέρεται τόσο σε ατομικό όσο και σε συλλογικό επίπεδο, αν και ένα πολιτισμικό δικαίωμα έχει νόημα κυρίως σε συλλογικό επίπεδο, Anaya, S., J., όπ.π., σελ.133-135.

¹⁰³ Η Σύμβαση κατά της Γενοκτονίας είναι η πρώτη συμφωνία των ΗΕ για τα ανθρώπινα δικαιώματα και υποστηρίζει ότι όλες οι πολιτισμικές ομάδες έχουν δικαίωμα ύπαρξης, Anaya, S., J., όπ.π., σελ.132.

¹⁰⁴ Αυτό είναι πιθανότερο να συμβεί σε γυναίκες καθώς τα δικαιώματα τους συχνά ειδικά σε τέτοιες κοινωνίες παραμελούνται.

¹⁰⁵ Βλ. http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CLT/CLT/pdf/declaration_cultural_diversity_el.pdf.pdf

αυτόχθονες διαθέτουν δικές τους ερμηνευτικές διαδικασίες και διαδικασίες λήψης αποφάσεων που πρέπει να γίνονται αποδεκτές όπως και αυτές των κρατών¹⁰⁶. Αυτό αποτελεί το παράδοξο σε ένα κόσμο παγκόσμιων δικαιωμάτων και μία πρόκληση που πρέπει να αντιμετωπιστεί.

Γη και φυσικές πηγές: Η γη έχει μεγάλη σημασία για τους αυτόχθονες επειδή όλη τους η επιβίωση στηρίζεται σε αυτή. Μέσα στο χρόνο έχουν γίνει πολλές προσπάθειες να τους αποστερήσουν τη γη και τα δικαιώματα τους επ' αυτής κάτι που θα ήταν καταστροφικό καθώς με αυτό τον τρόπο τους εξαναγκάζουν σε αφομοίωση και συνεπώς σε αφανισμό¹⁰⁷. Ο Αμερικανός νομικός Ch.Hyde δήλωσε πώς το 15^ο-16^ο αιώνα κατά τη διάρκεια των ανακαλύψεων των ευρωπαίων κατακτητών οι ιθαγενείς δε θεωρείτο ότι είχαν κυριαρχικά δικαιώματα επί της γης τους και η τελευταία αντιμετωπιζόταν ως terra nullius. Οι συμφωνίες που είχαν συναφθεί μεταξύ Ευρωπαίων αποικιοκρατών και ιθαγενών αμφισβητήθηκαν και έτσι, τα δικαιώματα των ιθαγενών που εξασφαλιζόταν μέσα από αυτές τις συμφωνίες μετασηματίστηκαν σε απλές ηθικές υποχρεώσεις των κρατών¹⁰⁸.

Σήμερα, η ιδιοκτησία αποτελεί ανθρώπινο δικαίωμα και προκειμένου να το απολάβουν και οι γηγενείς πληθυσμοί απαιτείται η αναγνώριση των τύπων ιδιοκτησίας που προκύπτουν από την παραδοσιακή κτήση γης από τους αυτόχθονες σε συνάρτηση με τα καθεστώτα που δημιουργήθηκαν από τις κυρίαρχες κοινωνίες¹⁰⁹. Πολλές μελέτες και διακηρύξεις των ΗΕ και του ΟΑΣ αναφέρονται στο πρόβλημα αναγνώρισης αυτών των δικαιωμάτων στους αυτόχθονες. Η διεθνής νομολογία επικαλέστηκε αρχές ιδιοκτησίας για να κατοχυρώσει την ιδιοκτησία των αυτοχθόνων επί της γης τους πριν την εισβολή των κατακτητών. Η νομολογία ενσωματώθηκε στο νομικό και πολιτικό δόγμα κάποιων χωρών που γεννήθηκαν από αποικιοκρατικά μοντέλα. Το δόγμα όμως αυτό παρέλειψε να αξιολογήσει τη σημασία της κουλτούρας των αυτοχθόνων ή τη σχέση τους με τη γη¹¹⁰.

Στο σύγχρονο διεθνές δίκαιο όμως καινούριες έννοιες όπως πολιτισμική ακεραιότητα, μη διάκριση και αυτοδιάθεση συνοδεύουν τις αρχές ιδιοκτησίας προς επιβεβαίωση των *sui generis* δικαιωμάτων περί γης και φυσικών πόρων. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι ακόμα και αν ένα κράτος διατηρεί νόμιμα την ιδιοκτησία υπόγειων πηγών σε μία περιοχή αυτοχθόνων οι αυτόχθονες πρέπει να ρωτώνται για την εκμετάλλευση αυτών των πηγών και να επωφελούνται από αυτή. Σε περίπτωση δε, που οι ενέργειες του κράτους πρόκειται να επηρεάσουν τους

¹⁰⁶ Anaya,S.,J., όπ.π., σελ.133.

¹⁰⁷ Μέχρι και ο Vatel που όπως αναφέρθηκε ήδη ήταν από τους θεωρητικούς που ως επί το πλείστον υπήρξε υποστηρικτής των πληθυσμών αυτών, φαίνεται να κάνει μία διάκριση μεταξύ των κοινοτήτων που συστηματικά και οργανωμένα καλλιεργούσαν τη γη τους και εκείνων που είχαν επιλέξει τη διεξαγωγή μίας περισσότερο νομαδικής ζωής μέσω του κυνηγιού. Οι πρώτοι είχαν σαφώς περισσότερα δικαιώματα επί της γης καθώς θεωρητικά σχετίζονταν περισσότερο και στενότερα μαζί της. Αυτή ήταν μία ευνοϊκή θεωρία που εκτός του ότι αποδεικνύει τη σημασία που είχε η εκμετάλλευση της γης από τους γηγενείς, χρησιμοποιήθηκε αρκετά από μεταγενέστερους προκειμένου να αποστερήσουν τους πληθυσμούς αυτούς από τα εν λόγω δικαιώματα τους, Anaya,S.,J., όπ.π., σελ.26.

¹⁰⁸ Anaya,S.,J., όπ.π.

¹⁰⁹ Anaya,S.,J., όπ.π., σελ.142.

¹¹⁰ Στις ΗΠΑ υπό το νόμο των ΗΠΑ οι αυτόχθονες απολαμβάνουν το δικαίωμα στη γη επί της βάσης της ιστορικής χρήσης και κατάληψης αλλά η κυβέρνηση μπορεί ανά πάσα στιγμή να άρει το δικαίωμα αυτό μονομερώς καταβάλλοντας απλά κάποια χρηματική αποζημίωση, Anaya,S.,J., όπ.π., σελ.143.

κατοίκους της περιοχής, πρέπει να ληφθούν μέτρα μετριασμού των συνεπειών και οι κάτοικοι πρέπει να ενημερωθούν σχετικά¹¹¹. Ολοένα και περισσότερα βήματα αναγνώρισης της σημασίας της γης για τους αυτόχθονες και των δικαιωμάτων τους επ' αυτής φαίνεται να πραγματοποιούνται. Ωστόσο, τα ζητήματα αυτά δεν έχουν επιλυθεί μέχρι σήμερα και αποτελούν πρόβλημα για την επίλυση του οποίου οι αυτόχθονες μάχονται διαρκώς.

Ανάπτυξη και κοινωνική ευημερία: Η κοινωνική ευημερία αναφέρεται στο Κεφάλαιο 9 του Χάρτη των ΗΕ και με βάση αυτό και στο Διεθνές Σύμφωνο για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα. Επίσης, οργανισμοί όπως ο FAO, η UNESCO, ο ILO και ο ΠΟΥ αποτελούν πηγές προγραμμάτων και οργάνων που ορίζουν γενικώς αποδεκτά πρότυπα και πολιτικές σχετικά με την κοινωνική ευημερία. Ο τομέας αυτός συνδέεται άμεσα με την ανάπτυξη καθώς το να είναι αναπτυγμένη μία κοινωνία συνεπάγεται ότι τα μέλη της ζουν σε ευημερία. Η ανάπτυξη είναι ένα πολύπλευρο φαινόμενο με πολιτική, οικονομική, κοινωνική αλλά και περιβαλλοντική διάσταση¹¹². Το δικαίωμα στην ανάπτυξη είναι ένα δικαίωμα που εμφανίστηκε σχετικά πρόσφατα και ανήκει στα γνωστά ως Δικαιώματα Τρίτης Γενιάς¹¹³.

Το 1986 υιοθετήθηκε από τη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ η Διακήρυξη για το Δικαίωμα στην Ανάπτυξη, η οποία αναγνωρίζει την ανάπτυξη ως δικαίωμα κάθε ανθρώπου και τη σημασία συμμετοχής όλων των ανθρώπων σ' αυτή. Επίσης, ορίζει τα κράτη ως υπεύθυνα προκειμένου να αντιληφθούν οι πολίτες αυτό το δικαίωμα και να εξασφαλιστεί το δικαίωμα αυτό μέσα από τη διεθνή συνεργασία και τις εγχώριες πολιτικές¹¹⁴. Έκτοτε, δύο σημαντικές Παγκόσμιες Συνδιασκέψεις έλαβαν χώρα σχετικά με την ανάπτυξη. Η Συνδιάσκεψη των ΗΕ για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη, το 1992 στο Ρίο και η Συνδιάσκεψη των ΗΕ για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη, μία δεκαετία αργότερα στο Γιοχάνεσμπουργκ.

Σταδιακά, παράγονται διατάξεις που αφορούν τους αυτόχθονες και προσπαθούν να βελτιώσουν κυρίως δύο τομείς σχετικά με αυτό το ζήτημα. Πρώτον, να παύσουν τη λεηλασία των πηγών τους και της γης τους που τους οδηγεί στη φτώχεια και δεύτερον, να οδηγήσουν στο τέλος της αποστέρησης τους από τις κοινωνικές ωφέλειες που παρέχουν τα κράτη αλλά εκείνοι δεν απολαμβάνουν. Η Σύμβαση Νο169 του ILO αναφέρεται σε αυτά τα δικαιώματα και στην υποχρέωση

¹¹¹ Anaya,S.,J., όπ.π.

¹¹² Η σφαιρικότητα του αναπτυξιακού φαινομένου τονίστηκε το 1992 στη Συνδιάσκεψη του Ρίο για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη. Μάλιστα, ο λόγος ήταν περί αειφόρου ή βιώσιμης ανάπτυξης που σημαίνει ισομερής ανάπτυξη σε όλους τους πυλώνες (οικονομικό, κοινωνικό, περιβαλλοντικό και αργότερα πολιτικό) με τέτοιο τρόπο που η ανάπτυξη αυτή να εξασφαλίζεται εξ' ίσου και για τις μελλοντικές γενεές.

¹¹³ Η Τρίτη Γενιά Δικαιωμάτων συμπίπτει με την Τρίτη Δεκαετία των ΗΕ για την Ανάπτυξη(1980-1990). Η γενιά αυτή αποτελείται από τέσσερα δικαιώματα: το Δικαίωμα στην Ανάπτυξη, το Δικαίωμα στην Ειρήνη , το Δικαίωμα συμμετοχής στην Κοινή Κληρονομιά της Ανθρωπότητας και το Δικαίωμα σε ένα Υγιές και Αρμονικό Περιβάλλον. Τα δικαιώματα αυτά είναι συλλογικά και εκφράζουν ανάγκες τόσο του αναπτυγμένου Βορρά όσο και του αναπτυσσόμενου Νότου. Ωστόσο ζητήματα όπως η πρόσφατη εμφάνιση τους και η γενική διατύπωση τους είναι λόγοι που έχουν οδηγήσει στη μη αυστηρή εφαρμογή τους μέχρι σήμερα, Σαμιώτης,Δ.,Γ., Τσάλτας,Ι.,Γ., *Διεθνής Προστασία του Περιβάλλοντος, Τόμος Ι, Διεθνείς Πολιτικές και Δίκαιο του Περιβάλλοντος*, Εκδ.Παπαζήση, Αθήνα, 1990, σελ.106-110.

¹¹⁴ Declaration on the Right to Development, http://hdrnet.org/521/1/declaration_on_the_right_to_development_1986.pdf

μη διάκρισης. Η Διακήρυξη των ΗΕ για τα Δικαιώματα των Αυτοχθόνων ακολουθεί την ίδια πορεία δηλώνοντας ότι οι αυτόχθονες δικαιούνται να «έχουν πρόσβαση σε επαρκή οικονομική και τεχνική βοήθεια από τα Κράτη μέσω διεθνούς συνεργασίας για να επιτύχουν την ανάπτυξη τους σε όλους τους τομείς». Αλλά και η Διακήρυξη των ΗΕ για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη αναφέρει στην 22^η αρχή της πώς τα Κράτη οφείλουν να υποστηρίξουν τους αυτόχθονες πληθυσμούς και τις κοινότητες τους προκειμένου να συμμετέχουν στις αναπτυξιακές διαδικασίες και να επιτύχουν την ανάπτυξη τους. Αν και υπάρχει διχογνωμία για την ανάγκη υποχρέωσης των κρατών για τη διασφάλιση της ανάπτυξης, υπάρχει ένας πυρήνας συναίνεσης σχετικά με την υποχρέωση αυτή. Η υποχρέωση αυτή των κρατών σχετίζεται με τις πολιτικές διεθνούς συνεργασίας με αυτό το αντικείμενο όπως μαρτυρούν πρωτοβουλίες που λαμβάνονται ειδικά για τους αυτόχθονες από οργανισμούς όπως η Παγκόσμια Τράπεζα και το UNDP¹¹⁵.

Αυτοκυβέρνηση: Το ζήτημα της αυτοκυβέρνησης είναι σημαντικό καθώς στις κοινότητες των γηγενών επικρατούν ειδικές συνθήκες, οι οποίες συνήθως δε λαμβάνονται υπ' όψη από τις κυβερνήσεις των χωρών στα οποίες υπάγονται. Για αυτό το λόγο πρέπει να υπάρχει ένας βαθμός αυτονομίας ώστε να μπορούν να εξυπηρετούν και τα δικά τους συμφέροντα χωρίς να εξαρτώνται αποκλειστικά από τις κινήσεις της κεντρικής κυβέρνησης και να κινδυνεύουν με παραμέληση. Αυτό ωστόσο, δε σημαίνει πώς η αυτοκυβέρνηση αυτή θα οδηγήσει σε πλήρη ανεξαρτησία. Κάτι τέτοιο εξ' άλλου δε θα μπορούσε να συμβεί καθώς οι κοινότητες αυτές ενυπάρχουν στο ευρύτερο σύνολο του κράτους στο οποίο υπάγονται. Έτσι, πρέπει να εξασφαλίζεται και η ενεργή συμμετοχή των κοινοτήτων αυτών στις εργασίες της κεντρικής κυβέρνησης για ζητήματα που τους αφορούν και στο βαθμό που επιθυμούν.

Στις σύγχρονες δημοκρατικές κοινωνίες επικρατούν δύο ιδέες που ευνοούν τους γηγενείς πληθυσμούς. Η πρώτη είναι ότι οι αποφάσεις θα πρέπει να λαμβάνονται σε όσο το δυνατόν πιο τοπικό επίπεδο. Η δεύτερη είναι η προώθηση της ενσωμάτωσης των διαφορετικών πολιτισμών που υπάρχουν μέσα στα κράτη. Ειδικά για τους αυτόχθονες οι ιδέες της δημοκρατίας και της πολιτισμικής ενσωμάτωσης ενώνονται για να σχηματίσουν μία *sui generis* νόρμα αυτοκυβέρνησης που περιέχει δύο διαφορετικές αλλά συνδεδεμένες πτυχές. Πρώτον, την υποστήριξη σφαιρών κυβερνητικής και διοικητικής αυτονομίας για τις κοινότητες των αυτοχθόνων και δεύτερον, προσπάθεια για αποτελεσματική συμμετοχή τους στη λήψη αποφάσεων που τους αφορούν τόσο σε εθνικό αλλά και διεθνές επίπεδο¹¹⁶.

Η αυτονομία στη διακυβέρνηση άλλες φορές είναι εξασφαλισμένη *de facto*, εθιμικά, λόγω των μακραίωνων πρακτικών και άλλοτε *de jure*, εξασφαλισμένη από τους νόμους του κράτους. Η αυτόνομη διακυβέρνηση είναι μεταξύ άλλων, κι ένα στοιχείο βελτιωμένης δημοκρατίας σε κράτη που οι αυτόχθονες είτε δεν έχουν πλήρη πολιτική συμμετοχή είτε ακόμα κι αν αυτό το πρόβλημα δεν υφίσταται και έχουν πλήρη πολιτικά δικαιώματα, εξακολουθούν να παραμένουν οικονομικές μειονότητες και αυτή η συνθήκη τους καθιστά πολιτικά ευάλωτους. Για να βελτιωθεί αυτή η κατάσταση πρέπει να αυξηθεί η ανταπόκριση της κυβέρνησης στα ιδιαίτερα ενδιαφέροντα των αυτοχθόνων και των κοινοτήτων τους. Αν και δεν είναι

¹¹⁵ Anaya, S., J., όπ.π., σελ.148-150.

¹¹⁶ Anaya, S., J., όπ.π., σελ.151.

όλα τα κράτη το ίδιο πρόθυμα στην προοπτική της αυτονομίας, υπάρχει μία γενική συμφωνία σχετικά με τη διατήρηση και ανάπτυξη των παραδοσιακών τους θεσμών και την απόκτηση αυτόνομων σφαιρών κυβέρνησης ή διοικητικής εξουσίας ανάλογης των περιστάσεων¹¹⁷.

Όπως αναφέρθηκε όμως παραπάνω, η επίτευξη ενός βαθμού αυτόνομης διακυβέρνησης μεταφράζεται και στη δυνατότητα συμμετοχής των αυτοχθόνων και των εκπροσώπων τους σε διαδικασίες εθνικού και διεθνούς επιπέδου που πραγματεύονται ζητήματα που τους αφορούν. Η συμμετοχή των αυτοχθόνων σε διεθνές επίπεδο επιτυγχάνεται έως ένα βαθμό μέσω του Μόνιμου Φόρουμ των ΗΕ για τα Ζητήματα των Αυτοχθόνων. Και η Σύμβαση για την Εξάλειψη των Φυλετικών Διακρίσεων έχει καλέσει τα κράτη να εξασφαλίσουν τη συμμετοχή των αυτοχθόνων στη δημόσια ζωή και να υπάρχει η συναίνεση τους πριν τη λήψη κάθε απόφασης που τους αφορά¹¹⁸.

Αν και δε μπορεί να ειπωθεί ότι έχει επιτευχθεί ικανοποιητικός ορισμός και αποδοχή μίας νόρμας αυτοκυβέρνησης των αυτοχθόνων σε όλα τα επίπεδα για την αποδοχή τους ως διεθνούς εθιμικού κανόνα, είναι δεκτό ότι έχει αποκρυσταλλωθεί ως εθιμικός κανόνας το στοιχείο της αυτοκυβέρνησης που απαιτεί την ύπαρξη συζήτησης¹¹⁹ με τους αυτόχθονες για θέματα που τους αφορούν και την αποδοτική τους συμμετοχή σε αυτά¹²⁰.

2.3. Η αναφορά των αυτοχθόνων σε διεθνή κείμενα

2.3.1. Σύμβαση του ILO Νο169 για τους Αυτόχθονες Πληθυσμούς και τις Φυλές

Η Σύμβαση καλύπτει μεγάλο εύρος θεμάτων που αφορούν τους αυτόχθονες όπως η γη, οι φυσικοί πόροι, η ανάπτυξη, η μόρφωση, η υγεία και η κοινωνική ασφάλεια, οι παραδοσιακές ασχολίες, τα εργασιακά δικαιώματα και η εκπαίδευση και είναι το πρώτο διεθνές όργανο που αναγνωρίζει τη σημασία της αυτοδιάθεσης¹²¹. Η αρχή της αυτοδιάθεσης¹²² είναι βασική στο διεθνές δίκαιο, το εθιμικό δίκαιο και αποτελεί *jus cogens* και η σημασία της για τους αυτόχθονες είναι ιδιαίτερη. Αν και η Σύμβαση είναι σιωπηλή ως προς το θέμα της αυτοδιάθεσης στηρίζει τη συμμετοχή, τη συνεργασία, την αυτοδιαχείριση και το δικαίωμα των

¹¹⁷ Η Σύμβαση Νο169 του ILO καλύπτοντας και αυτό το κομμάτι δικαιωμάτων αναφέρει πώς οι αυτόχθονες πρέπει να διατηρούν τα έθιμα και τους θεσμούς τους. Και η Διακήρυξη των ΗΕ για τα Δικαιώματα των Αυτοχθόνων κυμαίνεται σε αυτή την κατεύθυνση πάντα σε συνάρτηση με τα διεθνώς αναγνωρισμένα πρότυπα για τα ανθρώπινα δικαιώματα.

¹¹⁸ Αυτή είναι μία επιδίωξη πολλών φορέων και επιδιώκεται τόσο μέσα από κείμενα όπως οι συνθήκες αλλά και ως προϋπόθεση κατά τη διεξαγωγή προγραμμάτων. Για παράδειγμα, η Παγκόσμια Τράπεζα ζητά την ενημέρωση και τη συμμετοχή των αυτόχθονων πληθυσμών στα προγράμματα που χρηματοδοτεί και τους επηρεάζουν.

¹¹⁹ Ένα ακόμα δικαίωμα που δρα συμπληρωματικά, εφαρμόζει ή διορθώνει τις δράσεις ή παραλείψεις των υπόλοιπων τομέων της κυβέρνησης είναι η πρόσβαση σε επαρκή και αποτελεσματική δικαστική διαδικασία.

¹²⁰ Anaya, S., J., όπ.π., σελ.155.

¹²¹ *Indigenous & Tribal People's Rights in Practice - A Guide to ILO Convention No. 169*, όπ.π.

¹²² Η έννοια της αυτοδιάθεσης γεννήθηκε μετά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Μετά τον Β΄ΠΠ κατοχυρώθηκε μέσα από τον καταστατικό χάρτη των ΗΕ. Αν και παλαιότερα αφορούσε μόνο τους έχοντες κυριαρχία, δηλαδή τα ανεξάρτητα κράτη, πλέον είναι ένα δικαίωμα που αφορά όλους.

αυτοχθόνων να αποφασίζουν ποιες είναι οι προτεραιότητες τους και όλα αυτά είναι σημαντικοί μηχανισμοί για την αντίληψη του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης όπως ανακύπτει στη Διακήρυξη των ΗΕ για τα Δικαιώματα των Αυτοχθόνων του 2007, όπου γίνεται σαφής αναγνώριση του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης ως η δυνατότητα των κοινωνιών να επιλέγουν ελεύθερα το πολιτικό τους καθεστώς και να επιλέγουν την οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική τους ανάπτυξη¹²³.

Ένα σημαντικό ζήτημα που προέκυψε στη νέα αυτή Σύμβαση είναι η χρήση του όρου “peoples”. Πολλές χώρες θορυβήθηκαν με την αναφορά αυτού του όρου, στη θέση του όρου “populations” που αναφέρονταν στην προηγούμενη Σύμβαση¹²⁴. Ο λόγος ήταν ο φόβος εκ μέρους των κρατών μήπως χρησιμοποιηθεί ως μέσο για την προσπάθεια αποσχιστικών κινήσεων. Παρά τη διαβεβαίωση των αυτοχθόνων ότι επιδιώκουν μόνο την αναγνώριση του πραγματικού τους στάτους, πολλά κράτη παρέμεναν ανήσυχα καθώς με την κάλυψη του δικαιώματος αυτού έχουν εκφραστεί αποσχιστικές τάσεις, αν και όχι από αυτόχθονες. Για να υπερκεραστεί αυτό το εμπόδιο υιοθετήθηκε μία συμβιβαστική λύση¹²⁵, σύμφωνα με την οποία θα γινόταν χρήση του όρου ‘Peoples’, χωρίς όμως τα αποτελέσματα που μπορεί να έχει η χρήση του όρου υπό το διεθνές δίκαιο¹²⁶.

2.3.2. Η Διακήρυξη των ΗΕ για τα Δικαιώματα των Αυτοχθόνων

Το 2007 υιοθετήθηκε η πολυαναμενόμενη Διακήρυξη των ΗΕ που κατοχυρώνει τα δικαιώματα των αυτοχθόνων. Για την υιοθέτηση της προηγήθηκαν πάνω από 2 δεκαετίες διαβουλεύσεων¹²⁷. Αν και το κείμενο αυτό δεν είναι δεσμευτικό, αποτελεί σημαντικό βήμα στο δρόμο προάσπισης των δικαιωμάτων των γηγενών πληθυσμών¹²⁸. Στο περιεχόμενο της αναγνωρίζεται η καταπίεση που έχουν υποστεί αλλά και η ισότητα τους με όλους τους λαούς του πλανήτη. Αναγνωρίζει τις ιδιαιτερότητες τους όπως τον ιδιαίτερο πολιτισμό τους και τη σχέση τους με τη γη. Στόχος δεν είναι να αναδείξει την πληθυσμιακή ομάδα ως κάτι ξεχωριστό που χρειάζεται περισσότερη προστασία αλλά ίση προστασία με τον υπόλοιπο κόσμο.

Κάποια από τα ζητήματα που αναφέρονται είναι το δικαίωμα στην αυτοδιάθεση, διατήρηση των θεσμών τους αλλά και δικαίωμα συμμετοχής στους

¹²³ *Indigenous & Tribal People's Rights in Practice*, όπ.π.

¹²⁴ Στην ανανεωμένη Σύμβαση Νο169 χρησιμοποιείται ο όρος “peoples” αντί για “populations” που χρησιμοποιείται στη Νο107, καθώς θεωρήθηκε ότι ο όρος αυτός προσιδιάζει καλύτερα σε αυτήν την πληθυσμιακή ομάδα., International Labour Conference, 75th Session, *Partial Revision of the Indigenous and Tribal Populations Convention, 1957 (no. 107)*. Report VI(2), Geneva 1988, σελ. 12-14.

¹²⁵ Το Διεθνές Γραφείο Εργασίας πήρε τη θέση ότι ο όρος δεν ερμηνεύεται περιοριστικά αλλά η απόφαση για τη σημασία της χρήσης του αφήνεται εντός των διαδικασιών των ΗΕ, Anaya, S.J., *Indigenous Peoples in International Law*, ο.π., σελ.60.

¹²⁶ C169 - Indigenous and Tribal Peoples Convention, 1989 (No. 169), ILO, Άρθρο 1(3), http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=1000:12100:0::NO::P12100_INSTRUMENT_ID:312314

¹²⁷ Η Διακήρυξη έγινε αποδεκτή από 143 χώρες ενώ 11 απείχαν και 4 –η Αυστραλία, ο Καναδάς, η Νέα Ζηλανδία και οι ΗΠΑ- την καταψήφισαν.

¹²⁸ Σε δήλωση της η πρόεδρος της ΓΣ, Sheikha Haya Rashed Al Khalifa, είπε ότι αν και δεν πρέπει να υποτιμάται η σημασία αυτού του βήματος, είναι γεγονός ότι εξακολουθεί να υπάρχει το ενδεχόμενο παραβιάσεων και οι αυτόχθονες δεν είναι πλήρως κατοχυρωμένοι, “United Nations adopts Declaration on Rights of Indigenous Peoples”, 13 Σεπτεμβρίου 2007, UN Center, <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=23794>.

θεσμούς των κρατών τους εφ' όσον το επιθυμούν, δικαίωμα διατήρησης της ακεραιότητας του πολιτισμού τους, απαγόρευση βίαιης απομάκρυνσης τους από τα εδάφη τους και δυνατότητα επιστροφής τους σε αυτά όπου αυτό έχει συμβεί. Επίσης, δικαίωμα να δέχονται εκπαίδευση στη γλώσσα τους και με βάση τις δικές τους αξίες, εντός και εκτός επικράτειας τους, συμμετοχή στη διαδικασία λήψης αποφάσεων με δικούς τους εκπροσώπους, δικαίωμα πρόσβασης στα μέσα μαζικής ενημέρωσης και προστασίας της ζωής, της ασφάλειας και της υγείας τους. Ειδικό άρθρο αναφέρεται στην προάσπιση της παραδοσιακής τους γνώσης, στην ενημέρωσή τους από τα κράτη και την εξασφάλιση της συναίνεσής τους πριν προβούν σε πράξεις στην επικράτεια τους αλλά και την πρόσβαση των αυτοχθόνων σε οικονομική και τεχνική βοήθεια από τα κράτη προκειμένου να απολαμβάνουν όλα αυτά τα δικαιώματα της Διακήρυξης.

Αν και η Διακήρυξη έχει σε γενικές γραμμές γίνει δεκτή προκαλώντας θετικές εντυπώσεις, κάποιες χώρες έχουν εναντιωθεί σε μέρος του περιεχομένου της, με χαρακτηριστικότερο παράδειγμα τις ΗΠΑ¹²⁹. Ωστόσο, τον Οκτώβριο του 2010 οι τέσσερις χώρες που την καταψήφισαν καθώς και δύο από εκείνες που απείχαν-Κολομβία και Σαμόα-δήλωσαν πρόθεση να ξανασκεφτούν τη στάση τους¹³⁰.

2.3.3. Σύμβαση Πλαίσιο των ΗΕ για την Κλιματική Αλλαγή (UNFCCC)

Αν και στο κείμενο δε γίνεται ειδική μνεία στους αυτόχθονες και το κλίμα¹³¹, στο αρ.4 καλούνται οι αναπτυσσόμενες χώρες-μέρη να σκεφτούν τις αρνητικές επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής στους αναπτυσσόμενους. Στην παράγραφο 8 του ίδιου άρθρου αναφέρονται οι περιοχές όπου ζουν ευπαθείς πληθυσμοί και

¹²⁹ Ένα επιχείρημα των ΗΠΑ εναντίον αυτής της κίνησης ήταν ότι δεν πρέπει να επιτραπεί η δημιουργία διαφορετικών τάξεων πολιτών. Αυτό το επιχείρημα όμως δεν ευσταθεί για δύο λόγους. Πρώτον, γιατί όπως ήδη αναφέρθηκε η Διακήρυξη δεν επιδιώκει να καταστήσει τους γηγενείς προνομιούχους αλλά ίσους. Και δεύτερον, επειδή ήδη ως τώρα υπήρχαν πολίτες διαφορετικών τάξεων, με τους αυτόχθονες να είναι αυτοί στην κατώτερη βαθμίδα. Επίσης, οι ΗΠΑ θεωρούν τη Διακήρυξη ασυμβίβαστη με το διεθνές δίκαιο καθώς κρίνουν ότι οι αυτόχθονες εγείρουν απαιτήσεις αναγνώρισης επί εδαφών που πλέον ανήκουν νόμιμα σε άλλους πολίτες καθώς κάποιες από τις κατακτηθείσες περιοχές ήταν ακατοίκητες ή τους παραχωρήθηκαν δικαιωματικά κατόπιν συμφωνίας που σύναψαν με αυτόχθονες, συμφωνίες που ωστόσο συχνά συνάφθηκαν κατόπιν εκβιασμού, Shah, A., "Rights of Indigenous People", 16 Οκτωβρίου 2010, Global Issues, <http://www.globalissues.org/article/693/rights-of-indigenous-people#DeclarationAdoptedByUNGeneralAssemblySeptember2007>. Όμως, παραδόξως, ανησυχία σχετικά με το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης δημιουργήθηκε και σε μέρος του αναπτυσσόμενου κόσμου. Κράτη στην Αφρική ανησύχησαν μήπως η καθιέρωση αυτού του δικαιώματος αποτελέσει νομιμοποιητική βάση για επαναστάσεις από φυλές, γεγονός που θα οδηγούσε στην αποσταθεροποίηση. Εικάζεται ότι οι συγκεκριμένες αντιδράσεις ενδέχεται να οφείλονται σε παρασκηνακές δράσεις των ΗΠΑ, Rizvi, H., "RIGHTS: U.N. Delays Vote on Native Self-Determination", 28 Νοεμβρίου 2006, IPS, <http://www.ipsnews.net/2006/11/rights-un-delays-vote-on-native-self-determination/>.

¹³⁰ Berger, O., M., "U.S. Weighs Endorsing Indigenous Rights Declaration" 15 Οκτωβρίου 2010, IPS, <http://www.ipsnews.net/2010/10/us-weighs-endorsing-indigenous-rights-declaration/>.

¹³¹ Ωστόσο, ειδική αναφορά στους αυτόχθονες γίνεται στην αρχή 22 της Διακήρυξης των ΗΕ για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη. Εκεί γίνεται λόγος για αναγνώριση της παραδοσιακής τους γνώσης και πρακτικών, της ξεχωριστής τους ταυτότητας, πολιτισμού και συμφερόντων και τονίζεται ότι τα κράτη πρέπει να σεβαστούν όλα τα παραπάνω αλλά και να εξασφαλίσουν τη συμμετοχή των αυτοχθόνων στην προσπάθεια επίτευξης της βιώσιμης ανάπτυξης.

παροτρύνονται οι αναπτυσσόμενοι να τους ενισχύσουν οικονομικά αλλά και με τη μεταφορά τεχνογνωσίας και τεχνολογίας¹³².

Από το 2001, οι οργανισμοί των αυτοχθόνων έχουν αναγνωριστεί ως περιφερειακά μέρη στις κλιματικές διαπραγματεύσεις στο UNFCCC. Όμως, ακόμα περιμένουν να οριστεί από το UNFCCC μία ομάδα εργασίας για τους αυτόχθονες και την κλιματική αλλαγή ώστε να συμμετέχουν ενεργά στα COP. Το 2006 στο COP12 στο Ναϊρόμπι δόθηκε μεγαλύτερη σημασία στους αυτόχθονες και την παραδοσιακή γνώση και υιοθετήθηκε το *“The Nairobi work programme on impacts, vulnerability and adaptation to climate change”* (5ετές) που μεταξύ άλλων είχε ως στόχο να βοηθήσει τις αναπτυσσόμενες χώρες να αντιληφθούν τις έννοιες της ευπάθειας και της προσαρμογής και να τις βοηθήσει να πάρουν τις κατάλληλες αποφάσεις σχετικά με την προσαρμογή ώστε να ανταποκριθούν αποδοτικά στην κλιματική αλλαγή¹³³.

2.3.4. 4^η Έκθεση Αξιολόγησης για τις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής, την προσαρμογή και την ευπάθεια του IPCC, 2007

Σε σύγκριση με την προηγούμενη Έκθεση(2001) γίνεται πολύ μεγαλύτερη αναφορά στους αυτόχθονες και τη σημασία της δυνατότητας τους στην προσαρμογή, ειδικά για αυτούς που ζουν στις πολικές περιοχές, στη Βόρεια Αμερική, την Αυστραλία και τη Ν.Ζηλανδία.

Στο πρώτο μέρος αναγνωρίζεται το εύρος των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής στους αυτόχθονες ιδιαίτερα του Αρκτικού κύκλου και προτρέπει η χρήση της παραδοσιακής γνώσης. Στο δεύτερο μέρος τονίζεται η ανάγκη προσοχής στους αυτόχθονες λόγω της μεγάλης ευπάθειας και συγχρόνως μικρής προσαρμοστικής ικανότητας τους¹³⁴. Στο τρίτο μέρος αναφέρεται ξανά η ευπάθεια των αυτοχθόνων, παροτρύνεται η προώθηση της τεχνολογίας ωστόσο γίνεται προειδοποίηση για τις πιθανές αρνητικές επιπτώσεις από την αλόγιστη χρήση της και την πιθανότητα να χαθούν οι κουλτούρες των αυτοχθόνων για αυτό συστήνεται και η συμπερίληψη της παραδοσιακής γνώσης κατά τη διαμόρφωση πολιτικών και έρευνας σχετικά με την κλιματική αλλαγή.

2.3.5. Η ανάλυση του Στερν για τα οικονομικά της κλιματικής αλλαγής, 2006

Η εν λόγω ανάλυση διεξήχθη για να υπολογίσει τις οικονομικές επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής αλλά και το κόστος των μέτρων μετριασμού. Υποστηρίζει ότι το κόστος της κλιματικής αλλαγής γεννάται ανισομερώς από την πλευρά των αναπτυσσόμενων(λόγω της γεωγραφικής τους έκθεσης, των χαμηλών εισοδημάτων και τη μεγαλύτερη εξάρτηση τους από παράγοντες που επηρεάζονται από την κλιματική αλλαγή όπως η γεωργία). Στο δεύτερο μέρος αναφέρει τα προβλήματα που αντιμετωπίζει κάθε περιοχή αυτοχθόνων λόγω κλιματικής αλλαγής. Στο τρίτο μέρος καλεί για τέλος στην αποδάσωση που βλάπτει τους αυτόχθονες(ειδικά του

¹³² Macchi, M., et al., *Indigenous and Traditional Peoples and Climate Change*, IUCN, 2008, σελ.10.

¹³³ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τη συμμετοχή των αυτοχθόνων στα COP, βλ.Κεφάλαιο 3.

¹³⁴ Μικρή αναφορά γίνεται στους αυτόχθονες των SIDS ενώ καμία στην παραδοσιακή διαχείριση ακτών που είναι απαραίτητη λόγω της ανόδου της στάθμης της θάλασσας και μηδενική σε αυτούς της Ασίας ή του Αμαζονίου.

Αμαζονίου) και συμβουλεύει προσοχή στη χρήση των μέτρων μετριασμού ώστε να μην προκύψουν κοινωνικά προβλήματα. Στο τέταρτο μέρος ωθεί τη διεθνή κοινότητα να υποστηρίξει (κυρίως οικονομικά) τα αναπτυσσόμενα κράτη στην προσπάθεια τους να προσαρμοστούν αν και φαίνεται να παραλείπει τις ήδη υπάρχουσες παραδοσιακές στρατηγικές των αυτοχθόνων¹³⁵.

Μία ιδιαίτερα χρήσιμη πληροφορία που αναφέρεται στην έκθεση είναι ότι ένας συνδυασμός μέτρων μετριασμού και προσαρμογής εγκαίρως μπορεί να αποτρέψει τις καταστροφικές συνέπειες της κλιματικής αλλαγής και είναι οικονομικότερη λύση από την υιοθέτηση μέτρων προσαρμογής σε ένα μεταγενέστερο στάδιο¹³⁶.

Αξίζει να σημειωθεί ότι τα τέσσερα παραπάνω κείμενα αναφέρουν την τρωτότητα των αυτοχθόνων και την ανάγκη για ενίσχυση τους δίνοντας ελάχιστη σημασία στις δικές τους αυτόνομες δυνατότητες προσαρμογής λόγω παραδοσιακής γνώσης και πρακτικών. Επίσης, εστιάζουν κυρίως στις κοινότητες των αυτοχθόνων που εδράζουν σε αναπτυσσόμενες χώρες και μπορούν να βοηθηθούν από τις κυβερνήσεις των χωρών αυτών¹³⁷ αφήνοντας εκτός έτσι αυτούς που αντιμετωπίζουν μεγαλύτερες δυσκολίες.

2.4. Διεθνείς κινήσεις με στόχο την εξασφάλιση των δικαιωμάτων των αυτοχθόνων

2.4.1. Παγκόσμιο Έτος για τους Αυτόχθονες του Κόσμου

Το 1993 ανακηρύχτηκε από τη Γενική Συνέλευση των ΗΕ ως το Παγκόσμιο Έτος για τους Αυτόχθονες του Κόσμου με τίτλο «Αυτόχθονες Λαοί- Μία νέα συνεργασία», με σκοπό να ενδυναμώσει τη διεθνή συνεργασία για την επίλυση των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οι γηγενείς, όπως τα ανθρώπινα δικαιώματα, τα περιβάλλον, η ανάπτυξη, η υγεία και η εκπαίδευση. Το έτος ορίστηκε ύστερα από αίτηση των οργανισμών των αυτοχθόνων και εντάσσεται στην προσπάθεια τους να εξασφαλίσουν την πολιτισμική τους ακεραιότητα και το στάτους τους στον 21^ο αιώνα. Στοχεύει σε μία νέα σχέση μεταξύ κρατών και αυτοχθόνων αλλά και μεταξύ αυτοχθόνων και διεθνούς κοινότητας, με μεγαλύτερη κατανόηση και αμοιβαίο σεβασμό. Για να βοηθήσει την περάτωση των προγραμμάτων και να ευνοήσει τα πολιτισμικά και εκπαιδευτικά γεγονότα, ο Γενικός Γραμματέας των ΗΕ δημιούργησε αποκλειστικά για το Έτος ένα εθελοντικό ταμείο στο οποίο καλούνται τα κράτη να συνεισφέρουν¹³⁸. Η αποδοτικότητα του έτους διαφέρει από χώρα σε χώρα. Ενώ κάποιοι αυτόχθονες δήλωσαν ότι μέσα από τις εκδηλώσεις που οργάνωσαν οι κυβερνήσεις των χωρών τους για τον εορτασμό του έτους βοηθήθηκαν, κυρίως στον τομέα της αναγνώρισης τους, κάποιοι άλλοι δήλωσαν ότι δεν επωφελήθηκαν

¹³⁵ Macchi, M., et al., *Indigenous and Traditional Peoples and Climate Change*, όπ.π., σελ.12.

¹³⁶ Vickers, B., Van Brugger, J., *UN Climate Change Conference, Bali Indonesia, UNFCCC COP13/MOP3*, SNV, σελ.12.

¹³⁷ Αυτό γίνεται κυρίως στην έκθεση του IPCC.

¹³⁸ A/RES/47/75 της Γενικής Συνέλευσης των ΗΕ, <http://www.un.org/documents/ga/res/47/a47r075.htm> και "UN: Who are the Indigenous Peoples?", CIESIN, http://www.ciesin.org/docs/010-000a/Year_Worlds_Indig.html,

αρκετά από την πρωτοβουλία λόγω έλλειψης ενδιαφέροντος και δράσης εκ μέρους των κυβερνήσεων τους¹³⁹.

2.4.2. Η Πρώτη Παγκόσμια Δεκαετία των ΗΕ για τους Αυτόχθονες

Η Γενική Συνέλευση των ΗΕ όρισε τη δεκαετία 1995-2004 ως Παγκόσμια Δεκαετία των Αυτόχθονων του Κόσμου, με τίτλο: «Αυτόχθονες: Συνεργασία εν δράσει». Στόχος της ήταν η ενθάρρυνση της διεθνούς συνεργασίας για να λυθούν τα προβλήματα των αυτόχθονων σε τομείς όπως τα ανθρώπινα δικαιώματα, η κουλτούρα, το περιβάλλον, η ανάπτυξη, η εκπαίδευση και η υγεία. Το 1995 η Γενική Συνέλευση υιοθέτησε το πρόγραμμα των δραστηριοτήτων της δεκαετίας και προσδιόρισε ένα αριθμό σκοπών όπως¹⁴⁰:

- ανάπτυξη δραστηριοτήτων από ειδικευμένους οργανισμούς του ΟΗΕ και άλλα διακυβερνητικά και εθνικά πρακτορεία, που θα ωφελήσουν τους αυτόχθονες
- εκπαίδευση γηγενών και μη κοινοτήτων πάνω σε ζητήματα σχετικά με τα δικαιώματα στην παράδοση και τη γλώσσα των αυτόχθονων
- προώθηση και προστασία των δικαιωμάτων τους
- εφαρμογή συστάσεων που έχουν γίνει για τους αυτόχθονες σε όλες τις συνδιασκέψεις υψηλού επιπέδου, συμπεριλαμβανομένης και της πρότασης για ένα μόνιμο φόρουμ για τους αυτόχθονες στα ΗΕ¹⁴¹
- υιοθέτηση του σχεδίου της Διακήρυξης των ΗΕ για τα δικαιώματα των αυτόχθονων και την ανάπτυξη διεθνών προτύπων και εθνικής νομοθεσίας για την προστασία και την προώθηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των αυτόχθονων¹⁴².

Επίσης, προτάθηκε αξιολόγηση της δεκαετίας με κριτήριο αν οι ζωές των αυτόχθονων έχουν βελτιωθεί, στα μισά της δεκαετίας(1999) και στο τέλος(2004).

Το 1995 έπειτα από πρόταση της ΓΣ υιοθετήθηκε ένα πρόγραμμα στα ΗΕ για τους αυτόχθονες που θέλουν να αποκτήσουν εμπειρία μέσα στο σύστημα των ΗΕ. Πιο συγκεκριμένα, στο πρόγραμμα μπορούν να συμμετάσχουν αυτόχθονες, οι οποίοι θέλουν να αποκτήσουν εμπειρία και γνώσεις επί των ανθρωπίνων δικαιωμάτων γενικά αλλά και επί των δικαιωμάτων των αυτόχθονων ειδικότερα, με σκοπό να βοηθήσουν τις οργανώσεις τους στην καλύτερη εφαρμογή αυτών. Η διάρκεια είναι 6 μήνες κάθε χρόνο από τον Ιούνιο έως το Δεκέμβριο και η βάση του

¹³⁹ Technical Meeting on the International Year and the International Decade of the World's Indigenous People, ECOSOC, <http://www.unhcr.ch/Huridocda/Huridoca.nsf/TestFrame/e5038389fe0c90f5802566a60046afe1?Op=endocument>.

¹⁴⁰“Leaflet No7: The International Decade of the World's Indigenous People”, <http://www.ohchr.org/Documents/Publications/GuidelPleaflet7en.pdf>.

¹⁴¹ Η συζήτηση για το εν λόγω Φόρουμ είχε ξεκινήσει από το 1993 στο Διεθνές Συνέδριο της Βιέννης. Η Διακήρυξη της Βιέννης και το Πρόγραμμα Δράσης αποφάσισαν ότι κάτι τέτοιο θα έπρεπε να πραγματοποιηθεί εντός της Πρώτης Παγκόσμιας Δεκαετίας για τα Δικαιώματα των Αυτόχθονων. Έτσι, η δημιουργία του Φόρουμ αυτού πραγματοποιήθηκε το 2000 με την Απόφαση 2000/22 του Οικονομικού και Κοινωνικού Συμβουλίου των ΗΕ και ήταν ένα πολύ σημαντικό επίτευγμα καθώς το Φόρουμ αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα όργανα των αυτόχθονων <http://www.un-documents.net/e2000r22.htm>.

¹⁴² Μαζί με τη δημιουργία του Φόρουμ η έναρξη των διαδικασιών για την υιοθέτηση της Διακήρυξης ήταν ένα πολύ σημαντικό βήμα για τα δικαιώματα των αυτόχθονων παρά το ότι δεν κατάφερε να ολοκληρωθεί εντός της δεκαετίας.

εγχειρήματος είναι το Γραφείο του Ύπατου Αρμοστή των ΗΕ για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα¹⁴³.

Ένα ακόμα επίτευγμα είναι η δημιουργία αποταμιευτικού λογαριασμού για τη Δεκαετία. Δημιουργήθηκε το 1995 από τη Γενική Συνέλευση και δέχεται εθελοντικές εισφορές από κυβερνήσεις, διακυβερνητικούς και μη κυβερνητικούς οργανισμούς και άλλους ιδιωτικούς φορείς και άτομα ώστε να χρηματοδοτεί σχετικά προγράμματα και δράσεις που αναλαμβάνονται από αυτόχθονες, κοινότητες και οργανισμούς, ΜΚΟ, ακαδημαϊκές και άλλες οργανώσεις. Οι δράσεις αυτές θα σχεδιάζονταν σε συνδυασμό με τις κυβερνήσεις και έπρεπε να λαμβάνουν υπ' όψη τους την άποψη των αυτοχθόνων και των ανάλογων οργανισμών των ΗΕ. Τα σχέδια μεταξύ άλλων θα έπρεπε να διατηρούν τη φυλετική ισότητα και να αποδίδουν άμεσα οφέλη στους αυτόχθονες όλου του κόσμου με ιδιαίτερη έμφαση στις υποανάπτυκτες περιοχές κάθε περιφέρειας.

Οι αυτόχθονες εκμεταλλεύτηκαν τη δεκαετία για να γνωστοποιήσουν περιστατικά παραβίασης των δικαιωμάτων τους και να προωθήσουν τα δικαιώματα τους. Άλλα επιτεύγματα των αυτοχθόνων ήταν ο διορισμός Ειδικού Εισηγητή στα ΗΕ για τα δικαιώματα τους και η έναρξη για την υιοθέτηση της Διακήρυξης για τα Δικαιώματα των αυτοχθόνων παρά το ότι δεν κατάφερε να ολοκληρωθεί εντός της δεκαετίας. Αν και οι αυτόχθονες κατάφεραν να δημιουργήσουν τη θέση τους στα ΗΕ, αυτά τα επιτεύγματα, πλην λίγων εξαιρέσεων, δε μπόρεσαν να τα μεταφέρουν και στο εσωτερικό των κρατών τους. Ένας από τους λόγους ήταν έλλειψη στρατηγικής σχετικά με το χειρισμό των θεσμών των ΗΕ¹⁴⁴.

2.4.3. Η Δεύτερη Παγκόσμια Δεκαετία των ΗΕ για τους Αυτόχθονες

Σε συνέχεια της πρώτης δεκαετίας η Γενική Συνέλευση των ΗΕ με την απόφαση 59/174 της 20^{ης} Δεκεμβρίου 2004 ανακοίνωσε τη δεύτερη δεκαετία για τους αυτόχθονες, η οποία ξεκίνησε από 1/1/2005 και θα διαρκέσει μέχρι το 2014. Ο υπο-γενικός γραμματέας οικονομικών και κοινωνικών υποθέσεων έχει οριστεί ως συντονιστής της δεκαετίας και ένα εθελοντικό ταμείο έχει δημιουργηθεί ως διάδοχος του υφιστάμενου για την πρώτη δεκαετία¹⁴⁵.

Η δεκαετία αυτή έχει 5 βασικούς στόχους¹⁴⁶:

¹⁴³ Η σημασία αυτής της δράσης είναι ιδιαίτερη καθώς συχνά οι αυτόχθονες δεν καταφέρνουν να ανταποκριθούν στις διαδικασίες των ΗΕ ακόμα και όταν έχουν κερδίσει κάποια προνόμια συμμετοχής μέσα στα όργανα του(πχ συμμετοχή Φόρουμ Αυτόχθόνων) γιατί δεν είναι εξοικειωμένοι με τις διαδικασίες του Οργανισμού.

¹⁴⁴ "First International Decade of the World's Indigenous Peoples (1995-2004)", IWGIA, <http://www.iwgia.org/human-rights/un-mechanisms-and-processes/2nd-un-decade-on-indigenous-peoples/1st-un-decade-on-indigenous-peoples>.

¹⁴⁵ Το 2004 ιδρύθηκε ο αποταμιευτικός λογαριασμός για τη Δεύτερη Παγκόσμια Δεκαετία για τους αυτόχθονες ώστε να προωθηθούν, υποστηριχθούν και εφαρμοστούν οι σκοποί της δεκαετίας. Κάθε χρόνο το ταμείο καλεί τους σχετικούς φορείς να καταθέσουν προτάσεις για χρηματοδότηση των δράσεων τους. Στο κάλεσμα του ταμείου το 2010-2011 κατατέθηκαν περίπου 709 προτάσεις από 684 οργανισμούς από όλο τον κόσμο(για να υποστηρίξουν τα σχετικά προγράμματα τους). Οι περιφερειακές δράσεις μπορούν να λάβουν ως 20.000 ενώ οι εθνικές μέχρι \$10.000, "Trust Fund for the Second Decade of the World's Indigenous Peoples" στο Newsletter of the Secretariat of the Permanent Forum on Indigenous Issues, Αύγουστος 2011.

¹⁴⁶ "Second International Decade of the World's Indigenous People", UNFPII, <http://social.un.org/index/IndigenousPeoples/SecondDecade.aspx>.

- Πρωώθηση μη διάκρισης και συμμετοχής αυτοχθόνων σε όλα τα στάδια(σχεδιασμός, εφαρμογή, επίβλεψη κτλ.)διαδικασιών όπως των νόμων, προγραμμάτων κτλ όλων των επιπέδων(εθνικά, περιφερειακά, διεθνή).
- Πρωώθηση της συμμετοχής τους στη διαδικασία λήψης αποφάσεων για όποια ζητήματα τους αφορούν (άμεσα ή έμμεσα) λαμβάνοντας υπ' όψη και την αρχή της ελεύθερης, προηγούμενης κι ενήμερης συναίνεσης.
- Επαναπροσδιορισμός των πολιτικών ανάπτυξης που λαμβάνουν υπ' όψη το θέμα της ισότητας και του σεβασμού του πολιτισμού.
- Υιοθέτηση στοχευμένων πολιτικών, σχεδίων, προγραμμάτων και χρηματοδοτήσεων για την ανάπτυξη των αυτοχθόνων με έμφαση στις γυναίκες, τα παιδιά και τους νέους.
- Ανάπτυξη μηχανισμών επίβλεψης και βελτίωση της υπευθυνότητας σε όλα τα επίπεδα για την εφαρμογή των πολιτικών και την προστασία των αυτοχθόνων και τη βελτίωση της ζωής τους.

2.4.4. Η Συνδιάσκεψη των Αυτοχθόνων για την Κλιματική Αλλαγή και η Διακήρυξη για τα δικαιώματα ης Μητέρας Γης

Στις 22 Απριλίου 2009 ο Πρόεδρος της Βολιβίας Eno Morales Ayta πρότεινε στη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ τη δημιουργία μίας Παγκόσμιας Διακήρυξης για τα Δικαιώματα της Μητέρας Γης. Λίγο μετά τη Συνδιάσκεψη της Κοπεγχάγης και την παραγωγή της Διακήρυξης του Anchorage¹⁴⁷ από τους αυτόχθονες που αναφέρεται μεταξύ άλλων-στη σχέση του ανθρώπου με τη Μητέρα-Γη και την ανάγκη επούλωσης των πληγών της τελευταίας, στις 22 Δεκεμβρίου 2009, η ΓΣ των ΗΕ κάλεσε όλες τις χώρες και το ΓΓ να καταθέσουν προτάσεις για μία διαβίωση αρμονική με τη φύση, βάζοντας στην ατζέντα των ΗΕ το ζήτημα της προστασίας των δικαιωμάτων της Μητέρας Φύσης¹⁴⁸.

Στις 22 Απριλίου 2010 πραγματοποιήθηκε η Συνδιάσκεψη των Αυτοχθόνων για την κλιματική αλλαγή όπου και διαμορφώθηκε πρόταση για τη Διακήρυξη των Δικαιωμάτων της Μητέρας Γης και κατατέθηκε στα ΗΕ προς υιοθέτηση. Στη συνάντηση γνωστή και ως *el cumbre*, πρωτοστάτησε ο Μοράλες που στο λόγο του ανέφερε τις βασικές ιδέες που σε γενικές γραμμές υιοθετήθηκαν αργότερα στο κείμενο. Τόνισε ιδιαίτερα τη διαφορά νοοτροπίας μεταξύ Δύσης και αυτοχθόνων. Οι Δυτικοί με τη λέξη κοινά αγαθά έχουν συνδυάσει ένα συγκεκριμένο είδος πόρων ενώ αυτό που οι αυτόχθονες θέλουν να περάσουν μέσα από αυτή την κίνηση είναι η ιδέα ότι η Μητέρα-Γη αποτελείται από πολλά στοιχεία όπως το νερό, τα πουλιά, το έδαφος, τον αέρα, τα φυτά κτλ που μαζί με τους ανθρώπους αποτελούν μία ολότητα, τη Μητέρα-Γη. Για το λόγο αυτό πρέπει να αντιμετωπίζουμε όλα αυτά τα στοιχεία ως μέρος του συνόλου μας και να προστατεύουμε¹⁴⁹.

Υποστηρίζεται επίσης, η υιοθέτηση του “*buen vivir*”, ενός μηχανισμού ισορροπίας για μία υγιή Γη. Σύμφωνα με αυτόν τον τρόπο ζωής ο άνθρωπος δεν

¹⁴⁷ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τη Διακήρυξη βλ. κεφάλαιο 3.

¹⁴⁸ Cullinan,C., Solon,P., “We Must Support a Universal Declaration of the Rights of Mother Earth”, HuffPost Green, 29 Δεκεμβρίου 2009, http://www.huffingtonpost.com/pablo-erick-solon-romero-oroz/why-even-a-successful-agr_b_406547.html.

¹⁴⁹ De Angelis,M., “Climate Change, Mother Earth and the Commons: Reflections on *El Cumbre*”, Development, Vol.54.2, 2011,σελ.184-187

είναι το επίκεντρο αλλά ένα ακόμα μέρος της Μητέρας Γης και ζει σε αρμονία με τα άλλα στοιχεία της, αναπνέει καθαρό αέρα, μοιράζεται, νοιάζεται για το καλό των άλλων και τον απασχολεί πώς θα επιτύχει όλα τα παραπάνω αντί για το προσωπικό του όφελος¹⁵⁰. Ωστόσο, για να επιτευχθούν τα παραπάνω πρέπει να καταργηθούν τα καπιταλιστικά πρότυπα. Η πολυπόθητη ισότητα και αμοιβαιότητα δε μπορεί να υπάρξει σε ανταγωνιστικές και ιεραρχημένες δομές. Βέβαια, για να τεθεί το ζήτημα σε ρεαλιστικές διαστάσεις, ο Μοράλες δεν παρέλειψε να αναγνωρίσει ότι τα αναπτυξιακά έργα δε μπορούν να σταματήσουν. Ωστόσο, ζήτησε μεγαλύτερη συμμετοχή των κοινοτήτων σε αυτά και δικαίωμα συμμετοχής τους στη λήψη αποφάσεων. Επίσης, δήλωσε ότι οι συγκρούσεις μεταξύ κοινωνίας και περιβάλλοντος είναι αναπόφευκτες καθώς υπάρχουν πολλές ομάδες με διάσταση συμφερόντων και αναγκών¹⁵¹. Τέλος, αξίζει να αναφερθεί η ιδέα ότι δεν αρκεί να πεισθούν οι κυβερνήσεις για τις απαραίτητες αλλαγές αλλά και ο λαός, ο οποίος είναι πιθανό να αντιδράσει σε σημαντικές αλλαγές στην καθημερινότητα του. Για αυτό πρέπει να βρεθούν δίκαιες λύσεις που δε θα ανακόψουν την ανάπτυξη κάποιων περιοχών, ώστε να δεχθούν όλοι να συμμετάσχουν και να υπάρχει αποτελεσματικότητα¹⁵².

Στο τελικό κείμενο αναγνωρίζεται η αλληλεξάρτηση μεταξύ ανθρώπων και φύσης και η σημασία της τελευταίας στη ζωή του ανθρώπου καθώς και η ανάγκη αναγνώρισης των δικαιωμάτων της(μερικά από αυτά, το δικαίωμα να τη σέβονται, το δικαίωμα στη ζωή και την ύπαρξη, στον καθαρό αέρα, στο νερό ως πηγή ζωής, το δικαίωμα να παραμένει καθαρή από τοξικά και κάθε είδους μόλυνση κ.ά.) όπως και των υποχρεώσεων που έχουν οι άνθρωποι ως προς τη φύση(σεβασμός, προστασία και συντήρηση της φύσης, να ζουν σε αρμονία με τη φύση και να διαδίδουν αυτό τον τρόπο ζωής, αποκατάσταση σε περίπτωση που προκαλέσουν βλάβη, εγγύηση ειρήνης και εξάλειψη πυρηνικών, χημικών και βιολογικών όπλων, κ.ά.). Τα δικαιώματα αυτά αφορούν κάθε στοιχείο της φύσης, έμψυχο ή άψυχο. Επίσης, επισημαίνεται η ανάγκη προστασίας της Μητέρας Γης λόγω του καπιταλιστικού τρόπου ζωής μεγάλης μερίδας του πληθυσμού του πλανήτη. Τέλος, αναφέρει δράσεις στις οποίες πρέπει να προβεί ο άνθρωπος ώστε να ζει αρμονικά με τη φύση¹⁵³. Το κείμενο αυτό και παρουσιάστηκε στους «Διαλόγους των ΗΕ για την Αρμονία με τη Φύση».

Παρά την υποστήριξη στην ιδέα της βιώσιμης ανάπτυξης, οι ΗΠΑ και κάποιες άλλες δυτικές χώρες αντιμετωπίζουν με υποψία την κίνηση «Αρμονία με τη Φύση» καθώς θεωρούν ότι μπορεί να είναι απλά μία προσπάθεια να κατηγορήσουν τον καπιταλισμό για την υποβάθμιση της φύσης και την κλιματική αλλαγή¹⁵⁴. Το Δίκαιο της Μητέρας Γης που προέρχεται από τη Βολιβία είναι έντονα επηρεασμένο από την πνευματική ιδέα των Άνδεων για τον κόσμο και είναι αναμενόμενο ότι δεν είναι εξοικειωμένες όλες οι χώρες με αυτό, όπως και με τις ιδέες που αναφέρονται στο προτεινόμενο κείμενο για τη Διακήρυξη. Από την πλευρά της υποστήριξης της

¹⁵⁰ De Angelis, M., "Climate Change, Mother Earth and the Commons: Reflections on *El Cumbre*", όπ.π., σελ.185.

¹⁵¹ De Angelis, M., "Climate Change, Mother Earth and the Commons:..", όπ.π., σελ.186.

¹⁵² De Angelis, M., όπ.π., σελ.187.

¹⁵³ **Proposal Universal Declaration of the Rights of Mother Earth, στο <http://pwccc.wordpress.com/programa/>.**

¹⁵⁴ Χαρακτηριστικό του δισταγμού τους είναι το γεγονός ότι εκπρόσωπος της Μεγάλης Βρετανίας δηλώνει ότι η ιδέα της Μητέρας Γης δεν είναι παγκόσμια αποδεκτός.

Διακήρυξης θεωρούν απαραίτητη την αναγνώριση αυτών των δικαιωμάτων καθώς μόνο αν το νομικό σύστημα αναγνωρίσει δικαιώματα σε όντα πέραν του ανθρώπου τότε τα δικαστήρια θα μπορούν να ασχοληθούν με αυτά και την καταπάτηση των δικαιωμάτων τους¹⁵⁵. Οι αντιφάσεις είναι λογικές και το αποτέλεσμα μένει να φανεί.

2.4.5. Παγκόσμιο Συνέδριο για τους Αυτόχθονες – 2014

Θορυβημένη λόγω των κοινωνικών και οικονομικών προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οι αυτόχθονες, η Τρίτη Επιτροπή των ΗΕ ενέκρινε στις 18/11/2010 σχέδιο πρότασης (A/C.3/65/L.22/Rev.1) ώστε να οργανώσει η Γενική Συνέλευση μία συνάντηση ολομέλειας υψηλού επιπέδου γνωστή ως Παγκόσμια Διάσκεψη για τους Αυτόχθονες του 2014, στο τέλος της 2^{ης} δεκαετίας για τους αυτόχθονες, για να αξιολογηθεί η εφαρμογή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των αυτοχθόνων¹⁵⁶ και να συζητηθούν ιδέες και πρακτικές που θα βοηθήσουν στη συνειδητοποίηση των δικαιωμάτων αυτών. Στη Συνδιάσκεψη θα υπάρχει συμμετοχή των αυτοχθόνων, μέσω ανοιχτών συσκέψεων με τα κράτη μέλη, εκπροσώπους των αυτοχθόνων στο πλαίσιο του Μόνιμου Φόρουμ για τα ζητήματα των Αυτοχθόνων, το Μηχανισμό Ειδικών πάνω στα δικαιώματα των αυτοχθόνων και τον Ειδικό Εισηγητή για τα δικαιώματα των αυτοχθόνων, γεγονός που εφαρμόζει μεταξύ άλλων και το δικαίωμα τους σχετικά με τη συμμετοχή στη λήψη των αποφάσεων. Επίσης, η Συνέλευση θα διευρύνει την εντολή του Εθελοντικού Ταμείου των ΗΕ ώστε να βοηθήσει τους αυτόχθονες να συμμετέχουν στις συνεδριάσεις του Συμβουλίου για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και στα σώματα της συνθήκης για τα ανθρώπινα δικαιώματα¹⁵⁷.

Τον Ιανουάριο του 2012 οι αυτόχθονες του Κόσμου συναντήθηκαν στην Κοπεγχάγη προκειμένου να οργανώσουν την παρουσία τους για τη Συνδιάσκεψη του 2014. Οι αυτόχθονες έχουν δηλώσει την επιθυμία τους να συμμετέχουν σε όλη τη διαδικασία της Συνδιάσκεψης, από το προπαρασκευαστικό στάδιο ακόμα μέχρι το τέλος της και το θεωρούν μείζον θέμα καθώς κρίνουν αυτή τη Διάσκεψη ως μία ευκαιρία για να εφαρμοστεί η Διακήρυξη των ΗΕ για τα Δικαιώματα των Αυτοχθόνων, ειδικά σε ότι αφορά στη συμμετοχή τους στη λήψη αποφάσεων σε θέματα που τους αφορούν¹⁵⁸. Η σημασία συμμετοχής των αυτοχθόνων στη διαδικασία προετοιμασίας είναι ζωτικής σημασίας εφ' όσον εκεί θα αποφασιστούν τα σημαντικότερα ζητήματα¹⁵⁹.

¹⁵⁵ Wachtel, J., "U.N. Prepares to Debate Whether 'Mother Earth' Deserves Human Rights Status", Fox News, 18 Απριλίου 2011, <http://www.foxnews.com/world/2011/04/18/prepares-debate-rights-mother-earth/#ixzz25aKu2j35>.

¹⁵⁶ Η Διακήρυξη των ΗΕ για τα δικαιώματα των αυτοχθόνων θα είναι ο οδηγός για αυτή τη διαδικασία.

¹⁵⁷ General Assembly Will Hold 'World Conference on Indigenous Peoples' in 2014, IWGIA, 18 Νοεμβρίου 2010, http://www.iwgia.org/news/search-news?news_id=63.

¹⁵⁸ "Indigenous peoples to discuss participation in World Conference", IWGIA, 12 Ιανουαρίου 2012, http://www.iwgia.org/news/search-news?news_id=434.

¹⁵⁹ Press Conference on Preparations for 2014 World Conference on Indigenous Peoples, UN, http://www.un.org/News/briefings/docs/2012/120514_Indigenous.doc.htm.

Η μορφή της Διάσκεψης μένει να καθορισθεί και οι αυτόχθονες ενδιαφέρονται να τη μάθουν καθώς η ανακοίνωση για την απόφαση διεξαγωγής της Διάσκεψης αυτής ήταν γενικόλογη και δε δίνει στοιχεία επί του θέματος. Το ζήτημα για τα ΗΕ είναι κατά πόσο θα εξασφαλίσουν όντως τη συμμετοχή των αυτοχθόνων ώστε να φανούν συνεπείς με τη Διακήρυξη τους. Η Αναφορά σε ολομέλεια υψηλού επιπέδου ανησυχεί τους αυτόχθονες ως προς το ποια θα μπορούσε να είναι η πραγματική συμμετοχή τους σε αυτή τη διαδικασία¹⁶⁰. Ωστόσο, μία ενθαρρυντική κίνηση ως προς τις ανησυχίες των αυτοχθόνων είναι ότι σε απόκριση της επιθυμίας τους να συμμετέχουν ενεργά στις διαδικασίες για τη Διάσκεψη και σε προπαρασκευαστικό επίπεδο, ο πρόεδρος της Γενικής Συνέλευσης όρισε διοργανωτές των συσκέψεων των κυβερνητικών αποστολών με τους εκπροσώπους των αυτοχθόνων, τον Πρέσβη Luis Alfonso de Alba του Μεξικό και τον John Henriksen από το Κοινοβούλιο των Saami στη Νορβηγία¹⁶¹. Μία δεύτερη συνάντηση προετοιμασίας των αυτοχθόνων αναμένεται να λάβει χώρα στη Νορβηγία τον Ιούνιο του 2013.

2.4.6. Στρατηγικό Πλαίσιο των ΗΕ για τη Συνεργασία των Αυτοχθόνων 2011-2015

Πρόκειται για μία πρωτοβουλία που ενώνει τους φορείς: International Labour Organization (ILO), UN Office of the High Commissioner for Human Rights (OHCHR), United Nations Development Programme (UNDP), the UN Children's Fund (UNICEF), και UN Population Fund (UNFPA)¹⁶². Στόχος της είναι να διευκολύνει την εφαρμογή των διεθνών προτύπων για τους αυτόχθονες και πιο συγκεκριμένα της Σύμβασης των ΗΕ για τα Δικαιώματα των Αυτοχθόνων και τη Σύμβαση Νο169 του ILO. Διοικείται από μία Επιτροπή Πολιτικής (Policy Board) που απαρτίζεται από ειδικούς στα θέματα των αυτοχθόνων και εκπροσώπους από τους συμμετέχοντες Οργανισμούς των ΗΕ. Έχει ορίσει στρατηγικές προτεραιότητες για την εφαρμογή των δικαιωμάτων βασισμένο στη Διακήρυξη και έχει ιδρύσει ένα πολυμετοχικό ταμείο για τη χρηματοδότηση του σκοπού του. Δημιουργήθηκε σε απόκριση του περιεχομένου των άρθρων 41 και 42 της Διακήρυξης των ΗΕ.

Αν και πρόκειται για διεθνές καθήκον, εστιάζει σε εθνικό επίπεδο και έχει ως ακρογωνιαίο λίθο το δικαίωμα συμμετοχής στη διαδικασία λήψης αποφάσεων αλλά και την υποχρέωση του κράτους να συμβουλεύει και να λαμβάνει προηγούμενη συναίνεση. Άλλες αρχές που ακολουθεί είναι η φυλετική ισότητα¹⁶³ και η ιδιαίτερη σημασία στα παιδιά και τους νέους, συνεργασίες που να στηρίζονται στην ισότητα, την εμπιστοσύνη και την αμοιβαία υπευθυνότητα μεταξύ Οργανισμών των ΗΕ, κυβερνήσεων και αυτοχθόνων, ενσωμάτωση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στις αναπτυξιακές διαδικασίες και προώθηση των δικαιωμάτων των

¹⁶⁰ "Will the UN stand by its commitment to secure indigenous peoples' full participation?", IWGIA, 19 Ιανουαρίου 2012, http://www.iwgia.org/news/search-news?news_id=437.

¹⁶¹ "World Conference: Facilitators for preparatory process appointed by the GA", IWGIA, 12 Απριλίου 2012, http://www.iwgia.org/news/search-news?news_id=482.

¹⁶² Οι δύο τελευταίοι προστέθηκαν στη συνεργασία το 2011.

¹⁶³ Το μόνιμο Φόρουμ για τα ζητήματα των αυτοχθόνων έχει προβεί σε μία σειρά συστάσεων που προωθεί τα δικαιώματα των γυναικών, των παιδιών και των νέων. Οι κυβερνήσεις, οι κοινωνικές οργανώσεις και οι οργανισμοί των ΗΕ πρέπει να βασίσουν τη δράση τους σε αυτές τις συστάσεις.

αυτοχθόνων και ειδική προσοχή στους αυτόχθονες που δεν έχουν πρόσβαση σε άλλα μέτρα οικοδόμησης ανάπτυξης και πλαίσια υποστήριξης.

Το UNIPP(United Nations Indigenous Peoples Partnership) συντάσσεται με το UNDG(United Nations Development Group) Guidelines on Indigenous Peoples' Issues που υιοθετήθηκε το 2008. Τα τελευταία χρόνια, έχουν αναπτύξει δίκτυα και συνεργασίες για την προώθηση των δικαιωμάτων τους και η διεθνής κοινότητα έχει προβεί σε υποστήριξη τους μέσω νόμων και πολιτικών που όμως δεν έχουν εξαλείψει τις δυσμενείς συνθήκες διαβίωσης τους¹⁶⁴.

Τέλος, το Πλαίσιο προτείνει τρία στάδια για να εφαρμοστούν οι διεθνείς δεσμεύσεις στην εγχώρια πραγματικότητα. Πρώτον, ενημέρωση και αφύπνιση που θα βοηθούσε τους εθνικούς φορείς να καταλάβουν και να αναγνωρίσουν ποια είναι τα δικαιώματα των αυτοχθόνων και τα ζητήματα που τους απασχολούν. Δεύτερον, η συμβουλευτική θα μπορούσε να βοηθήσει να εφαρμοστούν οι εθνικοί νόμοι ή αν δεν υπάρχουν να ξεκινήσει η διαδικασία δημιουργίας τους. Και τρίτον, για την επιτυχή εφαρμογή χρειάζεται η επιτήρηση(monitoring)¹⁶⁵.

2.5.Η προσφυγή των Ίνουιτ κατά των Η.Π.Α.

Οι ΗΠΑ μέχρι πρόσφατα αποτελούσαν το μεγαλύτερο παραγωγό αερίων θερμοκηπίου στον κόσμο και συνεπώς έναν από τους πιο σημαντικούς ρυπαντές του πλανήτη. Δεδομένου ότι η ρύπανση δε γνωρίζει όρια, πέρα από την επικράτεια τους, και άλλες περιοχές, κυρίως γειτονικές, υπήρξαν θύματα αυτής της πραγματικότητας. Όμως και παγκοσμίως άνθρωποι σε ολόκληρη τη γη επηρεάστηκαν λόγω της συμβολής των ΗΠΑ στην επιδείνωση της κλιματικής αλλαγής. Λόγω των παραπάνω, στις 7 Δεκεμβρίου 2005, ο γηγενής πληθυσμός Ίνουιτ προσέφυγε στη Διαμερικανική Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων¹⁶⁶ κατηγορώντας τις ΗΠΑ για παραβίαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Σύμφωνα με τους ενάγοντες, η ζωή τους εξαρτάται άμεσα από το φυσικό τους περιβάλλον και τους πόρους που το αποτελούν. Οι πάγοι αυτοί εξαφανίζονται με ολοένα και αυξανόμενο ρυθμό λόγω της κλιματικής αλλαγής, για την οποία βασικοί υπαίτιοι είναι οι ΗΠΑ λόγω των μεγάλων ποσοστών εκπομπών τους. Συνεπώς, ευθύνονται για τα δικαιώματα τους που καταστρατηγούνται καθημερινά λόγω της κατάστασης αυτής.

¹⁶⁴ Ειδικά για τα παιδιά οι δύσκολες συνθήκες οδηγούν σε αυξημένα ποσοστά αυτοκτονιών και βίας. Όσο για τις γυναίκες, παρά τις μεγάλες ανισότητες που βιώνουν, τα τελευταία 12 χρόνια έχουν συνασπισθεί σε οργανώσεις και δίκτυα που έχουν ζωτικό ρόλο και αναγνώριση. Αυτή τους η ενδυνάμωση τις έχει βοηθήσει να καταλάβουν το μεγάλο ρόλο που μπορούν να διαδραματίσουν και να διεκδικήσουν τα δικαιώματά τους.

¹⁶⁵ United Nations Indigenous Peoples' Partnership (UNIPP) Strategic Framework 2011-2015, 2 Αυγούστου 2012, σελ.3-8, http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---normes/documents/publication/wcms_186285.pdf.

¹⁶⁶ Μόνο 2 διεθνή καθεστώτα σχετικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα μπορούν να καταγγείλουν τις ΗΠΑ για παραβίαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων μέσω συμβολής στην κλιματική αλλαγή, το Σύστημα Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων των ΗΕ και το Διαμερικανικό Σύστημα Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΑΣ. Το σύστημα του ΟΑΣ είναι προτιμητέο για διάφορους λόγους, όπως είναι πιο πρωτοπόρο στην ερμηνεία των νόμων, δέχεται ισχυρισμούς ατομικά από πολίτες, λαμβάνει υπ' όψη τις εξελίξεις άλλων συστημάτων ανθρωπίνων δικαιωμάτων και η ερμηνεία των δικαιωμάτων εντός της δικαιοδοσίας του φαίνεται ευνοϊκή προς τέτοιους ισχυρισμούς. Η προσφυγή είναι βιώσιμη γιατί οι Ίνουιτ ζουν στην Αμερική και είναι μία μη κυβερνητική οντότητα αναγνωρισμένη από μέλος του ΟΑΣ.

Η προσφυγή έγινε από το ICC(Inuit Circumpolar Council) με εκπρόσωπο των αυτοχθόνων τη Sheila Watt-Cloutier, τότε πρόεδρο του Συμβουλίου¹⁶⁷. Συνήγοροι υπήρξαν η Earthjustice και η CIEL¹⁶⁸. Με την προσφυγή οι Ίνουιτ ζητούν από την Επιτροπή να ανακοινώσει την ενοχή των ΗΠΑ για την παραβίαση δικαιωμάτων που κατοχυρώνονται από την Αμερικανική Διακήρυξη για τα Δικαιώματα και τις Υποχρεώσεις του Ανθρώπου και άλλα όργανα του διεθνούς δικαίου. Επίσης, η προσφυγή ζητάει ακρόαση από την Επιτροπή από το Βόρειο Καναδά και την Αλάσκα ώστε έπειτα από έρευνα να διαπιστωθούν οι επιπτώσεις των εκπομπών στις περιοχές αυτές, να συστήσει η Επιτροπή στις ΗΠΑ την υιοθέτηση υποχρεωτικών μέτρων για τη μείωση των εκπομπών τους και να συνεργαστεί με την κοινωνία των εθνών στην επίτευξη του στόχου του UNFCCC και τέλος, να ζητήσει από τις ΗΠΑ να συνεργαστούν με τους Ίνουιτ για τη δημιουργία ενός σχεδίου που θα βοηθήσει τους τελευταίους να προσαρμοστούν καθώς και να λαμβάνονται υπ' όψη οι επιπτώσεις σε αυτές τις κοινότητες όταν εγκρίνεται μία κυβερνητική δράση που συνεπάγεται μεγάλη ποσότητα εκπομπών¹⁶⁹.

Στις 16 Νοεμβρίου 2006 η επιτροπή απέρριψε την προσφυγή μετ' επιφυλάξεως παντός δικαιώματος. Τον Ιανουάριο του 2007 το ICC ζήτησε από την Επιτροπή ακρόαση με σκοπό να τη βοηθήσει να κατανοήσει το συσχετισμό μεταξύ υπερθέρμανσης του πλανήτη και ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η αίτηση έγινε αποδεκτή την 1^η Φεβρουαρίου και 1^η Μαρτίου η Επιτροπή κάλεσε τους εκπρόσωπους από τους τρεις φορείς για να καταθέσουν τα στοιχεία τους σχετικά με τη σύνδεση των δύο.

Η Cloutier δήλωσε πώς στην Αρκτική η θερμοκρασία ανεβαίνει με διπλάσιο ρυθμό σε σύγκριση με τον υπόλοιπο πλανήτη. Στη συνέχεια, εξέθεσε τα προβλήματα που αντιμετωπίζει ο πληθυσμός των Ίνουιτ λόγω της κλιματικής αλλαγής και της τήξης των πάγων. Αναφέρθηκε σε μία σειρά προβλημάτων όπως η καταστροφή κατοικιών και δρόμων και η αναγκαστική μετακίνηση πληθυσμών και χωριών. Επίσης, ο σημαντικός κίνδυνος εξαφάνισης ζώων όπως οι φώκιες, οι θαλάσσιοι ίπποι και φυσικά οι πολικές αρκούδες πάνω στα οποία στηρίζεται η επιβίωση των Ίνουιτ¹⁷⁰ και ο κίνδυνος που αντιμετωπίζει ο μοναδικός πολιτισμός τους, ο οποίος προέρχεται από όλα αυτά τα στοιχεία. Οι ΗΠΑ είναι υπεύθυνες για μία σωρεία παραβιάσεων ανθρωπίνων δικαιωμάτων καθώς δεσμεύονται από κείμενα όπως η Αμερικανική Διακήρυξη για τα Δικαιώματα και τις Υποχρεώσεις του Ανθρώπου, η Διεθνής Σύμβαση για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα και η Διεθνής Σύμβαση για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα. Επίσης, δεσμεύεται και από περιβαλλοντικούς νόμους που σχετίζονται με την

¹⁶⁷ Η κα Cloutier απευθύνει αυτή την προσφυγή/αίτηση στη Διαμερικανική επιτροπή εξ' ονόματος αυτής, 62 άλλων ατόμων και όλων των Ίνουιτ της Αρκτικής περιοχής των ΗΠΑ και του Καναδά που έχουν επηρεαστεί από την κλιματική αλλαγή όπως αναφέρεται στην προσφυγή, "Nobel Prize Nominee Testifies About Global Warming", Earthjustice, <http://earthjustice.org/news/press/2007/nobel-prize-nominee-testifies-about-global-warming>.

¹⁶⁸ Το Earthjustice είναι μία νομική μη κερδοσκοπική φίρμα που εδράζει στις ΗΠΑ. Νομικός εκπρόσωπος της στην υπόθεση αυτή ήταν η Martin Wagner. Το CIEL(Center for International Environmental Law) είναι επίσης μη κυβερνητικός οργανισμός που παρέχει περιβαλλοντικές νομικές υπηρεσίες. Ο αντίστοιχος εκπρόσωπος είναι ο Donald Goldberg.

¹⁶⁹ "Inuit Human Rights Petition Filed over Climate Change", Earthjustice, <http://earthjustice.org/news/press/2005/inuit-human-rights-petition-filed-over-climate-change>.

¹⁷⁰ Με τα ζώα αυτά κυρίως τρέφονται και φτιάχνουν τα ενδύματά τους.

προσφυγή αυτή, όπως η υποχρέωση να μην προβαίνουν σε πράξεις τα αποτελέσματα των οποίων είναι επιβλαβή διασυνοριακά ή παραβιάζουν άλλες συνθήκες στις οποίες είναι μέρος. Επιπλέον, είναι μέρος στο UNFCCC όπου στόχος είναι η μείωση των εκπομπών στα επίπεδα του 1990.

Η προσφυγή φαίνεται να εστιάζει ιδιαίτερα στα δικαιώματα που παραβιάζονται βάσει της Αμερικανικής Διακήρυξης για τα Δικαιώματα και τις Υποχρεώσεις του Ανθρώπου¹⁷¹. Κάποια από τα ανθρώπινα δικαιώματα που αναγνωρίζονται στην Αμερικανική Διακήρυξη για τα Δικαιώματα και τις Υποχρεώσεις του Ανθρώπου που εμφανώς παραβιάζονται είναι: το δικαίωμα στη ζωή(αρ.Ι), το δικαίωμα στη διαμονή και τη μετακίνηση(αρ.VIII), το απαραβίαστο της κατοικίας(αρ.IX), το δικαίωμα της διατήρησης της υγείας¹⁷² και της ευημερίας(αρ.XI), το δικαίωμα των προνομίων του πολιτισμού(αρ.XIII) και το δικαίωμα στην εργασία(αρ.XIV)¹⁷³. Κάποια ακόμα δικαιώματα που παραβιάζονται λόγω αυτής της κατάστασης, είναι το δικαίωμα να απολαμβάνουν και να χρησιμοποιούν τη γη τους καθώς αυτή χάνεται με το λιώσιμο των πάγων αλλά και το δικαίωμα τους στην περιουσία καθώς πολλά περιουσιακά τους στοιχεία φθείρονται λόγω κλιματικής αλλαγής¹⁷⁴.

Η Επιτροπή είχε τη δικαιοδοσία να εξετάσει την υπόθεση καθώς πρόκειται για παραβίαση της Αμερικανικής Διακήρυξης για τα Δικαιώματα και τις Υποχρεώσεις του Ανθρώπου. Είναι έγκαιρη καθώς οι επιπτώσεις εξακολουθούν να λαμβάνουν χώρα και μάλιστα να αυξάνονται κι επειδή δεν υπάρχουν εσωτερικά/εγχώρια ένδικα μέσα κατάλληλα για παραβιάσεις, δεν εφαρμόζεται εδώ η προϋπόθεση να εξαντληθούν αυτά τα μέσα¹⁷⁵.

Ωστόσο, η Επιτροπή δεν είναι δικαστήριο. Για αυτό το λόγο δε μπορεί να λάβει δεσμευτικές αποφάσεις και να εξαναγκάσει τις ΗΠΑ σε μέτρα¹⁷⁶. Αυτό που μπορεί να κάνει αρχικά είναι να βοηθήσει τα ενδιαφερόμενα μέρη να προβούν σε διαπραγματεύσεις. Αν αυτό αποτύχει μπορεί να αναλάβει τη διεξαγωγή έρευνας και τη δημοσίευση των πορισμάτων της σχετικά με τη σχέση κλιματικής αλλαγής και ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Αν αποδειχθεί παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων μπορεί να προβεί σε συστάσεις προς τις ΗΠΑ και να ορίσει μία καταληκτική ημερομηνία μέχρι την οποία οι ΗΠΑ θα πρέπει να καταθέσουν μία

¹⁷¹ Αυτό πιθανότατα συμβαίνει επειδή η Αμερικανική Διακήρυξη είναι από τα κείμενα τα οποία εμπίπτουν στη δικαιοδοσία της Επιτροπής.

¹⁷² Το δικαίωμα στην υγεία μεταξύ άλλων(όπως εισβολή μικροβίων, έλλειψη πόσιμου νερού, κτλ) παραβιάζεται και λόγω αναγκαστικής αλλαγής διατροφής.

¹⁷³ "The Inuit Case", CIEL, http://www.ciel.org/Climate_Change/Climate_Inuit.html.

¹⁷⁴ Είναι αξιοσημείωτο ότι το σύνολο των δικαιωμάτων που παραβιάζονται αγγίζουν και τις τρεις γενιές δικαιωμάτων.

¹⁷⁵ Για την αποδοχή της προσφυγής υπάρχει ο όρος εξάντλησης των ενδοκρατικών ένδικων μέσων(κάθε κράτους-μέλους, μη μέρους στη Σύμβαση). Η Επιτροπή έχει αναγνωρίσει κάποιες εξαιρέσεις στην εφαρμογή αυτής της πρόβλεψης, όπως στην περίπτωση έλλειψης αποτελεσματικών ένδικων μέσων και σε κάποιες περιπτώσεις η αδυναμία τέτοιας εξάντλησης από τον ενάγοντα λόγω έλλειψης πόρων. Η ευθύνη απόδειξης της ύπαρξης ένδικων μέσων και της αδυναμίας να εξαντληθούν βαρύνει το εναγόμενο κράτος, Wagner, M., Goldberg, M., "An Inuit Petition to the Inter-American Commission on Human Rights for Dangerous Impacts of Climate Change".

¹⁷⁶ Παρά ταύτα, σύμφωνα με το δικηγόρο Goldberg, θα ήταν ευκολότερο αν αρχειοθετούσε μηνύσεις κατά των ΗΠΑ σε διεθνές δικαστήριο ή κατά αμερικανικών εταιρειών σε ομοσπονδιακά δικαστήρια, Leathy, S., "ENVIRONMENT-RIGHTS: Inuit to Charge U.S. for Climate Change", Inter Press Service, <http://www.ipsnews.net/2005/02/environment-rights-inuit-to-charge-us-for-climate-change/>.

έκθεση όπου θα αναφέρονται τα μέτρα που πήραν για να συμμορφωθούν προς τις συστάσεις. Η τακτική αυτή θα βοηθήσει σε γνωστοποίηση και αφύπνιση του κοινού καθώς και θα αποτελέσει ένα προηγούμενο ώστε να λαμβάνονται υπ' όψη τα ανθρώπινα δικαιώματα στις συζητήσεις για το κλίμα. Επίσης, θα χρησίμευε σε ενάγοντες και εθνικά δικαστήρια (ως προηγούμενο για να στηρίξουν αντίστοιχα τους ισχυρισμούς και τις αποφάσεις τους). Μία τέτοια έκθεση θα είχε ηθική και πολιτική δύναμη(πολιτική κινητοποίηση, δικαστική ενίσχυση)¹⁷⁷.

Αυτός είναι και ο λόγος που οι επιδιώξεις των εναγόντων εστιάζονται στην διαπίστωση της παραβίασης των δικαιωμάτων από την Επιτροπή και την ώθηση της τελευταίας να συντάξει μία έκθεση όπου θα είναι εμφανής η ευθύνη των ΗΠΑ και θα καλούνται σε μέτρα όπως η μείωση των εκπομπών και η συνεργασία με τους Ίνουιτ ώστε να μειωθούν οι επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής στον πολιτισμό και την καθημερινότητα των τελευταίων αλλά και να βοηθηθούν στη διαδικασία προσαρμογής στην κλιματική αλλαγή.

Πολλά στοιχεία είναι υπέρ της προσφυγής των Ίνουιτ. Αρχικά, η Επιτροπή στο παρελθόν έχει λάβει θέσεις που ευνοούν τις επιδιώξεις των αυτοχθόνων. Πιο συγκεκριμένα, Το Αρ.1(1) της Αμερικανικής Σύμβασης για τα ανθρώπινα δικαιώματα αναφέρει ότι « Τα κράτη μέρη σε αυτή τη Σύμβαση αναλαμβάνουν την υποχρέωση να σέβονται τα δικαιώματα και τις ελευθερίες που αναγνωρίζονται μέσα σε αυτή και να εξασφαλίζουν σε κάθε άνθρωπο που βρίσκεται στη δικαιοδοσία τους την ελεύθερη άσκηση αυτών των δικαιωμάτων και ελευθεριών». Η Επιτροπή έχει δηλώσει ότι δε θεωρεί ότι ο όρος δικαιοδοσία περιορίζεται στην εθνική επικράτεια αλλά ότι τα κράτη που δεσμεύονται από αυτό το άρθρο μπορεί να είναι υπεύθυνα υπό ορισμένες συνθήκες, για πράξεις ή παραλείψεις των αντιπροσώπων του που παράγουν αποτελέσματα και εκτός κρατικής επικράτειας. Αυτό οδηγεί στην προστασία δικαιωμάτων ανθρώπων και εκτός επικράτειας τους αν πλήττονται από δράσεις εκπροσώπων των κρατών αυτών. Επίσης, μία από τις βασικές νόρμες του διεθνούς εθιμικού δικαίου είναι, σύμφωνα με τα λεγόμενα του Διεθνούς Δικαστηρίου Δικαιοσύνης, «η υποχρέωση κάθε κράτους να μην επιτρέπει εις γνώση του να χρησιμοποιείται το έδαφος του για ενέργειες ενάντια στα δικαιώματα άλλων κρατών» και στην περίπτωση των αερίων του θερμοκηπίου αυτό συμβαίνει.

Ακόμα, η Επιτροπή έχει αναγνωρίσει την ιερή υποχρέωση των κρατών για προστασία των αυτοχθόνων πληθυσμών. Αναφορικά με το δικαίωμα στη χρήση και απόλαυση της παρουσίας χωρίς αθέμιτη ανάμειξη/παρέμβαση τόσο το Διαμερικανικό δικαστήριο όσο και η επιτροπή έχουν αναγνωρίσει ότι το δικαίωμα ιδιοκτησίας εγγυάται τη χρήση της γης με την οποία είναι συνδεδεμένοι χρόνια οι αυτόχθονες, ανεξαρτήτως κατοχής τίτλων. Σε κάποιες περιπτώσεις όπως οι Ίνουιτ αλλά και οι αυτόχθονες που ζουν σε παράκτιες κοινότητες, η κλιματική αλλαγή τους αποστερεί τη γη τους και μαζί και τα δικαιώματα που σχετίζονται με αυτή. Για το δικαίωμα στη ζωή, τη φυσική ακεραιότητα και την ασφάλεια (που διασφαλίζονται τόσο από αμερικανικές όσο και από πολλές διεθνείς συμφωνίες) η Επιτροπή έχει αναγνωρίσει τη σχέση και εξάρτηση του δικαιώματος με το φυσικό περιβάλλον. Επομένως, σε περίπτωση απόδειξης της ευθύνης των ΗΠΑ για την καταστροφή του περιβάλλοντος λόγω των εκπομπών τους κατοχυρώνονται αναφορικά και με αυτό

¹⁷⁷ Wagner, M., Goldberg, M., "An Inuit Petition to the Inter-American Commission on Human Rights for Dangerous Impacts of Climate Change".

το δικαίωμα. Όσο για το δικαίωμα να απολαμβάνουν τις ωφέλειες από την κουλτούρα τους, η καταστροφή του περιβάλλοντος απειλεί την ύπαρξη του πολιτισμού τους. Αυτό τους οδηγεί να αφομοιωθούν με άλλες κουλτούρες είτε μεταναστεύοντας και υιοθετώντας τον πιο εκσυγχρονισμένο τρόπο ζωής της νέας τους περιοχής είτε με την αποδοχή ξένων προτύπων ως πιο βιώσιμα υπό τις νέες συνθήκες. Αυτή είναι αφομοίωση την οποία προσπαθούν να αποφύγουν¹⁷⁸.

Από την πλευρά τους, οι ΗΠΑ, αν και δε δείχνουν μεγάλη προθυμία με κινήσεις όπως η αποχή τους από τη συμμετοχή στο Πρωτόκολλο του Κιότο, έχουν παραδεχθεί το γεγονός ότι εν μέρει η κλιματική αλλαγή οφείλεται σε ανθρώπινες ενέργειες¹⁷⁹ και η έκθεση του IPCC το 2007 που αναγνωρίζει τις μεγάλες πιθανότητες ευθύνης του ανθρώπου για την πρόκληση της υπερθέρμανσης του πλανήτη οδηγεί προς αυτή την κατεύθυνση και στήριξε την προσφυγή των αυτοχθόνων.

Έτσι, διευρύνεται η βάση της προσφυγής των Ίνουιτ. Μία προσφυγή πρωτότυπη και καθ' όλα σημαντική καθώς αυτή είναι η πρώτη υπόθεση με τέτοιο αντικείμενο που εμφανίζεται στην Επιτροπή αλλά και γενικά. Σκοπός των Ίνουιτ, όπως αναφέρει και η κα Cloutier, δεν είναι το οικονομικό κέρδος αλλά η γνωστοποίηση στο κοινό των συνθηκών που αντιμετωπίζουν. Επιπλέον, επιθυμία των εναγόντων είναι να δοθεί το έναυσμα ώστε παροτρυνθούν και άλλες ομάδες να προβούν σε ανάλογες ενέργειες(πχ στα SIDS). Οι μηνύσεις σχετικά με την κλιματική αλλαγή ήδη έχουν κάνει την εμφάνιση τους. Οχτώ πολιτείες και η Νέα Υόρκη έχουν συντάξει μήνυση κατά 5 αμερικανικών εταιρειών για τη συνεισφορά τους στην κλιματική αλλαγή. Επίσης, ένας συνασπισμός περιβαλλοντικών οργανώσεων στις 5 Δεκεμβρίου(2004) ανακοίνωσε ότι θα μηνύσουν το Πρακτορείο Περιβαλλοντικής Προστασίας για τη συνεχή αποτυχία του να αναλάβει δράση στο θέμα της υπερθέρμανσης του πλανήτη¹⁸⁰. Η υπόθεση αυτή αποτελεί παράδειγμα που μας αποδεικνύει ότι όταν διακυβεύονται τόσο σημαντικά ζητήματα επιβάλλεται η δραστηριοποίηση και η μάχη για την επιβολή του δικαίου.

¹⁷⁸ “Global Warming & Human Rights Gets Hearing on the World Stage”, Earthjustice, <http://earthjustice.org/news/press/2007/global-warming-human-rights-gets-hearing-on-the-world-stage>.

¹⁷⁹ Leathy, S., “ENVIRONMENT-RIGHTS: Inuit to Charge U.S. for Climate Change”, Inter Press Service, <http://www.ipsnews.net/2005/02/environment-rights-inuit-to-charge-us-for-climate-change/>.

¹⁸⁰ Leathy, S., “ENVIRONMENT-RIGHTS: Inuit to Charge U.S. for Climate Change”, όπ.π.

Κεφάλαιο 3^ο

Στην Αρχή 22 της Διακήρυξης των ΗΕ για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη αναφέρεται ότι «Οι αυτόχθονες πληθυσμοί και οι κοινότητες τους,[...]διαδραματίζουν ένα ρόλο ζωτικής σημασίας στην περιβαλλοντική διαχείριση και ανάπτυξη, χάρις στις γνώσεις που κατέχουν και στις παραδοσιακές πρακτικές που εφαρμόζουν. Τα Κράτη θα πρέπει να αναγνωρίσουν και να υποστηρίξουν δεόντως την ταυτότητα, τον πολιτισμό και τα συμφέροντα τους και να καταστήσουν δυνατή την αποτελεσματική συμμετοχή τους στην επίτευξη της διαρκούς ανάπτυξης»¹⁸¹. Έκτοτε έχουν παρέλθει 20 χρόνια. Σε αυτό το κεφάλαιο θα εξεταστεί ποια ήταν η συμμετοχή των αυτοχθόνων στις διαπραγματεύσεις για το κλίμα και κατά πόσο τα κράτη όντως επέτρεψαν την ουσιαστική και αποτελεσματική συμμετοχή τους. Για να γίνει αυτό θα εξετάσουμε κάποιες από τις σημαντικότερες αλλά και τις πιο πρόσφατες Συνδιασκέψεις των Μερών στα πλαίσια της Σύμβασης Πλαίσιο των ΗΕ για την Κλιματική Αλλαγή, γνωστά και ως COP¹⁸².

3.1. COP3- Το Πρωτόκολλο του Κιότο

Το 1997 η τρίτη Συνδιάσκεψη των Μερών αποδείχθηκε ιδιαίτερα σημαντική καθώς κατέληξε στο Πρωτόκολλο του Κιότο. Το Πρωτόκολλο αυτό είναι το πρώτο δεσμευτικό κείμενο που προβλέπει ποσοτικοποιημένους στόχους για μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου διαθέτοντας μάλιστα και συγκεκριμένο χρονικό ορίζοντα. Για την επίτευξη των στόχων του το Πρωτόκολλο προβλέπει κάποιους μηχανισμούς όπως ο Μηχανισμός Καθαρής Ανάπτυξης (CDM)¹⁸³. Παρά το γεγονός ότι οι αυτόχθονες επηρεάζονται από αυτούς τους μηχανισμούς, δε συμμετείχαν κατά τη διαδικασία διαμόρφωσης ή υιοθέτησης τους.

Οι ίδιοι δε βλέπουν θετικά την εφαρμογή αυτών των μηχανισμών στο έδαφος τους καθώς φοβούνται ότι θα καταλήξουν σε «σκλάβους της αγοράς άνθρακα»(SIIFCC 2000)¹⁸⁴. Θεώρησαν ότι δεν εκπροσωπήθηκαν στο IPCC και στις

¹⁸¹ Γρηγορίου, Η.,Π., Σαμιώτης, Δ.,Γ., Τσάλτας, Ι.,Γ., *Η Συνδιάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών(Rio de Janeiro)για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη, Νομική και Θεσμική Διάσταση*, Εκδ.Παπαζήση, Αθήνα 1993, σελ.188.

¹⁸² Ένα από τα κείμενα της Συνδιάσκεψης του 1992 στο Ρίο ήταν και η Σύμβαση Πλαίσιο για την Κλιματική Αλλαγή(UNFCCC). Η Σύμβαση αυτή τέθηκε σε ισχύ το 1994. Έκτοτε τα Μέρη της Σύμβασης συναντώνται ετήσια στη γνωστή Συνδιάσκεψη των Μερών-COP ώστε να εξετάσουν την πρόοδο σχετικά με την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής και να υιοθετήσουν ένα νομικά δεσμευτικό κείμενο που θα αναγκάζει τα Μέρη σε συγκεκριμένα μέτρα για την καταπολέμηση της.

¹⁸³ Οι τρεις μηχανισμοί που προβλέπονται στο Πρωτόκολλο είναι η Εμπορία Εκπομπών, η Από Κοινού Υλοποίηση και ο Μηχανισμός Καθαρής Ανάπτυξης. Από αυτούς , εκείνος που αφορά τις αναπτυσσόμενες χώρες και κατά συνέπεια τους αυτόχθονες, οι οποίοι ζουν ως επί το πλείστον σε αυτές τις χώρες, είναι ο τελευταίος (CDM). Ο CDM συνεπάγεται τη δημιουργία έργων σε αυτές τις χώρες από τα αναπτυγμένα Μέρη που δεσμεύονται για μειώσεις. Με αυτό τον τρόπο επιτυγχάνεται μείωση των εκπομπών με οικονομικότερο τρόπο καθώς η διεξαγωγή αυτών των έργων στις αναπτυσσόμενες χώρες είναι οικονομικά πιο συμφέρουσα από ότι αν θα διεξάγονταν σε αναπτυγμένες χώρες. Για περισσότερες πληροφορίες, βλ. http://unfccc.int/kyoto_protocol/items/2830.php/.

¹⁸⁴ Fogel.,C., "The Local, the Global and the Kyoto Protocol" στο Jasanoff,S., Martello,L.,M., *Earthly Politics: Local and Global in Environmental Governance*, Massachusetts Institute Technology, 2004, σελ.103.

διαπραγματεύσεις για το Πρωτόκολλο του Κιότο και γι αυτό ζητάνε από τις κυβερνήσεις να αναγνωρίσουν την ύπαρξη και τη συνεισφορά τους καθώς και την παραδοσιακή τους γνώση και το δικαίωμα τους να συμμετέχουν σε διεθνείς θεσμούς για την κλιματική αλλαγή που επηρεάζουν την επικράτεια τους¹⁸⁵.

Αυτό φυσικά δεν είναι μόνο πεποίθηση των γηγενών αλλά η πραγματικότητα. Οι αυτόχθονες άρχισαν να συμμετέχουν ενεργά στα COP μόλις το 2000¹⁸⁶, με αποτέλεσμα το 1997 να μην έχουν επίσημη και οργανωμένη φωνή στη Συνδιάσκεψη. Έτσι, στις συνομιλίες για το Πρωτόκολλο του Κιότο οι ελίτ έδρασαν θεωρώντας τους αυτόχθονες σχεδόν άορατους κρίνοντας ότι κάποιες από τις εκτάσεις στις οποίες κατοικούν αυτοί οι πληθυσμοί δε χρησιμοποιούνται επαρκώς και θεώρησαν ότι είναι ιδανικές για τα σχέδια τους αναφορικά με την αγορά άνθρακα (όπως π.χ. δενδροφυτεύσεις). Θεωρώντας ότι τα μέτρα είναι περισσότερο τεχνικά παρά πολιτικά και ότι θα έχουν λίγες κοινωνικές επιπτώσεις δεν έδωσαν ιδιαίτερη έμφαση στα μέτρα κοινωνικής προστασίας, γεγονός που αποδεικνύει ότι οι διαπραγματευτές των κυβερνήσεων επί του θέματος δεν είχαν ιδιαίτερη επαφή και συνεργασία με τους αυτόχθονες¹⁸⁷. Αυτό είναι και το κύριο πρόβλημα καθώς τα σχέδια γίνονται από άτομα που δεν έχουν επαφή με την πραγματικότητα που πάνε να διαταράξουν, μη λαμβάνοντας έτσι υπ' όψη δεδομένα που υφίστανται αλλά εκείνοι δε γνωρίζουν. Αυτό είναι το αποτέλεσμα της περιθωριοποίησης των γηγενών και άλλων τοπικών φορέων από διεθνείς θεσμούς. Οι διαφορές αντιλήψεων είναι ένα μεγάλο πρόβλημα, το οποίο δε μπορεί να γεφυρωθεί παρά μόνο αν εισακουστούν και ληφθούν υπ' όψη και οι απόψεις των αυτοχθόνων από αυτούς που λαμβάνουν εν τέλει τις αποφάσεις¹⁸⁸.

¹⁸⁵ Οι αυτόχθονες διεκδίκησαν-μεταξύ άλλων- και δικαιώματα πλήρους συμμετοχής στα COP και τα βοηθητικά σώματα, τη δημιουργία ομάδας εργασίας για τους αυτόχθονες και το κλίμα στο πλαίσιο της Σύμβασης Πλαίσιο. Εδραίωσαν αυτές τους τις διεκδικήσεις σε παρόμοιες πρακτικές στο πλαίσιο της Σύμβασης για τη Βιολογική Ποικιλότητα και άλλα διεθνή φόρουμ. Γενικά, Οι αυτόχθονες συναντούν δυσκολίες σχετικά με τη συμμετοχή τους σε διαδικασίες εθνικού, περιφερειακού και διεθνούς επιπέδου όπου συζητούνται, διαπραγματεύονται και σχεδιάζονται μέτρα μετριασμού και προσαρμογής. Στη Σύμβαση για τη Βιολογική Ποικιλότητα υπήρχε το Διεθνές Φόρουμ Αυτοχθόνων για τη Βιοποικιλότητα που τους εκπροσώπησε ικανοποιητικά καθώς ήταν συμβουλευτικό όργανο της Σύμβασης. Κάτι αντίστοιχο όμως δε συνέβη και στην περίπτωση του UNFCCC, το οποίο δε παρέχει τον αντίστοιχο χώρο έκφρασης στους αυτόχθονες. Εκτός της έλλειψης χώρου, οι περισσότεροι αυτόχθονες κρίνουν το UNFCCC ως ιδιαίτερα επιστημονικό και δύσκολο να καταλάβουν. Επιπλέον, δε γνωρίζουν καλά τις διαδικασίες του, γεγονός που καθιστά τη συμμετοχή τους δύσκολη, "Climate change and indigenous peoples", International Work Group for Indigenous Affairs, στο <http://www.iwgia.org/environment-and-development/climate-change>.

¹⁸⁶ Οι αυτόχθονες άρχισαν να συμμετέχουν στις διαδικασίες της Σύμβασης-Πλαίσιο από το 2000. Οι ΜΚΟ των αυτοχθόνων μπορούν να κάνουν αίτηση για το στάτους του παρατηρητή και αυτές που θα γίνουν αποδεκτές μπορούν να ορίσουν εκπροσώπους στις συνεδρίες των σωμάτων της Σύμβασης. Το Διεθνές Φόρουμ των Αυτοχθόνων για την Κλιματική Αλλαγή (IIPFCC) είναι ο ομαδικός συνασπισμός των αυτοχθόνων στη Σύμβαση-Πλαίσιο, ένα ανοιχτό σώμα για όποιον από τους ακτιβιστές αυτόχθονες επιθυμούν να συμμετάσχουν στις διαπραγματεύσεις ανά πάσα στιγμή, "UN Framework Convention on Climate Change, UNFCCC", International Work Group for Indigenous Affairs, στο <http://www.iwgia.org/human-rights/un-mechanisms-and-processes/un-framework-convention-on-climate-change-unfccc>.

¹⁸⁷ Fogel, C., "The Local, the Global and the Kyoto Protocol", στο Jasanoff, S., Martello, L., M., *Earthly Politics: Local and Global in Environmental Governance* όπ.π. Σελ.104.

¹⁸⁸ Για παράδειγμα, συγγραφείς του IPCC ισχυρίζονται ότι λόγω της ανάγκης των αυτοχθόνων για εισόδημα και εργασία, η αποψίλωση των δασών θα σταματούσε μόνο όταν τα δάση γίνουν οικονομικά αποδοτικότερα από ότι αν θα μετατρέπονταν αυτή γη σε κάτι άλλο(IPCC 1990:xliii),

Ένα ζήτημα που προκαλεί εντύπωση είναι ότι ενώ από το 1992 και μετά όλα τα σχετικά διεθνή κείμενα είχαν αναφορά στους αυτόχθονες πληθυσμούς και την αξία της παραδοσιακής τους γνώσης, εδώ αυτό το στοιχείο λείπει. Ο λόγος είναι ότι στην περίπτωση του Πρωτοκόλλου η έμφαση δόθηκε στις αγορές και στη λύση που προσέφεραν τα δάση. Οι αγορές αναζητούσαν να μειώσουν το κόστος παραγωγής¹⁸⁹. Αναζητούσαν τρόπους να μειώσουν μεν τις εκπομπές των αερίων του θερμοκηπίου με οικονομικά αποδοτικό τρόπο όμως, κάτι που αν εισακούγονταν οι φωνές των αυτοχθόνων θα γινόταν δύσκολο και πολύπλοκο. Έτσι, οι αυτόχθονες απλά έμειναν εκτός.

Αν και όπως αναφέρθηκε παραπάνω, το 1997 οι αυτόχθονες δεν είχαν ακόμα αναγνωρισμένη συμμετοχή στα COP όταν αυτό επιτεύχθηκε το 2000 εξέφρασαν και τις απόψεις τους για τις ρυθμίσεις που περιελάμβανε το Πρωτόκολλο¹⁹⁰. Οι περισσότερες οργανώσεις αυτοχθόνων που συμμετείχαν στις διαπραγματεύσεις της Σύμβασης Πλαισίου το 2000 αντέδρασαν στις πολιτικές δεικνυόμενες με σκοπό την εξυπηρέτηση του CDM και τη στήριξη του Πρωτοκόλλου στα δάση για τον περιορισμό της κλιματικής αλλαγής γενικότερα. Οι γηγενείς ιδιαίτερα δεν επιθυμούσαν τη φύτευση. Το γεγονός ότι το κείμενο του Κιότο δεν τους ανέφερε πουθενά τους θορύβησε και για αυτό το λόγο οι αυτόχθονες και οι περιβαλλοντικές ΜΚΟ που τους υποστήριζαν, οργάνωσαν πολλά φόρουμ συζητήσεων το 2000 στα πλαίσια της Σύμβασης Πλαισίου. Οι ηγέτες των αυτοχθόνων αντιπροσωπεύοντας 60 οργανώσεις από 22 χώρες, συμμετείχαν δίνοντας το παρόν σε συνεντεύξεις τύπου, συζητώντας με κυβερνητικούς εκπροσώπους και μοιράζοντας τις θέσεις τους έντυπα μέσω γραμμάτων. Ωστόσο, μόνο μικρή κυβερνητική αναγνώριση αποκόμισαν¹⁹¹.

3.2. COP13- Ο Οδικός Χάρτης του Μπαλί

Η Διάσκεψη στο Μπαλί ήταν η 13^η Συνδιάσκεψη των Μερών και πραγματοποιήθηκε το 2007. Σκοπός αυτής της Διάσκεψης δεν ήταν η κατάληξη σε κάποιο κείμενο όπου θα αναλαμβάνονταν δεσμεύσεις αλλά η προετοιμασία για την υιοθέτηση ενός δεσμευτικού κειμένου, στη Συνδιάσκεψη του 2009 στην Κοπεγχάγη, που θα αντικαθιστούσε το Κιότο¹⁹². Η συγκυρία για κάτι τέτοιο ήταν ευνοϊκή καθώς η δεκαετία του 1990 που είχε προηγηθεί είχε αφήσει σημαντικά αποτελέσματα στον τομέα με τη Σύμβαση Πλαισίου του Ρίο και το Πρωτόκολλο του Κιότο να

Fogel.,C., "The Local, the Global and the Kyoto Protocol" , όπ.π. Σελ.109. Ωστόσο, ο ισχυρισμός αυτός αγνοεί στοιχεία όπως τις παραδόσεις των λαών αυτών που έζησαν τόσα χρόνια με την περιοχή αυτή και δεν προτίθενται να αλλάξουν την παραδοσιακή χρήση του δάσους τους καθώς για αυτούς η παράδοση είναι μία αξία ανεκτίμητη.

¹⁸⁹ Fogel.,C., "The Local, the Global and the Kyoto Protocol" , όπ.π. Σελ.117-118.

¹⁹⁰ 1999-2001 οι αυτόχθονες αντιστάθηκαν στη φύτευση δέντρων με στόχο την εξυπηρέτηση του CDM καθώς φοβόντουσαν την εφαρμογή σχεδίων που δε θα ήταν σωστά προγραμματισμένα, με αποτέλεσμα να υπονομεύσουν τις χρόνιες προσπάθειες των αυτοχθόνων για απόκτηση αυτοδιάθεσης και μίας βελτιωμένης ποιότητας ζωής, Fogel.,C., "The Local, the Global and the Kyoto Protocol" , όπ.π. Σελ.103.

¹⁹¹ Fogel.,C., "The Local, the Global and the Kyoto Protocol" , όπ.π. Σελ.116.

¹⁹² Vickers, B., Bruggen, J., "UN Climate Change Conference, Bali Indonesia, UNFCCC COP13/MOP13", SNV Netherlands Development Organisation., http://www.ngocentre.org.vn/files/docs/Report_COP13-SNV_external_version_1.pdf .

αποτελούν παραδείγματα προς μίμηση. Επίσης, μετά τη δυσάρεστη υποχώρηση στο Κιότο, οι ΗΠΑ επιστρέφουν στις διαπραγματεύσεις στο Μπαλί και η Αυστραλία αποφασίζει να κυρώσει το Πρωτόκολλο από το οποίο μέχρι τότε απείχε. Ένα ακόμα γεγονός αποτελεί η έκδοση της 4^{ης} έκθεσης του IPCC που είχε προηγηθεί και παρουσίαζε τους κινδύνους της κλιματικής αλλαγής και την ευθύνη των ανθρώπινων ενεργειών σε αυτό.

Ωστόσο, παρά τα παραπάνω, τα αποτελέσματα της Συνδιάσκεψης αυτής δε θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν ως ικανοποιητικά. Η επιστροφή των ΗΠΑ σε συνδυασμό με τους «γίγαντες της Ασίας» ανάγκασε την Ευρώπη, ούσα αντιμέτωπη με δύο διστακτικά μέτωπα, να δεχθεί ένα συμβιβαστικό κείμενο, το οποίο έχανε πολλή από την προσδοκώμενη δυναμική του¹⁹³. Ένα πρώτο μειονέκτημα είναι η έλλειψη ποσοτικών στόχων και χρονοδιαγραμμάτων. Αυτή η απουσία δυσaráεστησε τόσο την ΕΕ όσο και τα SIDS που όντας ιδιαίτερα ευάλωτα στην κλιματική αλλαγή και ζώντας με το φόβο της αφάνισης τους από αυτή περίμεναν την απόδειξη πρόθεσης για πιο ουσιαστικές δεσμεύσεις. Η ανησυχία των αυτοχθόνων που ζουν σε αυτές τις περιοχές-και όχι μόνο- είναι μεγάλη καθώς οι συνέπειες της κλιματικής αλλαγής είναι ήδη ορατές σε αυτούς. Έτσι, στη Συνδιάσκεψη αυτή ισχυρίστηκαν ότι οι 2°C που είχαν τεθεί ως μέγιστο όριο αύξησης της θερμοκρασίας είναι πολλοί. Εφ' όσον, ήδη οι συνέπειες έχουν κάνει την εμφάνισή τους, υπολογίζουν ότι με μία άνοδο της τάξης των 2 βαθμών οι επιπτώσεις θα είναι καταστροφικές. Όπως ισχυρίστηκαν, παρά τις προσαρμοστικές τους προσπάθειες, η κλιματική αλλαγή τους προλαβαίνει και η μη πρόσβαση τους στη χρηματοδότηση δυσχεραίνει τις προσπάθειες τους για προσαρμογή¹⁹⁴.

Επίσης, έγινε διαπραγματεύση για το ζήτημα ανάληψης ευθυνών και από τις αναπτυσσόμενες χώρες καθώς στο Κιότο δεσμεύονταν μόνο οι αναπτυγμένες. Οι ευθύνες αυτές θα αναλαμβάνονταν από το 2013 και μετά στη βάση της αρχής της κοινής αλλά διαφοροποιημένης ευθύνης και το κριτήριο διαχωρισμού των χωρών σε αναπτυγμένες και αναπτυσσόμενες θα ήταν το σύννηθος Βορρά-Νότου. Ωστόσο, το κριτήριο αυτό δεν είναι πλέον επαρκές καθώς στο Νότο οι συνθήκες έχουν αλλάξει και κάποιες αναπτυσσόμενες χώρες έχουν επιδόσεις που ταιριάζουν σε αυτές των αναπτυγμένων. Επομένως, για τη δίκαιη κατανομή των βαρών επιπλέον κριτήρια πρέπει να ληφθούν υπ' όψη ώστε να ξεχωρίσουν οι πραγματικά αναπτυσσόμενες χώρες¹⁹⁵.

Η αναφορά στο ζήτημα της προσαρμογής δεν έφερε κάποιο νέο δεδομένο. Για ακόμα μία φορά τονίστηκε η ανάγκη για προσαρμογή με ειδική μνεία να γίνεται για την ιδιαίτερη ευπάθεια που αντιμετωπίζουν κάποιες χώρες όπως τα SIDS, τα LDS και κάποιες αφρικανικές. Όσο για το Ταμείο Προσαρμογής, η συζήτηση

¹⁹³ Κατσιμπάρσης, Κ., «Διάσκεψη του Μπαλί για την Κλιματική Αλλαγή: Πόσο επιτυχής μπορεί να θεωρηθεί;», Νόμος και Φύση, Απρίλιος 2008, http://www.nomosphysis.org.gr/articles.php?artid=3347&lang=1&catid=1#_ftn4.

¹⁹⁴ «UNFCCC/COP13 Statement by Indigenous Peoples», <http://www.manystrongvoices.org/files/Meetings%20materials/MSVBali/UNFCCC-COP13%20Statement%20by%20Indigenous%20Peoples.pdf>.

¹⁹⁵ Κατσιμπάρσης, Κ., «Διάσκεψη του Μπαλί για την Κλιματική Αλλαγή: Πόσο επιτυχής μπορεί να θεωρηθεί;», Νόμος και Φύση, Απρίλιος 2008, όπ.π.

επικεντρώθηκε σε ζητήματα διαχείρισης αφήνοντας τα θέματα ουσίας εκτός και καθιστώντας το χρηματοδοτικό αυτό μηχανισμό αναποτελεσματικό¹⁹⁶.

Το πιο φλέγον ζήτημα όμως που συζητήθηκε στη Συνδιάσκεψη, τουλάχιστον αναφορικά με τους γηγενείς, ήταν αυτό της εφαρμογής του προγράμματος REDD¹⁹⁷. Αν και αποφασίστηκε η εφαρμογή του, οι αυτόχθονες αντέδρασαν σε αυτό το ζήτημα καθώς πρόκειται για τα δάση που για πολλούς είναι το φυσικό τους περιβάλλον¹⁹⁸. Στο τελικό κείμενο του REDD εσκεμμένα αντί της λέξης «δικαιώματα», χρησιμοποιείται η λέξη «ανάγκες». Το θέμα των δικαιωμάτων είναι αυτό που μέχρι και σήμερα οδηγεί τους γηγενείς πληθυσμούς να είναι πολέμιοι αυτής της πρωτοβουλίας. Πιο συγκεκριμένα, οι γηγενείς ανησυχούν πώς αυτό το πρόγραμμα θα οδηγήσει σε καταπάτηση των δικαιωμάτων που έχουν αυτοί οι πληθυσμοί πάνω στη γη τους και τους πόρους της και θα υποσκάψει την αυτοδιάθεση για την οποία τόσα χρόνια έχουν αγωνιστεί. Η κοινωνία των πολιτών τους ζητά την ενεργότερη συμμετοχή των αυτοχθόνων στο ζήτημα καθώς αυτοί γνωρίζουν καλύτερα πώς να συντηρούν τα δάση και τη συμμετοχή τους στα οφέλη, τα οποία προορίζονται για τις κυβερνήσεις. Επίσης, ζητήθηκε από τις ΜΚΟ να παίξουν ένα ρόλο στη βελτίωση αυτής της κατάστασης καθώς κάτι τέτοιο δεν αναμένεται να γίνει από τις κυβερνήσεις¹⁹⁹.

Οι αυτόχθονες μέσω του εκπροσώπου τους από το Μόνιμο Φόρουμ των Αυτοχθόνων για την Κλιματική Αλλαγή αφού τόνισαν τη σημασία τους για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής δήλωσαν στη 13^η Συνδιάσκεψη των Μερών ότι θεωρούν απαράδεκτη τη μη πλήρη συμμετοχή τους στο Μπαλί και την αγνόηση των αιτημάτων τους παρά την πρόσφατη υιοθέτηση της Διακήρυξης των ΗΕ για τα Δικαιώματα των Αυτοχθόνων και την κήρυξη της 2^{ης} Δεκαετίας για τους Αυτόχθονες. Βρίσκουν λοιπόν την ευκαιρία να επαναλάβουν για ακόμα μία φορά αιτήματα όπως τη δημιουργία Ομάδας Ειδικών για τους Αυτόχθονες και την Κλιματική Αλλαγή, εθελοντικού ταμείου όμοιο με αυτό της Σύμβασης για τη Βιολογική Ποικιλότητα, λήψη μέτρων κατά των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής, τα οποία όμως να μην παραβιάζουν δικαιώματα αυτοχθόνων. Επίσης, ζητούν την αποδοτική συμμετοχή

¹⁹⁶ Κατσιμπάρης, Κ., «Διάσκεψη του Μπαλί για την Κλιματική Αλλαγή: Πόσο επιτυχής μπορεί να θεωρηθεί;», Νόμος και Φύση, όπ.π.

¹⁹⁷ Το REDD (Reducing Emissions from Deforestation and Forest Degradation) είναι ένα πρόγραμμα των ΗΕ, το οποίο σαν ιδέα προέκυψε το 2005 κατά τη διάρκεια του COP11 και η εφαρμογή του ξεκίνησε το 2008. Στόχος του είναι να δώσει στους κατοίκους των αναπτυσσόμενων χωρών κίνητρα ώστε να διατηρήσουν τα δάση τους, αντί να τα αποψιλώσουν για άλλες χρήσεις. Με αυτό τον τρόπο και διατηρείται ο φυσικός πλούτος αυτών των περιοχών αλλά και οι αναπτυσσόμενες χώρες διατηρούν ανοιχτούς τους φυσικούς πνεύμονες των δασών με σκοπό την απορρόφηση περαιτέρω CO₂. Με άλλα λόγια, το REDD είναι μία προσπάθεια να δημιουργήσουν οικονομική αξία για τον άνθρακα που αποθηκεύεται στα δάση. Μόλις το ποσοστό άνθρακα ποσοτικοποιηθεί και αξιολογηθεί οι αναπτυσσόμενες χώρες πληρώνουν τις αναπτυσσόμενες για τον άνθρακα που αποθηκεύτηκε στα δάση τους. Επίσης, το REDD βοηθάει τα αναπτυσσόμενα κράτη να προετοιμαστούν για την εφαρμογή του REDD+, το οποίο πέρα από την υποβάθμιση και την αποψίλωση προσθέτει το στοιχείο της διατήρησης, της βιώσιμης ανάπτυξης των δασών και της βελτιωμένης αποθήκευσης άνθρακα στα δάση με σκοπό τη μείωση των εκπομπών. Για περισσότερα, βλ. <http://www.un-redd.org/aboutredd/tabid/582/default.aspx>.

¹⁹⁸ Περίπου το 1/3 των γηγενών ζουν σε δάση.

¹⁹⁹ Vickers, B., Bruggen, J., "UN Climate Change Conference, Bali Indonesia, UNFCCC COP13/MOP13", SNV Netherlands Development Organisation., http://www.ngocentre.org.vn/files/docs/Report_COP13-SNV_external_version_1.pdf

τους σε όλα τα στάδια των Πενταετών Προγραμμάτων του Ναϊρόμπι²⁰⁰, να υπάρχει προσέγγιση βασισμένη στα ανθρώπινα δικαιώματα σε όλα τα σχετικά εγχειρήματα και να εμπλακεί το Συμβούλιο των ΗΕ για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου για να επιβλέπει τις επιπτώσεις των μέτρων προσαρμογής και μετριασμού για την κλιματική αλλαγή πάνω στους αυτόχθονες.

Όπως θα φανεί στη συνέχεια, τα δικαιώματα των αυτοχθόνων είναι σε γενικές γραμμές πάγια. Ωστόσο, συνήθως δεν εισακούγονται, με αποτέλεσμα να επαναλαμβάνονται στην επόμενη Συνδιάσκεψη, εμπλουτισμένα ενίοτε με όποιο νέο δεδομένο έχει προκύψει.

3.3. COP 15- Η Συμφωνία της Κοπεγχάγης

Η Διάσκεψη της Κοπεγχάγης ήταν μία πολυαναμενόμενη Διάσκεψη, ίσως η πιο πολυαναμενόμενη μέχρι το Ρίο+20 και αυτό γιατί η διεθνής κοινότητα ήλπιζε για την παραγωγή κάποιου δεσμευτικού κειμένου που θα αντικαθιστούσε το Πρωτόκολλο του Κιότο μετά τη λήξη του, το 2012, με τις χώρες-αναπτυσσόμενες και αναπτυσσόμενες αυτή τη φορά- να αναλαμβάνουν συγκεκριμένες δεσμεύσεις μείωσης των εκπομπών τους για τη μετά-Κιότο εποχή. Η διεθνής συγκυρία στην οποία συνέπεσε αυτή η Συνδιάσκεψη ήταν δύσκολη αλλά και επίμαχη, με το ζήτημα της κλιματικής αλλαγής να έχει φτάσει στα πρόθυρα του από τη μία και την έξαρση της οικονομικής κρίσης από την άλλη. Λίγο πριν την Κοπεγχάγη η Συνδιάσκεψη αυτή φάνταζε ως η ύστατη ευκαιρία αναστροφής της περιβαλλοντικής υποβάθμισης. Οι μεγάλες προσδοκίες και η επιτακτική ανάγκη που τις γέννησε ήταν ο λόγος της τόσο μεγάλης απογοήτευση για το μη ικανοποιητικό αποτέλεσμα μετά το πέρας της Συνδιάσκεψης. Σύμφωνα με τον κ. Γρ. Τσάλτα, η διεθνής κοινότητα στην Κοπεγχάγη είχε να διαλέξει μεταξύ ενός διλήμματος, «της άμεσης και δραστηρικής αντιμετώπισης του όλου θέματος ή της υπογραφής μίας πολιτικής καταδίκης που οδηγεί στην ανθρώπινη καταστροφή»²⁰¹. Τα αποτελέσματα μάλλον τείνουν στη δεύτερη επιλογή.

Ωστόσο, όπως όλος ο κόσμος, έτσι και οι αυτόχθονες είχαν σημαντικές προσδοκίες για τη Συνδιάσκεψη αυτή²⁰². Για την προετοιμασία των θέσεων τους

²⁰⁰ Το πρόγραμμα εργασίας του Ναϊρόμπι πραγματοποιείται από το Βοηθητικό σώμα για επιστημονικές και τεχνολογικές συμβουλές(SBSTA) του UNFCCC. Ονομάζεται πρόγραμμα του Ναϊρόμπι για τις επιπτώσεις, την ευπάθεια και την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή. Σκοπός του είναι να βοηθήσει τα Μέρη της Σύμβασης Πλαίσιο και κυρίως τα αναπτυσσόμενα και ελάχιστα αναπτυσσόμενα κράτη και τα SIDS σε δύο τομείς, 1. να βελτιώσουν την αντίληψη και αξιολόγηση τους σχετικά με τις επιπτώσεις, την τρωτότητα και την προσαρμογή και 2.να λαμβάνουν αποφάσεις κατόπιν ενημέρωσης τους σχετικά με δράσεις για την προσαρμογή και μέτρα για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής έχοντας μία επαρκή επιστημονική, τεχνική και κοινωνικο-οικονομική βάση, λαμβάνοντας υπ' όψη σύγχρονα αλλά και μελλοντικά δεδομένα για την κλιματική αλλαγή και ευπάθεια. Οι τομείς δουλειάς είναι 9 και τα προγράμματα ξεκίνησαν σε μία πρώτη φάση τα έτη 2007-2008 και σε μία δεύτερη το 2009. Για περισσότερα στο "The Nairobi Work Programme on Impacts, Vulnerability and Adaptation to Climate Change", UNFCCC, http://unfccc.int/resource/docs/publications/nwp_eng.pdf.

²⁰¹ Τσάλτα, Γρ., «Ο δρόμος προς την Κοπεγχάγη», Νόμος και Φύση, Απρίλιος 2009, <http://www.nomosphysis.org.gr/articles.php?artid=3701&lang=1&catid=2>.

²⁰² ΜΕΤΑΞΥ ΑΛΛΩΝ ΘΕΩΡΗΣΑΝ ΤΗ ΣΥΝΔΙΑΣΚΕΨΗ ΑΥΤΗ ΜΙΑ ΚΑΛΗ ΕΥΚΑΙΡΙΑ ΓΙΑ ΝΑ ΠΙΕΣΟΥΝ ΤΑ ΜΕΡΗ ΤΗΣ ΝΑ ΥΠΟΓΡΑΨΟΥΝ ΤΗ ΣΥΜΒΑΣΗ ΓΙΑ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥΣ, ΜΟΚ, Κ., "INDIGENOUS PEOPLE'S CLIMATE CHANGE SUMMIT GIVING "UNIFIED VOICE"", TREEHUGGER, ΑΠΡΙΛΙΟΣ 2009,

συγκεντρώθηκαν στο Anchorage του Καναδά (20-24 Απριλίου 2009) στην Πρώτη Παγκόσμια Διάσκεψη των Αυτοχθόνων για την Κλιματική Αλλαγή. Η Συνδιάσκεψη φιλοξενήθηκε από το ICC (Inuit Circumpolar Council και εκτός από την προετοιμασία τους για το COP15 η αυτή ήταν μία εμπειρία ανταλλαγής εμπειριών και γνώσεων-απόψεων. Ήταν πρώτη τέτοια συνάντηση για την κλιματική αλλαγή που αφορούσε αποκλειστικά αυτόχθονες και συμμετείχαν πάνω από 400 από 80 χώρες²⁰³.

Στα πλαίσια της παρουσιάστηκαν εκθέσεις από κάθε περιοχή που εκπροσωπείται στο UNPFII σχετικά με τις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής σε αυτές²⁰⁴, τις μεθόδους αποτελεσματικής προσαρμογής που έχουν εφαρμοσθεί και προτάσεις για μελλοντική δράση. Οι συνεδρίες της Διάσκεψης είχαν 4 θεματικές:

- Υγεία, ευημερία, τροφική ασφάλεια
- Γνώση (Παραδοσιακή, Σύγχρονη)
- Διαχείριση Πηγών
- Ενέργεια

Σε πολλά πάνελ διεξήχθησαν συνομιλίες με διάφορους φορείς που παρευρέθηκαν για να υποστηρίξουν και ενισχύσουν τους αυτόχθονες (ΜΚΟ, χορηγοί, οργανισμοί του ΟΗΕ, εκπρόσωποι του ιδιωτικού τομέα)²⁰⁵.

Αποτέλεσμα της Διάσκεψης είναι η Διακήρυξη του Anchorage στην οποία τονίζεται η ισχυρή και ιερή σύνδεση τους με τη γη τους και τα στοιχεία της, εκφράζεται η ανησυχία τους για τις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής και δηλώνουν τις αλλαγές που ήδη αντιμετωπίζουν στην καθημερινότητά τους. Η Διακήρυξη αναφέρει 14 σημεία δράσης όπως, μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου- με αναφορά συγκεκριμένων στόχων και χρονικών περιθωρίων-, μεγαλύτερη συμμετοχή των αυτοχθόνων στις συζητήσεις για την αλλαγή του κλίματος αλλά και χρηματοδότηση τους ώστε να αποκτήσουν τη δυνατότητα να συμμετάσχουν σε όλες τις σχετικές με το κλίμα διαδικασίες, όπως, μετριοσμός, προσαρμογή, επίβλεψη αλλά και την εκπαίδευση και την ανάπτυξη ικανοτήτων των αυτοχθόνων, ειδικά των γυναικών και των νέων. Επίσης, καλούν τα Μέρη του UNFCCC να αναγνωρίσουν την αξία της παραδοσιακής γνώσης και να αναγνωρίσουν το περιβαλλοντικό τους χρέος, το οποίο και καλούνται να πληρώσουν και ζητούν χρήση καθαρών καυσίμων, επιστροφή της γης και των πόρων που έχουν κατασχεθεί από αυτόχθονες στο παρελθόν, σεβασμό των δικαιωμάτων τους από το REDD κ.ά²⁰⁶. Η Σύμβαση κλείνει με την αναφορά στην ιδιαίτερη σημασία της παραδοσιακής γνώσης για την επούλωση των πληγών της Μητέρας-Γης και την έκφραση της

[HTTP://WWW.TREEHUGGER.COM/CORPORATE-RESPONSIBILITY/INDIGENOUS-PEOPLES-CLIMATE-CHANGE-SUMMIT-GIVING-UNIFIED-VOICE.HTML](http://www.treehugger.com/corporate-responsibility/indigenous-peoples-climate-change-summit-giving-unified-voice.html).

²⁰³ "Report of the Indigenous Peoples' Global Summit on Climate Change", σελ.9.

²⁰⁴ Η δήλωση που χαρακτήρισε τη Διάσκεψη και συμπεριελήφθη και στο τελικό κείμενο είναι «η Μητέρα-Γη δε βρίσκεται πια σε περίοδο κλιματικής αλλαγής αλλά κλιματικής κρίσης», "Mother Earth in climate crisis' say indigenous people", Μάιος 2009, στο Survival for tribal peoples, <http://www.survivalinternational.org/news/4546>.

²⁰⁵ "Report of the Indigenous Peoples' Global Summit on Climate Change", σελ.11.

²⁰⁶ Για περισσότερα βλ. "Anchorage Declaration", IPs Documents, στο Indigenous Climate Portal, http://www.indigenousclimate.org/index.php?option=com_content&view=article&id=58&Itemid=58&lang=en.

πρόθεσης των αυτοχθόνων να μοιραστούν την παραδοσιακή γνώση²⁰⁷ που έχουν σχετικά με το κλίμα και τα στοιχεία της φύσης με την προϋπόθεση να τους αναγνωριστούν τα θεμελιώδη δικαιώματά τους και να γίνουν σεβαστά και καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι απαιτείται συλλογική δράση και προσπάθεια. Η Διακήρυξη έγινε δεκτή με ομοφωνία και αποτέλεσε τα αιτήματα των αυτοχθόνων στην Κοπεγχάγη.

Όσο για το αποτέλεσμα της Κοπεγχάγης, πρόκειται για ένα Σύμφωνο μη δεσμευτικό με παντελή έλλειψη ποσοτικοποιημένων στόχων. Ορίζεται ως στόχος το να μην ξεπεραστούν οι 2°C. Η προσπάθεια των αναπτυσσόμενων για ακόμα μικρότερο όριο θερμοκρασίας απέδωσε στην αναφορά του στόχου των 1,5°C ως μακροπρόθεσμο στόχο. Γίνεται αναφορά στην αρχή της κοινής αλλά διαφοροποιημένης ευθύνης και αναγνώριση της ανάγκης για προσαρμογή, ιδιαίτερα από τις αναπτυσσόμενες και στις πιο ευάλωτες χώρες και στήριξης τους από τις αναπτυγμένες για αυτό το σκοπό. Ανάγκη μείωσης εκπομπών συμπεριλαμβάνει και τις αναπτυσσόμενες πλέον αλλά με μεγαλύτερο χρονοδιάγραμμα για αυτές, λαμβάνοντας υπ' όψη την προτεραιότητα τους για οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη. Οι LDC και τα SIDS θα αναλάβουν οικειοθελώς μέτρα μετριασμού και θα τους παρασχεθεί υποστήριξη για αυτό. Επίσης, ορίστηκε ένα ποσό που θα χορηγείται από τις αναπτυγμένες προς τις αναπτυσσόμενες χώρες για προσαρμογή και μετριασμό και θα ανέρχεται στα \$30 δις για την περίοδο 2010-2012. Ορίστηκε επίσης το ποσό \$110 δις/χρόνο από τις αναπτυγμένες προς τις αναπτυγμένες ως το 2020 για κάλυψη αναγκών τελευταίων. Η χρηματοδότηση αυτή θα προέρχεται από διάφορες πηγές, ένα σημαντικό ποσοστό όμως προέρχεται από το Πράσινο Ταμείο της Κοπεγχάγης για το κλίμα. Τέλος, προβλέπεται ίδρυση μηχανισμού τεχνολογίας για την ανάπτυξη και μεταφορά τεχνολογίας. Ως το 2015 προτείνεται η διεξαγωγή αξιολόγησης εφαρμογής των παραπάνω.

Το κείμενο αυτό δεν αναφέρεται στους αυτόχθονες και οι ρυθμίσεις που αφορούν ζητήματα του ενδιαφέροντος τους και καλύπτονται μέσω των αναφορών στους αναπτυσσόμενους είναι γενικόλογες, με εξαίρεση την αναφορά στη χρηματοδότηση, η οποία ωστόσο δεν έχει εφαρμοστεί ικανοποιητικά μέχρι σήμερα. Οι επόμενες Συνδιασκέψεις στο Cancun και στο Durban φαίνεται να επισκιάζονται από την αναμονή για το Ρίο+20. Ωστόσο, οι αυτόχθονες συνέχισαν να παρευρίσκονται στα COP με την ίδια συνέπεια προσπαθώντας να διεκδικήσουν τα δικαιώματά τους, να βοηθήσουν στην ανάληψη μέτρων που θα καταπολεμήσουν την κλιματική αλλαγή και να αποτρέψουν αποφάσεις που μπορεί να έχουν επιπτώσεις εις βάρος τους.

3.4. COP 16- Οι συμφωνίες του Cancun

Η Συνδιάσκεψη του Cancun κατέληξε στις Συμφωνίες του Cancun που στην πραγματικότητα είναι μία σειρά αποφάσεων με στόχο να αντιμετωπιστεί μακροπρόθεσμα το φαινόμενο της κλιματικής αλλαγής με συλλογικό τρόπο και να

²⁰⁷ Ειδική μνεία γίνεται στη σοφία των γηραιότερων καθώς και στη θέση των γυναικών και των νέων αλλά και των μελλοντικών γενεών.

επιταχυνθεί η ανταπόκριση της διεθνούς κοινότητας σε αυτό το πρόβλημα²⁰⁸. Οι συμμετέχοντες δεν περίμεναν πολλά περισσότερα από ένα συμβιβαστικό αποτέλεσμα που θα διατηρούσε τη ροή των διαπραγματεύσεων για τα επόμενα έτη. Για την αποφυγή μίας ακόμα αποτυχίας, όπως αυτή της Κοπεγχάγης, κάποια επίμαχα θέματα έμειναν στην άκρη ή εξετάστηκαν ακροθιγώς. Από τη μία, θετικό στοιχείο αποτελεί το γεγονός ότι συνεχίζονται οι διαπραγματεύσεις επί τη βάση της Σύμβασης-Πλαίσιο, από την άλλη, η ύπαρξη μικρής συναίνεσης διακινδυνεύει την αποτελεσματική δράση για την κλιματική αλλαγή. Και εδώ δεν υπάρχει καμία δέσμευση για μειώσεις.

Θετικό βήμα, υπήρξε η ίδρυση του Πράσινου Ταμείου για το Κλίμα με εγγυητή την Παγκόσμια Τράπεζα για 3 χρόνια, οπότε και η απόφαση αυτή θα αναθεωρηθεί. Ένα από τα σημαντικότερα επιτεύγματα ήταν η έναρξη του REDD+ Readiness που είχε σχεδιαστεί ήδη από την Κοπεγχάγη, αν και κάποιοι παράγοντες έμειναν ακαθόριστοι. Βέβαια, αυτό το βήμα θεωρείται ως θετικό από τη διεθνή κοινότητα αλλά για τους αυτόχθονες τα σχέδια σχετικά με το REDD είναι πηγή ανησυχίας καθώς φοβούνται καταστράτηγηση των δικαιωμάτων τους από τις εφαρμογές του REDD στις δασικές περιοχές όπου ζουν. Για το λόγο αυτό, οι γηγενείς επικεντρώθηκαν αρκετά στο REDD δίνοντας έμφαση στη σχέση με τα δικαιώματα τους και τις συνθήκες ζωής τους. Σημαντικό γεγονός πάνω σε αυτό, ήταν η διοργάνωση μίας παγκόσμιας ομάδας εργασίας με αυτόχθονες από όλο τον κόσμο, το 2010 στο Xcaret, Quintana Roo, Mexico. Κατά τη διάρκεια του ορίστηκαν οι τρεις βασικοί στόχοι των αυτοχθόνων που αγγίζουν όλα τα θέματα που θα συζητούνταν στο Cancun. Αυτά ήταν, πρώτον η επίτευξη μίας προσέγγισης για την κλιματική αλλαγή βασισμένη σε ανθρώπινα δικαιώματα που θα σέβεται τα δικαιώματα τους. Δεύτερον, αναγνώριση και προστασία παραδοσιακής τους γνώσης, πρακτικών, της πολιτιστικής τους κληρονομιάς και των πεποιθήσεων τους και τρίτον, η αναγνώριση του δικαιώματος της ελεύθερης προηγούμενης ενήμερης συναίνεσης. Ζητούν μεγαλύτερη πρόσβαση και συμμετοχή στους μηχανισμούς, σώματα και διαδικασίες του UNFCCC. Αυτό μεταξύ άλλων, συνεπάγεται την ίδρυση ομάδων ειδικών από αυτόχθονες και χρηματοδότηση που να τους επιτρέπει τη συμμετοχή τους στις διαδικασίες της Σύμβασης-Πλαίσιο. Επίσης, η Σύμβαση Πλαίσιο πρέπει να εξασφαλίσει την πρόσβαση σε χρηματοδότηση, τεχνολογία και capacity building και να εξασφαλίσει τη φυλετική και διαγενεακή ισότητα στις διαπραγματεύσεις. Σχετικά με το Πρωτόκολλο του Κιότο ζήτησαν από αναπτυγμένους να εφαρμόσουν το στόχο μείωσης της τάξης του 50% ως το 2017 και 95% ως το 2050, σε σύγκριση με τις εκπομπές του 1990.

Κατά τη διάρκεια του COP16 οι αυτόχθονες οργανώθηκαν στο Συνασπισμό των Αυτοχθόνων για την Κλιματική Αλλαγή. Κάποια από τα αιτήματα που εκφράστηκαν από τους αυτόχθονες αναγνωρίστηκαν εν μέρει και κάποια έμειναν ανοιχτά για περαιτέρω σκέψη και προτάσεις. Πιο συγκεκριμένα, σχετικά με το κείμενο που αναφέρεται στην εφαρμογή του Σχεδίου Δράσης του Μπαλί, αναγνωρίζονται οι αυτόχθονες ως ευπαθείς κοινότητες και ότι πρέπει να εξασφαλιστεί η συμμετοχή τους στα προγράμματα και ο σεβασμός των δικαιωμάτων τους. Όσο για τις διαπραγματεύσεις, οι αυτόχθονες συμμετείχαν στις

²⁰⁸ "The Cancun Agreements", Executive Secretary of the United Nations Framework Convention on Climate Change, <http://cancun.unfccc.int/cancun-agreements/significance-of-the-key-agreements-reached-at-cancun/#c45>.

αποστολές των κρατών τους. Αν και μεγάλο βήμα, αυτό δε σημαίνει ότι η συμμετοχή τους αυτή ήταν και ουσιαστική. Όσο για το REDD, έγινε αναφορά-αν και αποδυναμωμένη- στα μέτρα ασφαλείας/προστασίας, καθώς αναφέρθηκε ότι πρέπει να εξακολουθούν να υποστηρίζονται και να προωθούνται χωρίς όμως αυτό να σημαίνει και απαραίτητα την εφαρμογή τους. Λόγω του ότι έμειναν εκτός ρυθμίσεων ζητήματα που θα μπορούσαν να εγείρουν αντιδράσεις, αναφέρεται μόνο η ύπαρξη ενός συστήματος πληροφόρησης για το πώς τα μέτρα αυτά εφαρμόζονται. Ωστόσο, υπάρχουν ασάφειες και ως προς αυτό, όπως για παράδειγμα, τι είδους πληροφορίες θα χρησιμοποιούνται. Επιπλέον γλώσσα χρησιμοποιήθηκε για να εξασφαλιστεί η αποτελεσματική και πλήρης συμμετοχή των αυτοχθόνων, όμως δεν έγινε αναφορά στο δικαίωμα της ελεύθερης προηγούμενης ενήμερης συναίνεσης. Επίσης, μία ικανοποιητική αναφορά είναι ότι το REDD+ πρέπει να σέβεται τη γνώση των γηγενών και των κοινοτήτων τους. Ο συνασπισμός των αυτοχθόνων άσκησε κριτική για τους μηχανισμούς αγοράς που χρηματοδοτούν τις κλιματικές δράσεις και σχετικά με τη χρήση του αντισταθμίματος των εκπομπών από τα δάση από το Βορρά. Ωστόσο, το θέμα με τις αγορές και τη χρηματοδότηση του REDD+ δε θίχτηκε στις αποφάσεις καθώς ήταν ακανθώδες, κι έτσι η σχετική συζήτηση αναβλήθηκε.

Στο Cancun δόθηκαν κάποια ικανοποιητικά ερείσματα ώστε έκτοτε οι γηγενείς να διεκδικήσουν ακόμα περισσότερο τα σχετικά δικαιώματα τους. Δημιουργήθηκε Επιτροπή για το Πράσινο Κλιματικό Ταμείο στην οποία οι αυτόχθονες θα συμμετέχουν έχοντας την ευκαιρία να υποστηρίξουν τις θέσεις τους αναφορικά με τα μέτρα ασφαλείας, τη συμμετοχή τους στο Ταμείο και την πρόσβαση τους στη χρηματοδότηση. Το Βοηθητικό Σώμα για Επιστημονικές και Τεχνολογικές Συμβουλές θα συζητήσει μεθόδους για επίβλεψη, δημιουργία αναφορών και επαλήθευση του REDD+ ενώ τα Κράτη καλούνται να αναπτύξουν ένα σύστημα πληροφόρησης σχετικά με το πώς εφαρμόζονται τα μέτρα προστασίας στο REDD+, πράγμα που θα προσδιορίσει το πόσο αποτελεσματικό είναι το σύστημα των μέτρων αναφορικά με την προστασία των δικαιωμάτων των γηγενών. Επίσης, έτσι θα μπορέσουν οι αυτόχθονες να συμμετάσχουν στο MRV (Monitoring, Reporting and Verification) με παράλληλη αποστολή εκθέσεων βασισμένες στις δικές τους απόψεις και γνώσεις. Επιπλέον, θα συζητηθεί το στάτους του παρατηρητή για πιο ενεργό ρόλο στα σώματα και διαδικασίες της Σύμβασης Πλαίσιο. Επίσης, η Συμφωνία αναφέρεται ρητά στη Σύμβαση των ΗΕ για τα δικαιώματα των Αυτοχθόνων και ότι πρέπει να λαμβάνεται υπ' όψη όταν αξιολογούνται οι επιπτώσεις των μέτρων ανταπόκρισης στην κλιματική αλλαγή. Τέλος, αναφέρεται η ανάγκη υποστήριξης των ΜΚΟ για τους αυτόχθονες εθνικά ώστε να υποστηρίξουν τα δικαιώματα των αυτοχθόνων²⁰⁹.

3.5. COP 17- Η Πλατφόρμα του Durban

Η Συνδιάσκεψη του Durban αποδείχθηκε πιο αποτελεσματική σε σύγκριση με τις προηγούμενες και δεδομένων των οικονομικών ανησυχιών των κρατών το

²⁰⁹ Οι πληροφορίες προήλθαν την επετηρίδα του 2011, "The Indigenous World 2011", από το IWGIA για τους αυτόχθονες. Martone, F., "UN FRAMEWORK CONVENTION ON CLIMATE CHANGE", σελ. 519-525, στο <http://www.iwgia.org/human-rights/un-mechanisms-and-processes/un-framework-convention-on-climate-change-unfccc>.

αποτέλεσμα ήταν ίσως καλύτερο και από ότι αναμενόταν²¹⁰. Για την προετοιμασία των θέσεων τους οι αυτόχθονες έπειτα από πρόσκληση της κυβέρνησης του Μεξικό συγκεντρώθηκαν στην Οαχασα, τον Οκτώβριο του 2011. Εκεί αυτόχθονες από όλο τον κόσμο συμμετείχαν στη Δεύτερη Τεχνική Ομάδα Εργασίας των Αυτόχθονων Λαών και Κρατών του UNFCCC μαζί με μία ομάδα από εκπροσώπους κρατών. Το αποτέλεσμα της συγκέντρωσης αυτής ήταν το «Σχέδιο Δράσης Αυτόχθονων της Οαχασα: Από το Cancun στο Durban και Μετά», το οποίο αποτελεί την κοινή πλατφόρμα για την υπεράσπιση και τη συγκέντρωση των αυτοχθόνων στις μετά-Durban διαδικασίες, συνδέοντας και το Ρίο+20, το COP18 στο Κατάρ, και το Διεθνές Συνέδριο του 2014 για τους αυτόχθονες²¹¹.

Το κείμενο κάνει αναφορά στις επιπτώσεις που έχει η κλιματική αλλαγή στη σε Μητέρα Γη και επιπλέον ειδική αναφορά γίνεται για την Αρκτική, τα δάση και τα φυσικά οικοσυστήματα στα οποία διαβιούν οι αυτόχθονες. Επίσης, αναφέρεται στην ανάγκη σεβασμού και εφαρμογής της Σύμβασης των ΗΕ για τα Δικαιώματα των Αυτόχθονων.

Μεταξύ άλλων, εντόπισαν μία σειρά από προκλήσεις που θα έπρεπε να ληφθούν υπ' όψη για τις διαπραγματεύσεις στο Durban, όπως η έλλειψη εφαρμογής των θετικών μέτρων της Συμφωνίας του Cancun, ειδικά σχετικά με τα δικαιώματα των αυτοχθόνων και την εγκαθίδρυση μηχανισμών για την αποτελεσματική συμμετοχή τους στις διαδικασίες για την κλιματική αλλαγή σε όλα τα επίπεδα. Επιπλέον, η Συμφωνία του Cancun είχε μία πολύ αδύναμη αναφορά στην «ολιστική προσέγγιση των οικοσυστημάτων και την αναγνώριση των συλλογικών δικαιωμάτων των αυτοχθόνων σύμφωνα με τη Σύμβαση των ΗΕ για τα δικαιώματα των αυτοχθόνων ως πλαίσιο ανθρωπίνων δικαιωμάτων για όλες τις πράξεις και δραστηριότητες που σχετίζονται με την κλιματική αλλαγή»²¹². Επιπλέον, σημειώθηκε η περιορισμένη πιθανότητα να έχουν άμεση πρόσβαση οι αυτόχθονες στη χρηματοδότηση προκειμένου να υποστηρίξουν πρακτικές προσαρμογής και μετριασμού που στηρίζονται στην παραδοσιακή γνώση και για capacity building. Επίσης, αναφέρθηκε η έλλειψη δέσμευσης των Κρατών να υποστηρίξουν τη δεύτερη περίοδο δέσμευσης του Πρωτόκολλου του Κιότο²¹³ και να δώσουν την οικονομική τους εισφορά για το Πράσινο Κλιματικό Ταμείο.

²¹⁰ "A deal in Durban. Something came out of it. Which is probably better than nothing.", *The Economist*, 17 Δεκεμβρίου 2011, <http://www.economist.com/node/21541806>.

²¹¹ Martone, F., "UN FRAMEWORK CONVENTION ON CLIMATE CHANGE", στο *The Indigenous World 2012*, IWGIA, σελ. 548, http://www.iwgia.org/images/stories/sections/human-rights/int-processes/un-mec-and-processes/docs/IW2012/framework_convention_on_climate_change_iw_2012.pdf.

²¹² Martone, F., "UN FRAMEWORK CONVENTION ON CLIMATE CHANGE", στο *The Indigenous World 2012*, IWGIA, σελ. 549, http://www.iwgia.org/images/stories/sections/human-rights/int-processes/un-mec-and-processes/docs/IW2012/framework_convention_on_climate_change_iw_2012.pdf.

²¹³ Αυτό το γεγονός ανησυχεί ιδιαίτερα τους αυτόχθονες επειδή, αν και δε θεωρούν ότι το Κιότο υπήρξε ένα τέλειο κείμενο καθώς κάποιες από τις ρυθμίσεις που προβλέπει παραβιάζουν δικαιώματα τους και γενικά μπορούν να αποβούν επικίνδυνες (π.χ. Clean Development Mechanism, πυρηνική ενέργεια) δεν παύει να είναι το μόνο δεσμευτικό κείμενο με συγκεκριμένους στόχους κι αν λήξει χωρίς να αντικατασταθεί, θα ήταν καταστροφικό²¹³. Ryser, C., R., "Preventing Kyoto Protocol Burial", Center for World Indigenous Studies, 30 Νοεμβρίου 2011, <http://cwis.org/FWE/2011/11/30/preventing-kyoto-protocol-burial/>.

Ακόμα, οι αυτόχθονες αποφάσισαν να προωθήσουν ένα κεφάλαιο σχετικά με την παραδοσιακή γνώση των αυτοχθόνων στο τελικό κείμενο του Durban και να εφαρμόσουν μηχανισμούς για να συλλέξουν τις απόψεις των αυτοχθόνων και αποκρίσεις σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο πάνω στο θέμα. Το κείμενο της Οαχασα επαναλαμβάνει τη θέση των αυτοχθόνων ότι η χρηματοδότηση του REDD+ πρέπει να στηρίζεται σε δημόσια κονδύλια και όχι στην αγορά άνθρακα, λαμβάνοντας έτσι υπ' όψη και τα δικαιώματα των αυτοχθόνων. Επίσης, πρέπει να τους δοθεί πρόσβαση σε κάθε ένα από τα παράθυρα του Ταμείου. Το σχέδιο δράσης της Οαχασα θα ενδυναμώσει περαιτέρω τη δυνατότητα των αυτοχθόνων να δρουν συντονισμένα και να εξερευνήσουν το περιθώριο που υπάρχει ακόμα σε διεθνές επίπεδο για να υποστηρίξουν περισσότερες προσεγγίσεις και όργανα βασισμένα στα ανθρώπινα δικαιώματα στις διαπραγματεύσεις για την κλιματική αλλαγή. Αυτό θα βρει ειδική εφαρμογή στην πρόσβαση τους στο Ταμείο και στη συμμετοχή τους στα σώματα που ξεκίνησαν στο Durban²¹⁴.

Τα κράτη που συμμετείχαν στην ομάδα εργασίας δεσμεύτηκαν²¹⁵, μεταξύ άλλων, για συνεχή διάλογο με τους αυτόχθονες και τη δημιουργία κοινών πλατφόρμων για τη συμμετοχή των αυτοχθόνων στις διαδικασίες του UNFCCC. Επίσης, να προωθήσουν τα δικαιώματα αυτοχθόνων και να διευκολύνουν την πρόσβαση τους στη χρηματοδότηση. Μία ακόμα δέσμευση αφορούσε τις συχνότερες συναντήσεις μεταξύ κρατών και αυτοχθόνων. Επίσης, να ιδρύσουν μηχανισμούς για να επιτύχουν τη συνεργασία των αυτοχθόνων με εθνικούς οργανισμούς που τους αφορούν και να ασχοληθούν με τα θέματα των αυτοχθόνων. Κάποιες ακόμα από τις δεσμεύσεις των κρατών ήταν να κάνουν προτάσεις για το τελικό κείμενο του Durban που να εκφράζουν τα ζητήματα των αυτοχθόνων (όπως σεβασμός δικαιωμάτων, συμμετοχή κτλ). και να επιδιώξουν μεγαλύτερη συμμετοχή τους στο REDD+. Εξασφάλιση πρόσβασης στη χρηματοδότηση για μέτρα προσαρμογής και μετριασμού(τονίζεται η σημασία της προσαρμογής για τους αυτόχθονες που ζουν σε ευπαθείς περιοχές), υποστήριξη παραδοσιακής γνώσης και μεταφοράς τεχνολογίας για προσαρμογή και να αντιμετωπιστούν οι οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις των μέτρων που λαμβάνονται καθώς και να εξασφαλίζεται η συναίνεση τους πριν από έργα όπως οι ΑΠΕ ήταν κάποιες ακόμα από τις δεσμεύσεις των κρατών.²¹⁶

Με βάση τα παραπάνω, οι αυτόχθονες πρότειναν στα κράτη να έρχονται συχνότερα σε επαφή με τους αυτόχθονες, να ασχολούνται με τα προβλήματα τους και να υποστηρίξουν τις προτάσεις τους στο τελικό κείμενο του Durban. Επίσης, τους πρότειναν να φροντίσουν για τη δημιουργία μηχανισμών με σκοπό την πλήρη συμμετοχή τους σε δράσεις σχετικά με την κλιματική αλλαγή. Μία ακόμα πρόταση ήταν να προβούν σε μία ανανεωμένη και ενδυναμωμένη νομικά δεσμευτική συμφωνία για τη μείωση εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου που θα είναι σύμφωνη με το "Indigenous Peoples Ixcaret Technical Workshop with States on the UNFCCC Negotiations" (September 2010). Ένα από τα πάγια αιτήματα τους που

²¹⁴ Martone, F., "UN FRAMEWORK CONVENTION ON CLIMATE CHANGE", στο *The Indigenous World 2012*, IWGIA, όπ.π., σελ.549.

²¹⁵ Η Δανία και το Περού δήλωσαν ότι δε μπορούν να δεσμεύσουν τα κράτη τους και ότι θα μεταφέρουν τα παραπάνω στα υπουργεία εξωτερικών τους.

²¹⁶ "THE OAXACA ACTION PLAN OF INDIGENOUS PEOPLES: FROM CANCUN TO DURBAN AND BEYOND", Οκτώβριος 2011.

επαναλήφθηκε ήταν ο σεβασμός δικαιωμάτων τους. Επίσης, αναφορικά με τη συμμετοχή τους ζήτησαν να μπορούν να συμμετάσχουν στις αντιπροσωπείες των Κρατών στο Durban διατηρώντας όμως την αυτονομία τους και τεχνική και οικονομική υποστήριξη για να συμμετάσχουν στις συναντήσεις και δράσεις σχετικά με τη Σύμβαση-Πλαίσιο. Για το Πράσινο Κλιματικό Ταμείο πρότειναν το σχηματισμό ανεξάρτητου σώματος που θα διοικεί και συμμετοχή και αυτοχθόνων σε αυτό και να πραγματοποιούνται οι εισφορές σε αυτό. Τέλος, αναγνώρισαν τη σημασία του ρόλου του Αρκτικού Συμβουλίου²¹⁷ ως μοντέλο συνεργασίας μεταξύ αυτοχθόνων και κρατών και προέτρεψαν άλλα κράτη και περιοχές να εφαρμόσουν παρόμοιες διαδικασίες.

Ο στόχος τους κατά τη διάρκεια της Συνδιάσκεψης στο Durban σύμφωνα με το Σχέδιο Δράσης, σε συνδυασμό με τη διεκδίκηση όλων των παραπάνω, ήταν να στηριχτούν στα ωφελήματα από το Cancun και άλλα κείμενα των ΗΕ για να στηρίξουν την πλήρη συμμετοχή τους. Επίσης, η σύνταξη μίας έκθεσης που θα γνωστοποιεί τις ανησυχίες αλλά και τη συνεισφορά των αυτοχθόνων αναφορικά με ζητήματα που σχετίζονται με την κλιματική αλλαγή, όπως η προσαρμογή. Επιπλέον, σκόπευαν να πραγματοποιήσουν μία συνάντηση με υπουργούς κρατών για να τους γνωστοποιήσουν και να τους κάνουν να εμπεδώσουν τα δικαιώματά τους και τις προοπτικές τους και να επιδιώξουν τη στήριξη ΜΚΟ και άλλων φορέων για τις προτάσεις τους (εντός κι εκτός Σύμβασης-Πλαισίου). Τέλος, σημασία είχε για αυτούς να καταφέρουν να εξασφαλίσουν τη συμμετοχή τους στο προπαρασκευαστικό στάδιο του Ρίο+20 και του Συνεδρίου 2014, βασιζόμενοι στο δικαίωμα τους στη συμμετοχή στη λήψη αποφάσεων και στην προηγούμενη συγκατάθεση(εξασφαλίζεται από τη Σύμβαση των ΗΕ για τα Δικαιώματα των Αυτοχθόνων).

Τα αποτελέσματα του Durban θεωρήθηκαν ως ένα βαθμό ικανοποιητικά καθώς έστω και την τελευταία στιγμή, οι αντιρρήσεις χωρών όπως για παράδειγμα της Ινδίας²¹⁸, κατάφεραν να καμφθούν και έτσι υπήρξε συναίνεση των μερών για τη δημιουργία ενός κειμένου με νομική ισχύ, το οποίο θα περιέχει συγκεκριμένες δεσμεύσεις για όλες τις χώρες, αναπτυσσόμενες και αναπτυσσόμενες²¹⁹ και θα έχει ολοκληρωθεί μέχρι το 2015 ενώ η εφαρμογή του θα ξεκινήσει το 2020. Η πρωτοφανής αυτή αποδοχή ποσοτικών δεσμεύσεων από όλα τα μέρη ήταν η ευχάριστη εξέλιξη της Συνδιάσκεψης, αν και το βάθος χρόνου που προβλέπεται

²¹⁷ Το Αρκτικό Συμβούλιο δημιουργήθηκε το 1996 και αποτελεί ένα διακυβερνητικό φόρουμ, στο οποίο συμμετέχουν τα κράτη του Αρκτικού κύκλου και οι γηγενείς πληθυσμοί της περιοχής, με σκοπό τη διάδραση και τη συνεργασία μεταξύ τους.

²¹⁸ Η Ινδία δίσταζε να αποδεχθεί τον όρο «νομικά δεσμευτική» συμφωνία κάτι για το οποίο χρειάστηκε να έρθει σε ειδική ομιλία με την ΕΕ. Τελικά τη λύση έδωσε η Βραζιλία με την πρόταση να χρησιμοποιηθεί η φράση «πρωτόκολλο, νομικό όργανο ή αποτέλεσμα με νομική ισχύ» για να περιγράψει το κείμενο στο οποίο πρόκειται να καταλήξουν μέχρι το 2015 κάτι που τελικά έγινε αποδεκτό και υιοθετήθηκε στην πλατφόρμα του Durban. Βέβαια, η Ινδία δεν είναι η μοναδική χώρα που δεν έδειξε μεγάλη προθυμία. Οι ΗΠΑ μάλλον απρόθυμα ακολούθησαν την πορεία προς τη δέσμευση καθώς δε μπορούσαν να δράσουν διαφορετικά εφ' όσον η Κίνα, το σημαντικότερο άλλοθι της μέχρι τότε άρνησής τους, συμφώνησε να συμμετάσχει και αυτή στις δεσμεύσεις, "A deal in Durban. Something came out of it. Which is probably better than nothing.", The Economist, 17 Δεκεμβρίου 2011, <http://www.economist.com/node/21541806>.

²¹⁹ Μία συμφωνία χωρίς την αποδοχή ποσοτικών δεσμεύσεων από τις αναπτυσσόμενες χώρες θα ήταν εξ' ορισμού καταδικασμένη σε αποτυχία καθώς στις χώρες αυτές αντιστοιχεί το 58% των εκπομπών.

αποτελεί τροχοπέδη για την επίτευξη των επιθυμητών αποτελεσμάτων²²⁰. Στην πλατφόρμα επίσης, αναφέρεται ότι σύντομα οι αναπτυσσόμενες χώρες θα έχουν πρόσβαση σε χρηματοδότηση δισεκατομμυρίων προκειμένου να μεταβούν σε πράσινης μορφής οικονομίες και να ανταπεξέλθουν στην κλιματική αλλαγή.

Στη διαδικασία της Συνδιάσκεψης ο ρόλος των παρατηρητών και των stakeholders ήταν περιορισμένος καθώς και η συμμετοχή και η διαδραστικότητα μεταξύ αυτών και των κυβερνήσεων²²¹. Οι αυτόχθονες είχαν ζητήσει από τα Μέρη να αναγνωρίσουν την ιδιαίτερη συνεισφορά τους στην αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής και να υιοθετήσουν μέτρα για την άμεση συμμετοχή τους στις διαπραγματεύσεις καθώς και την ίδρυση μίας ομάδας εργασίας για τους αυτόχθονες στο UNFCCC. Αυτές οι εκκλήσεις δεν εισακούστηκαν²²² παρά το γεγονός ότι το ECOSOC σε έκθεση του στη 10^η συνεδρίαση του Μόνιμου Φόρουμ για τα Θέματα των Αυτοχθόνων(2011) καλούσε το UNFCCC και τα μέλη του να αναπτύξουν μηχανισμούς για τη συμμετοχή των αυτοχθόνων σε όλα τα στάδια του διεθνούς διαλόγου σχετικά με την κλιματική αλλαγή.

Κατά τη διάρκεια των ημερών της Συνδιάσκεψης, οι αυτόχθονες Επιδιώκουν δεσμευτικές συμφωνίες(για μείωση εκπομπών 45% ως το 2020 και 90% ως το 2050) με την εφαρμογή των κοινών αλλά διαφοροποιημένων ευθυνών και εναλλακτικά μοντέλα ανάπτυξης, σε σύμπνοια με τη Μητέρα-Γη. Επίσης, διεκδίκησαν το σεβασμό της παραδοσιακής τους γνώσης και των δικαιωμάτων τους στην αυτοδιάθεση(ειδικά αναφορικά με τη γη και πόρους τους²²³), στη συμμετοχή και το δικαίωμα προηγούμενης, ελεύθερης και ενήμερης συναίνεσης. Πρότεινα τη μείωση χρήσης ορυκτών καυσίμων και τη δημιουργία μορατόριουμ για την εκμετάλλευση ορυκτών καυσίμων κοντά στις περιοχές τους. Μία ακόμη πρόταση τους ήταν η συνεργασία και σε άλλους τομείς πέρα από μείωση εκπομπών και θερμοκρασίας, όπως ο τομέας των οικονομικών και τεχνολογικών μέτρων για προσαρμογή²²⁴.

Άλλα ζητήματα που έθιξαν είναι ο σεβασμός του τρόπου ζωής τους και η υιοθέτηση διαφορετικών μοντέλων ανάπτυξης αναλόγως των αναγκών. Όλες οι σχετικές ενέργειες με την κλιματική αλλαγή πρέπει να συμπεριλαμβάνουν παραδοσιακή γνώση-κατόπιν της εξασφάλισης της συναίνεσης των γηγενών-και τη συμμετοχή γηγενών ειδικών. Το Φόρουμ για τα θέματα των Αυτοχθόνων πρότεινε στα ΗΕ τη σύνταξη έκθεσης από την Υψηλή Επιτροπή και τον Ειδικό Εισηγητή των ΗΕ για θέματα των Αυτοχθόνων για τις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής σε

²²⁰ Όπως δήλωσε ο επικεφαλής για την κλιματική αλλαγή της WWF-UK, το αποτέλεσμα του Durban ανοίγει τον πολυπόθητο δρόμο προς μία δεσμευτική συμφωνία αλλά μέχρι τότε η άνοδος της θερμοκρασίας θα έχει αγγίξει τους 4°C και θα είναι πια αργά, Harvey, F., Vidal, J., "Global climate change treaty in sight after Durban breakthrough", The Guardian, 11 Δεκεμβρίου 2011, <http://www.guardian.co.uk/environment/2011/dec/11/global-climate-change-treaty-durban>.

²²¹ Ήδη το 2011 στη Βόννη σε μία προπαρασκευαστική συνάντηση που είχε ζητηθεί μεγαλύτερη συμμετοχή τους, αυτό είχε απορριφθεί.

²²² Οι αυτόχθονες επιδιώκουν συστηματικά την άμεση πλήρη συμμετοχή τους στις διαπραγματεύσεις, στις Συνδιασκέψεις των Μερών κάτι που ως τώρα δεν έχουν καταφέρει. Ο τρόπος εκπροσώπησης τους επιτρέπει να ακούγονται οι φωνές πολλών κοινοτήτων αλλά παραμένουν με το στάτους των ΜΚΟ. Δεν έχουν επίσημη αντιπροσώπευση ως λαοί ή έθνη.

²²³ Μία μεγάλη τους ανησυχία είναι οι δημόσιες πολιτικές και τα κονδύλια να χρησιμοποιηθούν με τέτοιο τρόπο ώστε να μην παραβιάσουν αυτά τους τα δικαιώματα.

²²⁴ "Declaration of the Indigenous Peoples of the World to the UNFCCC COP 17 International Indigenous Peoples' Forum on Climate Change Durban, South Africa - December 2, 2011".

αυτούς²²⁵. Επίσης, διεκδίκησαν δικαίωμα στην εθελούσια μετακίνηση αλλά όχι αναγκαστική, μέτρα που θα διασφαλίζουν τα δικαιώματα τους σε περίπτωση μετανάστευσης, αναλόγως των αναγκών τους, μεταφορά τεχνολογίας-με ρυθμίσεις ώστε να συμμετέχουν κι οι αυτόχθονες στη διαχείριση της, ελεύθερη από κόστη και συμβατή με κοινωνικές παραμέτρους αυτοχθόνων.

Όσο για τη χρηματοδότηση ζήτησαν να έχουν άμεση πρόσβαση σε αυτή, να προέρχεται από δημόσια κονδύλια, όπως αναφέρεται και παραπάνω, οι αναπτυσσόμενες χώρες να καταβάλλουν τουλάχιστον το 6% του ΑΕΠ τους για ν' αντιμετωπιστεί η κλιματική αλλαγή στις αναπτυσσόμενες. Επίσης, πρότειναν τη δημιουργία ενός ξεχωριστού παράθυρου REDD στα πλαίσια του Πράσινου Κλιματικού Ταμείου και την υιοθέτηση μέτρων για να εξασφαλίσουν άμεση πρόσβαση στη χρηματοδότηση για να υποστηρίξουν τα σχέδια προσαρμογής και μετριασμού που υιοθετούνται από τους αυτόχθονες βασισμένα στην παραδοσιακή τους γνώση. Τα Μέρη αποφάσισαν να ιδρύσουν 2 οικονομικά παράθυρα, ένα για μετριασμό και ένα για προσαρμογή, με το REDD να εντάσσεται στο δεύτερο. Εξασφαλίζοντας άμεση πρόσβαση στη χρηματοδότηση, η υιοθέτηση μέτρων προστασίας που προέρχονται από διεθνείς υποχρεώσεις και όργανα όπως το UNDRIP, αποδεχόμενο το δικαίωμα των αυτοχθόνων για προηγούμενη ελεύθερη και Έγκαιρη πληροφόρηση και η συμμετοχή τους σε δραστηριότητες και διοικητικά σώματα του Πράσινου Κλιματικού Ταμείου θα είναι μεταξύ των βασικών προτεραιοτήτων των υπερασπιστών των αυτοχθόνων σε σχέση με το νέο-ιδρυθέν GCF Board²²⁶. Τέλος, ζήτησαν να υπάρξει αναγνώριση από τους αναπτυσσόμενους των ιστορικών τους ευθυνών και του κλιματικού τους χρέους και στα πλαίσια του

²²⁵ Τα τρία σημαντικότερα όργανα των ΗΕ για τους αυτόχθονες είναι τα εξής: Μόνιμο Φόρουμ των ΗΕ για τα Ζητήματα των Αυτοχθόνων: Ιδρύθηκε το 2000 είναι συμβουλευτικό σώμα του ECOSOC και αποτελείται από 16 ανεξάρτητους ειδικούς(8 ορίζονται από τις κυβερνήσεις και 8 από αυτόχθονες). Τα ζητήματα που εξετάζουν είναι οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη, υγεία, περιβάλλον, εκπαίδευση, ανθρώπινα δικαιώματα και πολιτισμός. Το 2008 επεκτάθηκε ο ρόλος του και του εκχωρήθηκε η ευθύνη για να προωθεί το σεβασμό και την εφαρμογή των Δικαιωμάτων της Σύμβαση των ΗΕ για τα Δικαιώματα των Αυτοχθόνων και να επιβλέπει την αποδοτικότητα του. Προσφέρει εξειδικευμένες συμβουλές στο ECOSOC και σε προγράμματα των ΗΕ, οργανισμούς και σε κεφάλαια. Ενημερώνει για τα ζητήματα των αυτοχθόνων και προωθεί την ενσωμάτωση και τη συνεργασία των δραστηριοτήτων εντός των ΗΕ που σχετίζονται με τους γηγενείς.

Μηχανισμός Ειδικών των ΗΕ για τα Δικαιώματα των Αυτοχθόνων: Ιδρύθηκε το Δεκέμβριο του 2007. Δίνει αναφορά απευθείας στο Συμβούλιο για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα. Σκοπός του είναι να βοηθάει το Συμβούλιο στην αποστολή του δίνοντας του ειδικές πληροφορίες για τα δικαιώματα των αυτοχθόνων και να κάνει σχετικές προτάσεις στο Συμβούλιο. Αποτελείται από πέντε ανεξάρτητους ειδικούς που διορίζονται από το Συμβούλιο για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα. Συνέρχεται 1 φορά το χρόνο και είναι ανοιχτό σε ΜΚΟ, εκπροσώπους αυτοχθόνων, κράτη, οργανισμούς των ΗΕ. Μοναδική ευκαιρία για πολυμερή συζήτηση αναφορικά με τα δικαιώματα των αυτοχθόνων που κατοχυρώθηκαν υπό το διεθνές δίκαιο και πώς μπορούν να εφαρμοστούν.

Ειδικός Εισηγητής των ΗΕ για τα Δικαιώματα των Αυτοχθόνων: Ο θεσμός αυτός υιοθετήθηκε το 2001. Από το 2008 αυτή τη θέση κατέχει ο James Anaya. Στα καθήκοντα του είναι η προώθηση καλών πρακτικών, αξιολογήσεις κρατών, να ανταποκρίνεται σε περιπτώσεις παραβίασης ανθρωπίνων δικαιωμάτων και η διεξαγωγή θεματικών μελετών, αναφορικά με την προώθηση και προστασία των δικαιωμάτων των αυτοχθόνων.

United Nations Human Rights, <http://www.ohchr.org/EN/Issues/IPeoples/SRIIndigenousPeoples/Pages/SRIPeoplesIndex.aspx>

²²⁶ Πρόκειται για έκθεση για το Πράσινο Κλιματικό Ταμείο, η οποία συντάχθηκε για το Durban από το FPP και JOAS και βρίσκεται στο: <http://www.forestpeoples.org/topics/un-framework-convention-climate-change-unfccc/publication/2011/green-climate-fund-and-transit>.

τελευταίου ζητούν από τους αναπτυσσόμενους να τους επιστρέψουν τον ατμοσφαιρικό χώρο που καταλαμβάνουν οι εκπομπές τους²²⁷.

Αναφορικά με το REDD+ που όπως έχει φανεί ως τώρα είναι ένα ζήτημα που απασχολεί ιδιαίτερα τους γηγενείς, στο Durban ο συνασπισμός των αυτοχθόνων συσπειρώθηκε και πίεσε ώστε να γίνεται αναφορά στα δικαιώματα των αυτοχθόνων και τις διεθνείς υποχρεώσεις στο τελικό κείμενο αλλά το μόνο αξιοσημείωτο αποτέλεσμα ήταν το κείμενο περί διεθνών υποχρεώσεων και μία γενική αναφορά στο σύνολο των μέτρων προστασίας που υιοθετήθηκε στη Συμφωνία του Cancun το 2010. Αυτό για τους αυτόχθονες μόνο ικανοποιητικό δε μπορεί να χαρακτηριστεί καθώς θεωρούν το REDD+²²⁸ ένα πρόσχημα για τη φθινή παραγωγή αερίων και η αδυναμία των Συμφωνιών του Cancun να παράγουν δεσμευτικά αποτελέσματα έχει οδηγήσει ήδη στην καταστρατήγηση δικαιωμάτων των αυτοχθόνων και καταστροφή της γης τους, λόγω των αγροτικών μεθόδων που χρησιμοποιούνται αλλά και της δυνατότητας να φυτεύσουν μεταλλαγμένα δέντρα. Υποστηρίζουν ότι οι πιο κατάλληλες μέθοδοι χειρισμού της γης αυτής είναι εκείνες των αυτοχθόνων και αντιστέκονται σε κάθε πρακτική του προγράμματος αυτού όπως για παράδειγμα τη χρήση φυκιών από τις θάλασσες για τα σχέδια του REDD+.

Μία πρόκληση που προκύπτει από την απόφαση Durban είναι η εξασφάλιση ότι οι οργανισμοί και τα προγράμματα που συμπεριλαμβάνονται στο REDD (όπως το UNREDD, the Forest Carbon Partnership Facility and the Forest Investment Programme) δεσμεύονται στην υποστήριξη και εφαρμογή μία ισχυρής και αποτελεσματικής αρχιτεκτονικής με την οποία θα εφαρμοστούν τα μέτρα προστασίας και τα δικαιώματα των αυτοχθόνων σε εθνικό επίπεδο ως απαραίτητη προϋπόθεση πριν ξεκινήσουν σχέδια²²⁹.

Όπως φαίνεται οι αυτόχθονες είχαν προετοιμαστεί ιδιαίτερα για τη Συνδιάσκεψη αυτή και τα αιτήματά τους τόσο όπως προετοιμάστηκαν στο Σχέδιο Δράσης της Oaxaca όσο και όπως παρουσιάστηκαν μέσω της Διακήρυξης τους τις μέρες της Συνδιάσκεψης ήταν συγκεκριμένα και ως ένα βαθμό πάγια σε σχέση με τα αιτήματά τους σε προηγούμενες Συνδιασκέψεις. Αν και για πολλά από αυτά δεν έλαβαν απαντήσεις, κινήσεις όπως η δημιουργία των δύο παραθύρων στο Ταμείο και η ανακοίνωση για άμεση χρηματοδότηση των αναπτυσσόμενων με σκοπό την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής αποτελούν θετικά βήματα. Το σίγουρο είναι ωστόσο, ότι πολλά αιτήματά τους ακόμα μένουν να κατοχυρωθούν και μέχρι τότε οι διεκδικήσεις από πλευράς τους θα συνεχίσουν.

²²⁷ "Declaration of the Indigenous Peoples of the World to the UNFCCC COP 17 International Indigenous Peoples' Forum on Climate Change Durban, South Africa - December 2, 2011".

²²⁸ Αν και οι αυτόχθονες σε γενικές γραμμές είναι αρνητικοί ως προς το REDD υπάρχουν και θετικές εκφάνσεις για αυτούς όπως η δυνατότητα δημιουργίας νέων θέσεων εργασίας και η αύξηση της αντοχής των δασών που κατοικούν. Όμως για να μπορέσουν να επωφεληθούν από αυτές και να συμμετάσχουν αποτελεσματικά στις διαπραγματεύσεις επί του θέματος έχουν ανάγκη ενημέρωσης.

²²⁹ Martone, F., "UN FRAMEWORK CONVENTION ON CLIMATE CHANGE", στο *The Indigenous World 2012*, IWGIA, όπ.π., 547-548.

3.6. Ρίο+20- Το Συνέδριο των ΗΕ για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη

Το Ρίο+20 ήταν ένα πολυαναμενόμενο συνέδριο στο οποίο είχαν στηριχθεί πολλές ελπίδες για την αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών προβλημάτων και την επίτευξη της βιώσιμης ανάπτυξης. 20 χρόνια μετά τη Συνδιάσκεψη του 1992 στο Ρίο, η επετειακή αυτή επανάληψη σε μία τόσο κρίσιμη στιγμή διεθνώς ήταν αναγκαίο να κριθεί επιτυχής. Στο Ρίο+20 στόχος ήταν να συζητηθεί το ζήτημα της βιώσιμης ανάπτυξης και να προταθούν λύσεις για να αντιμετωπιστεί η παγκόσμια κρίση σε όλους τους τομείς. Οι απογοητεύσεις από τις προηγούμενες Συνδιασκέψεις είχαν οδηγήσει σε στενά περιθώρια και έτσι οι αντιπροσωπείες από όλες τις χώρες έριξαν το βάρος στην προετοιμασία των θέσεων τους για τη Συνδιάσκεψη αυτή. Μία από τις ομάδες που προετοιμάστηκαν έντονα για αυτή τη στιγμή ήταν και οι αυτόχθονες. Οι αυτόχθονες συμμετείχαν ως μία από τις 9 σημαντικές ομάδες που αναγνωρίζονται στην Ατζέντα 21. Πέρα από την επίσημη εκπροσώπηση τους είχαν ετοιμάσει πολλές δραστηριότητες πριν αλλά και κατά τη διάρκεια της Συνδιάσκεψης. Ωστόσο, όπως θα διαπιστωθεί και στη συνέχεια σε όλα τα κείμενα τους και καθ' όλη τη διάρκεια της Συνδιάσκεψης αλλά και στο προπαρασκευαστικό στάδιο τα αιτήματά τους ήταν τα ίδια.

Στις 20-24 Αυγούστου 2011 οι αυτόχθονες συγκεντρώθηκαν στο Manaus της Βραζιλίας στη Διεθνή Προπαρασκευαστική Συνάντηση των Αυτοχθόνων για το Ρίο+20 και την Kari-Oca II. Σκοπός της συνάντησης να αποφασίσουν πώς οι αυτόχθονες μπορούν να φανούν χρήσιμοι στις προπαρασκευαστικές διαδικασίες και τη Συνδιάσκεψη του Ρίο+20. Εκεί διαμόρφωσαν τις 5 θέσεις κλειδιά²³⁰ γύρω από τις οποίες θα κινούνταν όλες οι προτάσεις τους και τις οποίες θα προσπαθούσαν να συμπεριλάβουν στο τελικό κείμενο του Ρίο+20 μέσα από τα κείμενα που θα προετοιμάζαν. Οι πέντε αυτές θέσεις είναι οι ακόλουθες²³¹:

1^η: Να ληφθεί υπ' όψη η Διακήρυξη των ΗΕ για τα δικαιώματα των Αυτοχθόνων²³² και να χρησιμοποιηθεί ως πλαίσιο για την εφαρμογή της βιώσιμης ανάπτυξης, τη διατήρηση της βιοποικιλότητας και την επίτευξη του μετριασμού και της προσαρμογής για την κλιματική αλλαγή σε διεθνές, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο. Έτσι, θα επιτευχθεί και η πλήρης συμμετοχή των αυτοχθόνων στις διαδικασίες του Ρίο+20. Σημαντική θεωρείται και η αρχή της ελεύθερης, προηγούμενης, ενήμερης συναίνεσης. Αυτή η προσέγγιση της βιώσιμης ανάπτυξης, βασισμένη στα ανθρώπινα δικαιώματα είναι από τα βασικότερα ζητήματα που πρέπει να εξασφαλιστούν στο τελικό κείμενο του Ρίο-20.

2^η: Ο πυλώνας του πολιτισμού θα πρέπει να συμπεριληφθεί ως ο 4^{ος} πυλώνας της βιώσιμης ανάπτυξης. Τα σύγχρονα μοντέλα ανάπτυξης έχουν απομακρυνθεί από την ιδέα ένωσης ανθρώπου-φύσης και καταστρέφουν την τελευταία. Για το λόγο αυτό κρίνεται αναγκαία η υιοθέτηση αξιών των γηγενών για τον κόσμο όπως η

²³⁰ Στη σύνταξη του κειμένου βοήθησαν οι Tebtebba (Indigenous Peoples' International Centre for Policy Research and Education), Indigenous Environmental Network (IEN) και Indigenous Information Network (IIN).

²³¹ "Rio+20 IP Submission", Indigenous Climate Portal, http://www.indigenousclimate.org/index.php?option=com_content&view=article&id=174%3Ario-20-ip-submission&catid=3%3Anews&lang=en.

²³² Η Διακήρυξη, η οποία έχει επικληθεί σε διάφορα διεθνή κείμενα και δίκες, αποτελεί το ελάχιστο αποδεκτό διεθνές όριο προκειμένου να εξασφαλιστεί η αξιοπρέπεια και επιβίωση των αυτοχθόνων.

αμοιβαιότητα, ο σεβασμός κι η αρμονία με τη φύση. Με άλλα λόγια, ο τέταρτος πυλώνας θα απαρτίζεται από δεοντολογικές και ηθικές αξίες που χρειάζονται για να καλλιεργούμε και να φροντίζουμε σωστά τη φύση. Εδώ πραγματοποιείται συνάντηση των παραδοσιακών αξιών με τα σύγχρονα προβλήματα. Επίσης, οι αυτόχθονες αιτούνται να διατηρήσουν το δικαίωμα να αντιλαμβάνονται τη βιώσιμη ανάπτυξη σύμφωνα με τις δικές τους ανάγκες και αξίες και να φροντίσουν για την επιβίωση των απογόνων τους.

3^η: Προϋπόθεση για την επίτευξη της βιώσιμης ανάπτυξης είναι ο σεβασμός των δικαιωμάτων των αυτοχθόνων αναφορικά με την επικράτεια, τη γη τους και τους πόρους τους²³³. Η μέχρι τώρα οικονομία οδηγούσε σε εκμετάλλευση της γης και των πόρων που βρίσκονται στην επικράτεια των αυτοχθόνων με επιβλαβή αλλά και άδικο τρόπο²³⁴. Τα μέρη που διαθέτουν βιοποικιλότητα και τα δάση που έχουν διατηρηθεί καλύτερα είναι εκείνα που βρίσκονται στα χέρια των γηγενών, γεγονός που αποτελεί απόδειξη ότι πρέπει να τους αφήσουμε να διαχειρίζονται τις περιοχές που τους ανήκουν, σεβόμενοι τα ανάλογα δικαιώματα τους και να παραδειγματιστούμε από αυτούς. Δε θα πρέπει να επιτρέπονται μέτρα μη βιώσιμης ανάπτυξης, και τα δικαιώματα τους θα πρέπει να λαμβάνονται υπ' όψη στη λήψη κάθε μέτρου μετριασμού ή προσαρμογής.

4^η: Αναγνώριση της σημασίας της παραδοσιακής γνώσης και των τοπικών οικονομιών, για τη μείωση της φτώχειας και την επίτευξη βιώσιμης ανάπτυξης και ως ακρογωνιαίους λίθους για την πράσινη οικονομία. Το βάθος χρόνου που προσφέρει στην οπτική και την αντίληψη τους η μακροχρόνια διαμονή τους σε ένα μέρος μπορεί να φανεί πολύ χρήσιμο στην κατανόηση της πολυπλοκότητας κάποιων φαινομένων και στην εξεύρεση λύσεων.

5^η: Η Πράσινη Οικονομία πρέπει να στηρίξει το ολιστικό πλαίσιο των γηγενών για την βιώσιμη αυτοπροσδιοριζόμενη ανάπτυξη που ενσωματώνει προσεγγίσεις που στηρίζονται στα ανθρώπινα δικαιώματα, στη γνώση που βασίζεται στη γνώση των οικοσυστημάτων και των επικρατειών και που είναι διαπολιτισμική και ευαίσθητη στα ζητήματα των φύλων. Το ζήτημα της «πράσινης οικονομίας» επρόκειτο να είναι ένα από τα βασικά θέματα υπό συζήτηση στο Ρίο+20 και οι αυτόχθονες φοβούμενοι ότι θα διαμορφωθεί έτσι από τις κυβερνήσεις των αναπτυγμένων ώστε πάλι να εξυπηρετούνται τα συμφέροντα τους αλλά να καταλήγει πάλι να είναι μία επιζήμια μορφή οικονομίας για αυτούς και το περιβάλλον, ζητούν από τα κράτη να στηρίξουν το πλαίσιο των αυτοχθόνων όπως αναλύεται παραπάνω. Η πράσινη οικονομία πρέπει να στηρίζεται σε αποκεντρωμένα προγράμματα ανανεώσιμων πηγών ενέργειας που θα ελέγχονται τοπικά και οι αυτόχθονες θα πρέπει να συμμετέχουν σε όλα τα στάδια (σχεδιασμός, εφαρμογή, επιτήρηση, αξιολόγηση). Οι αυτόχθονες θα πρέπει να συμμετέχουν και να λαμβάνονται υπ' όψη στα θεσμικά πλαίσια για τη βιώσιμη ανάπτυξη (είτε στην ενδυνάμωση των παλιών είτε στη δημιουργία

²³³ Αυτή η πρόταση μοιάζει με την πρώτη, όμως εδώ υπάρχει εξειδίκευση στο ζήτημα κυριαρχίας επί της γης τους, το οποίο είναι από τα ζητήματα που απασχολούν ιδιαίτερα τους γηγενείς πληθυσμούς σε κάθε έκφανση της καθημερινότητας τους. Κι αυτό γιατί η γη είναι συνδεδεμένη με κάθε πτυχή της ζωής τους, από τον πολιτισμό μέχρι την ίδια τους την επιβίωση.

²³⁴ Για παράδειγμα, όπως αναφέρεται και στη Διακήρυξη του Manaus η εξορυκτική δραστηριότητα μπορεί να είναι ιδιαίτερα επιβλαβής για τα οικοσυστήματα και για το λόγο αυτό οι αυτόχθονες έχουν ζητήσει ένα μορατόριουμ που να αφορά τα ευαίσθητα οικοσυστήματα των γηγενών, την Αρκτική και τα οικοσυστήματα για τα οποία δεν υπάρχει η προηγούμενη, ελεύθερη και ενήμερη συναίνεση των αυτοχθόνων.

καινούριων). Πρέπει να αναγνωρίζεται η σημασία των ίδιων, του Μόνιμου Φόρουμ, της Επιτροπής Ειδικών αλλά και του Ειδικού Εισηγητή²³⁵ για τα δικαιώματα των αυτοχθόνων. Επίσης, βαρύτητα πρέπει να δοθεί στη σημασία των γυναικών(στην παραδοσιακή τους γνώση και πρακτικές, και το να αναλαμβάνουν ηγετικούς ρόλους) και των νέων καθώς αυτοί θα επηρεαστούν κυρίως. Τέλος, ανησυχία έχει προκαλέσει στους αυτόχθονες η συζήτηση περί μετατροπής της Επιτροπής των ΗΕ για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη σε Συμβούλιο καθώς ανάλογο παράδειγμα με την Επιτροπή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων έχει αποδείξει ότι αυτό μπορεί να οδηγήσει σε μειωμένη συμμετοχή των γηγενών.

Η Συνδιάσκεψη για το Ρίο+20 επρόκειτο να πραγματοποιηθεί 20-22 Ιουνίου 2012. Οι αυτόχθονες από όλο τον κόσμο συγκεντρώθηκαν από τις 14 έως τις 22 Ιουνίου για το «Παγκόσμιο Συνέδριο των Αυτοχθόνων για τις Επικράτειες τους, τα Δικαιώματα τους και τη Βιώσιμη Ανάπτυξη» στην περιοχή Kari-Oca της Βραζιλίας, λίγο πιο μακριά από το συνεδριακό κέντρο, με σκοπό να προετοιμάσουν το μήνυμα που θα έστελναν στη Συνδιάσκεψη. Το κείμενο τους ονομάστηκε Kari-Oca II. Η εν λόγω Διακήρυξη υπογράφηκε από περισσότερους από 500 αυτόχθονες²³⁶ με στόχο να καταλήξει στο Ρίο+20 αποδεικνύοντας με το περιεχόμενο της στον κόσμο ότι οι αυτόχθονες δεν είναι απλοί ενδιαφερόμενοι αλλά μέρος όλου αυτού που συμβαίνει και ο ρόλος τους είναι σημαντικός²³⁷. Το πρώτο συνέδριο Kari-Oca πραγματοποιήθηκε στο Ρίο το 1992 και αποτελεί πρόγονο του σύγχρονου²³⁸. Ο ρόλος του ήταν σημαντικός ως κίνηση για την προάσπιση των δικαιωμάτων τους και την ανάδειξη του σημαντικού τους ρόλου. Όμως, η ανάλογη προ 20ετίας διακήρυξη αγνοήθηκε από τους ηγέτες του κόσμου. Με τη ελπίδα το φετινό κείμενο να μην έχει την ίδια τύχη οι γηγενείς δήλωσαν ότι για αυτούς το κείμενο αυτό δεν είναι απλά ένα έγγραφο αλλά κάτι ιερό και υπογράφηκε με την ανάλογη τελετουργία.

Στο κείμενο γίνεται χρήση εννοιών από τους αυτόχθονες ,όπως «Mother Earth» και «Buen vivir»²³⁹ που σημαίνει το να ζεις καλά. Ο όρος αυτός θέλει να δηλώσει την αντίθεση με το δυτικό τρόπο σκέψης που θέλει να ζούμε όλο και καλύτερα, οδηγώντας όμως τελικά σε υπερβολές και αποστράγγιση της γης και ευημερία κάποιων εις βάρος της φτώχειας άλλων. Επιδιώκει να οδηγήσει στη νοοτροπία να ζούμε καλά, σε αρμονία με τη φύση και τους γύρω μας. Αυτή ήταν και

²³⁵ Για το ρόλο και τη σημασία τους βλ. υποσημείωση 45.

²³⁶ Η συμμετοχή τους στο συνέδριο αυτό δεν πρέπει να θεωρηθεί κάτι αυτονόητο καθώς πολλοί δεν είχαν την οικονομική δυνατότητα ή τα μέσα να παραστούν και κατάφεραν να το κάνουν ύστερα από μεγάλη ταλαιπωρία και ταξίδι αρκετών ημερών. Όμως η αποφασιστικότητα τους ήταν αυτό που τους βοήθησε καθώς θεώρησαν απαραίτητο το να ακουστεί η φωνή τους σε μία τέτοια στιγμή και όπως οι ίδιοι δηλώνουν τέτοια γεγονότα είναι οι μοναδικές τους ευκαιρίες να ακουστούν στις κυβερνήσεις.

²³⁷ Conant, J., "Declaration of Kari-Oca II adopted by five hundred Indigenous representatives in sacred ceremony", Climate Connections, 19 Ιουνίου 2012, <http://climate-connections.org/2012/06/19/declaration-of-kari-oca-ii-adopted-by-five-hundred-indigenous-representatives-in-sacred-ceremony/>.

²³⁸ Αξιοσημείωτο είναι ότι αυτό το έγγραφο ήταν πιο σύντομο και απλό από το αντίστοιχο του 2012, και απλά διαβεβαίωνε ότι διατηρούν τα δικαιώματα αυτοδιάθεσης και πάνω στη γη τους, παρά τα όσα έχουν περάσει ανά τους καιρούς, ότι είναι δεμένοι με τη γη τους και το περιβάλλον τους και κανείς δε μπορεί να τους μετακινήσει όπως και ότι θα συνεχίσουν να βαδίζουν στα χνάρια των προγόνων τους. Η σύγκριση των δύο κειμένων αποδεικνύει το διαχρονικό χαρακτήρα των ανησυχιών τους από τη μία αλλά και το πόσο αυξήθηκαν τα προβλήματα τους από την άλλη καθώς και η αντιπροσωπευτική τους ικανότητα.

²³⁹ Για μεγαλύτερη ανάλυση των όρων, βλ. Κεφάλαιο 2.

η ιδέα που ηγήθηκε των προτάσεων της ομάδας των αυτοχθόνων. Η οικονομία πρέπει να αλλάξει και πέρα από οικονομικές αξίες να συμπεριλάβει κοινωνικές, πολιτιστικές και πνευματικές. Επίσης, δεν πρέπει να αξιολογούνται όλα με οικονομικούς όρους. Οι ίδιοι δηλώνουν ότι αρνούνται να εμπορευτούν τη γη τους και να την αξιολογήσουν με όρους κέρδους.

Θεωρούν την πράσινη οικονομία ως εφαρμογή του καπιταλισμού στη φύση και μία λανθασμένη επιλογή και υποστηρίζουν ότι μπορούν να προσφέρουν πολλά στον τομέα της βιώσιμης ανάπτυξης. Θεωρούν την παραδοσιακή γνώση και τον τρόπο που διαχειρίζονται τις πηγές τους απαραίτητα στοιχεία προκειμένου να επιτευχθούν οι στόχοι του Ρίο+20 καθώς όπως αποδεικνύει η μακρά ιστορία τους οδηγούν σε πρότυπα που αντέχουν μέσα στο χρόνο²⁴⁰. Τα μη βιώσιμα σχέδια ανάπτυξης που υιοθετούνται από τους αναπτυσσόμενους, καταστρέφουν τη φύση και τους δημιουργούν προβλήματα όπως πείνα και έλλειψη νερού. Στο κείμενο δίνεται έμφαση στο ζήτημα της επάρκειας τροφής και στο δικαίωμα στην τροφή. Η τροφή δεν πρέπει, κατ' αυτούς να εμπορεύεται με σκοπό το κέρδος παρά μόνο για επιβίωση. Σαν λύση προτείνουν να εστιάσουμε στο βιώσιμο τρόπο ζωής των αυτοχθόνων αντί για το δυτικό τρόπο ζωής που καταστρέφει τη Μητέρα-Γη²⁴¹. Ισχυρίζονται ότι μέθοδοι όπως φράγματα και εναλλακτικές καλλιέργειες, βιοκαύσιμα κτλ και μηχανισμοί όπως το REDD+ αντί να βοηθάνε προς ένα βιώσιμο τρόπο ανάπτυξης, το μόνο που επιτυγχάνουν είναι να δηλητηριάζουν τη φύση. Επίσης, εδώ γίνεται για ακόμα μία φορά αναφορά στο δικαίωμα τους για συμμετοχή στις αποφάσεις και το δικαίωμα στην ελεύθερη, προηγούμενη συναίνεση. Αναφέρεται η αυξημένη σημασία που θα πρέπει να δίνεται στις γυναίκες και τους νέους καθώς επηρεάζονται περισσότερο. Θέλουν τα κράτη να σεβαστούν τα δικαιώματα των αυτοχθόνων επί των επικρατειών τους, το δικαίωμα τους στην αυτοδιάθεση και να τους παράσχουν τις κατάλληλες τεχνολογίες για να εξασφαλίσουν τη διατροφική τους ασφάλεια. Τέλος, διεκδικούν το δικαίωμα να ορίζουν τις προτεραιότητες τους και επιδιώκουν την πλήρη συμμετοχή τους σε όλες τις διαδικασίες του Ρίο+20²⁴².

Μία άλλη πρωτοβουλία που διενέργησαν οι γηγενείς στα πλαίσια του Ρίο+20 και επαληθεύει τη σταθερή ατζέντα τους είναι η Διεθνής Διακήρυξη για την Αυτοδιάθεση και τη Βιώσιμη Ανάπτυξη που υπεγράφη 19 Ιουνίου, αποτέλεσμα του ομώνυμου συνεδρίου που διεξήχθη στο Museu da República στο Rio de Janeiro. Βασικά της στοιχεία είναι ο ορισμός του πολιτισμού ως απαραίτητο στοιχείο της βιώσιμης ανάπτυξης, η πλήρης εφαρμογή των ανθρωπίνων και συλλογικών δικαιωμάτων τους²⁴³ και η ενδυνάμωση τοπικών οικονομιών και εδαφικής διαχείρισης. Από το συνέδριο προέκυψαν πολλές λύσεις για την αντιμετώπιση της

²⁴⁰ Leahy, S., Tierramerica, "Indigenous Message To Rio+20: Leave Everything Beneath Mother Earth", Global Issues, 12 Ιουνίου 2012, <http://www.globalissues.org/news/2012/06/12/13990>.

²⁴¹ "Indigenous Peoples Global Conference On RIO+20 And Mother Earth", Indigenous Environmental Network-Road to RIO+20 and Beyond, 19 Ιουνίου 2012, <http://indigenous4motherearthrioplus20.org/kari-oca-2-declaration/>.

²⁴² "Indigenous Peoples Global Conference On RIO+20 And Mother Earth", όπ.π.

²⁴³ Για τους αυτόχθονες η εφαρμογή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και η αυτοδιάθεση είναι συμπληρωματικά στοιχεία. Η Διακήρυξη των ΗΕ για τα δικαιώματα των αυτοχθόνων είναι το κείμενο φάρος σε αυτό τον τομέα. Επίσης, η αυτοδιάθεση είναι η βάση για το buen vivir και μπορεί να επιτευχθεί μεταξύ άλλων μέσω της ενίσχυσης των τοπικών οικονομιών που είναι ένα από τα αιτήματα των αυτοχθόνων.

κρίσης, τόσες όσες και οι πολιτισμοί κι αυτό χάρη στην πολυπλοκότητα της φύσης και συνεπώς των πολιτισμών που πηγάζουν από αυτή. Οι αυτόχθονες λοιπόν μέσα σε αυτό το κείμενο δηλώνουν ότι σκοπεύουν να θέσουν τις δικές τους προτεραιότητες βάσει των δικών τους αξιών, να ενδυναμώσουν τους θεσμούς τους ώστε να διασώσουν την παραδοσιακή γνώση τους και να προβούν σε ανταλλαγές μεταξύ κοινοτήτων(γνώσεων και σπόρων) ώστε να διατηρήσουν τη γενετική ακεραιότητα. Επίσης, ενωμένοι να ταχθούν αλληλέγγυα στον αγώνα κατά τις καταστροφές της φύσης τους και παραβίασης δικαιωμάτων τους. Ως προς τα κράτη, καταδικάζουν την πρακτική και νοοτροπία των σύγχρονων αναπτυγμένων κρατών που εκμεταλλεύεται τη φύση. Επιμένουν τα κράτη να τηρούν τις δεσμεύσεις τους που προκύπτουν από διεθνείς συμφωνίες και σκοπεύουν να εναντιωθούν σε πρακτικές των κρατών που παραβιάζουν δικαιώματα των αυτοχθόνων. Τέλος, επιμένουν στην πλήρη συμμετοχή τους σε διαδικασίες σχετικά με τη βιοποικιλότητα, την κλιματική αλλαγή, τη βιώσιμη ανάπτυξη και το περιβάλλον στο πλαίσιο των ΗΕ²⁴⁴.

Το τελικό κείμενο της Συνδιάσκεψης με τίτλο “The Future we want” ασχολείται με ένα σύνολο θεμάτων όπως, η καθαρή ενέργεια, η τροφική ασφάλεια, το νερό και οι βιώσιμοι τρόποι μετακίνησης. Επίσης, επέμειναν στο στόχο της πράσινης ενέργειας ως βιώσιμης μορφής ενέργειας²⁴⁵. Αναφορικά με την ενέργεια αναλήφθηκε η πρωτοβουλία των ΗΕ «Βιώσιμη Ενέργεια για όλους» που στοχεύει στην εξασφάλιση πρόσβασης σε ενέργεια, διπλασιασμό της αποδοτικότητας της ενέργειας και διπλασιασμό της ανανεώσιμης ενέργειας μέχρι το 2030²⁴⁶. Για την τροφική ασφάλεια, στο επίκεντρο τέθηκαν οι μικρές φάρμες και η παραγωγή τους. Η κίνηση αυτή ονομάστηκε “Zero Hunger Challenge”. Ακόμα αποφασίστηκε η δημιουργία του Κέντρου Ρίο+20, το οποίο είναι παγκόσμιο κέντρο για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη, θα διεξάγει έρευνα, ανταλλαγή γνώσεων και παγκόσμιο διάλογο²⁴⁷. Πέρα από το υπό διαπραγμάτευση κείμενο, σημασία έπαιξαν οι εθελοντικές δεσμεύσεις²⁴⁸.

Ωστόσο, σε γενικές γραμμές απογοήτευσε το σύνολο της διεθνούς κοινότητας εφ’ όσον πρόκειται για ένα κείμενο που δε δεσμεύει κανένα κράτος σε τίποτα. Γίνεται λόγος για επείγουσα δράση κατά μη βιώσιμων οικονομικών δράσεων αλλά δεν αναφέρει ούτε ποιες είναι αυτές οι δράσεις ούτε πώς θα καταπολεμηθούν. Η δήλωση της Inonhe Baki, Υπουργού Κυβέρνησης της Προεδρίας του Εκουαδόρ, ότι ενδιαφέρεται πιο πολύ να βρει χρηματοδότηση για το πρόγραμμα του Εκουαδόρ παρά για τις υποσχέσεις των ΗΕ που ποτέ δεν υλοποιούνται, μαρτυράει την απογοήτευση των αναπτυσσόμενων μετά από τόσα

²⁴⁴ “Rio+20: Indigenous Peoples International Declaration on Self-Determination and Sustainable Development”, IWGIA, 21 Ιουνίου 2012, http://www.iwgia.org/news/search-news?news_id=542.

²⁴⁵ Κάτι που έρχεται σε απόλυτη αντίθεση με τις επιδιώξεις και τις θέσεις των αυτοχθόνων όπως αναλύθηκαν παραπάνω.

²⁴⁶ Πάνω από 50 κυβερνήσεις από Ασία, Αφρική, SIDS και Λατ. Αμερική δεσμεύτηκαν να σχεδιάσουν ενεργειακά προγράμματα με αυτό το σκοπό.

²⁴⁷ Clark,P., Leathy,J., “Rio+20 declaration lacking on pledges”, Financial Times, 22 Ιουνίου 2012, <http://www.ft.com/cms/s/0/2ed22f80-bc87-11e1-a470-00144feabdc0.html#axzz24eliJFhq>.

²⁴⁸ Υπήρξαν πάνω από 700 δεσμεύσεις από διάφορους φορείς όπως πανεπιστήμια, κυβερνήσεις, επιχειρήσεις, κοινωνικές ομάδες. Παράδειγμα αποτελεί η ανακοίνωση του προέδρου των Μαλδιβών, Mohamed Waheed, ότι η χώρα του θα απαγορεύσει τις επιζήμιες πρακτικές αλιείας , βοηθώντας στην κατανόηση της κατάστασης των SIDS.

χρόνια υποσχέσεων²⁴⁹. Η πίστη τους στη βοήθεια του διεθνούς συστήματος μοιάζει να έχει χαθεί. Μπροστά στους κινδύνους που αντιμετωπίζουν σήμερα δε μπορούν πια να επαφένται στην καλή θέληση των κυβερνήσεων των αναπτυσσόμενων χωρών. Χρησιμοποιούν τις συνδιασκέψεις ως μία ευκαιρία να περάσουν τα μηνύματα τους, να εκθέσουν τα προβλήματα τους και να λάβουν όση υποστήριξη μπορούν καθώς η πίστη τους για μία παγκόσμια κίνηση που θα αντιμετωπίσει συνολικά τα προβλήματα που υφίστανται στη γη φαίνεται να έχει χαθεί.

Η γενική αίσθηση που φαίνεται να έχει αφήσει η Συνδιάσκεψη είναι ότι ο κόσμος έχει χάσει τις ελπίδες του για ανεύρεση πραγματικών λύσεων και εφαρμογή τους μέσω των διεθνών συνδιασκέψεων καθώς επί 20 χρόνια η διεθνής κοινότητα εκφράζει μέσα από αυτές την ανησυχία του για τα περιβαλλοντικά προβλήματα αλλά στο τέλος κερδίζουν τα οικονομικά συμφέροντα και λίγα γίνονται. Αν και στο κείμενο φαίνεται να αναγνωρίζονται τα υφιστάμενα προβλήματα, η σημασία της Μητέρας Γης, η επιτακτική ανάγκη εύρεσης λύσεων και ισορροπίας μεταξύ περιβάλλοντος, οικονομίας, κοινωνίας, χωρίς μέτρα εφαρμογής ακόμα μία φορά καταλήγουμε σε ένα ευχολόγιο που λίγα μπορεί να προσφέρει.

Σύμφωνα με δήλωση του Saleemul Huq του Διεθνούς Ινστιτούτου για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη που εδράζει στο Λονδίνο, το ζητούμενο προκειμένου να κατέληγε επιτυχώς η Συνδιάσκεψη του Ρίο+20 ήταν αντί να εστιάσουν στο περιβάλλον να προσπαθούσαν να προσεγγίσουν και να πείσουν τους πολιτικούς ηγέτες και κυρίως τους οικονομικούς παίχτες της Συνδιάσκεψης καθώς αυτοί είναι εκείνοι που στο τέλος αποφασίζουν τι θα ισχύσει. Καλώς ή κακώς η παγκόσμια οικονομία φαίνεται να προηγείται εννοιών όπως η περιβαλλοντική ή η κοινωνική δικαιοσύνη. Οι υπουργοί οικονομικών πρέπει να μπου στο στόχο αντί αυτοί του περιβάλλοντος, προκειμένου να εξασφαλιστούν μέτρα που να ικανοποιούν όλους τους τομείς. Ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να δοθεί σε χώρες όπως η Ινδία, η Κίνα, η Β. Αφρική και η Βραζιλία καθώς είναι ανερχόμενες οικονομίες, δεν είναι παίχτες του παρελθόντος άρα τώρα διαμορφώνουν -ως ένα βαθμό- πολιτική και αποτελούν το μεγαλύτερο μέρος του πλανήτη από πληθυσμιακή άποψη. Επομένως, τα πράγματα αναμένεται να εξαρτηθούν σε μεγάλο βαθμό από αυτές²⁵⁰.

Ωστόσο, τα αποτελέσματα αυτής της Συνδιάσκεψης πλέον είναι γεγονός και για ακόμα μία φορά πολλά ζητήματα παρέμειναν εκκρεμή. Η πάροδος του χρόνου πιέζει όλο και περισσότερο για λύσεις επί του πρακτέου ενώ συγχρόνως η διεθνής κοινότητα μοιάζει να έχει συνηθίσει την απογοήτευση και να μην έχει πλέον πίστη στην εύρεση αποδοτικών λύσεων. Μένει να περιμένουμε τις ερχόμενες Συνδιασκέψεις για να ανακαλύψουμε αν επιφυλάσσουν πιο δραστικά μέτρα.

²⁴⁹ Clark, P., Leathy, J., "Rio+20 declaration lacking on pledges", όπ.π.

²⁵⁰ Win, T., L., "Rio+20 must tackle leaders' economic concerns - climate expert", Alert Net, 23 Μαρτίου 2012, <http://www.trust.org/alertnet/news/rio20-must-tackle-leaders-economic-concerns-climate-expert>. Αν και αυτή η δήλωση προηγήθηκε της Συνδιάσκεψης αποδείχθηκε μάλλον επιτυχής.

~ Μέρος Δεύτερο ~

Κεφάλαιο 4^ο

Στο κεφάλαιο αυτό θα παρουσιαστούν οι επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής στις περιοχές που επιλέχθηκαν ως περιπτωσιολογικές μελέτες για την παρούσα εργασία. Οι περιοχές αυτές είναι οι παράκτιες κοινότητες του Αρκτικού κύκλου και των SIDS. Ενδιαφέρον παρουσιάζει ότι και οι δύο περιπτώσεις χαρακτηρίζονται ως βαρόμετρα σε σχέση με το ζήτημα της κλιματικής αλλαγής καθώς είναι οι πρώτες που πλήττονται από τις επιπτώσεις της. Αξίζει να σημειωθεί ότι στην περίπτωση των SIDS η έρευνα επικεντρώθηκε σε εκείνα του Ειρηνικού και ο λόγος είναι ότι στον Ειρηνικό βρίσκεται η μεγαλύτερη συγκέντρωση SIDS με γηγενείς πληθυσμούς. Από την άλλη, η περιοχή της Αρκτικής είναι μοναδική στη γη λόγω των ιδιαίτερων κλιματικών συνθηκών που επικρατούν εκεί και τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι αυτόχθονες πληθυσμοί εκεί.

4.1.Οι επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής στα SIDS

Τα SIDS²⁵¹ μπορεί να έχουν σημαντικές διαφορές μεταξύ τους όπως η έκταση τους, η γεωμορφολογία τους, ο πληθυσμός τους, οι οικονομικές τους δυνατότητες κ.ά. Ωστόσο, κατατάσσονται στην ίδια ομάδα κρατών γιατί διακρίνονται και από μία πλειάδα κοινών χαρακτηριστικών. Κάποια από αυτά είναι η απομόνωση τους, οι γενικώς μικρές κλίμακας οικονομίες τους, ο αυξανόμενος πληθυσμός τους, οι περιορισμένοι πόροι τους, η εξάρτηση τους από εξωτερική οικονομική βοήθεια και τα εύθραυστα οικοσυστήματά τους, τα οποία είναι ευάλωτα σε εξωτερικά σοκ που προέρχονται από απρόσμενες καιρικές συνθήκες. Όλα αυτά, τα καθιστούν μεταξύ άλλων ιδιαίτερα τρωτά στο ζήτημα της κλιματικής αλλαγής. Στα SIDS ανήκει και μία άλλη κατηγορία νησιών, οι ατόλλες, οι οποίες λόγω του πολύ χαμηλού υψομέτρου τους και της εγγύτητας του υψηλότερου σημείου τους στη επιφάνεια της θάλασσας είναι τα πλέον τρωτά σημεία του πλανήτη²⁵².

Οι κάτοικοι των SIDS, ειδικά οι αυτόχθονες, λόγω του παραδοσιακού τρόπου ζωής που κάνουν ανήκουν στη μερίδα του πληθυσμού που έχουν συμβάλει τα

²⁵¹ Σύμφωνα με τη λίστα του τμήματος Οικονομικών και Κοινωνικών Υποθέσεων των ΗΕ (United Nations Department of Economic and Social Affairs) υπάρχουν 51 SIDS. Τα κράτη αυτά βρίσκονται στον Ινδικό, Ειρηνικό και Ατλαντικό ωκεανό καθώς και στην Καραϊβική, αν και σε μεγαλύτερη συγκέντρωση απαντώνται στην Καραϊβική και στον Ειρηνικό. Δώδεκα από αυτά χαρακτηρίζονται ως ελάχιστα αναπτυγμένες χώρες. Στην περιοχή του Ειρηνικού που εξετάζεται σε αυτή την εργασία, υπάρχουν 15 SIDS. Τα νησιά αυτά δημιουργήθηκαν με δύο τρόπους, είτε μέσω ηφαιστειακής δραστηριότητας είτε αποκόπηκαν από ηπειρωτικά εδάφη εξ' αιτίας της κίνησης των τεκτονικών πλακών. Τα περισσότερα είναι αρχιπελαγικά, δηλαδή αποτελούνται από μία ομάδα νησιών και νησίδων.

²⁵² Οι ατόλλες είναι νησιά που έχουν δημιουργηθεί από νεκρά κοράλλια, εσωκλείουν μία λιμνοθάλασσα και περιβάλλονται από κοραλλιογενές οικοσύστημα. Οι περισσότερες βρίσκονται στον Ειρηνικό αν και υπάρχουν και στον Ινδικό και τον Ατλαντικό. Αναπτύσσονται μόνο σε θερμά νερά, Yamamoto, L., Esteban, M., *Atoll Island States and Climate Change: Sovereignty Implications*, Kanagawa and Waseda Universities, Οκτώβριος 2011, σελ.3.

ελάχιστα στην εμφάνιση και εξάπλωση του φαινομένου της κλιματικής αλλαγής²⁵³. Παρ' όλα αυτά πολλά από αυτά τα κράτη βιώνουν ήδη τις συνέπειες αυτής της πραγματικότητας. Η κατάσταση γίνεται ακόμα πιο δύσκολη από το γεγονός ότι οι πληθυσμοί των περιοχών αυτών συνήθως δεν έχουν την απαραίτητη ικανότητα να ανταπεξέλθουν στις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής, για μια πλειάδα λόγων όπως έλλειψη χρηματοδότησης, τεχνογνωσίας, θεσμικής αρτιότητας και άλλα. Ωστόσο, αξίζει να αναφερθεί ότι οι αυτόχθονες διαθέτουν και κάποια χαρακτηριστικά που τους επιτρέπουν να ανταπεξέλθουν, όπως είναι η μοναδική τους κληρονομιά και η παραδοσιακή γνώση και εμπειρία που έχουν συλλέξει ανά τους αιώνες αντιμετωπίζοντας τη φύση και τις αλλαγές της, η δυνατή αίσθηση της κοινότητας που διαθέτουν και το δέσιμο τους μέσα από αυτή, τα εμβάσματα που υποστηρίζουν την οικονομία τους και προέρχονται από κατοίκους τους που έχουν μεταναστεύσει με αυτό ακριβώς το σκοπό, δηλαδή να στέλνουν χρήματα στη χώρα τους και η δημιουργικότητα τους που τους βοηθάει να βρίσκουν βιώσιμους τρόπους ζωής²⁵⁴.

Οι κλιματικές επιπτώσεις στα κράτη αυτά είναι ποικίλες και επηρεάζουν τον πληθυσμό σε σημαντικό βαθμό. Η σχέση μεταξύ των επιπτώσεων μπορεί να χαρακτηριστεί ως αλυσιδωτή καθώς μία επίπτωση μπορεί να επηρεάσει διάφορους τομείς επισύροντας μία σειρά από επιπτώσεις. Επίσης, αξίζει να σημειωθεί ότι η κλιματική αλλαγή είναι υπεύθυνη για μία σειρά καταστροφικών συνεπειών, οι οποίες όμως εντείνονται και από τη μη βιώσιμη συμπεριφορά των κατοίκων που συχνά με τις πράξεις τους επιβαρύνουν ακόμα περισσότερο το περιβάλλον και συμβάλλουν στην υποβάθμιση της περιοχής τους αλλά και της ποιότητας της ζωής τους.

Η βασική αιτία πρόκλησης των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής είναι η άνοδος της θερμοκρασίας που με τη σειρά της είναι αποτέλεσμα της αυξημένης εκπομπής αερίων του θερμοκηπίου και ειδικά CO₂. Πολλές προβλέψεις έχουν γίνει αναφορικά με αυτό το ζήτημα. Η ετήσια και εποχιακή θερμοκρασία στην επιφάνεια της θάλασσας αλλά και στον αέρα έχει αυξηθεί από 0,6 έως 1^oC από το 1910 σε ένα μεγάλο μέρος του Νότιου Ειρηνικού αλλά και βορειοανατολικά όπου ετήσιες αυξήσεις των 0,3-0.5 βαθμών έχουν παρατηρηθεί από το 1970²⁵⁵. Η θερμοκρασία του αέρα αναμένεται να αυξηθεί σε αυτά τα νησιά από 1°-4^oC ως το 2100(Mimura et al.,2007)²⁵⁶. Η άνοδος στη θερμοκρασία της θάλασσας θα είναι μικρότερη(IPCC, 2007), ικανή ωστόσο να προκαλέσει προβλήματα όπως η λεύκανση των κοραλλιών. Παρατηρήσεις έχουν αποδείξει ότι στους ωκεανούς όπου τα περισσότερα SIDS είναι συγκεντρωμένα, η θερμοκρασία ανεβαίνει κατά 0,1^oC ανά δεκαετία. Επίσης, στο Νότιο Ειρηνικό έχει παρατηρηθεί η αύξηση των θερμών ημερών και νυχτών μέσα

²⁵³ Για την ακρίβεια, παρά το γεγονός ότι χρησιμοποιούν ως επί το πλείστον ορυκτά καύσιμα, στην πράξη ευθύνονται μόλις για το 1% των παγκόσμιων εκπομπών, Sem,Gr., Vulnerability and Adaptation to Climate Change in Small Island Development States, UNFCCC, σελ.8.

²⁵⁴ Kelman, I., West, J.,J., "Climate Change and Small Island Developing States: A Critical Review", *Ecological and Environmental Anthropology*, Vol.5, No1, 2009.

²⁵⁵ Vulnerability and Adaptation to Climate Change in Small Island Development States, UNFCCC, σελ.12.

²⁵⁶ Kelman,I., West,J.,J., "Climate Change and Small Island Developing States: A Critical Review", *Ecological and Environmental Anthropology*,όπ.π.

στο χρόνο και συγχρόνως μείωση στις κρύες νύχτες και μέρες²⁵⁷. Αξίζει να σημειωθεί ότι οι αυξήσεις στη θερμοκρασία στον Ειρηνικό ξεπερνούν τα διεθνή επίπεδα αύξησης θερμότητας.

Κάποιες από τις επιπτώσεις που συνεπάγεται αυτή η αύξηση είναι η μεγαλύτερη έκθεση σε ακραία καιρικά φαινόμενα και φυσικές καταστροφές όπως οι πλημμύρες, η υποβάθμιση των υδροτόπων λόγω της αλλαγής μεταξύ των περιόδων τήξης-πήξης και η πλημμύρα των πεδιάδων λόγω των πάγων που λιώνουν. Επίσης, η αύξηση των πυρκαγιών στα τροπικά δάση και αλλαγές στις βροχοπτώσεις, χιονοπτώσεις και την ερημοποίηση. Η σημαντικότερη συνέπεια όμως μοιάζει να είναι η άνοδος της στάθμης της θάλασσας.

Η άνοδος της στάθμης της θάλασσας είναι αποτέλεσμα τόσο του λιωσίματος των πάγων όσο και της διαστολής του νερού- και τα δύο αποτελέσματα της ανόδου της θερμοκρασίας²⁵⁸. Η άνοδος της στάθμης της θάλασσας δεν αποτελεί πρόσφατο φαινόμενο²⁵⁹. Ωστόσο, η κλιματική αλλαγή το έχει ενισχύσει σε τέτοιο βαθμό που το έχει καταστήσει επικίνδυνο²⁶⁰. Ειδικά για τα SIDS με χαμηλό υψόμετρο αλλά και για τις ατόλες, η άνοδος της στάθμης της θάλασσας απειλεί την ίδια τους την ύπαρξη²⁶¹.

Η άνοδος αυτή θα είναι ανισομερής από περιοχή σε περιοχή. Όμως όλα τα SIDS προβλέπεται να προσβληθούν από αυτή. Ακόμα και σύμφωνα με το συντηρητικό σενάριο που προβλέπει αύξηση 40 εκατοστών ως το τέλος του 21^{ου} αι. υπολογίζεται ότι 13-94 εκατομμύρια ανθρώπων που ζουν παραλιακά κινδυνεύουν²⁶². Πολλές από τις υποδομές των κρατών αυτών όπως αεροδρόμια²⁶³, νοσοκομεία, διοικητικές

²⁵⁷ Σχεδόν όλοι οι σταθμοί παρατήρησης έχουν σημειώσει αύξηση σε ακραία φαινόμενα ζέστης και μείωση στα αντίστοιχα φαινόμενα κρύου με πολλές από αυτές τις τάσεις να έχουν μεγάλη στατιστική σημασία.

²⁵⁸ Από το 1997, η θερμική διαστολή έχει συμβάλλει κατά 57% στην άνοδο της στάθμης της θάλασσας, ενώ η μείωση των πολικών παγετώνων κατά 28% και η απώλεια επιστρώματος πολικού πάγου κατά 15%. Η κύρια αιτία για όλα αυτά είναι η αύξηση της μέσης θερμοκρασίας του πλανήτη, η οποία οφείλεται στις εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου που είναι ανθρώπινη ενέργεια. Ambassador Stuart Beck and Michel K. Drsey (Chapter 14), *Climate Change and Energy Insecurity*, σελ. 130.

²⁵⁹ Πριν από το 19^ο αι. φαίνεται να μην υπήρχαν σημαντικές αλλαγές στους ωκεανούς για χιλιάδες χρόνια ενώ κατά τον 20^ο αι. ο μέσος όρος ανόδου της στάθμης της θάλασσας είναι 1,7 mm/έτος. Μεγαλύτερη ακρίβεια στις πληροφορίες έχουμε από το 1990 και μετά, χάρη στους δορυφόρους, όπου μας πληροφορούν ότι η μέση άνοδος ανέρχεται στα 3mm/έτος που είναι ποσοστό σημαντικά μεγαλύτερο σε σύγκριση με το πρώτο μισό του αιώνα, Atoll Island States and Climate Change: Sovereignty Implications, όπ.π., σελ.8.

²⁶⁰ Απογοητευτικό είναι το συμπέρασμα ότι ακόμα και σε περίπτωση που μειωθούν οι εκπομπές το CO₂ η άνοδος της στάθμης της θάλασσας θα συνεχίσει να αυξάνεται καθώς αυτά τα σωματίδια δεν εξαλείφονται εύκολα. Έτσι, υπολογίζεται μία άνοδος κατά 0.19-0.58 μέτρα κατά τη διάρκεια του 21^{ου} αιώνα.

²⁶¹ Κάποια από τα νησιά που κινδυνεύουν άμεσα με εξαφάνιση είναι τα Tuvalu, Tonga, Kiribati, Marshall και Tokelau.

²⁶² Σύμφωνα με ένα κάπως ακραίο σενάριο, υπάρχει η πιθανότητα να αποκολληθεί το κομμάτι πάγου της Δυτικής Ανταρκτικής αυξάνοντας τη στάθμη της θάλασσας κατά περίπου πέντε μέτρα (Vaughan and Spoooge, 2002), Kelman, I., West, J., J., "Climate Change and Small Island Developing States: A Critical Review", όπ.π.

²⁶³ Για παράδειγμα το Τουβαλού κάθε χρόνο αποκόπτεται από τον υπόλοιπο κόσμο για περίπου δύο εβδομάδες κάθε χρόνο, όταν είναι η περίοδος των μεγάλων παλιρροιών επειδή η λωρίδα προσγείωσης του αεροδρομίου πλημμυρίζει καθιστώντας το ανενεργό, Ambassador Beck, S., Drsey, K., M., (Chapter 14), *Climate Change and Energy Insecurity*, σελ.131.

υπηρεσίες αλλά και οικισμοί είναι χτισμένοι παραλιακά²⁶⁴. Σε κάποιες περιπτώσεις αυτή είναι και η μοναδική επιλογή όπως στην περίπτωση των ατόλων. Η δημιουργία έργων για την προστασία των υποδομών αυτών ή η αποκατάσταση τους κατόπιν της καταστροφής τους αποδεικνύεται συνήθως πολύ δαπανηρή²⁶⁵ και δεν είναι πάντα εφικτό για τις ασθενείς οικονομίες κάποιων από αυτά τα νησιά²⁶⁶. Μία λύση που προτιμάται είναι η μετοίκηση των οικισμών αυτών στην ενδοχώρα ή σε ένα ψηλότερο σημείο του νησιού, όπου αυτό είναι εφικτό²⁶⁷. Φυσικά, η αλλαγή αυτή έχει σημαντικό αντίκτυπο στην καθημερινότητα των γηγενών πληθυσμών καθώς είναι ιδιαίτερα συνδεδεμένοι με τις περιοχές όπου κατοικούν. Επιπλέον, μία τέτοια αλλαγή συνεπάγεται και περαιτέρω αλλαγές όπως ανάγκη για εφαρμογή διαφορετικών καλλιεργειών. Ωστόσο, στις περιπτώσεις που ολόκληρα νησιά χάνονται ή η επικράτεια του νησιού συρρικνώνεται σε βαθμό που δε μπορεί να συντηρήσει ολόκληρο τον πληθυσμό, οι πληγείσες κοινότητες αναγκάζονται να μεταναστεύσουν. Η εκκένωση νησιών ή τμημάτων τους είναι όλο και εμφανέστερη πιθανότητα και σε κάποιες περιπτώσεις έχει ήδη πραγματοποιηθεί²⁶⁸. Και στις δύο περιπτώσεις οι μετακινήσεις αυτές είναι πιθανό να προκαλέσουν σημαντικά προβλήματα κοινωνικού κυρίως χαρακτήρα καθώς θα αυξηθεί η ανεργία και οι πόροι θα πρέπει να επιμεριστούν σε περισσότερα άτομα δημιουργώντας εντάσεις λόγω πιθανής ανεπάρκειας. Ακόμα, η λύση αυτή συνεπάγεται κάποιο κόστος, το οποίο κάποια SIDS δε μπορούν να αντέξουν.

²⁶⁴ Η άνοδος της στάθμης της θάλασσας απειλεί κυρίως τα νησιά Μάρσαλ, το Τουβαλού και τα Κιριμπάτι. Το Τουβαλού πλημμυρίζει συχνά λόγω της παλίρροιας κάθε χρόνο αναγκάζοντας κόσμο να μετακινηθεί προς τα μέσα και να αλλάξει τον τρόπο ζωής του(π.χ. να επιδοθεί σε καλλιέργειες πιο ανθεκτικές στο αλάτι) ενώ κομμάτια των Κιριμπάτι ήδη έχουν αρχίσει να βυθίζονται ανεπιστρεπτή.

²⁶⁵ Για τα SIDS και τις παράκτιες ζώνες τους η υιοθέτηση μίας προληπτικής προσέγγισης είναι προτιμότερη και από οικονομικής αλλά και από περιβαλλοντικής άποψης. Εκτός αυτού συμβαδίζει και με το πνεύμα της Agenda 21.

²⁶⁶ Η τρωτότητα των οικισμών στα φυσικά φαινόμενα που πλήττουν τις ακτές αυξάνεται από το γεγονός ότι με την πάροδο του χρόνου οι κάτοικοι έχουν πάψει να χρησιμοποιούν τις παραδοσιακές μεθόδους χτισίματος αλλά και παραδοσιακά υλικά. Επίσης, τα παράλια των νησιών αυτών εκτός από την άνοδο της στάθμης της θάλασσας και τα λοιπά κλιματικά φαινόμενα που τα προσβάλλουν, επιβαρύνονται και από τον ανθρώπινο παράγοντα. Για την ακρίβεια, η αύξηση του πληθυσμού που κατοικεί στα παράλια αλλά και η μη βιώσιμη συμπεριφορά τους που μεταφράζεται στην αλόγιστη διαχείριση των αποβλήτων τους και σε δράσεις όπως η κοπή των δασών των μακροβίων συμβάλλουν στην τρωτότητα αυτού του τμήματος του νησιού και συγχρόνως καθιστούν εαυτούς πιο ευάλωτους στην κλιματική αλλαγή καθώς για εκείνους τα παράλια αποτελούν τη φυσική τους ασπίδα απέναντι στα καιρικά φαινόμενα.

²⁶⁷ Παράδειγμα αποτελεί το Lateu, το οποίο είναι ένα από τα βρειότερα νησιά του αρχιπελάγους του Βανουάτου και είναι πολύ ευπαθές στην κλιματική αλλαγή. Τα εντεινόμενα φυσικά φαινόμενα και οι καταστροφές οδήγησαν τα τελευταία 20 χρόνια στη διάβρωση της ακτογραμμής κατά 50 μέτρα. Τον Αύγουστο του 2005 οι κάτοικοι του Lateu αναγκάστηκαν να μετοικήσουν σε υψηλότερο μέρος, γύρω στα 600 μέτρα βρειότερα της ακτής, Collings,N., "The Environment", στο: State of the World's indigenous Peoples, 2010, σελ. 98, http://www.un.org/esa/socdev/unpfii/documents/SOWIP_chapter3.pdf.

²⁶⁸ Το 2009, βάσει σχεδίου, 40 οικογένειες επρόκειτο να μεταφερθούν από τα νησιά Σολομώντα προς την Παπούα Νέα Γουινέα καθώς πλημμύρες κατέστησαν μέρος των νησιών τους μη κατοικήσιμα και τα νησιά αναμένεται να εκκενωθούν ως το 2015. Το κόστος για την κυβέρνηση της Παπούα θα ανέλθει σε πολλά εκατομμύρια δολάρια τα επόμενα 6 χρόνια ενώ υπάρχει και μέρος του πληθυσμού που αρνείται να εγκαταλείψει τα νησιά, Ambassador Beck,S., Drsey,K.,M.,(Chapter 14), *Climate Change and Energy Insecurity*, σελ.130.

Επιπλέον, η άνοδος της στάθμης της θάλασσας μπορεί να προκαλέσει αλλοίωση της σύστασης του εδάφους αλλά και να προσβάλλει τους υδροφόρους ορίζοντες. Το γεγονός αυτό αποτελεί σημαντικό πρόβλημα για τους κατοίκους αυτών των νησιών καθώς συνήθως η κύρια ασχολία τους είναι η γεωργία. Η προσβολή του εδάφους από το θαλασσινό νερό καταστρέφει τις καλλιέργειες απειλώντας την επισιτιστική τους ασφάλεια αλλά και μειώνοντας τα έσοδα τους από το διεθνές εμπόριο. Επίσης, οι κάτοικοι συχνά αναγκάζονται να αλλάξουν είδος καλλιέργειας για μια σοδειά πιο ανθεκτική στο αλάτι. Ωστόσο, κάτι τέτοιο συνεπάγεται κόστος για αυτούς. Εκτός αυτού, με αυτό τον τρόπο διαταράσσεται η παραδοσιακή διατροφή τους. Ανεπιθύμητα αποτελέσματα στον τομέα της γεωργίας προκαλούνται και από περιόδους ξηρασίας που καταστρέφουν τις σοδειές αναγκάζοντας τους κατοίκους όχι μόνο να μη μπορούν να εξάγουν αλλά και να αναγκάζονται να εισάγουν προϊόντα, πλήττοντας κατ' αυτό τον τρόπο τις οικονομίες τους.

Η υφαλμύρωση των υδροφόρων οριζόντων είναι επίσης σημαντικό πρόβλημα καθώς στερεί τους κατοίκους από πόσιμο νερό που χρησιμοποιείται τόσο στις καλλιέργειες όσο και για τις καθημερινές προσωπικές τους ανάγκες. Επίσης, η άνοδος της στάθμης προκαλεί καταστροφή των μαγκρόβιων²⁶⁹ που αποτελούν φυσικά μέτρα προστασίας των ακτών.

Οι γεωργικές καλλιέργειες και τα αποθέματα νερού μπορούν να επηρεαστούν και από τις αλλαγές στις βροχοπτώσεις. Οι βροχοπτώσεις είναι ένας βασικός παράγοντας εξασφάλισης πόσιμου νερού σε αυτά τα νησιά και η μείωση τους θα επιφέρει δυσανάλογα προβλήματα σε αυτό τον τομέα. Για παράδειγμα, στα Κιριμπάτι, μία μείωση της τάξης του 10% στις βροχοπτώσεις μπορεί να οδηγήσει σε μία μείωση 20% στις πηγές φρέσκου νερού που σε συνδυασμό με άνοδο της στάθμης της θάλασσας θα μπορούσε να αποβεί καταστροφικό. Η κλιματική αλλαγή αναμένεται να επηρεάσει την ένταση, τη συχνότητα και τον καταμερισμό των βροχοπτώσεων αλλά και των χιονοπτώσεων με απρόβλεπτο τρόπο καθώς αλλού αναμένεται αύξηση των παραπάνω χαρακτηριστικών και αλλού μείωση. Βέβαια, αυτό ενδέχεται να έχει και θετικές επιπτώσεις καθώς άνυδρες περιοχές μπορεί να γίνουν πιο παραγωγικές με την αύξηση τέτοιων φαινομένων. Όμως, η μεγάλη ένταση των βροχοπτώσεων ή η μεγάλη μείωση τους μπορεί να αποβεί καταστροφική για το έδαφος, τις καλλιέργειες και τα αποθέματα νερού.

Η επάρκεια και η καθαρότητα του νερού είναι βασικά προβλήματα που αντιμετωπίζουν αυτές οι χώρες. Αναφορικά με το δεύτερο χαρακτηριστικό, η κακή ποιότητα του νερού είναι αιτία πολλών ασθενειών και απειλεί την ανθρώπινη υγεία. Λόγω χαρακτηριστικών όπως η γεωλογία, η τοπολογία και η μικρή έκταση, οι πηγές νερού είναι πολύ ευάλωτες στις αλλαγές του κλίματος, ειδικά αναφορικά με τη βροχή και στην ταχεία ανάπτυξη του τουρισμού και άλλων επιχειρήσεων που παρέχουν υπηρεσίες. Αυτό δημιουργεί ανάγκη για αύξηση των υπαρχουσών πηγών και καλύτερη διαχείριση τους. Τα νησιά αυτά τείνουν να εξαρτώνται από κάθε μία

²⁶⁹ Τα μαγκρόβια είναι ένα είδος φυτού που φυτρώνει στα παράλια εκείνων των περιοχών και χρησιμεύει ως φυσική προστασία των ακτών αλλά και φιλοξενεί μεγάλο μέρος της βιοποικιλότητας των νησιών αυτών. Επίσης, τα δάση των μαγκρόβιων προσφέρουν πάνω από 70 ανθρώπινες δραστηριότητες (Dixon, 1989), "Coastal Zones and Small Islands" στο *Climate Change 1995: Impacts, Adaptations and Mitigation of Climate Change: Scientific-Technical Analyses*, IPCC, Cambridge University Press, 1995, σελ.295.

και όλες τις πηγές νερού όπως το νερό της βροχής, τα υπόγεια νερά αλλά και τα επιφανειακά(λίμνες, ποτάμια). Τα νησιά του Ειρηνικού στηρίζονται σε μεγάλο βαθμό στο νερό της βροχής, ενώ τα κοραλλιογενή νησιά βασίζονται αρκετά στα υπόγεια ύδατα. Αυτή η εξάρτηση από τη βροχόπτωση είναι επισφαλής κατάσταση δεδομένης της κλιματικής αλλαγής που επηρεάζει και αυτόν τον τομέα. Επίσης, η βροχή επηρεάζει και τα επιφανειακά ύδατα. Η μείωση των βροχοπτώσεων μπορεί να οδηγήσει σε περιόδους ξηρασίας όπου οι κάτοικοι δε θα μπορούν να ικανοποιήσουν τις βασικές τους ανάγκες σε νερό. Από την άλλη, κατά την περίοδο έντονων βροχοπτώσεων, αν δεν υπάρχουν φράγματα²⁷⁰ μπορεί να προκληθεί απορροή κατά τη διάρκεια καταιγίδων που θα οδηγήσει στην απώλεια εδαφών και κατάληξη νερού στη θάλασσα. Οι υγροί και ξηροί κύκλοι που συνδυάζονται με το φαινόμενο ENSO(El Nino)μπορούν να έχουν σημαντικές επιπτώσεις στα αποθέματα νερού και στις οικονομίες των κρατών αυτών, τονίζοντας την ευπάθεια των αποθεμάτων νερού στο θέμα της κλιματικής αλλαγής. Η έλλειψη των κατάλληλων υποδομών(όπως δίκτυα διανομής νερού ή συστήματα φύλαξης του) δυσχεραίνει την κατάσταση.

Η ένταση των κυκλώνων και των τροπικών καταιγίδων είναι επίσης παράγοντες που εντείνονται εξ' αιτίας της κλιματικής αλλαγής και πλήττουν τα SIDS με καταστροφικές συνέπειες για τους κατοίκους τους²⁷¹. Πιο συγκεκριμένα οι κυκλώνες αποτελούνται από δυνατούς ανέμους, υψηλά κύματα και ξεσπάσματα καταιγίδων²⁷². Οι ζημιές που μπορούν να προκαλέσουν εξαρτώνται από παράγοντες όπως η τοπική γεωμορφολογία, η τοπική ένταση της θύελλας ή η τοποθεσία των τοπικών οικισμών. Οι περισσότεροι κυκλώνες γίνονται στο βορειοδυτικό Ειρηνικό Ωκεανό, όπου σημειώνεται το 1/3 όλων των τυφώνων του κόσμου²⁷³.

Σύμφωνα με το IPCC, αν και φαίνεται ότι στο μέλλον οι τροπικοί κυκλώνες θα είναι πιο έντονοι δεν μπορεί να προβλεφθεί η συχνότητα τους²⁷⁴. Οι καταστροφές δεν είναι πάντα εύκολο να αξιολογηθούν άμεσα, καθώς ένας τροπικός

²⁷⁰ Βέβαια έργα όπως η δημιουργία φραγμάτων μπορεί να αποδειχθεί επιζήμια αν ο σχεδιασμός τους δε γίνει προσεκτικά και λαμβάνοντας υπ' όψη την ευαισθησία του περιβάλλοντος και τις ανάγκες των αυτοχθόνων. Οι αυτόχθονες έχουν συχνά εναντιωθεί στη δημιουργία τέτοιων έργων καθώς αλλοιώνεται το περιβάλλον τους. Επίσης, όπως όλα τα αναπτυξιακά έργα, για να ωφελήσουν τους κατοίκους για τους οποίους φτιάχνονται πρέπει οι τελευταίοι να ενημερωθούν για τη χρησιμότητα και τον τρόπο εκμετάλλευσης του εκάστοτε έργου.

²⁷¹ Ένας τροπικός κυκλώνας, αναλόγως με την περιοχή παίρνει διάφορα ονόματα όπως κυκλώνας στον Ινδικό Ωκεανό, τυφώνας στην Ασία και τον Ειρηνικός και θύελλα στην Αμερική.

²⁷² Η αύξηση της θερμοκρασίας στη θάλασσα οδηγεί σε ισχυρότερες καταιγίδες άπαξ και εμφανιστούν, η εμφάνιση τους όμως ενδέχεται να μειωθεί λόγω των αλλαγών στους ανέμους. Η αλλαγή στο μοτίβο των καταιγίδων μπορεί να προκαλέσει περισσότερες καταιγίδες στα νησιά κοντά στον ισημερινό. Αυτά τα νησιά μην έχοντας μεγάλη εμπειρία σε περιστατικά κυκλώνων, θα βιώσουν μεγαλύτερες επιπτώσεις από την αυξανόμενη ένταση και συχνότητα αυτών των φαινομένων καθώς δεν είναι εξοικειωμένα με το χειρισμό τέτοιων καταστάσεων.

²⁷³ Η Σαμόα χτυπήθηκε το 1991 από τον κυκλώνα Βαλ, το χειρότερο της εκατονταετίας, καταστρέφοντας τα μισά φοινικόδεντρα του νησιού ενώ 7 χρόνια αργότερα, το 1998 το νησί υπέστη ξανά καταστροφές από τροπικό κυκλώνα.

²⁷⁴ Yamamoto,L., Esteban,M., *Atoll Island States and Climate Change: Sovereignty Implications*, όπ.π., σελ.17. Ωστόσο, βάση κάποιων υπολογισμών η ένταση των τροπικών κυκλώνων μπορεί να αυξηθεί 5-10% ως το 2020 ενώ τα επίπεδα βροχοπτώσεων κ.ά. κατακρημνίσεων μπορεί να αυξηθούν ως και 25% ως απόκριση στην ένταση των τροπικών κυκλώνων, *Vulnerability and Adaptation to Climate Change in Small Island Development States*, UNFCCC, σελ.12.

κυκλώνας μπορεί να μην προκαλέσει άμεση οικονομική καταστροφή αλλά να καταστρέψει μακροπρόθεσμα το περιβάλλον οικοσύστημα και να καταστήσει την περιοχή μη κατοικήσιμη. Επίσης, προκαλεί την καταστροφή των κοραλλιών. Ακόμα, ειδικά στην περίπτωση των ατόλλων, αλλά και σε κάθε νησί που δε διαθέτει σημεία μεγάλου ύψους, το φαινόμενο αυτό μπορεί να προκαλέσει υφαλμύρωση του εδάφους και μείωση της παραγωγικότητας του.

Στο Β. Ειρηνικό υπολογίζεται ότι οι κυματικές συνθήκες θα γίνουν πιο ακραίες εξ' αιτίας της αύξησης της ισχύος των τροπικών κυκλώνων. Οι ζημιές από αυτό το φαινόμενο μπορεί να είναι άμεσα οικονομικές προσβάλλοντας τις δομές και τις κατοικίες των ανθρώπων ή να καταστρέψουν τα φυσικά οικοσυστήματα. Επίσης, οι καταστροφές που προκαλούν μπορεί να είναι δυσανάλογες της εντάσεως τους²⁷⁵. Στην περιοχή του Ειρηνικού οι κυκλώνες ευθύνονται για το 76% των δηλωμένων καταστροφών από το 1950-2004, με μέσο κόστος \$75.7 εκατομμύρια/κυκλώνα²⁷⁶. Η αλλαγή του κλίματος έχει σαν αποτέλεσμα να έχει μειωθεί η διάρκεια της χειμερινής περιόδου στο Βορειοδυτικό Ειρηνικό κατά 2 μήνες. Επίσης, οι κατακρημνίσεις έχουν περισσότερο τη μορφή βροχής παρά χιονιού και το χιόνι λιώνει νωρίτερα και γρηγορότερα οδηγώντας σε μεγάλα ρεύματα-χειμαρρους. Μ' αυτό τον τρόπο παρασύρονται τα θρεπτικά συστατικά από το έδαφος και τις όχθες και επηρεάζονται αρνητικά ο σολομός και άλλα είδη που διαβιούν εκεί. Η έντονη ροή μπορεί επίσης να βλάψει τις όχθες στα ρυάκια και να καταστρέψει την εκεί βλάστηση. Αυτό έχει διάφορες επιπτώσεις όπως τη δυσκολία των εδαφών στις όχθες να φιλτράρουν τα θρεπτικά συστατικά και τις τοξίνες, οι οποίες μετά περνάνε τόσο στους υδροφόρους ορίζοντες όσο και στα ψάρια²⁷⁷.

Μία από τις πλέον σημαντικές επιπτώσεις βιώνουν οι ωκεανοί λόγω της ανόδου της θερμοκρασίας των νερών τους αλλά και άλλων φαινομένων όπως η οξείδωση τους. Μαζί με τους ωκεανούς πλήττονται και οι κοραλλιογενείς ύφαλοι που είναι από τα βασικότερα οικοσυστήματα των νησιών αυτών²⁷⁸ αλλά και η βιοποικιλότητα που φιλοξενείται σε αυτούς.

Η άνοδος της θερμοκρασίας στα νερά των ωκεανών, εκτός της διαστολής που προκαλεί και την αντίστοιχη άνοδο στη στάθμη της θάλασσας, ευθύνεται και για την ένταση των καταιγίδων που πλήττουν τις ακτές. Επίσης, οδηγεί στη μετανάστευση ψαριών αλλά και στην εισδοχή νέων ειδών που ταράζουν τα οικοσυστήματα κάνοντας τα πιο ευάλωτα. Μία από τις βασικότερες συνέπειες όμως είναι και η φθορά των κοραλλιογενών υφάλων. Τα κοράλλια είναι ανθεκτικά στις περιβαλλοντικές αλλαγές και ειδικά στο ζήτημα της ανόδου της στάθμης της θάλασσας αποτελούν ασπίδα. Στο παρελθόν σε ανάλογα φαινόμενα έχουν

²⁷⁵ Για παράδειγμα, στην ανατολική ακτή των ΗΠΑ μία αύξηση στην ένταση των κυκλώνων της τάξης του 10% μπορεί να προκαλέσει αύξηση καταστροφών κατά 54%.

²⁷⁶ *Vulnerability and Adaptation to Climate Change in Small Island Development States*, όπ.π., σελ.4.

²⁷⁷ *Climate Change and Pacific Rim Indigenous Nations*, Northwest Indian Applied Research Institute (NIARI), The Evergreen State College, 2006, σελ.21.

²⁷⁸ Περίπου το 40% των χαρτογραφημένων υφάλων βρίσκονται στα νερά του Ειρηνικού. Ωστόσο, η κατάσταση τους φθείρεται και τίθενται υπό κίνδυνο. Πρέπει να σημειωθεί ότι παρά την αναμφίβολη φθορά που έχουν υποστεί από την κλιματική αλλαγή, οι κοραλλιογενείς ύφαλοι έχουν διαβρωθεί σε μεγάλο βαθμό και από καθαρά ανθρώπινες ενέργειες. Για παράδειγμα, έχουν επηρεαστεί από μακροχρόνιες πυρηνικές δοκιμές (ειδικά στα νησιά Μάρσαλ) αλλά και από άλλες στρατιωτικές δραστηριότητες. Οι ανθρώπινες δραστηριότητες φαίνεται να έχουν θέσει σε υψηλό κίνδυνο το 59% των υφάλων της περιοχής, σε μέτριο το 31% και σε χαμηλό το 10%.

καταφέρει να συμβαδίσουν με την άνοδο της στάθμης και να διαφυλάξουν τα νησιά που περιβάλλουν. Σήμερα όμως, λόγω της εντεινόμενης ανόδου από τη μία και την μεγαλύτερη φθορά των υφάλων από την άλλη, η προσαρμογή τους αυτή καθίσταται δύσκολη.

Ο λόγος που έχει οδηγήσει στη φθορά των κοραλλιογενών υφάλων είναι διπλός, αν και στην ουσία και για τις δύο πτυχές του ευθύνεται ο άνθρωπος. Οι ύφαλοι καταστρέφονται από ανθρώπινες διαδικασίες όπως, υπεραλιεία και καταστροφικές πρακτικές ψαρέματος, μόλυνση και μη βιώσιμη ανάπτυξη παράκτιων περιοχών²⁷⁹. Από την άλλη, το φαινόμενο της όξυνσης των ωκεανών προκαλεί τη λεύκανση τους δηλαδή, τους αποστερεί απαραίτητα συστατικά για την ανθεκτικότητα του κελύφους τους όπως το ασβέστιο, με αποτέλεσμα, να καταστρέφονται. Το φαινόμενο της όξυνσης οφείλεται με τη σειρά του στα αυξημένα επίπεδα CO₂ στην ατμόσφαιρα. Ο ωκεανός απορροφάει περισσότερη ποσότητα CO₂ με αποτέλεσμα να αυξάνεται το pH του κι έτσι προκαλείται η όξυνση των ωκεανών. Αν το ποσοστό συγκέντρωσης CO₂ φτάσει τα 450 ppm και πέρα οι ύφαλοι θα αρχίσουν να μειώνονται με γρήγορους ρυθμούς και καταστροφικές συνέπειες. Με αυτούς τους ρυθμούς ως το 2030 το 90% των υφάλων θα βρίσκονται σε κίνδυνο και μέχρι το 2050 αυτό θα συμβαίνει σε όλους τους υφάλους²⁸⁰.

Η φθορά των κοραλλιογενών υφάλων επιφέρει πολύπλευρες συνέπειες. Τα κοραλλιογενή συστήματα χαρακτηρίζονται από πλούσια βιοποικιλότητα και παρέχουν πολλές υπηρεσίες που στηρίζουν οικονομικά τις ανθρώπινες κοινότητες (υπηρεσίες σχετικά με την τροφή, ακατέργαστα υλικά, κλιματική διαχείριση, μετριασμό ακραίων φαινομένων όπως τα τσουνάμι και τα μεγάλα κύματα, διαχείριση αποβλήτων, καθαρισμός νερού, βιολογικός έλεγχος, πολιτισμική συνεισφορά, διατήρηση βιολογικής ποικιλότητας). Επίσης, οι κοραλλιογενείς ύφαλοι αποτελούν πόλο έλξης για τους τουρίστες, συμβάλλοντας με αυτόν τον τρόπο στην τουριστική ανάπτυξη και τη συνακόλουθη οικονομική ενίσχυση των κρατών αυτών. Σύμφωνα με ανάλυση του προγράμματος για την Οικονομία των Οικοσυστημάτων και της Βιοποικιλότητας (Economics of Ecosystems and Biodiversity (TEEB) Project), η οικονομική προσφορά των κοραλλιογενών υφάλων στους ανθρώπους ανέρχεται σε \$1,2 εκατομμύρια/ εκτάριο ετησίως²⁸¹.

Η καταστροφή λοιπόν αυτών των τμημάτων βλάπτει όλους τους παραπάνω τομείς. Βέβαια, η φθορά των υφάλων διαφέρει αναλόγως των παραγόντων όπως το είδος των κοραλλιών ή η γεωγραφία της περιοχής. Σύμφωνα με την τέταρτη έκθεση του Διακυβερνητικού Πάνελ για την Κλιματική Αλλαγή αν δεν υπήρχε η ανθρώπινη παρέμβαση οι ύφαλοι θα μπορούσαν να ανταπεξέλθουν στις αλλαγές αλλά η κλιματική αλλαγή μειώνει το χρόνο που έχουν για να προσαρμοστούν κι έτσι δεν τα καταφέρνουν. Στο παρελθόν έχουν σημειωθεί περιστατικά ανάρρωσης των υφάλων

²⁷⁹ Σύμφωνα με το έγγραφο "Reefs at Risk Revisited" πάνω από το 60% των υφάλων αυτών απειλούνται από τοπικές αιτίες όπως παράκτια ανάπτυξη και κακές πρακτικές ψαρέματος ή μόλυνση ενώ εξ' αιτίας της κλιματικής αλλαγής το ποσοστό ανέρχεται σε 75%. Στην περιοχή του Ειρηνικού, το ποσοστό αυτό είναι 50% λόγω μικρότερης πίεσης στις παράκτιες πηγές και 20% είναι σε σοβαρό κίνδυνο, Yamamoto, L., Esteban, M., *Atoll Island States and Climate Change: [...]*, όπ.π., σελ.10.

²⁸⁰ Ωστόσο, αξίζει να σημειωθεί ότι οι δομές των υφάλων είναι ιδιαίτερα ανθεκτικές. Έτσι, στην πραγματικότητα, οι αλλαγές που πρόκειται αν επέλθουν είναι πιο περίπλοκο να υπολογιστούν.

²⁸¹ Yamamoto, L., Esteban, M., *Atoll Island States and Climate Change: [...]*, όπ.π., σελ.5.

μετά από καταστροφές λόγω αυξημένης θερμοκρασίας των νερών, ωστόσο, δεν ξέρουμε τι μπορεί να γίνει αν αυτές οι περίοδοι γίνουν πιο συχνές.

Όλα τα παραπάνω πλήττουν ιδιαίτερα τα παράλια αυτών των νησιών προκαλώντας σημαντικό πρόβλημα σε μεγάλο μέρος του πληθυσμού που κατοικούν εκεί. Εκτός της καταστροφής των υποδομών, της επιρροής της αλιείας²⁸² και της γεωργίας που είναι οι κύριες δραστηριότητες επιβίωσης τους και του κινδύνου της υγείας τους που ήδη έχουν αναφερθεί, αυτές οι συνθήκες προσβάλλουν και τον τουρισμό των χωρών αυτών που αποφέρει μεγάλο μέρος του ΑΕΠ σε αυτές τις χώρες. Ο τουρισμός αποτελεί σημαντικό οικονομικό τομέα για τα SIDS και η κλιματική αλλαγή μπορεί να αποβεί επιζήμια. Η διάβρωση των ακτών, η καταστροφή τους και η καταστροφή μέρους της πολιτιστικής κληρονομιάς μέσω αυτών αλλά και η καταστροφή των κοραλλιογενών υφάλων που αποτελεί ίσως το μεγαλύτερο θέλημα για τους τουρίστες αυτών των περιοχών αποτελούν πλήγματα για την τουριστική βιομηχανία τους. Επίσης, πολλές τουριστικές μονάδες είναι χτισμένες παραλιακά, γεγονός που τις καθιστά επικίνδυνες για λόγους που ήδη έχουν αναφερθεί και σχετίζονται με τα καιρικά φαινόμενα που πλήττουν το νησί και τις επιπτώσεις τους στις παραλιακές περιοχές. Η εμφάνιση ασθενειών λόγω της αυξημένης ζέστης και της έλλειψης νερού ή της κακής ποιότητας του τελευταίου είναι επίσης αποθαρρυντικοί παράγοντες καθώς και το θερμότερο κλίμα στις βόρειες κυρίως περιοχές μπορεί να μειώσει τον αριθμό των τουριστών που επισκέπτονται τις τροπικές περιοχές. Επίσης, η καθιέρωση περιβαλλοντικών φόρων στα καύσιμα που χρησιμοποιούνται στις αερομεταφορές μπορεί να ζημιώσει την τουριστική βιομηχανία στα SIDS.

Επίσης, λόγω της κλιματικής αλλαγής κινδυνεύουν τα δάση των νησιών αυτών και η βιοποικιλότητά τους. Η έκταση των δασών έχει μειωθεί καθώς οι εκτάσεις αυτές έχουν χρησιμοποιηθεί για γεωργία και υποδομές. Η καταστροφή δασών με στόχο την αύξηση των καλλιεργούμενων εκτάσεων και λόγω εξάπλωσης των πόλεων μπορεί να οδηγήσει σε περαιτέρω αύξηση της θερμοκρασίας κατά τόπους, διάβρωση του εδάφους και απώλεια φρέσκου νερού. Με άλλα λόγια, οι αλλαγές στη χρήση γης μπορούν να ενισχύσουν τις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής. Επιπλέον, οι παθογόνοι οργανισμοί και τα παράσιτα ευδοκούν στις μεγάλες θερμοκρασίες και μεταξύ άλλων επιτίθενται στα δέντρα καθιστώντας τα πιο ευάλωτα στις πυρκαγιές. Η άνοδος της θερμοκρασίας θα προκαλέσει επίσης προβλήματα υγείας λόγω της αύξησης των εντόμων, τα οποία μπορούν είτε να μεταδώσουν άμεσα ασθένειες στον ανθρώπινο πληθυσμό είτε να πλήξουν τα δάση και τις καλλιέργειες προκαλώντας ασθένειες μέσω των τροφίμων αλλά και γενικότερα να διαταράξουν τις ισορροπίες των οικοσυστημάτων από τα οποία εξαρτάται η ζωή τους²⁸³.

²⁸² Η αλιεία αποφέρει το 10% του ΑΕΠ στα SIDS. Αλλαγές μπορούν να προκύψουν λόγω της κλιματικής αλλαγής αναφορικά με τη μετανάστευση ειδών όπως ο τόνος ή το βάθος στο οποίο μπορούν τα αλιεύματα να βρεθούν. Φυσικά, η έκταση και η σημασία των επιπτώσεων διαφέρουν από νησί σε νησί. Για παράδειγμα, ελλείψει προσαρμογής, στο νησί Viti Levu στα Fiji οι καταστροφές μπορεί να φτάσουν τα \$23-52 εκατομμύρια/χρόνο ως το 2050 ενώ σε νησιά όπως τα Κιριμπάτι μπορεί να ανέλθουν σε 8-16 εκατομμύρια. Το κόστος των ζημιών αντιπροσωπεύει το 2-3% του ΑΕΠ στα Φίτζι για το 2002 ενώ στα Κιριμπάτι το 17-18% για το ίδιο έτος, ²⁸² *Vulnerability and Adaptation to Climate Change*[...],όπ.π., σελ.14.

²⁸³ Kelman,I., West,J.,J., "Climate Change and Small Island Developing States: A Critical Review", όπ.π.

Στα SIDS υπάρχει ιδιαίτερα πλούσια βιοποικιλότητα ειδικά λόγω της απομόνωσης τους. Η βιοποικιλότητα αυτή απειλείται από τις επιπτώσεις που έχουν η κλιματική αλλαγή αλλά και οι ανθρώπινες δραστηριότητες στις περιοχές όπου αναπτύσσεται. Έτσι, η βιοποικιλότητα απειλείται από τα ακραία φαινόμενα που καταστρέφουν τα δάση, όπου απαντάται το μεγαλύτερο ποσοστό αυτής²⁸⁴. Μεταξύ άλλων, η κλιματική αλλαγή ευνοεί την εισαγωγή ξένων ειδών σε διαταραγμένα, ως επί το πλείστον, οικοσυστήματα²⁸⁵. Οι διαταραγμένοι παραποτάμιοι διάδρομοι ευνοούν τέτοιου είδους φυτά να εισέλθουν σε ανεξερεύνητες περιοχές. Η βλάστηση αυτή μπορεί να έχει αρνητικές συνέπειες όπως το να μειώσει τη ροή του νερού και τη δυνατότητα φιλτραρίσματος. Επίσης, τα νεοεισερχόμενα είδη μπορεί να αλλάξουν το περιβάλλον με αποτέλεσμα να προκαλέσουν πρόβλημα στα ήδη υπάρχοντα είδη. Έτσι, τα είδη αυτά αντικαθιστούν άλλα που είναι σημαντικά για τους αυτόχθονες όχι μόνο για οικονομικούς λόγους αλλά και για πνευματικούς, θρησκευτικούς, πολιτιστικούς. Οι αλλαγές λόγω ανθρώπινων παρεμβάσεων έχουν κάνει την προσαρμογή δυσκολότερη ακόμα και για είδη που μπορούσαν να προσαρμοστούν. Για παράδειγμα, κάποια είδη χρειάζεται να μεταφερθούν σε άλλα μέρη για να προστατευθούν από τις νέες συνθήκες αλλά κατά τη μετανάστευση τους περνάνε μέσα από δρόμους και χωριά ή ανοικτές καλλιεργήσιμες εκτάσεις που παλιότερα ήταν δάση και πλέον δεν τους προσφέρουν κάλυψη και είναι επικίνδυνο για εκείνα. Ένα άλλο θέμα που ανακύπτει είναι ότι τα νομικά κατοχυρωμένα δικαιώματα των αυτόχθονων σχετικά με δραστηριότητες όπως το κυνήγι και το ψάρεμα αφορούν στις δικές τους περιοχές. Όταν τα είδη αυτά μεταναστεύουν οι αυτόχθονες χάνουν τα σχετικά δικαιώματα τους. Ακόμα όμως και αν αυτό δε συμβαίνει, αν δεν έχουν πρόσβαση στα μέρη όπου μεταναστεύουν αυτά τα είδη οι αυτόχθονες πρακτικά δε μπορούν να εφαρμόσουν τις πρακτικές αυτές²⁸⁶.

4.2.Οι επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής στις παράκτιες κοινότητες του Αρκτικού κύκλου και τον πληθυσμό των Ίνουιτ

Η περιοχή του Αρκτικού κύκλου βιώνει πολύ έντονα την κλιματική αλλαγή καθώς η θερμοκρασία αυξάνεται με διπλάσιο ρυθμό εκεί σε σύγκριση με τον υπόλοιπο πλανήτη²⁸⁷. Το κλίμα στην Αρκτική χαρακτηρίζεται από πολύ εκτενείς και κρύους χειμώνες και σύντομα δροσερά καλοκαίρια. Ο θαλάσσιος πάγος κατά τους θερινούς μήνες έχει μειωθεί κατά 40% από το 1970. Το καλοκαίρι του 2007 οι υψηλές θερμοκρασίες και οι άνεμοι οδήγησαν στο λιώσιμο του πάγου στην Αρκτική αφήνοντας καλυμμένα μόνο 1,67 εκατομμύρια μίλια². Τον Αύγουστο του 2012 υπήρξε ακόμα μεγαλύτερο λιώσιμο, κατά 35%, σύμφωνα με το National Snow and

²⁸⁴ Η Σαμόα το 1990 έχασε το 92% των φυτειών της ως αποτέλεσμα των κυκλώνων Ofa και Val, με το τελευταίο να προκαλεί ζημιές της τάξης των \$300 εκατομμυρίων.

²⁸⁵ Ένας τρόπος που διευκολύνει τα είδη αυτά να εισέλθουν στα οικοσυστήματα είναι η μεταφορά τους μέσω αγαθών εμπορίου. Μπορεί αυτός ο τρόπος να μοιάζει φαινομενικά άσχετος με την κλιματική αλλαγή, ωστόσο, υπάρχει κάποια σύνδεση καθώς οι επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής έχουν οδηγήσει τους αυτόχθονες σε επισιτιστική ανεπάρκεια και ανάγκη για αύξηση του εισαγωγικού τους εμπορίου.

²⁸⁶ *Climate Change and Pacific Rim Indigenous Nations*, όπ.π., σελ.23.

²⁸⁷ Ο αρκτικός κύκλος θερμαίνεται κυρίως στις περιοχές του δυτικού Καναδά, στην Αλάσκα και κατά μήκος της Ευρασίας ενώ δεν υπάρχουν ιδιαίτερες αλλαγές στον ανατολικό Καναδά, Γροιλανδία και Βορειοδυτικό Ατλαντικό.

Ice Data Center, που είναι το μεγαλύτερο ποσοστό από τότε που πραγματοποιείται ακριβής συλλογή δεδομένων, το 1979²⁸⁸. Το κάλυμμα του πάγου κατά τους θερινούς μήνες έχει μειωθεί πολύ όπως και το πάχος του πάγου και τα ακραία καιρικά φαινόμενα έχουν ενταθεί τόσο στη συχνότητα όσο και στην ένταση τους. Το χειμώνα παρατηρούνται υψηλότερες θερμοκρασίες και το καλοκαίρι χαμηλότερες. Ακόμα, η θερμοκρασία αλλάζει απότομα από μέρα σε μέρα. Ειδικά το καλοκαίρι, ενώ μία μέρα μπορεί η θερμοκρασία να κυμαίνεται στους -35°C την επομένη μπορεί να είναι 0°C²⁸⁹. Σύμφωνα με την γηγενή κοινότητα Qikiktagrugmiut οι αλλαγές άρχισαν να εντοπίζονται από τη δεκαετία του 1970 και συνεχίζονται μέχρι σήμερα²⁹⁰.

Το λιώσιμο των πάγων στην Αρκτική στις μέρες μας γίνεται με ταχύτητα που έχει ξεπεράσει κάθε προσδοκία και υπολογισμούς που έχουν γίνει. Το φαινόμενο ξεπερνά κάθε προηγούμενο εδώ και 1500 χρόνια²⁹¹. Όπου ο πάγος χάνεται εντελώς, χάνεται και η ιδιότητα του λευκού χρώματος να επιστρέφει την ηλιακή ακτινοβολία. Αντιθέτως, αντικαθίσταται από πιο σκοτεινό νερό που απορροφά ηλιακή ακτινοβολία και θερμότητα με αποτέλεσμα να επιταχύνεται το λιώσιμο και του εναπομείναντα πάγου. Αυτή η πραγματικότητα επηρεάζει φαινόμενα όπως ο άνεμος, οι βροχοπτώσεις κτλ. Αυτό μπορεί να οδηγήσει σε μία Βόρεια Ευρώπη με περισσότερες βροχές ενώ η Νότια Ευρώπη μπορεί να γνωρίσει την ξηρασία²⁹². Σύμφωνα με κάποια από τα πλέον συντηρητικά σενάρια, η Αρκτική δεν θα καλύπτεται από πάγο τα καλοκαίρια ήδη από τη δεκαετία του 2080 ή '90 ή και νωρίτερα. Η απώλεια του θαλάσσιου πάγου που αμβλύνει τις επιπτώσεις από τις καταιγίδες στα παράλια έχει οδηγήσει σε διάβρωση των παραλιών και πλημμύρες. Αυτές οι συνθήκες με τη σειρά τους εκθέτουν το μόνιμο πάγο της ακτής σε θερμότερο αέρα και νερό με αποτέλεσμα το ακόμα πιο γρήγορο λιώσιμο του. Η περιοχή της Αρκτικής και τα φαινόμενα αυτά είναι δύσκολο να αποκρυπτογραφηθούν. Το σίγουρο είναι ότι οι επιπτώσεις είναι πολλές, πολύπλοκες και εκτείνονται και πέρα από την περιοχή εκείνη²⁹³.

Οι Ίνουιτ αποτελούν μία ομάδα αυτοχθόνων που αν και γεωγραφικά είναι διαμοιρασμένη σε τέσσερις διαφορετικές χώρες- τη Ρωσία, Βόρεια και Δυτική Αλάσκα στις ΗΠΑ, Βόρειο Καναδά και Γροιλανδία. Αριθμούν γύρω στα 165.000 άτομα και μοιράζονται ως εξής, 51.000 στον Καναδά, 55.000 στις ΗΠΑ, 50.000 στη

²⁸⁸ Lemonick, D., M., "Arctic Has Lost Enough Ice to Cover Canada and Texas", Climate Central, 12 Σεπτεμβρίου 2012, <http://www.climatecentral.org/news/arctic-has-lost-enough-ice-to-cover-canada-and-alaska> 14971?utm_source=feedburner&utm_medium=feed&utm_campaign=Feed%3A+climatecentral%2FdjOO+Climate+Central+-+Full+Feed .

²⁸⁹ Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί ο Ιούλιος του 2000 όταν λόγω χιονοθύελλας καλύφθηκε η τούνδρα για μία μέρα και μειώθηκε δραστικά η παραγωγή μούρων για το έτος εκείνο.

²⁹⁰ Οι πολιτικοί αρχηγοί των Ίνουιτ θεωρούν ότι η κλιματική αλλαγή είναι ένα ζήτημα που παραβιάζει τα ανθρώπινα δικαιώματα τους καθώς μεταξύ άλλων απειλεί την ύπαρξη του πολιτισμού τους. Βέβαια η κλιματική αλλαγή απειλεί και πολύ αμεσότερες πτυχές αναφορικά με την ύπαρξη τους όπως η διατροφή, η υγεία και η στέγαση τους.

²⁹¹ Οι off-shore δραστηριότητες επιδεινώνουν την κατάσταση.

²⁹² Σύμφωνα με τον Dr Gerland αυτό μπορεί να συμβεί και στην περίπτωση που απλά ο πάγος λεπτύνει αρκετά.

²⁹³ Shukman, D., "Arctic ice melting at 'amazing' speed, scientists find", BBC News Europe, 7 Σεπτεμβρίου 2012, <http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-19508906>.

Γροιλανδία, 7.000 στη Δανία και 1.700 στη Ρωσία²⁹⁴. Ο πληθυσμός των Ίνουιτ είναι ιδιαίτερα συνδεδεμένος με το φυσικό τους περιβάλλον. Όλες οι καθημερινές δραστηριότητες τους σχετίζονται με το περιβάλλον και οι επιπτώσεις σε αυτό λόγω της κλιματικής αλλαγής έχουν επηρεάσει σε μεγάλο βαθμό τη ζωή τους, η οποία έχει φτάσει μέχρι και το σημείο να απειλείται.

Παρά την ύπαρξη κάποιων διαφορετικών τοπικών χαρακτηριστικών μεταξύ των κοινοτήτων τους, όλοι διαθέτουν μία κοινή πολιτισμική βάση που στηρίζεται σε στοιχεία όπως την εξάρτηση τους από τη συγκομιδή τόσο από τη στεριά όσο και από τη θάλασσα, το μοίρασμα του φαγητού, το ταξίδι στο χιόνι και τον πάγο, την κοινή βάση παραδοσιακής γνώσης και την προσαρμογή σε όμοιες συνθήκες. Για τους Ίνουιτ το δικαίωμα να διατηρήσουν τον πολιτισμό τους είναι ένα από τα σημαντικότερα που απειλούνται από την κλιματική αλλαγή καθώς ο τελευταίος είναι άρρηκτα συνδεδεμένος με το φυσικό τους περιβάλλον, τον πάγο και τις δραστηριότητες τους σε αυτόν. Η σημασία του πολιτισμού τους έγκειται στο ότι αυτό είναι το κύριο χαρακτηριστικό που τους προσδίδει τη μοναδική τους ταυτότητα.

Οι Ίνουιτ είναι η μόνη ομάδα αυτοχθόνων που αναφέρονται στην 4^η Έκθεση του Διακυβερνητικού Πάνελ για την Κλιματική Αλλαγή. Οι λόγοι είναι η μοναδικότητα του κλίματος στις περιοχές όπου διαμένουν, η ιδιαίτερη ευαισθησία της περιοχής στις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής την ώρα που πλήττεται τόσο πολύ από αυτήν και η ιδιαιτερότητα ότι οι Ίνουιτ διαθέτουν κάποια πολιτική αναγνώριση στην περιοχή καθώς για παράδειγμα, εκπροσωπούνται στο Αρκτικό Συμβούλιο²⁹⁵.

Η μεγαλύτερη έκταση της περιοχής είναι μόνιμως καλυμμένη με πάγο. Αναλόγως την γεωγραφική τοποθεσία, η χρονική περίοδος όπου ο ωκεανός είναι παγωμένος μπορεί να διαφέρει από κάποιους μήνες μέχρι και σχεδόν ολόκληρο το χρόνο. Επίσης, το πάχος του θαλάσσιου πάγου διαφέρει από περιοχή σε περιοχή. Ο παγωμένος ωκεανός παρέχει οδούς επικοινωνίας μεταξύ των κοινοτήτων καθώς σχηματίζει δρόμους τους οποίους οι Ίνουιτ μπορούν να διασχίσουν, αν και συγχρόνως δυσχεραίνουν τη μετακίνηση με βάρκες.

Οι περισσότεροι Ίνουιτ ζουν σε μικρές, απομονωμένες παράκτιες κοινότητες και οι οικονομίες τους στηρίζονται στην έμμισθη εργασία(κυρίως στον τομέα της δημόσιας διοίκησης, εξαγωγές πόρων, τέχνες και τουρισμός²⁹⁶) και στη συγκομιδή σοδειών²⁹⁷ για την επιβίωση τους²⁹⁸. Η οικονομική, κοινωνική και δημογραφική

²⁹⁴ Ford, D., J., "Dangerous climate change and the importance of adaptation for the Arctic's Inuit population", *Environmental Research Letter* Vol.4, 2009.

²⁹⁵ Πρόκειται για «ένα φόρουμ υψηλού επιπέδου με σκοπό τη συνεργασία, το συντονισμό και τη διάδραση μεταξύ των Αρκτικών Κρατών-Ρωσία, Φιλανδία, Δανία/Νορβηγία, Καναδάς, ΗΠΑ, Γροιλανδία, Ισλανδία, Σουηδία) και των αυτόχθονων κοινοτήτων»(Arctic Council, 2006), Macchi, M., *Indigenous and Traditional Peoples and Climate Change*, IUCN, Μάρτιος 2008, σελ.33-34.

²⁹⁶ Αυτός ο κλάδος επηρεάζεται από κλιματική αλλαγή και θετικά και αρνητικά καθώς οι Ίνουιτ γίνονται πιο προσιτοί χάρη στο λιώσιμο των πάγων αλλά συγχρόνως κινδυνεύουν να χάσουν τη μοναδικότητα τους σε τοπίο, πολιτισμό κτλ., που αποτελεί τον πόλο έλξης για τους τουρίστες

²⁹⁷ Αν και η γη τους είναι καλυμμένη σε μεγάλο βαθμό από χιόνι και όχι ιδιαίτερα παραγωγική εκείνοι δεν παύουν να βασίζονται στη γενναιοδωρία της γης, όπως δηλώνει η κ. Watt-Cloutier, ειδικά τώρα που λόγω των κλιματικών συνθηκών ο αριθμός των ζώων έχει μειωθεί. Ωστόσο, παρά τις όποιες δυσκολίες και την ύπαρξη έμμισθης εργασίας, οι Ίνουιτ αρνούνται να εγκαταλείψουν τους παραδοσιακούς τρόπους συλλογής τροφής για δύο λόγους. Εκτός της μεγαλύτερης θρεπτικής αξία με αυτό τον τρόπο, οι Ίνουιτ διακινδυνεύουν μέρος του πολιτισμού τους στις επόμενες γενιές και τους

κατάσταση συχνά μοιάζει με αυτή μίας αναπτυσσόμενης χώρας καθώς έχουν περιορισμένη πρόσβαση σε ιατρικές υπηρεσίες, χαμηλό κοινωνικο-οικονομικό στάτους, υψηλά επίπεδα ανεργίας, χαμηλής ποιότητας στέγαση και ανησυχίες σχετικά με βασικά ζητήματα όπως η ποιότητα του νερού και η εξασφάλιση εκπαίδευσης. Στο δεύτερο μισό του 20^{ου} αι. οι Ίνουιτ έχουν υποστεί αλλαγές στην κοινωνικο-οικονομική τους ζωή καθώς από ημι-νομαδικές ομάδες αρχίζουν να επηρεάζονται από τη Δύση και να αποκτούν κεντρικές δομές. Κάποιες από τις επιπτώσεις αυτής της πραγματικότητας είναι αρνητικές και κάποιες όχι. Για παράδειγμα, αρχίζει να καθιερώνεται το νομικό και κυβερνητικό σύστημα της Δύσης, οικονομία που βασίζεται στους μισθούς, υποχρεωτική εκπαίδευση, αύξηση στο ρυθμό ανάπτυξης του πληθυσμού, μετάβαση στη δυτική ιατρική, η καθιέρωση της αγγλικής γλώσσας κ.ά.²⁹⁹.

Αρνητική επίπτωση αποτελεί το γεγονός ότι οι αυτόχθονες με όλα τα παραπάνω χάνουν χαρακτηριστικά παραδοσιακά στοιχεία που τους όριζαν και τους καθιστούσαν μοναδικούς. Για παράδειγμα, στο ζήτημα της δικαιοσύνης, όπως αναφέρεται και στο Κεφάλαιο 2, για τους αυτόχθονες η τιμωρία εξορίας από τα πλαίσια της κοινότητας ήταν το ίδιο ή και περισσότερο αποδοτική από τη φυλάκιση που συνηθίζεται στα κράτη της Δύσης. Επίσης, η εξάρτηση τους από εργασίες δυτικού τύπου με μισθολογικό πρότυπο αλλάζουν τον τρόπο ζωής τους και τους αναγκάζει να χάσουν μέρος της αυτάρκειας και της αυτονομίας τους.

Ωστόσο, παρά τις εμφανείς αρνητικές επιπτώσεις δεν παύει να υπάρχουν και θετικές. Πιο συγκεκριμένα, δεδομένων των συνθηκών οι αυτόχθονες είναι αναγκασμένοι να μη μπορούν να ακολουθήσουν τους ρυθμούς και τον τρόπο ζωής που είχαν μέχρι πρότινος, δεδομένου ότι η κλιματική αλλαγή έχει αλλάξει τις συνθήκες στην περιοχή τους. Έτσι, το κυνήγι έχει γίνει πιο επικίνδυνο εξ' αιτίας του λεπτού πάγου αλλά και λιγότερο αποδοτικό λόγω των αλλαγών και στα ζώα(αλλαγές στα μέρη που συχνάζουν, μείωση του αριθμού τους κτλ). Αν και η συγκυρία είναι δυστυχής και η αποκοπή τους από τον παραδοσιακό τρόπο ζωής δεν παύει να συνεπάγεται την αλλοίωση του πολιτισμού τους, η έμμισθη εργασία είναι αναγκαία και χρήσιμη για την εξασφάλιση του μισθού που είναι απαραίτητος για την επιβίωση τους. Επιπλέον, με τη μείωση της βιοποικιλότητας και τις προαναφερθείσες αλλαγές στις καιρικές συνθήκες οι γηγενείς αυτοί πληθυσμοί στερούνται το φαγητό, τα ρούχα και τα φάρμακα που έως τώρα εξασφάλιζαν μόνοι τους. Μέρος όλων αυτών έχει αντικατασταθεί από εισαγωγές και η απόκτηση μισθού είναι ο μοναδικός τρόπος για να τα προμηθευτούν.

Από την άλλη, η υποχρεωτική εκπαίδευση είναι ένα επίσης θετικό χαρακτηριστικό. Ωστόσο, η διατήρηση της γλώσσας τους και των παραδοσιακών αντικειμένων εκπαίδευσης, μεταξύ άλλων, θα πρέπει να εξασφαλιστούν προκειμένου να επιβιώσουν ως ξεχωριστή πολιτισμικά πληθυσμιακή ομάδα. Λόγω

μεταβιβάζουν αξίες και αρετές όπως η υπομονή, η επιμονή, η παρατήρηση, το θάρρος και η τέχνη του να επιβιώνεις, *Petition to the Inter American Commission on Human Rights Seeking Relief from Violation Resulting from Global Warming Caused by Acts and Omissions of the United States*, 7 Δεκεμβρίου 2005.

²⁹⁸ Ειδικά μετά το Β' Παγκόσμιο πόλεμο, οι Ίνουιτ έχουν προσαρμόσει την κουλτούρα τους ώστε να συμπεριλάβουν δυτικές καινοτομίες και έχουν υιοθετήσει μία οικονομία με ανάμεικτα μέσα επιβίωσης και βασισμένη στα μετρητά.

²⁹⁹ Ford., D., J., et al., "Climate change policy and Canada's Inuit population: The importance of and opportunities for adaptation", *Global Environmental Change*, Elsevier, 2010.

των δυτικών αυτών προτύπων ζωής που έχουν εισβάλει στη ζωή των αυτοχθόνων παρουσιάζονται κοινωνικά προβλήματα όπως εθισμός σε ουσίες όπως το αλκοόλ, αυξημένο άγχος και μεγαλύτερα ποσοστά αυτοκτονιών και εγκληματικότητας. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο οι Ίνουιτ καλούνται να αντιμετωπίσουν το φαινόμενο της κλιματικής αλλαγής.

Η κλιματική αλλαγή λοιπόν, όπως περιγράφηκε παραπάνω έχει ήδη αλλάξει σε μεγάλο βαθμό την καθημερινότητα αυτών των κοινοτήτων και κινδυνεύει να αφανίσει την ταυτότητα τους αλλά και την ίδια τους τη ζωή. Η εξάρτηση των πληθυσμών αυτών από τους φυσικούς πόρους για μεγάλο μέρος των καθημερινών τους δραστηριοτήτων τους έχει οδηγήσει σε δύσκολη θέση καθώς αυτοί οι πόροι πλέον απειλούνται και μαζί με αυτούς και η καθημερινότητα τους. Η άνοδος της στάθμης της θάλασσας, η διάβρωση των ακτών και η τήξη του μόνιμου πάγου έχει οδηγήσει σε προβλήματα ανάλογα με αυτά των SIDS, όπως κίνδυνος για τις υποδομές, κίνδυνος καταστροφής περιοχών με πολιτιστική σημασία και κίνδυνος σχετικά με τον ανεφοδιασμό σε τροφή και νερό. Οι Ίνουιτ βασίζονται στο λιώσιμο των παγετώνων για τη συλλογή νερού. Το πρόωρο και μαζικό λιώσιμο του πάγου βραχυπρόθεσμα προκαλεί πλημμύρες και μακροπρόθεσμα απειλεί τα αποθέματα σε νερό³⁰⁰. Οι πηγές πόσιμου νερού κινδυνεύουν και από την άνοδο της στάθμης της θάλασσας. Επίσης, τα σπίτια τους είναι ευαίσθητα στις επικρατούσες κλιματικές συνθήκες. Η απώλεια του μόνιμου πάγου (permafrost) έχει οδηγήσει σε κατεδάφιση, κατολισθήσεις, σοβαρή διάβρωση και απώλεια της υγρασίας του εδάφους, λιμνών και υδροβιότοπων.

Η κλιματική αλλαγή έχει αρνητικές επιπτώσεις και για τα ζώα που συντηρούν την ύπαρξη των κοινοτήτων των Ίνουιτ καθώς από αυτά τρέφονται, με το δέρμα τους φτιάχνουν τα ρούχα τους και πολλά προϊόντα τους προέρχονται από εκεί. Βέβαια το ζήτημα της βιοποικιλότητας δεν είναι μόνο ζήτημα επιβίωσης καθώς ο πολιτισμός τους είναι άρρηκτα συνδεδεμένος με δραστηριότητες όπως το κυνήγι και το ψάρεμα μέσα από τις οποίες οι γηραιότεροι μεταβιβάζουν στις νεότερες γενιές αξίες και αρχές όπως η σοφία, η επιμονή και η υπομονή, αρετές που χαρακτηρίζουν τις κοινότητες τους. Κάποια από τα ζώα της περιοχής που κινδυνεύουν είναι η πολική αρκούδα που εξαρτάται πολύ από τον πάγο που βρίσκεται στο περιβάλλον και κινδυνεύει με εξαφάνιση. Η φώκια που αποτελεί πηγή τροφής για όλο το χρόνο στο Βόρειο Καναδά και είναι βασικό συστατικό της διατροφής τους και είναι ευάλωτο είδος στην κλιματική αλλαγή. Το καρμπού που είναι είδος τάρανδου και ένα είδος βοδιού γνωστό βους ο μοσχοφόρος. Αλλά και στα ψάρια οι επιπτώσεις είναι σημαντικές καθώς λόγω της ποιότητας και της αύξησης της θερμοκρασίας του νερού διακινδυνεύουν την υγεία τους και μειώνουν την περίοδο που μπορούν να αντέξουν μέσα στα δίχτυα χωρίς να χαλάσουν.

Η μετανάστευση στα είδη ήταν πάντα στη ζωή των Ίνουιτ. Το ότι ήταν ευπροσάρμοστοι στο ζήτημα του κυνηγιού και του ψαρέματος τους επέτρεπε να ανταπεξέρχονται. Ωστόσο, τα πράγματα έχουν ενταθεί ακόμα περισσότερο και οι φόβοι ότι θα υπάρξουν πιέσεις από τη διεθνή κοινότητα για εφαρμογή ποσοτώσεων προκειμένου να προστατεύσουν είδη υπό πίεση για τα οποία δεν έχουν οριστεί ακόμα μέτρα προστασίας τους ανησυχεί (Clark et al., 2008, Dowsley

³⁰⁰ “Nobel Prize Nominee Testifies About Global Warming”, Earthjustice, <http://earthjustice.org/news/press/2007/nobel-prize-nominee-testifies-about-global-warming> .

and Wenzel, 2008, Dowsley, 2009, Tyrrell, 2007)³⁰¹. Η θέση ποσοστώσεων ίσως να είναι αναπόφευκτο μέτρο. Ωστόσο, αυτοί που θα αποφασίσουν σχετικά με το ζήτημα πρέπει εκτός από το περιβάλλον να λάβουν υπ' όψη τους και τις ανάγκες αυτών των πληθυσμών. Εξ' άλλου, τα καθεστώτα που αποσκοπούν στη ρύθμιση τέτοιων ζητημάτων αλλά δε λαμβάνουν υπ' όψη ανθρώπινες αξίες και δεν εξασφαλίζουν την επαρκή πρόσβαση των ανθρώπων στα θηράματα, συνήθως αποτυγχάνουν (Brunner, 2005, Clark et al., 2008)³⁰². Και εδώ συναντάται η μετανάστευση ζώων και η εισδοχή νέων ειδών που διαταράσσουν περισσότερο τα ήδη διασαλευμένα οικοσυστήματα.

Η κλιματική αλλαγή επηρεάζει και την υγεία των Ίνουιτ ποικιλοτρόπως. Η αλλαγή στην παραδοσιακή διατροφή τους είναι επιβλαβής. Τα παραδοσιακά τρόφιμα αντικαθίστανται από εκείνα του εμπορίου που εκτός από ακριβότερα³⁰³ είναι και πιο ανθυγιεινά. Επίσης, έχει υποβαθμιστεί η ποιότητα του νερού και του αέρα. Αυτό οδηγεί στην πρόσληψη μικροβίων και σε αναπνευστικά προβλήματα, αντίστοιχα. Η εκτεταμένη έκθεση τους στον ήλιο έχει οδηγήσει σε εγκαύματα, εμφάνιση καρκίνου και παθήσεις στα μάτια λόγω της μείωσης του στρώματος του όζοντος. Η πρόσβαση τους σε ιατροφαρμακευτική περίθαλψη είναι περιορισμένη και λόγω της κλιματικής αλλαγής περιορίζεται ακόμα περισσότερο καθώς για παράδειγμα με το λιώσιμο των πάγων οι κοινότητες οδηγούνται σε ακόμα μεγαλύτερη απομόνωση και τα παραδοσιακά ιατρικά σκευάσματα δεν είναι εύκολο να δημιουργηθούν λόγω απώλειας της βιοποικιλότητας³⁰⁴.

Στο ζήτημα επιρροής της κλιματικής αλλαγής στην υγεία αυτών των κοινοτήτων, πρέπει να συνυπολογιστεί και η ψυχολογική υγεία. Ο νέος τρόπος ζωής οδηγεί σε ανεβασμένα επίπεδα άγχους τους πληθυσμούς αυτούς. Κάτι που επίσης ταράζει την ψυχολογική τους υγεία είναι η ανάγκη μετανάστευσης τους από τις παραδοσιακές περιοχές τους. Η μετακίνηση τους μακριά από το φυσικό τους περιβάλλον τους οδηγεί σε άσχημη ψυχολογική κατάσταση καθώς με αυτό αποχωρίζονται σε μεγάλο βαθμό και κομμάτια του πολιτισμού και της ταυτότητας τους³⁰⁵. Επίσης, το γεγονός ότι με την αλλαγή του κλίματος οι προβλέψεις του καιρού μέσω παραδοσιακής γνώσης δεν είναι πλέον απόλυτα έγκυρες αποτελεί ένα αγχογόνο παράγοντα για τους Ίνουιτ, ειδικά τους γηραιότερους, οι οποίοι κυρίως

³⁰¹ Ford.,D.,J.,et al., "Climate change policy and Canada's Inuit population: The importance of and opportunities for adaptation",όπ.π.

³⁰² Ford.,D.,J.,et al., "Climate change policy and Canada's Inuit population: The importance of and opportunities for adaptation",όπ.π.

³⁰³Το πρόβλημα αυτό είναι ζωτικής σημασίας καθώς ένα γαλόνι γάλα μπορεί να στοιχίζει ακόμα και \$10. Ωστόσο, οι τιμές διαφέρουν από περιοχή σε περιοχή. Π.χ. στο απομονωμένο Nunavut μία τετραμελής οικογένεια χρειάζεται να ξοδέψει \$250-300 για να εξασφαλίσει υγιές γεύμα ενώ στο Νότιο Καναδά αυτό κοστίζει μόλις \$140-160(INAC,2006).

³⁰⁴Στον Καναδά οι άνδρες Ίνουιτ ζουν κατά μέσο όρο 64,4 χρόνια σε σύγκριση με τους υπόλοιπους κάτοικους του ίδιου φύλου της χώρας των οποίων ο μέσος όρος ζωής αγγίζει τα 77 χρόνια ενώ για τις γυναίκες η διαφορά ανέρχεται στα 69,8-82 χρόνια αντίστοιχα. Αποτέλεσμα της μη ικανοποιητικής πρόσβασης στις υπηρεσίες υγείας. (Statistics Canada 2006, 2008). Αυτό οδηγεί στο γεγονός ο πληθυσμός τους να είναι κατά μέσο όρο νέος και νεότερος από το υπόλοιπο της χώρας τους.

³⁰⁵ Αυτό αποδεικνύει και τη διαφορά μεταξύ αυτών των πληθυσμών και των υπόλοιπων κατοίκων των χωρών τους αλλά και του σύγχρονου δυτικού κόσμου γενικά. Μία τέτοια αναγκαστική μετακίνηση με την παροχή ανάλογης αποζημίωσης για τους τελευταίους δε θα ήταν τόσο ριζοσπαστική αλλαγή. Η διαφορά των αξιών οδηγεί σε χάσμα κατανόησης μεταξύ των δύο ομάδων κι έτσι οι δυτικοί δε μπορούν να συλλάβουν το μέγεθος του πλήγματος που υφίστανται οι Ίνουιτ.

συμβούλευαν τους νεότερους για το πότε και πού να ταξιδέψουν και να κυνηγήσουν και τους μεταβίβαζαν αυτή τους τη γνώση. Με τα νέα δεδομένα έχουν απολέσει αυτό τους το ρόλο, με αποτέλεσμα να νιώθουν λιγότερο χρήσιμοι³⁰⁶.

Η μειωμένη δυνατότητα πρόβλεψης του καιρού τους δυσκολεύει σε πολλές καθημερινές δραστηριότητες τους όπως το κυνήγι και το ταξίδι που είναι αναπόσπαστο κομμάτι της ζωής τους καθώς αυτός είναι ο βασικός τρόπος που γνωρίζουν για να προγραμματίζουν τις δραστηριότητες τους. Εκτός των άλλων, μπορεί να αποδειχθεί και ιδιαίτερα επικίνδυνο καθώς οι συνθήκες είναι τόσο αμφίβολες που μπορεί να τους στοιχίσουν ακόμα και τη ζωή τους επειδή ο πάγος μπορεί να έχει αδυνατίσει περισσότερο από ότι υπολογίζουν και από ότι συνηθίζεται. Το ταξίδι σε τέτοιο πάγο μπορεί να αποβεί μοιραίο καθώς μπορεί να σπάσει και να κινδυνεύσουν οι ζωές ανθρώπων και ζώων. Οι αλλαγές στους ανέμους επηρεάζουν και το χιόνι. Ο αέρας κάνει το χιόνι πιο σκληρό με αποτέλεσμα να είναι δύσκολο να χρησιμοποιηθεί για κατάλυμα (T. Qaqimat, Baker Lake, 2001)³⁰⁷. Πολλοί θάνατοι τα τελευταία χρόνια οφείλονται στο γεγονός ότι ακραία καιρικά φαινόμενα βρίσκουν τους αυτόχθονες, πχ κατά τα ταξίδια τους, απροστάτευτους και δε μπορούν να φτιάξουν ιγκλού για να προστατευθούν, λόγω της ποιότητας του χιονιού που έχει αλλάξει με αποτέλεσμα να μη μπορούν να το διαχειριστούν. Αν και οι ντόπιοι παραδέχονται ότι ο καιρός χαρακτηριζόταν ανέκαθεν από εναλλαγές, αυτές τελευταία είναι πιο έντονες και οφείλονται σε μεγαλύτερο βαθμό για τα ατυχήματα που συμβαίνουν. Οι αυτόχθονες έχοντας υπ' όψη τους τις νέες συνθήκες προσπαθούν να φερθούν προνοητικά παίρνοντας για παράδειγμα περισσότερες προμήθειες στα ταξίδια τους για να αντιμετωπίσουν την πιθανότητα αποκλεισμού τους λόγω καιρικών φαινομένων. Ωστόσο, κάτι τέτοιο δεν επαρκεί και περισσότερη έρευνα αλλά και πιο ολοκληρωμένες πολιτικές αντιμετώπισης πρέπει να λάβουν χώρα.

Επίσης το παράδειγμα της λίμνης Baker αποδεικνύει ένα ακόμη πρόβλημα στις μεταφορές καθώς στο πέρασμα των δεκαετιών η στάθμη του νερού μειώθηκε τόσο ώστε τα ταξίδια με βάρκες καταστάθηκαν αδύνατα. Η χαμηλή στάθμη επηρεάζει και τα ψάρια. Λιγότερα ψάρια πλέον υπάρχουν σε περιοχές όπου αναμένονταν μεγαλύτερες ποσότητες και αυτά που υπάρχουν είναι μικρόσωμα και συχνά άρρωστα. Προσωρινές λύσεις όπως αλλαγή στα μέρη που κυνηγούσαν είναι μη βιώσιμες και σύντομα θα χρειαστούν αντικατάσταση. Αυτό οδηγεί στο συμπέρασμα ότι υπάρχει ανάγκη για πιο οργανωμένες και μακροπρόθεσμες στρατηγικές. Άλλες παρατηρήσεις που προέρχονται από τους αυτόχθονες μαρτυρούν ότι μικρές λίμνες νερού είναι τώρα θερμότερες ή ακόμα ξηραίνονται και σε κάποιες περιοχές τα δέρματα και το κρέας που απλώνεται από τους κατοίκους για να στεγνώσει, ξηραίνονται, καίγονται και σκίζονται.

Το ποιος από τις αλλαγές που παρατηρούνται από τους Ίνουιτ οφείλονται στην κλιματική αλλαγή και σε ποιο βαθμό πρέπει να εξακριβωθεί από τους επιστήμονες. Στο σημείο αυτό είναι που οι επιστήμη με την παραδοσιακή γνώση συνεργάζονται για την καταπολέμηση των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής. Η μειωμένη βροχόπτωση και το λιγότερο χιόνι το χειμώνα οδηγούν και σε μικρότερη ροή των ποταμών το καλοκαίρι, αν και οι βροχές έχουν κατά τι αυξηθεί κατά τους

³⁰⁶ Fox, Sh., Huntington, H. *The Changing Arctic: Indigenous Perspectives* στο Arctic Climate Impact Assessment, Cambridge University Press, 2005, σελ. 82.

³⁰⁷ Fox, Sh., Huntington, H. *The Changing Arctic: Indigenous Perspectives*, όπ.π.

καλοκαιρινούς μήνες. Τα τελευταία χρόνια μάλιστα, οι έντονες βροχοπτώσεις που σημειώνονται κατά τη διάρκεια του Ιουλίου καθιστούν αδύνατο το ψάρεμα λόγω των ορμητικών νερών. Η καθοδήγηση κοπαδιών ταράνδων που είναι σύνθητες σε αυτές τις περιοχές έχει γίνει πολύ δύσκολο καθώς με το λιώσιμο των πάγων τα μονοπάτια έχουν αλλάξει και τα ζώα δυσκολεύονται να βρουν τροφή³⁰⁸.

Ένα άλλο ζήτημα είναι η απώλεια εξοπλισμού από την κλιματική αλλαγή που αποτελεί ένα δυνατό πλήγμα για κάποιες αυτόχθονες οικογένειες της περιοχής και παραβιάζει το δικαίωμα στην περιουσία. Τα χρήματα για ανανέωση ή επιδιόρθωση του εξοπλισμού συχνά δεν υπάρχουν και το ζήτημα είναι καθοριστικό για τις οικογένειες που εξαρτώνται από το κυνήγι ή το ψάρεμα για να ζήσουν. Η ασφάλιση του εξοπλισμού δεν είναι μία διαδεδομένη τακτική είτε επειδή δεν υπάρχουν αρκετά προγράμματα είτε λόγω κουλτούρας και έλλειψη σχετικών πολιτικών στην περιοχή. Η αποζημίωση που χορηγείται ενίοτε από το κράτος δεν επαρκεί και εκεί πρέπει να δοθεί έμφαση εκ μέρους του κράτους καθώς λόγω κλιματικής αλλαγής οι απαιτήσεις θα αυξηθούν. Όμως, πρέπει να υπάρχει και η κατάλληλη ενημέρωση των πολιτών ώστε να κατανοήσουν τους πραγματικούς κινδύνους που συνεπάγεται η κλιματική αλλαγή και να μην προβαίνουν σε επικίνδυνες πρακτικές με σκοπό να λάβουν την αποζημίωση ή εφησυχασμένοι ότι αν συμβεί κάτι θα στηριχθούν εκεί.

Οι Ίνουιτ δε μένουν απαθείς απέναντι στην κλιματική αλλαγή και τις δυσκολίες που τους εμφανίζει και προσπαθούν να προσαρμοστούν είτε με τη βοήθεια της κυβέρνησης είτε μόνοι τους³⁰⁹. Η εμπειρία τους και η ευελιξία τους βοηθάει στο να ανταπεξέλθουν³¹⁰. Για παράδειγμα, εκμεταλλεύονται το λιώσιμο των πάγων για την ανεύρεση νέων θηραμάτων και τόπων για κυνήγι χρησιμοποιώντας πλέον βάρκες³¹¹. Η προσαρμογή περιλαμβάνει μεταξύ άλλων την αλλαγή στον

³⁰⁸ Fox, Sh., Huntington, H. *The Changing Arctic: Indigenous Perspectives*, όπ.π., σελ.83.

³⁰⁹ Η προσαρμογή συνήθως συνοδεύεται από την τακτική του μετριασμού για πιο αποδοτικά αποτελέσματα. Ο μετριασμός θα δώσει στους Ίνουιτ και στα οικοσυστήματα από τα οποία εξαρτώνται, περισσότερο χρόνο για να επιτύχουν την προσαρμογή που είναι η απαραίτητη πλέον ενέργεια προκειμένου να ανταπεξέλθουν στις νέες συνθήκες που η κλιματική αλλαγή επιβάλλει. Το IPCC(2007a) δηλώνει ότι η ανάπτυξη στρατηγικών προσαρμογής είναι κρίσιμο ζήτημα για τις περιοχές της Αρκτικής ειδικά για τις κοινότητες που ζουν κοντά στο περιβάλλον. Ο μετριασμός σε περιοχές αυτοχθόνων όπου η βιομηχανία είναι περιορισμένη, δεν υφίσταται υπερκαταναλωτισμός και γενικά η συμβολή στην κλιματική αλλαγή δεν είναι σημαντική, θα έχει μικρή αποτελεσματικότητα. Σαφώς και η σημασία του δεν παραβλέπεται, όμως, δεδομένων των περιορισμένων πόρων και των επιπτώσεων που ήδη έχουν αρχίσει να κάνουν την εμφάνιση τους, η προσαρμογή πρέπει να λάβει πρωταγωνιστικό ρόλο. Για την προσαρμογή και μη κλιματικοί παράγοντες παίζουν ρόλο όπως η μόρφωση, η ισότητα μεταξύ των φύλων, η πρόσβαση σε πόρους, η φτώχεια, τα θεσμικά δίκτυα κ.ά. Η φτώχεια για παράδειγμα μπορεί να οδηγήσει τα νοικοκυριά σε επικίνδυνες δραστηριότητες για την εξασφάλιση εισοδήματος και η έλλειψη πόρων μειώνει τη δυνατότητα των οικογενειών να προστατευθούν, να αποφύγουν ή να αναρρώσουν από τους κλιματικούς κινδύνους. Αυτά τα στοιχεία με τη σειρά τους επηρεάζονται από τις κοινωνικές, οικονομικές, πολιτιστικές και κοινωνικές συνθήκες που επικρατούν. Αν και τελευταία πολλές μελέτες έχουν γίνει με επίκεντρο την ευπάθεια της Αρκτικής σε σχέση με την κλιματική αλλαγή και την ανάγκη για προσαρμογή, λίγες μελέτες έχουν εστιάσει συγκεκριμένα σημεία(entry points) όπου οι πολιτικές προσαρμογής πρέπει να εφαρμοστούν. Αυτό μειώνει την ικανότητα των κοινοτήτων, κυβερνήσεων και επιχειρήσεων να εντοπίσουν τις ευκαιρίες για προσαρμογή και να προχωρήσουν στην εφαρμογή της.

³¹⁰ Ωστόσο, πρέπει να ληφθεί υπ' όψη ότι πρώτη φορά βιώνεται αλλαγή τέτοιου μεγέθους και το αν η προσαρμοστική ικανότητα του πληθυσμού αυτού είναι επαρκής μένει να φανεί.

³¹¹ Βέβαια η χρήση βενζινοκίνητων οχημάτων, που μεταξύ άλλων είναι και αποτέλεσμα εκσυγχρονισμού και δυτικής επιρροής τους κάνει να εξαρτώνται από τα καύσιμα που είναι

τρόπο χρήσης των πόρων. Οι αυτόχθονες σήμερα έχουν περισσότερες επιλογές προσαρμογής από ότι στο παρελθόν απλά δεν εγγυώνται όλες τη διαφύλαξη όλων των πτυχών της καθημερινότητας τους, όπως για παράδειγμα του πολιτισμού τους. Πχ. μπορεί να εξασφαλίζουν τροφή από τρίτες χώρες αλλά αυτό καταργεί την αυτονομία τους και την παραδοσιακή τους διατροφή. Επίσης, η εξάρτηση τους από καύσιμα και μηχανοκίνητα οχήματα οδηγεί σε εγκατάλειψη της παράδοσης τους.

Ένα άλλο πρόβλημα είναι ότι το κόστος κάποιων προσαρμοστικών μέτρων είναι δυσβάστακτο για κάποιους από τους Ίνουιτ. Άτομα και οικογένειες που εξαρτώνται από το κυνήγι και δεν έχουν κάποια έμμισθη εργασία συχνά δε μπορούν να υποστηρίξουν αυτό το κόστος με αποτέλεσμα τη μεγέθυνση της ανισότητας και στον τομέα της προσαρμογής και την άνιση επιβάρυνση των πιο ευάλωτων ομάδων. Προβλήματα όπως η φτώχεια, η εξασφάλιση στέγης και η πολιτισμική διατήρηση συχνά εκτοπίζουν το ζήτημα της κλιματικής αλλαγής από τη λίστα προτεραιοτήτων αυτών των κοινοτήτων³¹².

Επίσης, οι αυτόχθονες αναλαμβάνουν δράσεις για να προσαρμοστούν στην κλιματική αλλαγή όπως τη χρήση κατάλληλου εξοπλισμού και υποδομών(GPS, δορυφορικά τηλέφωνα, σταθμούς εκτάκτου ανάγκης, κατάλληλες στολές, καλής ποιότητας γυαλιά, αντηλιακές κρέμες κ.ά.)και με το να ενημερώνονται από καιρικά δελτία για τον καιρό και το χιόνι. Τα δελτία αυτά προέρχονται από το ραδιόφωνο και το ίντερνετ. Ωστόσο, αυτός ο τομέας πάσχει την Αρκτική καθώς υπάρχουν μόνο 4 μετεωρολόγοι που προβαίνουν σε προβλέψεις για την Αρκτική-Καναδά και οι οποίοι δεν εδράζουν καν στην περιοχή. Παρέχονται κονδύλια από τις κυβερνήσεις και τις κοινότητες με σκοπό την εξασφάλιση των παραπάνω αν και συχνά η χρηματοδότηση δεν είναι επαρκής αλλά ούτε και ομοιόμορφη σε όλες τις περιοχές που υπάρχουν Ίνουιτ. Επίσης, αξίζει να σημειωθεί ότι είναι αναγκαία η ενημέρωση των πληθυσμών αυτών για τον τρόπο χρήσης της τεχνολογίας καθώς αν δε χρησιμοποιηθεί σωστά μπορεί να λειτουργήσει αντίστροφα και να καταστεί επικίνδυνη αντί για ωφέλιμη.

Για το ζήτημα της εξασφάλισης τροφής, η ενδυνάμωση των Ίνουιτ περιλαμβάνει δράσεις όπως επιχορηγήσεις για την αποθήκευση των παραδοσιακών τροφών τους, οργάνωση κοινοτικών κυνηγιών, βελτίωση του δικτύου διαμοιρασμού των τροφίμων μεταξύ των κοινοτήτων και η ανάπτυξη και αναστήλωση των ψυγείων της κοινότητας με σκοπό τη διατήρηση των τροφίμων³¹³ και η παροχή κινήτρων για τη δημιουργία επιχειρήσεων γύρω από τις παραδοσιακές τροφές. Βέβαια για την πραγματοποίηση όλων αυτών χρειάζεται η παροχή χρηματοδότησης αλλά και γενικότερης υποστήριξης από το κράτος. Το αντικείμενο της διατροφής σε αυτές τις περιοχές έχει αρχίσει να γίνεται αντικείμενο έρευνας εφ' εξής.

ακριβότερα, δεν παράγονται στις κοινότητες τους και εν μέρει συμβάλλουν στη ρύπανση του περιβάλλοντος.

³¹² Ωστόσο, πρέπει να βοηθηθούν από ειδικούς ώστε να καταλάβουν ότι η κλιματική αλλαγή συνδέεται άμεσα με τα παραπάνω ζητήματα και να τη λαμβάνουν σοβαρά υπ' όψη.

³¹³ Το ζήτημα της συντήρησης των τροφίμων είναι σοβαρό καθώς οι εγκαταστάσεις που έχουν δημιουργήσει οι γηγενείς με σκοπό τη φύλαξη των τροφών και ειδικά του κρέατος είναι φτιαγμένες από πάγο, ο οποίο λιώνει λόγω κλιματικής αλλαγής, με αποτέλεσμα να καταλήγουν τα τρόφιμα στη θάλασσα και να δημιουργούνται οσμές, οι οποίες έλκουν τις αρκούδες. Η παροχή ψυγείων είναι απαραίτητη παρά τη διαπίστωση των Ίνουιτ ότι η φύλαξη των τροφών σε ψυγεία αλλοιώνει τη γεύση τους.

Το οικονομικό ζήτημα που αναφέρθηκε παραπάνω είναι σημαντικό πρόβλημα στο ζήτημα της προσαρμογής και σε επίπεδο κράτους. Η αναστήλωση ή διάσωση των μνημείων και υποδομών που βρίσκονται παραλιακά υπολογίζεται ότι έχει μεγάλο κόστος, γεγονός που οδηγεί σε εκτιμήσεις κόστους-οφέλους προκειμένου να ληφθούν αποφάσεις για το τι μέλλει γενέσθαι³¹⁴. Η μετοίκηση είναι μία επίσης ακριβή διαδικασία που ωστόσο, συχνά στοιχίζει λιγότερο από τη διατήρηση των υφιστάμενων δομών. Κάποια χωριά έχουν ήδη δεχτεί την ήττα τους από την κλιματική αλλαγή, έχουν παραιτηθεί από την αντιμετώπιση της και απλά ψάχνουν μέρος για να μετοικήσουν. Οι διοικητές των χωριών προσπαθούν να μάθουν στους κατοίκους να χτίσουν το νέο τους χωριό στις ορισμένες περιοχές αλλά περιμένουν άδειες και χρηματοδότηση από το κράτος³¹⁵. Η γραφειοκρατική αυτή καθυστέρηση μπορεί να αποβεί μοιραία για τις περιπτώσεις των χωριών που χάνονται ραγδαία³¹⁶. Ως μη κυβερνητικοί δρώντες οι Ίνουιτ δεν έχουν πρόσβαση σε διεθνή νομικά ινστιτούτα προκειμένου να πιέσουν για την εφαρμογή των διεθνών συμφωνιών και τα κονδύλια για την προσαρμογή του FCCC προορίζονται για τις ελάχιστα αναπτυγμένες χώρες. Η θεσμική βελτίωση είναι ακόμα ένα ζήτημα που σχετίζεται με την προσαρμογή.

Ο γεωγράφος James Ford από το πανεπιστήμιο McGill του Καναδά υποστηρίζει ότι είναι πλέον αργά για τους Ίνουιτ λόγω του ότι όποια μέτρα και να ληφθούν πλέον είναι αναπόφευκτο να πραγματοποιηθούν αλλαγές στο περιβάλλον τους, οι οποίες θα είναι επιζήμιες για αυτούς. Για το λόγο αυτό, καταλήγει, ότι είναι υποχρέωση μας να βοηθηθούν την προσπάθεια τους για προσαρμογή. Εκτιμάται ότι οι δυσκολότερες εποχές για τους Ίνουιτ θα είναι ο φθινόπωρο και αργά την άνοιξη οπότε και ο πάγος αρχίζει να σχηματίζεται ή σπάει αντίστοιχα. Πρέπει να υπάρξει υποστήριξη από την κυβέρνηση είτε μέσω χρηματοδότησης/επενδύσεων στον τομέα των δομών είτε υποστηρίζοντας την εκπαίδευση των νέων ώστε να αποκτήσουν τις απαραίτητες δυνατότητες για να ανταπεξέλθουν. Σύμφωνα με το

³¹⁴ Ford, D., J., et al., "Climate change policy and Canada's Inuit population: The importance of and opportunities for adaptation", όπ.π.

³¹⁵ Το Σεπτέμβριο του 2012 αρχηγοί από δύο κοινότητες, μία του Ειρηνικού (Carteret Islands, Παπούα Νέα Γουινέα) και μία της Αρκτικής (Newtok, Αλάσκα) συναντήθηκαν με σκοπό τη συζήτηση της ανάγκης μετοίκησης λόγω κλιματικής αλλαγής. Είναι από τις πρώτες κοινότητες που διαλέγουν αυτό τον τρόπο προσαρμογής προκειμένου να επιβιώσουν και να σώσουν τον πολιτισμό τους. Many Strong Voices: πρόγραμμα που αποσκοπεί να φέρει κοντά άτομα και οργανισμούς από την Αρκτική και τα SIDS για να αναλάβουν δράση για την κλιματική αλλαγή. Η συνάντηση αυτών των αρχηγών είναι μόνο η αρχή σε μία πρωτοβουλία που στόχο έχει να οργανώσει την μετανάστευση αυτών των ανθρώπων χωρίς να τους αντιμετωπίζει ως θύματα αλλά δίνοντας τους την ευκαιρία να φανούν δημιουργικοί και να χρησιμοποιήσουν την παραδοσιακή τους γνώση. Σε πρόγραμμα με το όνομα *Climate Change and Community Based Relocation: Supporting Adaptation, Protecting Human Rights*, οι κοινότητες θα προσπαθήσουν να καταγράψουν τις εμπειρίες που αποκόμισαν από αυτή και άλλες διαδικασίες μετοίκησης, να εντοπίσουν τις ανάγκες και τις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι κοινότητες στην ενσωμάτωση στρατηγικών προσαρμογής κατάλληλων για τη διατήρηση του πολιτισμού, περιλαμβανομένης της μετοίκησης και να δημιουργήσουν ένα οδηγό που μπορεί να χρησιμοποιηθεί και από άλλες κοινότητες που αντιμετωπίζουν την ανάγκη να μετοικήσουν, Johl, A., Crump, J., "Community Leaders Meet to Discuss Relocation in the Face of Climate Change", CIEL Worldview, 11 Σεπτεμβρίου 2012, <http://intlenvlaw.wordpress.com/2012/09/11/community-leaders-meet-to-discuss-relocation-in-the-face-of-climate-change/>.

³¹⁶ Eilperin, J., "Alaskan Arctic villages hit hard by climate change", *The Washington Post*, 6 Αυγούστου 2012, http://www.washingtonpost.com/national/health-science/alaskan-arctic-villages-hit-hard-by-climate-change/2012/08/05/e9dbd4a6-d5b0-11e1-a9e3-c5249ea531ca_story.html.

Ford αν δοθεί η κατάλληλη χρηματοδότηση τώρα οι Ίνουιτ θα μπορέσουν να μεταπηδήσουν σε ένα άλλο βιώσιμο τρόπο ζωής. Όμως, τα κονδύλια δεν πρέπει να προορίζονται μόνο προς τις αναπτυσσόμενες χώρες αλλά όπου υπάρχει ανάγκη καθώς και οι Ίνουιτ είναι μία μερίδα του πληθυσμού που δεν ευθύνεται για την κλιματική αλλαγή κι όμως είναι από τις πλέον ευπαθείς ομάδες σε αυτήν³¹⁷.

Τέλος, μπορούν να εντοπιστούν και θετικά στοιχεία από την κλιματική αλλαγή όπως το άνοιγμα θαλάσσιων οδών λόγω του λιώσιματος των πάγων που διευκολύνει την επικοινωνία-εμπορική και μη- με τον έξω κόσμο και τη μείωση ασθενειών που οφείλονται στις ιδιαίτερα χαμηλές θερμοκρασίες που επικρατούσαν ως τώρα. Επίσης, η μετακίνηση των πληθυσμών συχνά τους οδηγεί να χτίσουν χωριά σε νέους κυνηγότοπους με ανανεωμένο αριθμό θηραμάτων. Ένα ακόμη θετικό στοιχείο μπορεί να θεωρηθεί η εξόρυξη πετρελαίου και φυσικού αερίου από τις πηγές που απελευθερώνονται από το χιόνι. Ωστόσο, κάτι τέτοιο παραμένει αμφίσημο καθώς τέτοιου είδους εξορύξεις μπορεί μεταξύ άλλων να επιφέρουν περιβαλλοντικές καταστροφές αν δε γίνουν με προσοχή αλλά και κοινωνικές αναταράξεις³¹⁸. Εν κατακλείδι, οι επιπτώσεις θα διαφέρουν από περιοχή σε περιοχή. Παρά τα θετικά χαρακτηριστικά της όμως, η κλιματική αλλαγή προβλέπεται να στιγματίσει αρνητικά τον Αρκτικό κύκλο.

³¹⁷ Ravilious,K., “Arctic set to see dangerous climate change”, *Environmental Research Web*, 28 Μαΐου 2009, <http://environmentalresearchweb.org/cws/article/news/39204>.

³¹⁸ Επίσης, με το λιώσιμο των πάγων απελευθερώνεται στην ατμόσφαιρα CO₂ και μεθάνιο που είναι ουσίες επιβλαβείς, οι οποίες συνεισφέρουν στο φαινόμενο της κλιματικής αλλαγής.

Κεφάλαιο 5^ο

Η κλιματική αλλαγή ήδη προσβάλλει γηγενείς κοινότητες και αποτελεί κίνδυνο για αυτές. Ο μετριασμός και η προσαρμογή είναι οι στρατηγικές που βοηθάνε στην αντιμετώπιση των επιπτώσεων αυτού του φαινομένου. Ο μεν μετριασμός περιλαμβάνει δράσεις προκειμένου να μειωθούν οι παράγοντες που ευθύνονται για την κλιματική αλλαγή, όπως οι εκπομπές CO₂ και να σταθεροποιηθεί το φαινόμενο. Από την άλλη, η προσαρμογή βοηθάει ώστε να προσαρμοστεί ο πληθυσμός στις νέες συνθήκες διαβίωσης, να βρει τρόπους να μην πλήττεται από τις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής ακόμα και να εκμεταλλευτεί τυχόν ευκαιρίες που θα προκύψουν από την αλλαγή του κλίματος. Δεδομένου ότι οι γηγενείς έχουν συμβάλει ελάχιστα στο φαινόμενο αυτό, η ανάληψη μέτρων μετριασμού εκ μέρους τους λίγα αποτελέσματα θα μπορούσε να επιφέρει. Σε αυτές τις κοινότητες η διαδικασία που έχει πρωτεύων ρόλο είναι αυτή της προσαρμογής που θα τους βοηθήσει να ανταπεξέλθουν των δύσκολων συνθηκών που βιώνουν.

Όπως εξετάστηκε στο πρώτο κεφάλαιο υπάρχουν διάφορα είδη προσαρμογής, αναλόγως της περίπτωσης. Στο κεφάλαιο αυτό θα εξετάσουμε την προσαρμογή που βασίζεται στην κοινότητα, γνωστή και ως Community Based Adaptation(CBA). Σε αυτού του είδους την προσαρμογή κεντρικό ρόλο έχουν τα μέλη της κοινότητας που μέσα από δράσεις που αναλαμβάνουν αλλάζουν τον τρόπο ζωής τους έτσι ώστε να συμβαδίσουν με τα νέα δεδομένα. Κάποιες από αυτές τις δράσεις μπορούν να τις αναλάβουν με δική τους πρωτοβουλία ενώ για άλλες θα χρειαστούν εξωτερική βοήθεια από ερευνητές και μέλη του αναπτυγμένου κόσμου της διεθνούς κοινότητας, τα οποία με τη μετάδοση τεχνογνωσίας και χρηματοδότησης θα τους βοηθήσουν να δράσουν με βιώσιμο τρόπο ώστε να οργανώσουν τον τρόπο ζωής τους σύμφωνα με τις αλλαγές που υφίσταται η κάθε περιοχή. Δεδομένου ότι αυτές οι κοινότητες συνήθως δε λαμβάνουν τη δέουσα προσοχή και βοήθεια από τις κυβερνήσεις τους, το να μάθουν τρόπους ώστε να προσαρμόζονται αυτόνομα φαίνεται ως μία πολύ χρήσιμη τακτική.

5.1. Ποια η σημασία της CBA

Η CBA είναι ένας σχετικά πρόσφατος κλάδος στον τομέα της προσαρμογής που όμως αναπτύσσεται ραγδαία. Όλο και περισσότερο γίνεται φανερό ότι η δράση σε επίπεδο κοινοτήτων για την καταπολέμηση των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής είναι πιο αποδοτική έως και επιβεβλημένη. Το γεγονός αυτό έχει ιδιαίτερη σημασία για τον πληθυσμό των αυτοχθόνων που όπως έχει ήδη αναφερθεί είναι ως επί το πλείστον οργανωμένοι σε επίπεδο κοινοτήτων. Η προσαρμογή για τους αυτόχθονες είναι μία απαραίτητη ενέργεια και αυτό γιατί η κλιματική αλλαγή αλλάζει το προφίλ επικινδυνότητας μεγιστοποιώντας τον κίνδυνο για τους φτωχούς με αποτέλεσμα την ανάγκη προσαρμογής³¹⁹.

³¹⁹ Οι άμεσες επιπτώσεις από την κλιματική αλλαγή επιφέρουν και έμμεσες αλλαγές. Π.χ. επιπτώσεις στη γεωργία μπορεί να έχουν επιπτώσεις στην τιμή των προϊόντων και φαινόμενα υποσιτισμού που πιθανότατα θα πλήξει τους φτωχότερους.

Το να εστιάσουμε στο επίπεδο της κοινότητας επιβάλλεται για δύο λόγους. Πρώτον, γιατί στο ζήτημα της προσαρμογής, και ειδικά στις γηγενείς κοινότητες, τα μέλη των κοινοτήτων είναι εκείνα με την περισσότερη πείρα στη διαχείριση αλλαγών στο κλίμα λόγω της στενής σχέσης τους με το φυσικό περιβάλλον και την ανάγκη αντιμετώπισης των κλιματικών συνθηκών ανά τους αιώνες. Επιπλέον, η προσαρμογή σε επίπεδο κοινότητας έχει μεγάλες πιθανότητες επιτυχίας καθώς πρόκειται για μία συλλογική δραστηριοποίηση μικρής εμβέλειας που έχει ωστόσο τη δυνατότητα να γνωρίζει την ευπάθεια και τους κινδύνους της περιοχής και να ανταποκριθεί άμεσα. Ο δεύτερος λόγος για τον οποίο οι κοινότητες πρέπει να εμφανιστούν στο προσκήνιο της προσαρμογής είναι το ότι δυστυχώς, τα ανώτερα επίπεδα διακυβέρνησης, εθνικό και διεθνές, δε δίνουν την απαραίτητη σημασία στις κοινότητες και τις ανάγκες τους ώστε να τους βοηθήσουν να προσαρμοστούν και να ανταπεξέλθουν στις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής³²⁰. Επιπλέον, όταν οι κυβερνήσεις βοηθάνε τις κοινότητες τείνουν να κάνουν παρεμβάσεις «για» τις κοινότητες αντί να υποστηρίζουν δικές τους πρωτοβουλίες. Έτσι, τους επιβάλλουν κάποιο μοντέλο προσαρμογής που έχει επιλεγεί με βάση κάποια γενικά κριτήρια χωρίς να υπολογίζουν τις ιδιαιτερότητες της εκάστοτε περιοχής που μπορεί να οδηγήσουν το εν λόγω μοντέλο στην αποτυχία³²¹.

Η προσαρμογή συνίσταται στην αύξηση της ικανότητας ατόμων, ομάδων, οργανισμών κτλ. να προσαρμόζονται αλλά και να μεταβάλλει αυτή την ικανότητα σε πράξη³²². Αυτό μπορεί να γίνει με διάφορους τρόπους, αναλόγως των συνθηκών και των απαιτήσεων. Δράσεις που σχετίζονται με τη δημιουργία αυτής της ικανότητας είναι η ενημέρωση για τις πιθανές επιπτώσεις, η προστασία της περιουσίας και της γης, η διατήρηση της οικονομικής μεγέθυνσης και η εκμετάλλευση των οικονομικών ευκαιριών. Η μείωση της ευπάθειας μπορεί να επιτευχθεί με την αλλαγή των σοδειών με πιο ανθεκτικές ή το χτίσιμο των σπιτιών με πιο ανθεκτικά υλικά³²³. Στην περίπτωση των παράκτιων κοινοτήτων που χρειάζεται να αντιμετωπίσουν τη θάλασσα για να μειωθούν οι επιπτώσεις και να ωφεληθούν τα άτομα χρειάζεται πιο ομαδική δράση καθώς το πρόβλημα είναι συλλογικό και δύσκολα αντιμετωπίζεται με μεμονωμένες πρωτοβουλίες³²⁴.

³²⁰ Οι αυτόχθονες συχνά βιώνουν την περιθωριοποίηση για διάφορους λόγους όπως η οικονομική ανασφάλεια και η έκθεση τους σε σοκ, η περιορισμένη αίσθηση της ιδιότητας του πολίτη λόγω περιορισμένης συμμετοχής τους στα κοινά και ύπαρξης σχετικών εκπροσώπων ώστε να ακουστεί η άποψή τους, η γεωγραφική τους απομόνωση και η περιορισμένη προσφορά εργασίας προς αυτούς.

³²¹ Yamin, F., Rahman, A., Huq, S., "Vulnerability, Adaptation and Climate Disasters: A Conceptual Overview", *IDS Bulletin*, Vol. 36, No 4, Institute of Development Studies, Οκτώβριος 2005, σελ.3.

³²² Adger, N.,W., Arnell, W.,N, Tomkins, E., "Successful adaptation to climate change across scales", *Global Environmental Change*, Vol.15, Issue 2, Elsevier, 2005, σελ.79.

³²³ Η διαχείριση των κινδύνων μπορεί να είναι ex-ante δηλαδή προληπτικές δράσεις με στόχο να μην πληγεί από τον κίνδυνο και να μειώσει τις επιπτώσεις από το χτύπημα του ή ex-post, δηλαδή στρατηγικές με στόχο την ανάρρωση από κάποιο πλήγμα, "Addressing human vulnerability to climate change: Toward a 'no-regrets' approach", *Global Environmental Change*, Vol.19, Elsevier, 2009, σελ.92.

³²⁴ Οι κάτοικοι στα SIDS του Ειρηνικού είναι ιδιαίτερα ανήσυχοι εξ' αιτίας του ζητήματος της ανόδου της στάθμης της θάλασσας. Όλα τα κράτη εκεί ήδη έχουν μία πρώτη επαφή με το UNFCCC και κάποια έχουν προβεί σε εις βάθος μελέτη σχετικά με την προσαρμογή. Αν και αρχικά η προσοχή είχε επικεντρωθεί στην άνοδο της στάθμης της θάλασσας και στην ανάληψη «σκληρών» μέτρων προστασίας των ακτών, στην πορεία το ζήτημα της προσαρμογής διευρύνθηκε ενσωματώνοντας και άλλες πτυχές όπως διατήρηση υφάλων και βιοποικιλότητας, προστασία υδάτινων πόρων, ενεργειακή ασφάλεια κ.ά. Όλα τα SIDS πλέον όρισαν διάφορες δραστηριότητες προσαρμογής που πρέπει να

Στις περισσότερες περιπτώσεις, ειδικά στο επίπεδο της κοινότητας, η γνώση περί προσαρμογής αναπτύσσεται μέσα από την πρακτική. Στις ελάχιστα αναπτυγμένες χώρες έχει ήδη ξεκινήσει μία τέτοια διαδικασία μάθησης. Από το 2002 αυτή η ομάδα κρατών είναι η πρώτη που έχει αρχίσει να δημιουργεί εθνικά προγράμματα δράσης που ορίζουν δράσεις προσαρμογής και τις θέτουν σε σειρά προτεραιότητας σύμφωνα με τις ανάγκες τους. Επίσης, το πλαίσιο προσαρμογής του Κανκούν που υιοθετήθηκε το 2010 στις διαπραγματεύσεις για το κλίμα στο Μεξικό ζητά από όλες τις χώρες να εργαστούν πάνω σε ένα Εθνικό Σχέδιο Προσαρμογής που θα προσδιορίζει μεσοπρόθεσμες και μακροπρόθεσμες ανάγκες και προτεραιότητες προσαρμογής και θα περιγράφει στρατηγικές και προγράμματα δράσης για να την επιτύχουν.

Αυτού του είδους η προσαρμογή (CBA) αρχίζει να κερδίζει έδαφος μεταξύ των ερευνητών και εκείνων που λαμβάνουν τις αποφάσεις. Προγράμματα για αυτού του είδους την προσαρμογή έχουν αρχίσει να γίνονται όλο και πιο συχνά³²⁵. Η αποτελεσματική σχεδίαση και εφαρμογή προσαρμογής απαιτεί πληροφόρηση τόσο εκείνων που λαμβάνουν τις αποφάσεις ώστε να επιλέξουν το κατάλληλο είδος προσαρμογής όσο και εκείνων που πρόκειται να εφαρμόσουν τα μέτρα προσαρμογής- στην περίπτωση που εξετάζουμε οι κοινότητες- ώστε αυτό να γίνει με σωστό και αποδοτικό τρόπο³²⁶. Αν και η τάση είναι η χρήση επιστημονικής γνώσης, όταν πρόκειται για προσαρμογή στο επίπεδο κοινότητας οι παραδοσιακές πηγές επιστημονικής πληροφόρησης δεν είναι επαρκείς(η παραδοσιακή γνώση είναι απαραίτητη αλλά συνήθως δε λαμβάνεται αρκετά υπ' όψη από την επιστημονική κοινότητα)³²⁷.

Οι πληροφορίες για τις πιθανές επιπτώσεις πρέπει να είναι συγκεκριμένες για τις τοποθεσίες. Οι κοινότητες χρειάζονται πληροφορίες για το τι μπορεί να συμβεί στις περιοχές τους και όχι μόνο γενικά στον κόσμο. Η ικανότητα των δημιουργών των κλιματικών μοντέλων να παρέχουν τέτοιες πληροφορίες βελτιώνεται με την ανάπτυξη down-scaled μοντέλων(που εστιάζουν σε χαμηλά επίπεδα, όπως κοινότητες). Για να είναι πιο αποτελεσματικά αυτά τα μοντέλα πρέπει να εστιάζουν σε όσο πιο ευπαθείς περιοχές γίνεται. Έτσι τα αποτελέσματα θα μεταβιβασθούν πιο εύκολα στο επίπεδο των κοινοτήτων. Επίσης, οι πληροφορίες πρέπει να παρέχονται στις κοινότητες με τη σωστή μορφή. Πολλά μέλη ευπαθών κοινοτήτων δε μπορούν να διαβάσουν τις περίπλοκες για αυτούς εκθέσεις όπως του IPCC που έχουν έντονα τεχνικό χαρακτήρα, ακόμα και αν μεταφραστούν στις τοπικές τους γλώσσες, αν και συχνά δεν υπάρχει στη γλώσσα τους αντιστοιχία για κάποιους αγγλικούς όρους. Η μεταφορά των πληροφοριών σε οπτικοακουστική μορφή αντί της γραπτής ίσως είναι ακόμα πιο αποδοτική. Οι

εφαρμοστούν μεσοπρόθεσμα και οι περισσότερες αναμειγνύουν και την κοινότητα καθώς είναι δράσεις που έχουν να κάνουν με: τη διαχείριση των παραλίων, τη διαχείριση των υδάτινων πόρων, διατροφική ασφάλεια και ανθρώπινη υγεία. Όλες σχετίζονται με τις κοινότητες και την ποιότητα ζωής τους, “ Presentation on community-based adaptation approaches in the Pacific Island Countries”, SPREP.

³²⁵ Το IIED έχει ήδη διοργανώσει τέσσερα διεθνή συνέδρια με στόχο να διαδοθεί η εμπειρία και η γνώση που προέρχονται από εφαρμογές του CBA.

³²⁶ Οι πληροφορίες αυτές ποικίλουν αναλόγως με το αν πρόκειται για αναπτυγμένη ή αναπτυσσόμενη χώρα και αν η προσαρμογή πρόκειται να εφαρμοστεί σε επίπεδο χώρας, τομέα ή κοινότητας.

³²⁷ Huq,S., *Improving information for community-based adaptation*, IIED, Οκτώβριος 2011.

πληροφορίες για τις επιλογές προσαρμογής πρέπει να περιλαμβάνουν και να χτίζουν πάνω τόσο σε πιο παραδοσιακές όσο και σύγχρονες στρατηγικές. Τέλος, αυτοί που παρέχουν τις πληροφορίες πρέπει να είναι έτοιμοι να μάθουν από τις γηγενείς κοινωνίες και να συνεργαστούν μαζί τους³²⁸. Αυτό απαιτεί σεμνότητα εκ μέρους των ειδικών και μία πρόθεση συνεργασίας για να μάθουν και να υιοθετήσουν τις καλύτερες πρακτικές προσαρμογής σε επίπεδο κοινότητας. Αλλά και εκ μέρους των αυτοχθόνων χρειάζεται διάθεση για συνεργασία και εμπιστοσύνη προς τους ειδικούς που τους απευθύνονται για να τους βοηθήσουν με την εφαρμογή αναπτυξιακών πολιτικών.

Συνήθως η προσαρμογή των κοινοτήτων ως τώρα ήταν αυτόνομη και μάλιστα συχνά λειτουργούσε όπου το κράτος αδυνατούσε³²⁹. Όμως τώρα λόγω της αύξησης των φαινομένων (σε συχνότητα, ένταση κτλ) χρειάζονται ενίσχυση³³⁰. Εξ' άλλου οι στρατηγικές που επιλέγονται από τους αυτόχθονες δεν είναι πάντα και οι πλέον βιώσιμες³³¹. Έτσι, μία εφαρμογή προσαρμογής που έχει ως κεντρικό άξονα την κοινότητα δε σημαίνει ότι δε μπορεί να εμπλέξει και άλλα επίπεδα οργάνωσης, όπως για παράδειγμα κυβερνήσεις. Εν αντιθέσει, συχνά προκειμένου μία προσαρμογή τύπου CBA να είναι επιτυχής χρειάζεται εξωτερική υποστήριξη καθώς μπορεί να εντοπιστεί η κατάλληλη προσαρμογή για μία περιοχή αλλά οι κοινότητες εκεί να μη διαθέτουν τα κατάλληλα μέσα να την εφαρμόσουν. Τα μέσα αυτά μπορεί να έχουν διάφορες μορφές όπως χρηματοδότηση, τεχνολογία, τεχνογνωσία. Επίσης, οι κυβερνήσεις πρέπει να τους παρέχουν τα κατάλληλα κίνητρα και να καθιστούν ξεκάθαρο τον προσδιορισμό των ευθυνών των κυβερνήσεων και των κοινοτήτων

³²⁸ Huq,S., "Improving information for community-based adaptation", όπ.π.

³²⁹ Η προσαρμοστική ικανότητα εξαρτάται από τις οικονομικές, ανθρώπινες και τεχνολογικές πηγές/πόρους που είναι διαθέσιμα στις κυβερνήσεις, κοινότητες και τα άτομα για να εφαρμόσουν τα μέτρα προσαρμογής. Η κατανομή και χρήση των πόρων επηρεάζεται από παράγοντες όπως η κυβέρνηση, οι δημοσιονομικές πολιτικές, η παράδοση και ο πολιτισμός, η φτώχεια και οι επικρατούσες κοινωνικο-οικονομικές και περιβαλλοντικές συνθήκες, Mataki,M., Kosby,K., Nair,V., "Top-Down, Bottom-Up: Mainstreaming Adaptation in Pacific Island Townships", στο: Neil,L., *Climate Change and Adaptation*, Earthscan, London, 2008, σελ.271.

³³⁰ Τα νοικοκυριά συχνά χρησιμοποιούν τα περιουσιακά τους στοιχεία για να ανταπεξέλθουν στα σοκ αλλά αυτό επηρεάζει τη δυνατότητα τους να αυξήσουν την παραγωγικότητα τους. Υπάρχει ανάγκη για μία κοινωνική πολιτική που θα προωθή την ανθεκτικότητα και θα βοηθάει να καλύπτονται τέτοια στεγανά φτώχειας, Heltberg,R., Siegel,B.,P., Jorgensen,L.,S., "Addressing human vulnerability to climate change: Toward a 'no-regrets' approach", *Global Environmental Change*, όπ.π., σελ.91.

³³¹ Αυτός είναι ένας ακόμη λόγος που οι αυτόχθονες κοινότητες πρέπει να βοηθηθούν καθώς ελλείψει επιστημονικών γνώσεων και σφαιρικής αντίληψης του φαινομένου της κλιματικής αλλαγής, αν δεν καταφέρουν να κάνουν τις καλύτερες επιλογές και να αντιμετωπίσουν το φαινόμενο της κλιματικής αλλαγής αυτό μπορεί να εξαπλωθεί πλήττοντας ακόμη μεγαλύτερο μέρος της χώρας, Heltberg,R., Siegel,B.,P., Jorgensen,L.,S., "Addressing human vulnerability to climate change: Toward a 'no-regrets' approach", όπ.π., σελ.94. Κάτι τέτοιο δεν είναι απίθανο καθώς παρά την ύπαρξη της παραδοσιακής γνώσης οι αυτόχθονες δεν αντιλαμβάνονται πάντα τις διαστάσεις του φαινομένου της κλιματικής αλλαγής κάτι που τους είναι άγνωστο με τις διαστάσεις που έχει λάβει στις μέρες μας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το χωριό Nanua στα Φίτζι που αν και το 95% του ερωτηθέντος πληθυσμού είχε ακουστά για το φαινόμενο της κλιματικής αλλαγής, κυρίως από τα ΜΜΕ, οι περισσότεροι δε γνώριζαν τους φυσικούς και ανθρώπινους παράγοντες που σχετίζονταν με αυτή, Mataki,M., Kosby,K., Nair,V., "Top-Down, Bottom-Up: Mainstreaming Adaptation in Pacific Island Townships", στο Neil,L., *Climate Change and Adaptation*, Earthscan, όπ.π.

στο σχεδιασμό και την εφαρμογή των μέτρων προσαρμογής³³². Εξ' άλλου, από τη CBA ωφελείται και το κράτος καθώς, μεταξύ άλλων, μειώνονται οι φθορές και η ανάγκη αποζημίωσης και επανόρθωσης από το κράτος. Αν και σκοπός είναι να μάθουν οι κοινότητες να λειτουργούν αυτόνομα, η βοήθεια τους είναι απαραίτητη, τουλάχιστον στα αρχικά στάδια³³³. Καταλήγουμε λοιπόν πώς ένας συνδυασμός top-down και bottom-up προσεγγίσεων μάλλον είναι ο ιδανικός³³⁴.

Για την αποτελεσματικότητα του εγχειρήματος, οι κοινότητες και τα άτομα εκτός από την υποστήριξη των κυβερνήσεων έχουν την ανάγκη ανάμειξης και άλλων φορέων, συμπεριλαμβανομένων των ΜΚΟ και διακυβερνητικών τοπικών οργανισμών. Η αίσθηση της ενότητας που υπάρχει σε αυτές τις κοινότητες πρέπει να τους οδηγεί να δρουν ομαδικά σαν σύνολο για την αποτελεσματικότερη κινητοποίηση των πόρων τους, χωρίς ωστόσο να παραβλέπουν και τις ατομικές ανάγκες των μελών της ομάδας. Η ανάμειξη περιφερειακών οργανισμών έχει αποδειχθεί αποτελεσματική στο να συνεισφέρουν να μοιράζονται τα μαθήματα που προκύπτουν από πρακτικές προσαρμογής από το ένα μέρος τέτοιων περιοχών σε άλλα και στη δημιουργία μίας πάγιας θέσης στα διεθνή φόρα αναφορικά με ζητήματα της κλιματικής αλλαγής.

Οι κοινότητες θα έπρεπε να εμπλέκονται ενεργά σε όλα τα στάδια της προσαρμογής: σχεδιασμός, εφαρμογή, επίβλεψη. Η συμμετοχή τους είναι σημαντική είτε οι τεχνικές συμβουλές προκύπτουν από τοπικούς ή διεθνείς ειδικούς. Αυτή η προσέγγιση θα βοηθήσει να τονιστεί η ευθύνη των κοινοτήτων να διατηρήσουν τις επιλεγμένες διαδικασίες προσαρμογής και να μάθουν προληπτικά αυτού του είδους τις διαδικασίες καθώς υπολογίζεται ότι με αυτό τον τρόπο θα μειωθεί η εξάρτηση των κοινοτήτων από την εξωτερική βοήθεια προκειμένου να εφαρμόσουν τις επιλογές προσαρμογής³³⁵.

³³² Mataki, M., Kosby, K., Nair, V., "Top-Down, Bottom-Up: Mainstreaming Adaptation in Pacific Island Townships", στο: Neil, L., *Climate Change and Adaptation*, όπ.π.

³³³ Δυστυχώς κάποιες ευκαιρίες χρηματοδότησης προγραμμάτων προσαρμογής φαίνεται να προσπερνάνε τους τοπικούς φορείς. Για αυτό ευθύνονται και τα κράτη καθώς κατά τη διεξαγωγή των NAPAs (National Adaptation Plans of Action) τους δεν πρότειναν αρκετά προγράμματα για κοινότητες και τοπικούς φορείς. Έτσι, σύμφωνα με τον Agrawal (2008) μόνο το 20% από τα προγράμματα που προτάθηκαν ενσωματώνουν τοπικά ινστιτούτα ως το επίκεντρο προγραμμάτων προσαρμογής και ακόμα λιγότερα τους ορίζουν ως συνεργάτες, Heltberg, R., Siegel, B., P., Jorgensen, L., S., "Addressing human vulnerability to climate change: Toward a 'no-regrets' approach", *Global Environmental Change*, όπ.π., σελ.94.

³³⁴ Στις top-down προσεγγίσεις οι κυβερνήσεις αναγνωρίζουν την αδυναμία των κατοίκων και κοινοτήτων να αναλάβουν μόνοι τους τις πρωτοβουλίες και το κόστος των δράσεων για προσαρμογή. Έτσι, αναλαμβάνουν την ευθύνη σχεδιασμού ενός πλαισίου για πολιτική εθνικής προσαρμογής μέσα στο οποίο θα εφαρμοστούν, προωθηθούν και υποστηριχθούν προσαρμογές που θα βοηθήσουν τις κοινότητες να είναι πιο ανθεκτικές στην κλιματική αλλαγή. Η bottom-up προσαρμογή έχει ως βάση την κοινότητα και εμπλέκει τοπικούς φορείς για να εντοπιστούν και να τεθούν σε προτεραιότητα οι κίνδυνοι, να επιλεγθούν οι κατάλληλες αποκρίσεις και να εφαρμοστούν τα επιλεγμένα μέτρα χρησιμοποιώντας τους τοπικούς θεσμούς, πηγές και γνώση.

³³⁵ Mataki, M., Kosby, K., Nair, V., "Top-Down, Bottom-Up: Mainstreaming Adaptation in Pacific Island Townships", όπ.π.

5.2. Η σωστή επιλογή CBA

Η επιλογή του κατάλληλου εργαλείου και σχεδίου προσαρμογής ακόμα και σε επίπεδο κοινότητας που αφορά πιο περιορισμένο μέγεθος έκτασης και πληθυσμού, είναι μία δύσκολη διαδικασία. Η επιτυχία μίας επιλογής για προσαρμογή κρίνεται σύμφωνα με το αν η εκάστοτε δράση εκπληρώνει τους σκοπούς της προσαρμογής και πώς επηρεάζει τη δυνατότητα των υπόλοιπων να επιτύχουν τους δικούς τους στόχους προσαρμογής³³⁶. Έτσι, μία επιτυχής επιλογή για κάποιους μπορεί από κάποιους άλλους να θεωρηθεί ανεπιτυχής. Επίσης, κάποια επιλογή που μπορεί να είναι επιτυχής μεσοπρόθεσμα μπορεί να μην έχει επιθυμητά αποτελέσματα μακροπρόθεσμα. Για μία επιτυχημένη επιλογή πρέπει να ληφθούν υπ' όψη τα χαρακτηριστικά της εκάστοτε κοινότητας, τόσο τα φυσικά όσο και τα κοινωνικά. Εκτός δηλαδή από στοιχεία όπως η γεωγραφική θέση, η γεωμορφολογία, οι διαθέσιμοι φυσικοί πόροι και τα κλιματικά φαινόμενα που πλήττουν την περιοχή, πρέπει να ληφθούν υπ' όψη και στοιχεία όπως, οι αξίες, ο πολιτισμός, η οικονομική δυνατότητα και η νοοτροπία των κατοίκων κ.ά. που εμπíπτουν στη σφαίρα μελέτης ενός κοινωνικού επιστήμονα³³⁷.

Αυτό ειδικά στην περίπτωση των γηγενών κοινοτήτων είναι απαραίτητο καθώς αυτές οι κοινότητες δίνουν μία ιδιαίτερη θέση στις αξίες, τις αρχές και την κουλτούρα τους στην καθημερινότητα τους αλλά διακρίνονται γενικά από ιδιαιτερότητες και αναφορικά με την οικονομική τους κατάσταση, τη νοοτροπία τους κτλ. Αν και μέσα στις κοινότητες αυτές υπάρχει σε γενικές γραμμές μία έντονη ομοιομορφία, διαφορές μπορεί να εντοπιστούν από κοινότητα σε κοινότητα ακόμα και στην ίδια χώρα αναλόγως την περιοχή. Αυτό τονίζει τη μοναδικότητα της κάθε περίπτωσης και κάνει την επιλογή προσαρμογής ακόμα πιο δύσκολη. Ωστόσο, η κατανόηση για το πώς η κλιματική αλλαγή θα πλήξει την κάθε κοινότητα σε όλους τους τομείς είναι αναγκαία σε αυτή τη διαδικασία. Αξίζει να αναφερθεί ότι ακόμα και κοινότητες εντός της ίδιας οικολογικής ζώνης που αντιμετωπίζουν τις ίδιες αλλαγές στο κλίμα μπορεί να βιώσουν διαφορετικά τις συνέπειες λόγω των κοινωνικών διαφοροποιήσεων³³⁸.

Οι αλλαγές στο κλίμα έχουν κάνει δύσκολη την πρόγνωση των καιρικών φαινομένων καθώς χαρακτηριστικά όπως η συχνότητα και η ένταση σε φαινόμενα όπως οι βροχές, οι χιονοπτώσεις και ο άνεμος δεν μπορούν πια να προβλεφθούν με ακρίβεια, ειδικά από τους αυτόχθονες που μέχρι σήμερα στηρίζονταν στην παραδοσιακή τους γνώση³³⁹, η οποία με τη σειρά της πήγαζε από σταθερά μοτίβα

³³⁶ Adger, N., W., Arnell, W., N, Tomkins, E., "Successful adaptation to climate change across scales", όπ.π., σελ.78.

³³⁷ Στοιχεία όπως η ισότητα, νομιμότητα, αποτελεσματικότητα, οικονομική αποδοτικότητα και αρμονία με την ευρύτερη βιώσιμη ανάπτυξη είναι κριτήρια που ορίζουν μία στρατηγική προσαρμογής ως επιτυχή ή όχι. Η σημασία του κάθε κριτηρίου ποικίλλει ανάλογα με την περιοχή, τον τομέα αλλά και μέσα στο χρόνο καθώς οι προσδοκίες αλλάζουν. Η σημασία των κριτηρίων ποικίλλει και αναλόγως με τους φορείς που επιλέγουν καθώς πχ. ένας ιδιωτικός φορέας θα δώσει αυξημένη προσοχή στην οικονομική αποδοτικότητα., Adger, N., W., Arnell, W., N, Tomkins, E., "Successful adaptation to climate change across scales", όπ.π., σελ.79.

³³⁸ Duerden, F., "Translating Climate Change Impacts at the Community Level", *Arctic*, Vol.57, No2, 2004, σελ. 205.

³³⁹ Πρόσφατες μελέτες έχουν καταλήξει ότι η αλλαγή στο κλίμα πλέον γίνεται αντιληπτή από τις κοινότητες από την εμφάνιση απρόβλεπτων φαινομένων και πρόκειται να υπάρξουν αυξημένα

του καιρού. Όμως, παρά την αβεβαιότητα σχετικά με τα δεδομένα τους και τη σημασία τους, οι φυσικοί επιστήμονες μπορούν να βγάλουν ασφαλέστερα συμπεράσματα από τους κοινωνικούς επιστήμονες που μελετούν τον ανθρώπινο παράγοντα, αναφορικά με το πόσο θα επηρεαστεί και πώς θα αντιδράσει³⁴⁰.

Ωστόσο, όταν αναλύουμε κοινωνικές συμπεριφορές που ενδέχεται να σχετίζονται με την κλιματική αλλαγή πρέπει να είμαστε προσεκτικοί. Το γεγονός ότι η κλιματική αλλαγή φαίνεται να είναι η αιτία για κάτι δε σημαίνει πάντα ότι αυτό ισχύει και για το λόγο αυτό πρέπει να εξετάζουμε όλους τους πιθανούς κοινωνικούς παράγοντες που οδήγησαν μία ομάδα σε μία συμπεριφορά. Για παράδειγμα, ασχολούμενος με το ζήτημα των σοδειών ο Usher(2001) χρησιμοποιεί χάρτες που δείχνουν τον τρόπο χρήσης της γης μέσα στο χρόνο για να εντοπίσει τις αλλαγές επί του θέματος στον τόπο και τον τρόπο³⁴¹. Οι αλλαγές που παρατηρεί οφείλονται μόνο εν μέρει στην κλιματική αλλαγή καθώς και άλλοι παράγοντες παίζουν ρόλο. Πιο συγκεκριμένα, παρατηρούνται τάσεις μετακίνησης από τις θαλάσσιες περιοχές προς την ξηρά, πιθανότατα λόγω της ανόδου της στάθμης της θάλασσας που προκαλείται από την κλιματική αλλαγή. Ωστόσο, άλλοι παράγοντες που έπαιξαν ρόλο σε αυτή την τάση ήταν η ενασχόληση τους με έμμισθες μορφές εργασίας που τους αναγκάζει να μην έχουν πολύ χρόνο για αυτές τις παραδοσιακές ασχολίες και τις μεταφέρουν πιο κοντά στα σπίτια τους. Επίσης, αν η παραδοσιακή γνώση έχει αρχίσει να χάνει την ισχύ της ή δεν μεταδίδεται με τη ζέση που γινόταν στο παρελθόν, οι νεότεροι άνθρωποι είναι λογικό να μην αισθάνονται ασφαλείς να ανοιχτούν στο θαλάσσιο περιβάλλον και να προτιμήσουν την πιο ασφαλή ενδοχώρα³⁴².

Στόχος λοιπόν της προσαρμογής είναι να αντιμετωπιστεί η ευπάθεια της κοινότητας απέναντι στην κλιματική αλλαγή. Η ευπάθεια είναι περίπλοκη έννοια και έχει πολλές διαστάσεις: οικονομική, κοινωνική, δημογραφική, πολιτική, ψυχολογική κ.ά. Μπορεί ένα στοιχείο να υπερέχει αναφορικά με το ζήτημα της ευθύνης αλλά είναι δύσκολο να εντοπιστεί και να αποδοθεί η σχέση αιτίας-αποτελέσματος³⁴³. Το

περιστατικά ακραίων φαινομένων (Fox, 2000, 2002; Huntington, 2000; Snow and Carpenter, 2001; Jolly et al., 2002; Thorpe et al., 2002). Αυτό θα έχει ως αποτέλεσμα τα άτομα και τα νοικοκυριά να μη μπορούν να πάρουν σωστές αποφάσεις για τις αντιδράσεις τους, όπως πριν, Duerden, F., "Translating Climate Change Impacts at the Community Level", όπ.π.

³⁴⁰ Υπάρχουν δύο μέθοδοι για να υπολογιστούν οι συνέπειες της κλιματικής αλλαγής πάνω σε μία κοινότητα. Η μία είναι η επαγωγική στην οποία χρησιμοποιούνται πληροφορίες που συλλέχθηκαν για άλλο λόγο, όπως δημογραφικές αναλύσεις και η άλλη είναι η εμπειρική μέθοδος που βασίζεται πάνω στις παρατηρήσεις των κατοίκων για τις περιβαλλοντικές αλλαγές και το πώς και πόσο έχει αλλάξει η ζωή τους. Εδώ μεγάλο ρόλο διαδραματίζει η παραδοσιακή γνώση. Τα παραπάνω στοιχεία και από τις δύο μεθόδους φιλτράρουν την πραγματικότητα μέσα από τα συγκεκριμένα δεδομένα μίας κοινότητας και μπορούν να μας βοηθήσουν να κατανοήσουμε πώς οι αλλαγές θα επηρεάσουν την κοινότητα αυτή, Duerden, F., όπ.π. σελ.206.

³⁴¹ Αξίζει να σημειωθεί ότι ο Usher δεν πραγματοποίησε τη μελέτη του με σκοπό να θίξει το ζήτημα της κλιματικής αλλαγής. Όμως, το φαινόμενο είναι τόσο εξαπλωμένο και αναμειγμένο με όλες τις πτυχές της καθημερινότητας αυτών των κοινοτήτων που ακόμα και όταν οι μελέτες δε διεξάγονται με στόχο τον εντοπισμό των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής στο περιβάλλον, αυτό προκύπτει.

³⁴² Duerden, F., όπ.π. σελ.209.

³⁴³ Ο κάθε οργανισμός χρησιμοποιεί διαφορετικές μεθόδους για να αξιολογήσει την ευπάθεια μίας περιοχής. Ίσως η πιο αναλυτική μέθοδος να είναι αυτή του IUCN που χρησιμοποιεί πληροφορίες προερχόμενες από τις κοινότητες και τις διασταυρώνει με επιστημονικά δεδομένα (Marshall, et al., 2009). Το Tearfund από την άλλη ποσοτικοποιεί τους κινδύνους που θέτουν οι διάφοροι κλιματικοί κίνδυνοι, γεγονός που επιτρέπει να θέσει προτεραιότητα και να επιλέξει τις μεθόδους

θεμέλιο για την επιστημονική γνώση την προηγούμενη δεκαετία σχετικά με την προσαρμογή, την ευπάθεια και την κλιματική αλλαγή είναι η δουλειά της Δεύτερης Ομάδας Εργασίας του IPCC³⁴⁴. Αρχικά, οι εκθέσεις αξιολόγησης της περιέγραφαν πιθανές μελλοντικές επιπτώσεις βασισμένες σε παγκόσμια κλιματικά μοντέλα. Αυτό λειτουργεί σε παγκόσμια κλίμακα αλλά είναι λιγότερο χρήσιμο για τον τοπικό σχεδιασμό. Τα παγκόσμια μοντέλα δε μπορούν να προβλέψουν αλλαγές σε συγκεκριμένες τοποθεσίες και δε συμπεριλαμβάνουν κοινωνικό-οικονομικούς παράγοντες στις προβλέψεις τους. Έτσι για παράδειγμα, περιοχές με όμοια γεωμορφολογικά χαρακτηριστικά που μπορεί να αντιμετωπίζουν κοινά κλιματικά προβλήματα μπορεί να βρουν την πιο κατάλληλη μέθοδο προσαρμογής αλλά η μία χώρα να έχει τη δυνατότητα(οικονομική, κ.ά.) να την εφαρμόσει ενώ η άλλη όχι.³⁴⁵ Από τα παραπάνω λοιπόν, προκειμένου να διευκολυνθεί η επιλογή της καλύτερης δυνατής μορφή προσαρμογής είναι φανερό η ανάγκη ανάμειξης και των κοινωνικών επιστημόνων στο ζήτημα της επιλογής της κατάλληλης προσαρμογής για κάθε κοινότητα. Τέσσερις τομείς στους οποίους οι κοινωνικές επιστήμες πρέπει να εντρυφήσουν σχετικά με την προσαρμογή είναι οι ακόλουθοι³⁴⁶.

Πρώτον, η παρακολούθηση των κοινωνικο-οικονομικών αλλαγών και αποκρίσεις σε αυτές. Ενώ οι μετεωρολόγοι για παράδειγμα, παρακολουθούν τον καιρό σε κάποιες περιοχές σταθερά, για μεγάλα χρονικά διαστήματα, κάτι τέτοιο δε συμβαίνει με τους κοινωνικούς επιστήμονες ώστε να δουν τι επιπτώσεις έχει η αλλαγή του καιρού στην κοινωνική τους ζωή και τι συμπεριφορές αυτό επιφέρει. Η ύπαρξη τέτοιων στοιχείων μετά από μακράιωνη παρακολούθηση θα μπορούσε να φανεί χρήσιμη.

Δεύτερον, η πρόβλεψη συνεπειών. Αυτό το βήμα είναι αποτέλεσμα του προηγούμενου καθώς αναλόγως των καιρικών αλλαγών θα μπορούσαν να προβλεφθούν οι κοινωνικές συμπεριφορές και να παρασχεθεί βοήθεια. Ο τρίτος τομέας αφορά την αξιολόγηση των εναλλακτικών πολιτικών. Δοκιμάζοντας και αξιολογώντας διαφορετικές μορφές προσαρμογής θα μπορούν οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής να επιλέγουν την καταλληλότερη αναλόγως των περιστάσεων και να καταλήξουν και σε μορφές που πραγματικά ευεργετούν τους αυτόχθονες και επιτρέπουν την ουσιαστική συμμετοχή τους.

Και τέλος, το ζήτημα των θεσμικών διευθετήσεων και της χρηματοδότησης. Πρέπει να εξασφαλίζεται η σωστή συνεργασία μεταξύ των φορέων και η χρηματοδότηση να κινείται εκεί που πρέπει. Μεταξύ άλλων, στο ζήτημα των θεσμικών διευθετήσεων πρέπει να συμπεριληφθεί και η αποκέντρωση στη διαδικασία λήψης αποφάσεων και να εξασφαλιστεί η συμμετοχή των κοινοτήτων σε αυτή τη διαδικασία. Ωστόσο, η μετάβαση σε αυτή τη συμμετοχική διάσταση πρέπει

προσαρμογής(όσο μεγαλύτερος ο κίνδυνος τόσο μεγαλύτερη η ανάγκη για προσαρμογή) (Wiggins, 2009). Το UNDP Adaptation Policy Framework παρέχει καθοδήγηση για το σχεδιασμό των εφαρμοστέων προγραμμάτων που μειώνουν την ευπάθεια με το να μειώνουν τις πιθανές αρνητικές επιπτώσεις και να επωφελούνται από τις θετικές συνέπειες που μπορεί να έχει η κλιματική αλλαγή (Bo & Siegfried, 2004), "Review of Community Based Vulnerability Assessment Methods and Tools", WWFNepal, UCN-Nepal, CECI- Nepal, NAVIN, Ιούλιος 2010.

³⁴⁴ Η επόμενη έκθεση του IPCC που θα εκδοθεί το 2014 θα αφιερώνει τέσσερα κεφάλαια στην προσαρμογή σε αντίθεση με το ένα που αφιερώνει στην τελευταία έκθεση του 2007.

³⁴⁵ Huq,S., "Improving information for community-based adaptation", ό.π.

³⁴⁶ Heltberg,R., Siegel,B.,P., Jorgensen,L.,S., "Addressing human vulnerability to climate change: Toward a 'no-regrets' approach", ό.π., σελ. 98.

να γίνει με προσοχή και να εφαρμοστεί με βάση τα εθνικά συμφέροντα και όχι να κλίνει προς τα συμφέροντα κάποιων μόνο δρώντων/ενδιαφερόμενων(stakeholders). Μία σωστή διακυβέρνηση πρέπει να επιτρέπει σε όλα τα επίπεδα και τους τομείς να επεκταθούν οι ανησυχίες για την κλιματική αλλαγή, ακόμα και στις τοπικές κοινότητες³⁴⁷. Το ζήτημα των θεσμικών διευθετήσεων συνδυάζεται με το ζήτημα της χρηματοδότησης καθώς χρειάζεται η ύπαρξη ενός ισχυρού πολιτικού πλαισίου και ελέγχου ώστε τα κονδύλια που προορίζονται για πρακτικές προσαρμογής να μην απορροφώνται από αλλού³⁴⁸. Αυτό το τελευταίο ζήτημα είναι μείζον, καθώς οι κοινότητες με αυτόχθονες πληθυσμούς λόγω κάποιων χαρακτηριστικών της όπως η αυτονομία τους και η γεωγραφική τους απομόνωση αλλά και η περιορισμένη πολιτική τους ύπαρξη, δυσκολεύονται να φτάσουν στις πηγές χρηματοδότησης αλλά και να τραβήξουν την προσοχή των διαχειριστών των χρημάτων στα ζητήματα τους ώστε να αποκομίσουν κονδύλια για την αντιμετώπιση των προβλημάτων τους. Όταν τα καταφέρνουν πρόβλημα αποτελεί η εκτροπή των χρημάτων που προορίζονται για μέτρα προσαρμογής, από τον αρχικό προορισμό τους.

Η μικρο-οικονομική μπορεί να βοηθήσει τους αυτόχθονες να ανταπεξέλθουν με τις οικονομικές δυσκολίες που αντιμετωπίζουν στο ζήτημα της κλιματικής αλλαγής, Μέσω των μικρο-οικονομικών, ομάδες με χαμηλό εισόδημα που δεν έχουν πρόσβαση σε οικονομικές υπηρεσίες θα μπορούν να λαμβάνουν δάνεια, ασφάλιση κ.ά. προκειμένου να μπορούν να επιδοθούν σε ενέργειες με σκοπό την προστασία τους ενάντια στους κινδύνους. Και ακόμα και όταν δεν μπορεί να προσφέρει όλες αυτές τις υπηρεσίες σε πολύ φτωχές μερίδες του πληθυσμού, τους εξασφαλίζει έστω ένα σταθερό χαμηλό εισόδημα³⁴⁹.

Τα βήματα αυτά, ειδικά τα τρία πρώτα απαιτούν χρόνο προκειμένου να καταλήξουν σε ασφαλή συμπεράσματα και για το λόγο αυτό πρέπει να ξεκινήσει η εφαρμογή τους όσο το δυνατόν νωρίτερα.

Οι δυσκολίες που επιφέρει η κλιματική αλλαγή πλέον στην ακριβή πρόβλεψη των καιρικών φαινομένων και οι απροσδόκητες επιθέσεις που δέχονται όλο και συχνότερα οι αυτόχθονες από ακραία καιρικά φαινόμενα μπορούν να καλυφθούν από τη θεωρία για ένα σύνολο παρεμβάσεων που ονομάζονται “no-regrets”. Οι “no-regrets” παρεμβάσεις αποσκοπούν στο να χτίσουν μία γενική ανθεκτικότητα που δε θα εξαρτάται από τις ακριβείς προβλέψεις περί κλιματικής αλλαγής αλλά θα είναι σε θέση να προστατέψει γενικά ανεξαρτήτως προβλέψεων, λαμβάνοντας υπ’ όψη το κομμάτι της κοινωνίας και των χαρακτηριστικών της.

³⁴⁷ Σε αυτό το κομμάτι επιβεβαιώνεται η σημασία που υπάρχει στο να απολαμβάνουν οι αυτόχθονες των κατοχυρωμένων πολιτικών τους δικαιωμάτων και να διαθέτουν φωνή στην πολιτική ζωή της χώρας τους, κάτι το οποίο συχνά δε συμβαίνει.

³⁴⁸ Matakī, M., Kosby, K., Nair, V., “Top-Down, Bottom-Up: Mainstreaming Adaptation in Pacific Island Townships”, όπ.π., σελ.275.

³⁴⁹ Κάποια από τα εργαλεία της μικρο-οικονομικής είναι τα μικροδάνεια. Πρόκειται για μία διαδομένη πρακτική που αν και δεν βοηθάει άμεσα στο να ανταπεξέλθουν οι ενδιαφερόμενοι στην κλιματική αλλαγή, προσφέρει βοήθεια προς τους φτωχούς προκειμένου να φτιάξουν δικές τους επιχειρήσεις και να μειώσουν την εξάρτησή τους από χορηγίες και εταιρείες δανεισμού. Άλλο εργαλείο είναι η μικροασφάλιση που αποσκοπεί στο να καλύψει τα κενά της κανονικής ασφάλισης, η οποία ενίοτε δεν καλύπτει τα κατώτερα οικονομικά στρώματα. Τα παραπάνω μπορούν αν παρασχεθούν από τον καθένα όπως από ΜΚΟ και τον ιδιωτικό τομέα αλλά το μεγαλύτερο ενδιαφέρον το έχουν δείξει μικροοικονομικά ινστιτούτα, Heltberg, R., Siegel, B., P., Jorgensen, L., S., όπ.π., σελ.95-96.

Το να εστιάζεις σε ένα τομέα παρά τη χρησιμότητα του έχει και μειονεκτήματα όπως το ότι αφήνεις εκτός τις έμμεσες προεκτάσεις που μπορεί να θίξουν έναν άλλο τομέα κάτι που στην περίπτωση των “no-regrets” παρεμβάσεων προσπαθεί να αποτραπεί. Επίσης, προβλέπεται η ενδυνάμωση των φτωχών και της πολιτικής τους φωνής. Η κοινωνική προστασία πρέπει πιο πολύ από κάθε άλλη φορά να αναπτυχθεί. Για παράδειγμα, κάποιες πολιτικές προσαρμογής έχουν εγείρει κοινωνικές αντιδράσεις, όπως οι δράσεις του REDD, καθώς θεωρείται από τους αυτόχθονες ότι προκύπτει ο κίνδυνος να παραβιαστούν δικαιώματα τους σχετικά με τη γη τους. Σε αυτό το μοντέλο σκοπός είναι οι αναπτυξιακές πολιτικές να μην εγείρουν τέτοιες αντιδράσεις αλλά να συμβαδίζουν με τις κοινωνικές ανάγκες. Το κλειδί είναι να γίνει αντιληπτό πώς η κλιματική αλλαγή απειλεί τους ευπαθείς και φτωχούς και να τους παρασχεθεί βοήθεια ώστε να προσαρμοστούν με τρόπο που να εξυπηρετεί τις δικές τους ανάγκες(Eriksen et al., 2005).

Η εφαρμογή διαφόρων προγραμμάτων με στόχο να αυξήσουν την ανθεκτικότητα των φτωχών που έχει λάβει χώρα ήδη σε διάφορα μέρη, ακόμα και σε χώρες χαμηλού εισοδήματος, αυξάνουν κάπως την αισιοδοξία επί του θέματος. Για την προώθηση αυτού του ζητήματος εμφανίζονται τεχνικές και πολιτικές προκλήσεις. Πχ. η πολιτική υποστήριξη που χρειάζεται για την παροχή κονδυλίων δεν είναι δεδομένη σε περίπτωση που προταχθούν ζητήματα κοινωνικής υποστήριξης. Η παρουσίαση μίας πολύ καλής εκτίμησης των επιπτώσεων θα βοηθούσε στο να κάνει τους πολιτικούς να καταλάβουν τη χρησιμότητα του εγχειρήματος. Τα κοινωνικά κονδύλια ενισχύουν προγράμματα μικρής κλίμακας σε τομείς όπως υποδομές, κοινωνικές υπηρεσίες κ.ά. βοηθώντας τους αυτόχθονες να λάβουν ενεργά μέρος στην προσαρμογή τους. Η διεθνής κοινότητα θα μπορούσε να χρηματοδοτήσει πολλά μικρά προγράμματα σε πολλές κοινότητες. Οι εξωτερικοί εδικοί όμως πρέπει να δεχθούν το γεγονός ότι οι κοινότητες θα λάβουν επενδυτικές αποφάσεις βασισμένες στις δικές τους προτεραιότητες και προσλαμβάνουσες, οι οποίες ενδέχεται να διαφέρουν αρκετά από τις απόψεις των ειδικών. Αυτό είναι μέρος της προσαρμογής που διοικείται από τις κοινότητες και μπορεί να έχει μειονεκτήματα ή πλεονεκτήματα αναλόγως από την οπτική γωνία από την οποία θα εξεταστεί. Η σωστή διαχείριση των χρημάτων είναι ακόμα ένας τομέας που πρέπει να βελτιωθεί ώστε όταν παρέχεται η αναμενόμενη και επιθυμητή οικονομική βοήθεια να μπορεί να γίνει χρήση της άμεσα και αποδοτικά. Οι χώρες και οι δότες πρέπει να δουλέψουν συντονισμένα πάνω σε αυτό. Το ζήτημα είναι τα εν λόγω προγράμματα να προϋπάρχουν των κλιματικών συμβάντων, με ευέλικτες δομές, ώστε σε περίπτωση που χρειαστεί να ενεργοποιηθούν, η ανταπόκριση να είναι άμεση. Αυτό θα επέτρεπε στις χώρες να παρέχουν βοήθεια σύντομα για οποιοδήποτε συμβάν, όποτε και όπου αυτό προκύψει³⁵⁰.

Όπως λοιπόν ήδη αναφέρθηκε, παρά τις ομοιότητες των κοινοτήτων των αυτοχθόνων σε πολλά θέματα, υπάρχουν κάποιες διαφορές που διαδραματίζουν μεγάλο ρόλο στην επιλογή μίας διαδικασίας προσαρμογής. Έτσι για παράδειγμα, κάποιες διαφορετικές αξίες ή διαδικασίες μπορεί να μετατρέψουν την επιλογή ενός σχεδίου προσαρμογή από ιδανικό για μία κοινωνία σε ακατάλληλο για μία άλλη. Κάτι το οποίο είναι ανασταλτικός παράγοντας για μία κοινωνία λοιπόν μπορεί να μην είναι για κάποια άλλη. Εξαρτάται από τον τρόπο θέασης ενός ζητήματος, το τι

³⁵⁰ Heltberg,R., Siegel,B.,P., Jorgensen,L.,S., όπ.π., σελ. 98.

θεωρεί κίνδυνο η κάθε κοινωνία, το πόση έμφαση δίνουν στις επιστημονικές προβλέψεις κ.ά.

Τέσσερα στοιχεία που υπάρχουν σε κάθε κοινωνία περιορίζουν την επιτυχή εφαρμογή της προσαρμογής από την κοινωνία. Αυτά είναι το ζήτημα της ηθικής/δεοντολογίας και η εκδήλωση της στους διαφορετικούς στόχους της προσαρμογής από τους διάφορους δρώντες. Ότι για κάποιον μπορεί να θεωρηθεί ως αποτυχημένη προσαρμογή για κάποιον άλλο μπορεί να είναι επιτυχής, ανάλογα με τις διαφορετικές προτεραιότητες και αξίες της κοινωνίας³⁵¹. Η έλλειψη επαρκούς γνώσης των πιθανών επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής από μία κοινωνία είναι ένας ακόμη παράγοντας που ίσως εμποδίσει την επιτυχημένη εφαρμογή μίας στρατηγικής προσαρμογής. Η ελλιπής και περιορισμένη γνώση του φαινομένου της κλιματικής αλλαγής αποτελεί εμπόδιο για τους αυτόχθονες να επιλέξουν αποτελεσματικές μεθόδους προσαρμογής. Για παράδειγμα, όταν δε γνωρίζουν τη σύνδεση κάποιων ανθρώπινων δραστηριοτήτων με την επιβάρυνση του περιβάλλοντος και την ενίσχυση της κλιματικής αλλαγής δε μπορούν και να προβούν σε δράσεις που θα κατευθυνθούν ενάντια σε αυτές τις πράξεις. Έτσι, συχνά οι κάτοικοι προτιμούν να ρίξουν το βάρος της προσοχής τους σε προβλήματα που τους απασχολούν άμεσα όπως η εξασφάλιση τροφής και στέγης παρά στην κλιματική αλλαγή που το θεωρούν μελλοντικό πρόβλημα. Αυτό μεταξύ άλλων οδηγεί στο να μην τίθεται στις άμεσες προτεραιότητες και να «χάνει» στο ζήτημα της χρηματοδότησης και της θεσμικής υποστήριξης³⁵². Η ενημέρωση έχει ως αποτέλεσμα οι αυτόχθονες να παίρνουν σωστές αποφάσεις αναφορικά και με άλλες πτυχές του φαινομένου. Για παράδειγμα, έπειτα από σωστή ενημέρωση δεν θα καταλήξουν να εφησυχάσουν στην αποζημίωση που τους προσφέρει το κράτος έπειτα από μία φυσική καταστροφή και να το θεωρήσουν επαρκές μέτρο για να αντιμετωπίσουν την κλιματική αλλαγή αποφεύγοντας να λάβουν σωστά μέτρα προσαρμογής καθώς αυτή η τακτική δεν είναι αρκετή και βιώσιμη και διαιωνίζει την εξάρτηση τους από το κράτος³⁵³. Τρίτον, αν η κοινότητα δε θεωρήσει τον ενίοτε κίνδυνο μεγάλο ώστε να αναλάβει δράση η προσαρμογή μπορεί αν και αναγκαία να μην εφαρμοστεί. Ο διαχωρισμός μεταξύ της κλιματικής αλλαγής που προκαλείται από τον άνθρωπο και τα ακραία φαινόμενα που πλήττουν ούτως ή άλλως τις περιοχές αυτές πρέπει να είναι σαφής καθώς υπάρχει ο κίνδυνος φαινόμενα που οφείλονται στον ανθρώπινο παράγοντα να θεωρηθούν ως φυσιολογικά και να μειωθεί η σημασία που δίνεται στην προσαρμογή. Τέλος, αν δεν εκτιμηθεί η αξία κάποιας κουλτούρας ή κάποιου μέρους μπορεί να αφεθεί να πληγεί από την κλιματική αλλαγή χωρίς τη λήψη μέτρων προσαρμογής. Αυτοί που λαμβάνουν τις αντίστοιχες αποφάσεις πρέπει να λαμβάνουν υπ' όψη και αυτή την πτυχή έχοντας

³⁵¹ Εξ' αιτίας της ύπαρξης διαφορετικών ιδεών και αξιών υπάρχει η πρόταση δημιουργίας κυβερνητικών μηχανισμών (πχ πλατφόρμες) με φορείς διαφορετικών ειδικοτήτων που θα διαπραγματεύονται αυτές τις διαφορές στις νοοτροπίες και θα καταλήγουν στην καλύτερη δυνατή λύση. Μία κοινωνία με δυνατότητα προσαρμογής πρέπει να αντιλαμβάνεται τη διαφορετικότητα των αξιών, να αντιλαμβάνεται και να εκτιμά σωστά την ευπάθεια στις διάφορες επιπτώσεις και να δέχεται ότι μέσα από την αλλαγή υπάρχει πιθανότητα απώλειας κάποιων στοιχείων, Adger, N., W., et al., "Are there social limits to adaptation to climate change?", *Climatic Change*, 2009, σελ. 349-350.

³⁵² Mataki, M., Kosby, K., Nair, V., "Top-Down, Bottom-Up: Mainstreaming Adaptation in Pacific Island Townships", όπ.π., σελ.274.

³⁵³ Mataki, M., Kosby, K., Nair, V., "Top-Down, Bottom-Up: Mainstreaming Adaptation in Pacific Island Townships", όπ.π.

υπ' όψη τους την οπτική των ενδιαφερόμενων-αυτοχθόνων καθώς για εκείνους η κουλτούρα είναι μέρος της ταυτότητας τους και η διάσωση της είναι εξ' ίσου σημαντική με τη διάσωση των ζώων τους³⁵⁴.

Έχοντας πάντα κατά νου τα παραπάνω, η διαδικασία για το σχεδιασμό μίας προσαρμογής βασισμένης στην κοινότητα ακολουθεί σε γενικές γραμμές τα ακόλουθα βήματα³⁵⁵.

Αρχικά, ορίζεται το πρόγραμμα, ποιο θέμα θα συμπεριλάβει, ποιες ανησυχίες θα εξετάσει, ποια τα ακριβή γεωγραφικά όρια μέσα στα οποία θα εξελιχθεί. Στη συνέχεια γίνεται ανάλυση της κατάστασης. Σε αυτό το σημείο εξετάζονται ποιες είναι οι ανάγκες τις κοινωνίας για προσαρμογή(πάνω στο επιλεγμένο θέμα) και ποια εμπόδια συναντάει. Το επόμενο βήμα είναι να εντοπιστούν οι φορείς(άτομα, πανεπιστήμια, ΜΚΟ κ.ά.) και οι πηγές(οικονομικές κ.ά.) που μπορούν να χρησιμοποιηθούν με σκοπό την επίτευξη της προσαρμογής. Εδώ μπορούν να εμπλακούν και άλλες κοινότητες που έχουν εμπειρία πάνω στον τομέα που θέλουμε να εφαρμόσουμε την προσαρμογή, κάνοντας την προσαρμογή πιο επιτυχημένη.

Το τέταρτο στάδιο είναι να βρεθούν περισσότεροι εμπλεκόμενοι(stakeholders) με σκοπό να κάνουν περισσότερες παρεμβάσεις ώστε να βελτιωθεί η διαχείριση του ζητήματος. Ένα παράδειγμα μπορεί να είναι η πρόσκληση συμμετοχής κάποιας γειτονικής κοινότητας. Συζητώντας το πρόβλημα μαζί τους, βλέποντας τη δική τους οπτική και ανταλλάσσοντας πληροφορίες εμπλουτίζεται το υλικό για να επιτευχθεί η προσαρμογή και χτίζεται ένα χρήσιμο κοινωνικό δίκτυο(από τα οποία οι αυτόχθονες εξαρτώνται πολύ). Μετά οι παρεμβάσεις πρέπει να μπου σε μια κοινά συμφωνημένη σειρά προτεραιότητας. Εδώ θα ήταν σκόπιμη η συμμετοχή ειδικών πάνω στο κλίμα που θα ελέγξουν τον κατάλογο των παρεμβάσεων και θα προτείνουν με τη σειρά τους ποια από αυτά πρέπει και μπορούν να εφαρμοστούν αμεσότερα. Τα τελικά κριτήρια κατηγοριοποίησης πρέπει να διακατέχονται από διαφάνεια για να καταλάβουν οι κοινότητες για ποιο λόγο επιλέχθηκε η εκάστοτε σειρά και ποιες τελικά είναι οι προτεραιότητες(ακόμα κι αν δε συμφωνούν απόλυτα με το τελικό αποτέλεσμα). Στο τέλος, ένα αναλυτικό πρόγραμμα εφαρμογής μπορεί να οριστεί και να ανακοινωθεί. Η ομάδα του σχεδίου πρέπει πια να δραστηριοποιηθεί και να εξασφαλίσει ανθρώπινους, υλικούς και χρηματικούς πόρους για την εφαρμογή του σχεδίου. Σε αυτό το στάδιο μπορεί να απευθύνει έκκληση για χορηγία, να απευθυνθεί στον ιδιωτικό τομέα ή να προβεί σε όποια άλλη ενέργεια θεωρεί ότι μπορεί να φανεί αποδοτική.

Το πέμπτο βήμα είναι να εξασφαλίσει τη συμμετοχή όσο το δυνατό μεγαλύτερου μέρους της κοινότητας και των ενδιαφερόμενων(stakeholders) στην εφαρμογή. Το τελικό βήμα είναι να οριστεί διαδικασία επίβλεψης και αξιολόγησης ώστε να εντοπιστούν εγκαίρως οι αδυναμίες και τα λάθη και να διορθωθούν.

Αν και τα προγράμματα τύπου CBA είναι ακόμα σε πρώιμο στάδιο ήδη από την εφαρμογή τους έχουν διεξαχθεί κάποια συμπεράσματα/διδάγματα.

³⁵⁴ Adger,N.,W.,et al., "Are there social limits to adaptation to climate change?", *Climatic Change*, 2009, σελ. 349-350.

³⁵⁵ Ebi,L.,K., Semenza,C.,J., "Community-Based Adaptation to the Health Impacts of Climate Change", *American Journal of Preventive Medicine*, Vol.35, Issue 5, Νοέμβριος 2008, σελ.501-507, [http://www.ajpmonline.org/article/S0749-3797\(08\)00684-3/fulltext](http://www.ajpmonline.org/article/S0749-3797(08)00684-3/fulltext).

Πρώτον, για να μπορέσουν να βοηθήσουν οι συμμετέχοντες εκτός κοινότητας πρέπει να κατακτήσουν την εμπιστοσύνη της κοινότητας. Αυτό συνήθως σημαίνει να περάσουν πολύ χρόνο μαζί τους αλλά αν πρόκειται για γνωστούς φορείς πχ ΜΚΟ ή κυβερνητικά σώματα, να είναι από πριν σε επαφή μαζί τους.

Δεύτερον, καθώς η κλιματική αλλαγή είναι ένα δύσκολο φαινόμενο για πολλούς, για να γίνει κατανοητό πρέπει να υπάρξουν κινήσεις όπως μεταφράσεις των σχετικών κειμένων στη γλώσσα των αυτοχθόνων ή ακόμα αντικατάσταση του γραπτού λόγου με πιο παραστατικά και συνεπώς κατανοητά μέσα όπως το βίντεο ή θεατρικά δρώμενα.

Τρίτον, για να αποφασιστεί ποιες ενέργειες προσαρμογής πρέπει να αναληφθούν ο εκάστοτε εξωτερικός φορέας πρέπει να γνωρίσει τις δεξιότητες των μελών της κοινότητας, την παραδοσιακή τους γνώση και άλλα τοπικά χαρακτηριστικά ώστε να εισάγει αναλόγως τις κατάλληλες μεθόδους, τεχνολογίες κτλ, στις οποίες η κοινότητα να μπορεί να ανταπεξέλθει.

Ακόμα, κάθε μέτρο προσαρμογής που λαμβάνεται μοιάζει με ένα οποιοδήποτε άλλο σχέδιο. Τη διαφορά κάνει το στοιχείο της κλιματικής αλλαγής. Η γνώση του κλιματικού κινδύνου συνεπάγεται ότι πρέπει να μπορούν να ανταπεξέλθουν και σε ένα άμεσο φαινόμενο αλλά και να χτίσουν μία ανθεκτική στρατηγική στο χρόνο. Βέβαια τα περισσότερα σχετικά προγράμματα είναι πολύ νέα για να φανεί αν όντως έχουν επιτύχει το δεύτερο σκέλος.

Επίσης, για να μάθει κανείς τη CBA πρέπει να την εφαρμόσει. Δεν είναι από τις πρακτικές που διδάσκονται θεωρητικά και μετά εφαρμόζονται. Ανήκει στην κατηγορία “learning-by-doing”.

Τέλος η CBA βρίσκεται στην αρχή της αλλά πρόκειται να αναπτυχθεί ραγδαία. Προς το παρόν πρέπει να πραγματοποιηθούν όσο το δυνατό περισσότερα πιλοτικά προγράμματα και να μάθουμε από αυτά³⁵⁶.

Στην επόμενη ενότητα θα αναφερθούν κάποια από τα προγράμματα και τα εργαλεία της CBA που έχουν εφαρμοστεί και έχουν οδηγήσει στα παραπάνω συμπεράσματα.

5.3.Εργαλεία CBA

Η προσαρμογή που βασίζεται στην κοινότητα δεν είναι ένα νέο φαινόμενο. Οι αυτόχθονες ανέκαθεν αντιμετώπιζαν τα κλιματικά φαινόμενα και τις αλλαγές σε αυτά με αυτοσχέδιους τρόπους προκειμένου να επιβιώσουν και να εκμεταλλευτούν το περιβάλλον τους με τον καλύτερο τρόπο για μία όσο το δυνατόν καλύτερη ζωή³⁵⁷. Εργαλεία και μέθοδοι που χρησιμοποιούνταν και εξακολουθούν να χρησιμοποιούνται από τους πληθυσμούς αυτούς με σκοπό την προσαρμογή τους στο μεταβαλλόμενο περιβάλλον συμπεριλαμβάνουν παραδείγματα όπως, δενδροφύτευση με στόχο την προστασία των παραλίων από τη διάβρωση, τοποθέτηση μεγάλων πετρών στη μεταλλική οροφή για να μη τη μετακινεί ο

³⁵⁶ Huq,S., *Community Based Adaptation - IIED Briefing*, IIED, 30 Σεπτεμβρίου 2008, <http://www.iied.org/community-based-adaptation-iied-briefing>.

³⁵⁷ Φυσικά, ο τρόπος εκμετάλλευσης της γης από τους αυτόχθονες είναι βιώσιμος τις περισσότερες φορές. Οι αυτόχθονες δεν καταστρέφουν συνειδητά το περιβάλλον τους και όταν αυτό συμβαίνει, πχ. σε περιπτώσεις υπεραλιείας είναι επειδή δε γνωρίζουν τις επιπτώσεις αυτών των πράξεων στο περιβάλλον.

δυνατός αέρας και οι τυφώνες, μετανάστευση πληθυσμών σε υψηλότερα μέρη του νησιού και συλλογή βρόχινου νερού με τη χρήση υδρορροών ή αλλαγή στο είδος των σοδειών τους αναλόγως των καιρικών φαινομένων³⁵⁸. Και ενώ αυτές οι μέθοδοι απαντώνται κυρίως στα SIDS, οι κοινότητες του Αρκτικού κύκλου διατηρούν τις δικές τους πρακτικές αναλόγως των συνθηκών που επικρατούν στις δικές τους περιοχές. Έτσι, οι Ίνουιτ αλλάζουν τον τρόπο που κυνηγούν καθώς και τον τόπο και το χρόνο. Προσαρμόζουν το «εποχιακό τους ημερολόγιο» ανάλογα με τις διαφοροποιήσεις στις εποχές. Κυνηγούν διαφορετικά θηράματα ενίοτε(αντικατάσταση ζώων με άλλα). Χρησιμοποιούν διαφορετικά οχήματα όπου το χιόνι τείνει να εξαφανιστεί. Προσέχουν ακόμη πιο προσεκτικά τα ποτάμια και τις πηγές και στον πάγο ταξιδεύουν μόνο άτομα με πολλές σχετικές γνώσεις και εμπειρία. Ακόμα κι αυτοί είναι πιο προσεκτικοί απ' ό,τι στο παρελθόν. Παρά τις αλλαγές οι κυνηγοί παραμένουν αισιόδοξοι καθώς δηλώνουν ότι ως τώρα πάντα κάτι καταφέρνουν να πιάσουν. Από την άλλη, κάποιοι ηγέτες των Ίνουιτ έχουν αρχίσει να προβληματίζονται για την αξία της γης τους και τη σημασία των συμφωνιών που έχουν κάνει αναφορικά με τους πόρους τους, αν είναι να εξαφανιστούν τα είδη που διαβιούσαν εκεί³⁵⁹.

Ωστόσο, πέρα από τις μεθόδους που οι αυτόχθονες ακολουθούν με δική τους πρωτοβουλία χάρη στην παραδοσιακή τους γνώση και τον τρόπο ζωής τους πλέον εξωτερικοί δρώντες όπως ερευνητές και επιστήμονες προσπαθούν μέσα από διάφορες διαδικασίες να τους γνωστοποιήσουν μεθόδους που θα μπορούσαν να χρησιμοποιούν από εδώ και στο εξής προκειμένου να ανταπεξέλθουν των διαφοροποιημένων συνθηκών³⁶⁰. Η επαφή των ερευνητών και των λοιπών εξωτερικών δρώντων με τους αυτόχθονες συνήθως απεδείχθη επωφελής και για τους δύο καθώς από τη μία οι αυτόχθονες βοηθήθηκαν ώστε να κατανοήσουν το φαινόμενο της κλιματικής αλλαγής και πώς να το αντιμετωπίσουν και από την άλλη, η έταιρη πλευρά αποκόμισε πληροφορίες χάρη στην παραδοσιακή γνώση που μοιράστηκαν κατά τις διαδικασίες οι γηγενείς μαζί τους. Έτσι, κι εκείνοι μπόρεσαν να καταλάβουν περισσότερα για την κλιματική αλλαγή στις περιοχές εκείνες καθώς έμαθαν για τάσεις και περιστατικά που δε θα μπορούσαν αλλιώς. Αυτό συμβαίνει γιατί συχνά όπου κατοικούν αυτόχθονες η καταγραφή στοιχείων σχετικά με το κλίμα είναι περιορισμένη κι έτσι η παραδοσιακή γνώση των αυτοχθόνων είναι ότι πληροφορία μπορεί να αποκομίσει κανείς για τις συνθήκες που επικρατούσαν εκεί στο παρελθόν.

Η επιλογή της μεθόδου που θα χρησιμοποιηθεί διαφέρει από περίπτωση σε περίπτωση. Οι ίδιες μέθοδοι δεν έχουν τα ίδια αποτελέσματα παντού. Κάθε περιοχή είναι ξεχωριστή και πριν ξεκινήσει η ανεύρεση λύσεων πρέπει να γίνουν αντιληπτές οι συνθήκες που επικρατούν και οι προτεραιότητες που υπάρχουν. Στο στάδιο της έρευνας για παράδειγμα είναι χρησιμότερα εργαλεία όπως η μέθοδος της συνέντευξης και γενικά μέθοδοι με πιο περιορισμένο αριθμό συμμετοχής ατόμων.

³⁵⁸ Sem,Gr., *Vulnerability and Adaptation to Climate Change in Small Island Development States*, UNFCCC, σελ.17.

³⁵⁹ Bushnell,J., "Local Indigenous Responses", *Climate Change and Pacific Rim Indigenous Nation*, Northwest Indian Applied Research Institute (NIARI), The Evergreen State College, Οκτώβριος 2006, σελ.54-55.

³⁶⁰ Οι πληροφορίες για το κομμάτι αυτό έχουν ληφθεί από το *Participatory Learning and Action 60. Community-based adaptation to climate change*, IIED, December 2009.

Στόχος είναι η συλλογή πληροφοριών. Αντιθέτως, σε επίπεδο διαδικασίας λήψης αποφάσεων πιο χρήσιμες έχουν αποδειχθεί οι πιο συμμετοχικές διαδικασίες με σκοπό την εξάπλωση γνώσεων, κατανόησης, εφαρμογής κτλ.

Συνεντεύξεις. Η μέθοδος των συνεντεύξεων βοηθάει ως επί το πλείστον τον ερευνητή να αποκτήσει γνώσεις επί των περιοχών στις οποίες δουλεύει. Έτσι, και αποκτάει πληροφορίες που μπορεί αργότερα να συνδυάσει συμπληρωματικά με την επιστημονική του γνώση αλλά και μπορεί να βοηθήσει καλύτερα τους γηγενείς λαούς της περιοχής καθώς μπορεί να καταλάβει καλύτερα τη νοοτροπία τους και την περιοχή τους ώστε στη συνέχεια να καταφέρει να εντοπίσει την καλύτερη δυνατή μέθοδο προσαρμογής για αυτούς. Η μέθοδος αυτή συνήθως βρίσκει πρόθυμους τους συμμετέχοντες(αυτόχθονες) καθώς για εκείνους είναι εύκολο να μοιραστούν τις γνώσεις και τις εμπειρίες τους και επιπλέον, αυτή η μέθοδος δε συνεπάγεται την εισβολή του ερευνητή στην καθημερινότητα τους. Αντιθέτως σε πιο πολυπληθείς και ενεργές συμμετοχικές μεθόδους ο ερευνητής πρέπει να πείσει τους αυτόχθονες να τον εμπιστευτούν και να τους βοηθήσει να ανοιχτούν στη διαδικασία καθώς πολλοί από αυτούς διστάζουν είτε από ντροπή είτε από καχυποψία. Το έργο του ερευνητή γίνεται δυσκολότερο όταν για τους κατοίκους κάποιας περιοχής η κλιματική αλλαγή δε θεωρείται ως προτεραιότητα. Επίσης, η συνέντευξη είναι μία πολύ ελαστική μέθοδος καθώς η συζήτηση μπορεί να κυλήσει προς την πλευρά όπου υπάρχει η μεγαλύτερη ανάγκη. Μειονέκτημα αποτελεί το γεγονός ότι συχνά οι πληροφορίες που δίνουν οι αυτόχθονες δεν είναι απολύτως ειλικρινείς για διάφορους λόγους. Για παράδειγμα, οι ντόπιοι μπορεί να προβούν σε υπερβολές στα λεγόμενα τους ελπίζοντας ότι θα αποσπάσουν μεγαλύτερη βοήθεια με αυτό τον τρόπο. Επίσης, στην αρχή παρατηρείται ότι κάποιοι από τους συμμετέχοντες τείνουν να δίνουν στον ερευνητή τις πληροφορίες που θεωρούν ότι θέλει να ακούσει. Ωστόσο, στην πορεία γίνονται πιο ειλικρινείς. Τέλος, η συνέντευξη είναι ακόμα πιο αποδοτική μέθοδος όταν συνοδεύεται από μία περισσότερο συμμετοχική διαδικασία όπως η συζήτηση. Όμως δυστυχώς συνήθως ο χρόνος δεν επαρκεί για τη διεξαγωγή συζητήσεων μετά το πέρας των συνεντεύξεων.

Guided Discovery. Σε αυτή τη μέθοδο ένας εξωτερικός συνεργάτης συμμετέχει και βοηθάει τους γηγενείς μέσα από τις παραδοσιακές πρακτικές να εξελιχθούν και να τις συνδυάσουν με νέες ιδέες, δράσεις κτλ. Προκειμένου να διεξαχθεί ομαλά αυτή η μέθοδος ο συνεργάτης αυτός πρέπει να καταφέρει να κερδίσει την εμπιστοσύνη των συμμετεχόντων μέσω της ανάμειξης του στην καθημερινότητα τους. Η μέθοδος αυτή συνδυάζεται και με άλλες συμμετοχικές διαδικασίες, οι οποίες επιλέγονται ανάλογα με τα χαρακτηριστικά του πληθυσμού (π.χ. αναλόγως του επιπέδου μόρφωσης που επικρατεί κτλ). Το αποτέλεσμα είναι η δημιουργία ενός πλαισίου μέσα στο οποίο δρουν οι ντόπιοι μέσω τεσσάρων βημάτων(process framework). Στην αρχή πραγματοποιείται συλλογή πληροφοριών για το ιστορικό πλαίσιο (ενδιαφέροντα, στόχοι κοινότητας κτλ.) και διαχωρίζονται σε ομάδες. Στη συνέχεια, βρίσκουν τους εξωτερικούς και εσωτερικούς παράγοντες³⁶¹ που επιβιβαιώνουν την

³⁶¹ Οι εσωτερικοί και εξωτερικοί παράγοντες αναφέρονται σε παράγοντες εντός και εκτός κοινότητας. Στο δεύτερο σκέλος τους ενημερώνει ως επί το πλείστον ο ερευνητής και οι αυτόχθονες

ύπαρξη ευπάθειας και μετά εντοπίζονται οι στρατηγικές για τη μείωση της ευπάθειας³⁶². Οι γηγενείς βαθμολογούν τις στρατηγικές που συλλέγονται και τις βαθμολογούν. Τέλος, πραγματοποιείται ιεράρχηση τους με βάση τη βαθμολογία που έχουν λάβει. Αυτή είναι η αρχική διαδικασία και σκοπός της είναι η συζήτηση που ακολουθεί επί των στρατηγικών μεταξύ των ερευνητών και των αυτοχθόνων. Έτσι, το πλαίσιο βοηθάει να φανούν οι προτεραιότητες της εκάστοτε κοινότητας αλλά και να συζητήσουν επί του θέματος οι αυτόχθονες με τον ερευνητή, έχοντας την ευκαιρία να επωφεληθούν της επιστημονικής του γνώσης. Αξίζει να σημειωθεί ότι η μέθοδος αυτή δεν έχει σκοπό να εστιάσει αποκλειστικά στην κλιματική αλλαγή αλλά γενικά στους τομείς ευπάθειας. Στην περίπτωση των αυτοχθόνων όμως η κλιματική αλλαγή έρχεται αναπόφευκτα στο επίκεντρο ως ο βασικός τομέας ευπάθειας τους.

Climate Fields School. Σκοπός αυτού του εργαλείου είναι η ανάπτυξη μίας πιο αποτελεσματικής μεθόδου για να μεταφέρονται οι πληροφορίες των κλιματολογικών δελτίων στους τελικούς χρήστες. Επίσης, στόχος είναι να αυξηθούν οι γνώσεις των συμμετεχόντων για το κλίμα καθώς και η δυνατότητα τους να ανταπεξέρχονται σε ακραία καιρικά φαινόμενα. Οι συμμετέχοντες αναπτύσσουν την ικανότητα τους να παρατηρούν τις κλιματικές ενδείξεις και να τις χρησιμοποιούν προς όφελος τους σε τομείς όπως η γεωργία. Σε πρώτη φάση, οι αυτόχθονες εξοικειώνονται με τους όρους της κλιματολογίας ενώ στην πορεία περνάνε στην πρακτική εφαρμογή. Μάλιστα, μπορούν να λάβουν και εκπαίδευση εκπαιδευτή ώστε να είναι σε θέση να μεταδώσουν αυτές τις γνώσεις και σε άλλα μέλη της κοινότητας τους. Το συγκεκριμένο εργαλείο έχει χαρακτηριστεί με θετικό πρόσημο ως προς την αποτελεσματικότητά του.

Για την καταγραφή της παραδοσιακής γνώσης χρησιμοποιούνται εργαλεία όπως *χρονολόγια, γραφήματα και ημερολόγια βροχοπτώσεων*. Αυτά τα εργαλεία λειτουργούν με την καταγραφή των καιρικών φαινομένων και ειδικά των ακραίων και απροσδόκητων των τελευταίων χρόνων. Έτσι, θα φανεί αν οφείλονται στην κλιματική αλλαγή ή αν πρόκειται για περιοδικά φαινόμενα. Επίσης, καταγράφονται πληροφορίες και διεξάγονται συμπεράσματα σχετικά με το πώς αντιμετωπίστηκαν αυτά τα φαινόμενα, ποιοι επηρεάστηκαν περισσότερο και γιατί και μπορούν αν προβλεφθούν μέτρα για την προστασία τους. Ακόμα, με αυτό τον τρόπο μπορεί να γίνει σύγκριση και επαλήθευση με τα μετεωρολογικά στοιχεία, εφ' όσον φυσικά υπάρχουν. Τα εργαλεία αυτά είναι εύκολα στη χρήση, δε χρειάζονται εξειδίκευση και ούτε είναι απαιτητικά από άποψη χρόνου. Τα συμπεράσματα και οι πληροφορίες που παρέχουν είναι ιδιαίτερα χρήσιμα. Ωστόσο, πρέπει να τονιστεί ότι πρόκειται για ένα καθαρά τοπικό εργαλείο που δε μπορεί να διαμορφώσει ευρύτερα μοντέλα. Στηρίζεται στην ακρίβεια μνήμης των συμμετεχόντων και ως επί το πλείστον εντοπίζει διαφορές παρόντος-παρελθόντος χωρίς να προσφέρεται για προβλέψεις για το μέλλον. Ο ρόλος των τρίτων δρώντων εδώ είναι να μην αφήσουν τους αυτόχθονες να παρασυρθούν από την πεποίθηση ότι όλες οι αλλαγές στη ζωή

αποκομίζουν τις επιστημονικές πληροφορίες. Εδώ έχουμε μία περίπτωση σύζευξης τοπικού και διεθνούς επιπέδου καθώς και επιστημονικής και παραδοσιακής γνώσης.

³⁶² Οι στρατηγικές αυτές μπορεί να προτείνονται από τους ερευνητές και τους γηγενείς. Συχνά, αλληλεπικαλύπτονται.

τους είναι αποτέλεσμα των κλιματικών επιπτώσεων αλλά να κατευθύνουν τη συζήτηση έτσι ώστε να τους βοηθήσουν να καταλάβουν ποιες αλλαγές οφείλονται στο κλίμα και ποιες όχι.

Mental Models. Αυτό το εργαλείο βοηθάει να γίνει η σύνδεση μεταξύ των τοπικών και των διεθνών παραγόντων που προκαλούν την κλιματική αλλαγή. Μέσω αυτού εντοπίζονται τα πιθανά κενά στις γνώσεις και οι λανθασμένες αντιλήψεις και μπορούν να διορθωθούν. Μπορεί να εφαρμοστεί σε μεγάλες ή μικρότερες ομάδες και σε διάφορες ομάδες ατόμων, από απλούς πολίτες μέχρι εκείνους που είναι υπεύθυνοι για τη λήψη αποφάσεων. Ο τρόπος χρήσης του είναι απλός. Χρησιμοποιώντας αυτοκόλλητα χαρτιά στο κέντρο ενός πίνακα καταγράφεται η γενική ιδέα που έχουν οι αυτόχθονες περί κλιματικής αλλαγής. Στη συνέχεια χρησιμοποιούν τα χαρτιά για να γράψουν τους παράγοντες που θεωρούν ότι ευθύνονται για την κλιματική αλλαγή και διαχωρίζουν τους ανθρωπογενείς από τους μη. Μετά καταγράφουν τις θετικές και αρνητικές συνέπειες που κρίνουν ότι συμβαίνουν σε αυτούς και το περιβάλλον τους. Τέλος, καταγράφουν τις στρατηγικές που χρησιμοποιούν για να μειώσουν τις αρνητικές επιπτώσεις και να αυξήσουν τις θετικές. Το θετικό της μεθόδου είναι ότι τα χαρτιά αυτά προσεγγίζουν την προσοχή των συμμετεχόντων κάνοντας τη μέθοδο πιο ελκυστική. Επίσης, διορθώνονται εύκολα. Η ποσότητα και η ποιότητα των πληροφοριών που συλλέγονται σχετίζεται με την παρακίνηση που δέχονται οι συμμετέχοντες από τους υπεύθυνους του προγράμματος. Η μέθοδος μπορεί να χαρακτηριστεί ως αποδοτική καθώς έχει παρατηρηθεί η ενεργή συμμετοχή των αυτοχθόνων. Σε γενικές γραμμές εντοπίζονται πολλά κενά και λάθη στις απόψεις των συμμετεχόντων³⁶³. Ωστόσο, η παρουσία των ειδικών τους δίνει την ευκαιρία να διορθώσουν τα κακώς κείμενα. Οι ειδικοί πρέπει να είναι καλά ενημερωμένοι, χωρίς ωστόσο να χρησιμοποιούν λεπτομέρειες που μπερδεύουν τους γηγενείς, αλλά να μη δημιουργείται από τους ντόπιους η λανθασμένη εντύπωση ότι μπορούν να αποσπάσουν από αυτούς πληροφορίες όπως το ποια ακριβώς καιρικά φαινόμενα θα τους πλήξουν, τότε και με ποιες συνέπειες.

Παιδιά και συμμετοχικά εργαλεία. Η CBA όπως έχουμε ήδη αναλύσει είναι μία μέθοδος προσαρμογής που έχει ως κέντρο της την κοινότητα. Μέσα σε μία κοινότητα όμως υπάρχει και μία ιδιαίτερη ομάδα που συνήθως δε λαμβάνεται επαρκώς υπ' όψη. Αυτή δεν είναι άλλη από τα παιδιά. Ωστόσο, τα παιδιά πρέπει να συμμετέχουν σε αυτές τις διαδικασίες για ποικίλους λόγους. Αρχικά, είναι μία ιδιαίτερα ευπαθής πληθυσμιακή ομάδα. Η κλιματική αλλαγή τους προκαλεί προβλήματα στην καθημερινότητα τους, όπως τη δυσκολία πρόσβασης τους στο σχολείο. Επίσης, αποτελούν ένα μη αμελητέο ποσοστό του πληθυσμού και είναι εκείνα τα οποία θα αντιμετωπίζουν την κλιματική αλλαγή και την ενδεχόμενη

³⁶³ Αξίζει να αναφερθεί ότι στη Γκάνα όπου το συγκεκριμένο εργαλείο χρησιμοποιήθηκε, οι αυτόχθονες δήλωσαν πως θεωρούσαν ως την πρώτη αιτία για τις αλλαγές του κλίματος την τιμωρία από το Θεό για τις ανθρώπινες αμαρτίες ενώ ακολουθούσε η αποδάσωση λόγω βιομηχανοποίησης ενώ τους ήταν δύσκολο να καταλάβουν τη σύνδεση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου στον αναπτυσσόμενο κόσμο με τις αλλαγές που συνέβαιναν στο κλίμα στη δική τους περιοχή. Ακόμα και σε πιο ενημερωμένους φορείς όπως ΜΚΟ και κυβερνήτες επικρατούσε σύγχυση σχετικά με αυτά τα ζητήματα. Οι υπεύθυνοι των προγραμμάτων βοηθούν να διορθωθούν οι λανθασμένες απόψεις και να ξεφύγουν οι άνθρωποι αυτοί από τη μοιρολατρία που τους χαρακτηρίζει.

επιδείνωση της για το μεγαλύτερο χρονικό διάστημα. Επίσης, τα παιδιά μπορούν να φανούν χρήσιμα στην αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής. Ο τρόπος σκέψης των παιδιών σε συνδυασμό με την επιστημονική γνώση μπορούν να επιφέρουν σημαντικά αποτελέσματα που δε θα μπορούσαν να επιτευχθούν χωρίς τη συμβολή των πρώτων³⁶⁴. Για τους παραπάνω λόγους, η συμμετοχή τους πρέπει να εξασφαλίζεται σε όλα τα στάδια όπως έρευνα, σχεδιασμό και εφαρμογή. Προς αυτή την κατεύθυνση πρέπει να παροτρύνονται από γονείς και δασκάλους. Τα παιδιά μπορούν σε συνεργασία με τους ενήλικες να αναλάβουν διάφορους ρόλους. Οι μέθοδοι που θα εφαρμόζονται σε αυτά πρέπει να είναι ενδιαφέρουσες, διασκεδαστικοί και γενικά διαδραστικοί για να τα προσελκύουν καθώς και συναφείς με την κουλτούρα τους. Ακόμα πρέπει να διακρίνονται από εύπλαστες δομές για να έχουν την ευκαιρία να προσθαφαιρέσουν στοιχεία σύμφωνα με τις δικές τους απόψεις. Επίσης, πρέπει να τους παρέχεται η δυνατότητα να αποχωρήσουν σε περίπτωση που αποφασίσουν ότι δεν επιθυμούν να συνεχίσουν. Στις διαδικασίες αυτές τα παιδιά πρέπει να χωρίζονται με βάση μια σειρά κριτηρίων όπως η ηλικία και το φύλο για να δημιουργούνται πιο παραγωγικές ομάδες³⁶⁵. Τα παιδιά έχουν ιδιαίτερη ικανότητα να δουλεύουν ομαδικά και λόγω της ενεργητικότητάς τους μπορούν να μεταφέρουν πληροφορίες με πολύ δραστήριο και γρήγορο τρόπο.

Κάποια από τα εργαλεία που ενδείκνυνται για τη χρήση από τα παιδιά είναι η ζωγραφική, η ποίηση, τα θεατρικά δρώμενα, οι περίπατοι³⁶⁶ κ.ά. Το εργαλείο όμως που είναι ιδιαίτερα αποδοτικό είναι αυτό του βίντεο³⁶⁷. Το βίντεο είναι ένα εργαλείο εύκολο στη χρήση του και αποδοτικό. Η απόδοση του αυξάνεται όταν χρησιμοποιείται σε συνδυασμό και με άλλες μεθόδους. Είναι από τα λίγα εργαλεία που μπορούν να χρησιμοποιηθούν και από τα παιδιά καθώς τα περισσότερα εργαλεία που χρησιμοποιούν οι ενήλικες είναι πολύ τεχνικά ή αφηρημένα για τα παιδιά. Τα παιδιά μέσα από το βίντεο εκφράζουν τις ανησυχίες τους αλλά και τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν λόγω κλιματικής αλλαγής. Για να καταλήξουν εκεί έρχονται σε επαφή και με άλλα παιδιά με τα οποία διεξάγονται συζητήσεις που ενίοτε παίρνουν και τη μορφή συνεντεύξεων. Από περιπτώσεις που έχει χρησιμοποιηθεί κρίθηκε ότι στο βίντεο αποτυπώνονται περισσότερες αλήθειες και

³⁶⁴ Τοπικές πρωτοβουλίες έχουν κινητοποιήσει φορείς για την επίτευξη έργων ιδιαίτερα σημαντικών. Για παράδειγμα, στις Φιλιππίνες παιδιά κατάφεραν μέσα από τις δράσεις τους να παρακινήσουν φορείς να μεταφέρουν τα σχολεία σε λιγότερο επικίνδυνες περιοχές.

³⁶⁵ Έχει διεξαχθεί το συμπέρασμα ότι το κίνητρο των κοριτσιών για συμμετοχή σε τέτοιες διαδικασίες είναι η συνεισφορά για την επίτευξη του κοινού καλού ενώ τα αγόρια επιδιώκουν να επωφεληθούν ατομικά μέσω διασκέδασης και της δημιουργίας νέων φίλων. Επίσης, οι δραστηριότητες που αναλαμβάνουν τα δύο φύλα διαφέρουν καθώς π.χ. τα κορίτσια απασχολούνται στη φύτευση μαγκροβίων την ώρα που τα αγόρια ψαρεύουν με τους πατεράδες τους.

³⁶⁶ Αν και φαίνονται αρκετά απλά αυτά τα εργαλεία μπορούν να βοηθήσουν ουσιαστικά τα παιδιά. Για παράδειγμα, με την ποίηση εκφράζουν τον τρόπο που βλέπουν το περιβάλλον γύρω τους αλλά και το πώς αισθάνονται μέσα σε αυτό. Με αυτή την αφετηρία μπορούν να προκύψουν πολύ γόνιμες συζητήσεις σε συνεργασία με τους δασκάλους τους αλλά και ειδικούς επί του θέματος. Επίσης, μία άλλη πρακτική που χρησιμοποιεί τη ζωγραφική είναι όταν καλούνται να ζωγραφίσουν το πώς θα ήθελαν να είναι στο μέλλον το περιβάλλον τους. Όταν συγκρίνουν τα αποτελέσματα με τον παρόν μπορούν να εντοπίσουν τις διαφορές και μέσα από συζήτηση να βρουν τρόπο να τις αλλάξουν.

³⁶⁷ Το βίντεο είναι ένα γενικά αποδοτικό μέσο που χρησιμοποιείται ευρέως και όχι μόνο από παιδιά, με σκοπό την ευαισθητοποίηση αλλά και τη διάδοση πληροφοριών.

ότι είναι ιδιαίτερα δημοφιλές καθώς είναι πιο διαδραστικό και συμμετοχικό αλλά και ότι επιτυγχάνει μεγαλύτερη ευαισθητοποίηση. Επίσης, είναι ένα φθινό μέσο.

Στα αρνητικά του μπορεί να συγκαταλεχθεί η πιθανότητα πρόκλησης σύγχυσης. Αυτός ο κίνδυνος υπάρχει καθώς η μέθοδος αυτή δεν επιτρέπει τη διεξαγωγή διαλόγου, με αποτέλεσμα να υπάρχει η πιθανότητα κάποιες από τις πληροφορίες να μη γίνουν κατανοητές ή ακόμα χειρότερα να εκληφθούν με λάθος τρόπο. Επιπλέον, προσοχή πρέπει να δοθεί στο ποιος το χειρίζεται και τι μεταδίδει. Ένα μέσο με τέτοια μεταδοτικότητα πρέπει να χρησιμοποιείται για σωστούς σκοπούς διαφορετικά μπορεί να καταστεί επικίνδυνο. Για το λόγο αυτό έλεγχος πρέπει να ασκείται αναφορικά με αυτό το ζήτημα.

Κεφάλαιο 6^ο

Στο κεφάλαιο αυτό θα εξεταστεί το ζήτημα της παραδοσιακής γνώσης των αυτοχθόνων. Αυτή η ιδιαίτερη γνώση που κατέχουν οι αυτόχθονες και την οποία έχουν αποκτήσει εμπειρικά αποτελεί ένα από τα χαρακτηριστικά τους στοιχεία. Όπως θα γίνει φανερό και στη συνέχεια, η σημασία αυτού του είδους της γνώσης είναι ιδιαίτερα μεγάλη καθώς οι γηγενείς στηρίζουν σε αυτή όλες τις καθημερινές δραστηριότητες τους καθώς και τον τρόπο ζωής τους. Ωστόσο, λόγω της κλιματικής αλλαγής αυτή η μορφή γνώσης είναι μέσα στα στοιχεία που διακινδυνεύουν να χάσουν. Οι επιπτώσεις μίας τέτοιας πραγματικότητας θα αναλυθούν παρακάτω. Επίσης, η ύπαρξη ενός άλλου είδους γνώσης, της επιστημονικής, και η σχέση της την παραδοσιακή είναι ένα ακόμη ζήτημα που θα εξεταστεί.

6.1. Τί είναι παραδοσιακή γνώση και ποια η σημασία της

Η παραδοσιακή γνώση είναι ένα στοιχείο που χαρακτηρίζει τα μέλη των γηγενών κοινοτήτων. Πρόκειται για ένα είδος γνώσης που δεν είναι εύκολο να αποκτηθεί. Η παραδοσιακή γνώση σχετίζεται άμεσα με το φυσικό περιβάλλον. Για την ακρίβεια, προέρχεται από την προσεκτική παρατήρηση αυτού και σκοπός της είναι να βοηθήσει τις κοινότητες να ζουν αυτόνομα και αποτελεσματικά στη φύση. Αν και δεν υπάρχει επίσημος ορισμός για την έννοια της παραδοσιακής γνώσης ο Berkes την ορίζει ως το: «αθροιστικό σώμα γνώσης, πρακτικής και πεποιθήσεων που εξελίσσεται από διαδικασίες προσαρμογής και μεταβιβάζεται μέσω των γενεών με την πολιτισμική διάδοση και αφορά τη σχέση μεταξύ των ζώντων όντων μεταξύ τους αλλά και με το περιβάλλον τους» (Riedlinger 2000)³⁶⁸. Η παραδοσιακή γνώση περιλαμβάνει πολλούς τομείς όπως η βιολογία, η διαχείριση των φυσικών πόρων, ο σχεδιασμός για τη διατήρηση περιοχών κ.ά. Θεωρείται γενικά ακριβής και όπου πλέον οι παραδοσιακές μέθοδοι μοιάζουν να μην είναι ακριβής και δεν επαληθεύονται από τα επιστημονικά δεδομένα, είναι συνήθως εξ' αιτίας της ασυνήθιστης μεταβλητότητας του κλίματος. Επίσης, σε αντίθεση με τη σύγχρονη γνώση μαθαίνει στους αυτόχθονες πώς να ζουν σε αρμονία με τη φύση και όχι πώς να κυριαρχούν πάνω σε αυτή.

Αυτό το είδος της γνώσης είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με τη φύση και τον πολιτισμό αυτών των κοινοτήτων και αποτελεί μέρος αυτού. Μεταδίδεται κυρίως προφορικά από γενιά σε γενιά και τελειοποιείται με την εξάσκηση. Η χρήση του προφορικού λόγου έχει μεγάλη σημασία για τη μετάδοση του καθώς μέσα στις λέξεις των τοπικών διαλέκτων των αυτόχθονων κοινοτήτων κρύβεται ένα αναρίθμητο πλήθος πληροφοριών σχετικά με την παραδοσιακή γνώση. Πληροφορίες που συχνά μόνο οι αυτόχθονες μπορούν να αποκωδικοποιήσουν. Οι πληροφορίες που μπορεί να μας δώσει η γλώσσα είναι πολύ σημαντικές. Η ορολογία που χρησιμοποιούν οι αυτόχθονες έχει ιδιαίτερη σημασία καθώς κάθε λέξη, ενώ φαινομενικά εκφράζει το ίδιο πράγμα με μία άλλη, μπορεί να κρύβει μέσα της λεπτές διαφορές που οι αυτόχθονες έχουν μάθει να ξεχωρίζουν. Για

³⁶⁸ Bushnel, J., "Local Indigenous Responses", *Climate Change and Pacific Rim Indigenous Nations*, Northwest Indian Applied Research Institute (NIARI), The Evergreen State College, Οκτώβριος 2006, σελ.52.

παράδειγμα, για τα είδη πάγου οι αυτόχθονες χρησιμοποιούν από 60 μέχρι πάνω από 100 λέξεις και οι ταξινομήσεις τους διαφέρουν πολύ από αυτές των επιστημόνων³⁶⁹. Η αντίληψη της γλώσσα και της ορολογίας τους είναι πολύ δύσκολο να επιτευχθεί καθώς οι ορολογίες τους είναι τοπικές και διαφέρουν από περιοχή σε περιοχή. Το γεγονός ότι είναι τόσο συνδεδεμένη με τη φύση συνεπάγεται ότι το περιεχόμενο της αλλάζει ανάλογα με το περιβάλλον στο οποίο αναπτύσσεται. Έτσι, μπορεί να λεχθεί ότι κάθε κοινότητα έχει το δικό της είδος παραδοσιακής γνώσης. Όμως, τα βασικά χαρακτηριστικά της παραμένουν ίδια σε κάθε κοινότητα³⁷⁰.

Επιχειρώντας μία αναφορά στις περιπτώσεις που εξετάζει η παρούσα εργασία, δηλαδή τις παράκτιες κοινότητες της Αρκτικής και των SIDS θα κατανοούσαμε το διαφορετικό πλαίσιο στο οποίο αναπτύσσεται η παραδοσιακή γνώση αλλά και τις ομοιότητες μεταξύ των δύο περιπτώσεων. Έτσι, στην περίπτωση των κοινοτήτων της Αρκτικής, οι Ίνουιτ χρησιμοποιούν την παραδοσιακή τους γνώση για να κανονίσουν τα ταξίδια και το κυνήγι τους. Όπως αναφέρθηκε και στο κεφάλαιο τέσσερα, τα ταξίδια είναι αναπόσπαστο κομμάτι της ζωής των Ίνουιτ καθώς με αυτά επικοινωνούν οι κοινότητες μεταξύ τους αλλά και πραγματοποιούν το κυνήγι που είναι σημαντική διαδικασία για την επιβίωση αλλά και τον πολιτισμό τους. Σε μία ενδεικτική αναφορά της χρήσης της παραδοσιακής γνώσης από αυτές τις κοινότητες, οι πληθυσμοί αυτοί μπορούν να προβλέψουν σε ποια σημεία ο πάγος είναι κατάλληλος για τη διεξαγωγή ταξιδιών και σε ποια όχι. Επίσης, μπορούν να προβλέψουν τις συμπεριφορές των ζώων με αποτέλεσμα να μπορούν προφυλαχθούν από αυτά αλλά και να έχουν μία επιτυχή κυνηγετική δραστηριότητα. Γνωρίζουν τις πιθανές περιοχές εύρεσης των θηραμάτων και πώς αυτές τροποποιούνται ανάλογα με την αλλαγή του καιρού. Επίσης, η έγκαιρη πρόβλεψη της αλλαγής του καιρού τους επιτρέπει να προφυλαχθούν από τις αντίξοες καιρικές συνθήκες. Οι Ίνουιτ, όπως και όλες οι ομάδες των αυτοχθόνων καταπιάνονται με μία πλειάδα ζητημάτων τα οποία παρακολουθούν ενδελεχώς προκειμένου να προβλέψουν τον καιρό και να ξέρουν πώς να χειριστούν το περιβάλλον τους ανά πάσα στιγμή και σε κάθε πτυχή της ζωής τους. Σε συνέντευξη του ανθρωπολόγου Igor Krupnik που εδώ και 40 χρόνια διεξάγει μελέτες για τους αυτόχθονες στην περιοχή της Αρκτικής αναφέρει ότι έχει εντοπίσει τουλάχιστον 30 παράγοντες που οι γηγενείς προσέχουν το φθινόπωρο, όπως, η κατάσταση του εδάφους, το πάγωμα, η δημιουργία του πάγου, το πώς δημιουργείται³⁷¹, τη μετανάστευση των πουλιών, τις συνθήκες στην παραλία³⁷². Για να μάθουν καλά ένα

³⁶⁹ Το 2007-2008, Παγκόσμιο Πολικό Έτος, ένας από τους στόχους του προγράμματος SIKU- Sea Ice Knowledge and Use ήταν η καταγραφή των ορολογιών για τον πάγο της θάλασσας, Loury, E., "Q&A: What Can Indigenous People Tell Us About Climate Change?", *Science*, 19 Φεβρουαρίου 2012, http://news.sciencemag.org/sciencenow/2012/02/q-and-a-what-can-indigenous-peop.html?ref=hp&fb_source=message.

³⁷⁰ Δηλαδή ο τρόπος απόκτησης, μετάδοσης κτλ.

³⁷¹ Οι αυτόχθονες υποστηρίζουν ότι αλλαγές έχουν επέλθει στην κατάσταση των πάγων ήδη από τα τέλη της δεκαετίας του '90. Ωστόσο, δε μπορούν να ξέρουν αν αυτό οφείλεται σε μία απότομη αλλαγή ή αν πρόκειται για μία σταδιακή αλλαγή τα αποτελέσματα της οποίας τότε έτυχε να εκδηλωθούν. Αυτό μπορεί να ανακαλυφθεί από τους επιστήμονες, Loury, E., "Q&A: What Can Indigenous People Tell Us About Climate Change?", *Science*, 19 Φεβρουαρίου 2012, όπ.π.

³⁷² Loury, E., "Q&A: What Can Indigenous People Tell Us About Climate Change?", *Science*, 19 Φεβρουαρίου 2012, όπ.π.

φαινόμενο πρέπει να έχουν πλήρη επίγνωση όλων των πτυχών του. Για παράδειγμα, για μία περιοχή από πάγο μπορεί να εξετάσουν πόσο λεπτός είναι, πόσο δυνατός, πώς και πότε δημιουργήθηκε ποια ήταν η πορεία του σε μία δεδομένη στιγμή που επηρεάστηκαν οι πάγοι κτλ. Με αυτό τον τρόπο προσπαθούν να εξασφαλίζουν την εγκυρότητα των προβλέψεων τους καθώς από αυτές διακυβεύονται πολλά για εκείνους. Τα σημάδια που παρατηρούν οι αυτόχθονες είναι ιδιαίτερα πολλά και μερικά από αυτά πολύ λεπτομερή. Αυτό κάνει την παραδοσιακή γνώση να είναι δύσκολη στην απόκτηση αλλά και να χαρακτηρίζεται από ακρίβεια.

Από την πλευρά των SIDS, οι αυτόχθονες λόγω των συνθηκών που αντιμετωπίζουν³⁷³ έχουν αναπτύξει παραδοσιακή γνώση στο ζήτημα της προσαρμογής σε τομείς όπως προετοιμασία για επικίνδυνα περιστατικά, μείωση του κινδύνου, συστήματα παραγωγής τροφής και πρόβλεψη καιρικών φαινομένων. Η παραδοσιακή γνώση συνοδεύει τους αυτόχθονες σε κάθε βήμα της καθημερινότητας τους και σε αυτή την περιοχή καθώς τη χρησιμοποιούν σε μία πλειάδα περιστάσεων όπως στο κυνήγι, στην πρόγνωση του καιρού, στη γεωργία κ.ά.

Δεδομένων των δύσκολων συνθηκών που επικρατούν στα SIDS τα συστήματα παραδοσιακής γνώσης και οι παραδοσιακές πρακτικές ήταν απαραίτητα προκειμένου να μπορέσουν αυτές οι περιοχές να κατοικηθούν από ανθρώπους εξ' αρχής, ανεξαρτήτως ανθρωπογενών και μη παρεμβάσεων που μεταβάλλουν κατά καιρούς το κλίμα. Η απομόνωση, το μέγεθος αυτών των νησιών, ο περιορισμένος αριθμός των πόρων του κτλ. καθιστούσε αναγκαία τη χρήση τέτοιου είδους γνώσης και πρακτικών προκειμένου να βρεθούν κάποιες νόρμες για να κατοικηθούν αυτές οι περιοχές. Στη συνέχεια αυτές οι νόρμες εμπλουτίστηκαν, προσαρμόστηκαν και αναπτύχθηκαν γενικά αναλόγως των επικρατουσών συνθηκών³⁷⁴.

Δίνοντας κάποια παραδείγματα χρήσης της παραδοσιακής γνώσης στην περιοχή αυτή αναφέρεται ότι για την αναγνώριση επικείμενης εκδήλωσης ακραίων καιρικών φαινομένων, οι αυτόχθονες στα Τόγκα και στο Τουβαλού έχουν αναπτύξει παραδοσιακούς τρόπους πρόγνωσης των φαινομένων. Αυτό περιλαμβάνει την

³⁷³ Η Τέταρτη Έκθεση Αναφοράς του IPCC αναγνωρίζει στα SIDS κάποια εγγενή χαρακτηριστικά τους που τα κάνουν ευάλωτα στην κλιματική αλλαγή όπως το μικρό τους μέγεθος με το δυσανάλογα μεγάλο πληθυσμό, την απομονωμένη τοποθεσία τους, τις λίγες φυσικές πηγές και τις μη αναπτυγμένες δομές κ.ά. Ενώ λοιπόν αναφέρεται σε αυτούς τους φυσικούς και κοινωνικούς παράγοντες δεν αναλύει τη συμβολή της παραδοσιακής γνώσης στην αντιμετώπιση αυτής της κατάστασης. Ωστόσο, η Έκθεση αναγνωρίζει την ύπαρξη κάποιας παραδοσιακής αντοχής των νησιών αυτών. Προτείνοντας περαιτέρω μελέτη πάνω στο ζήτημα της παραδοσιακής γνώσης η Έκθεση αναφέρει: « Αναφορικά με τα τεχνικά μέτρα, οι χώρες μπορεί να επιθυμούν να προσέξουν περισσότερο τις παραδοσιακές τεχνολογίες και δεξιότητες που έχουν επιτρέψει στις νησιωτικές κοινότητες να ανταπεξέλθουν στην μεταβλητότητα του κλίματος στο παρελθόν. Όμως, καθώς δεν είναι βέβαιο αν οι παραδοσιακές δεξιότητες και τεχνολογίες είναι επαρκείς για να μειωθούν οι αντίστροφες επιπτώσεις της αλλαγής του κλίματος, αυτές μπορεί να χρειαστεί να συνδυαστούν με σύγχρονη γνώση και τεχνολογίες, όπου είναι αναγκαίο.» (IPCC, 2007: 712), Nakashima, D.J., Galloway McLean, K., Thulstrup, H., D., Ramos Castillo, A., Rubis, *Weathering Uncertainty, Traditional Knowledge for Climate Change Assessment and Adaptation*, UNESCO, United Nations University, 2012, σελ.88.

³⁷⁴ Η ταχεία Πολυνησιακή εξάπλωση σε απομονωμένα νησιά του Ειρηνικού αποδεικνύουν την ύπαρξη και τη δυνατότητα επιτυχημένης προσαρμογής αυτών των συστημάτων (Kirch, 2010), Nakashima, D.J., Galloway McLean, K., Thulstrup, H., D., Ramos Castillo, A. and Rubis, *Weathering Uncertainty, Traditional Knowledge for Climate Change Assessment and Adaptation*, όπ.π., σελ.90.

παρατήρηση του νερού, των ανέμων και του ουρανού. Η προσεκτική παρακολούθηση τους έχει προσδώσει ανά τους αιώνες την πολύτιμη ικανότητα να αντιλαμβάνονται μικρές διαφοροποιήσεις σε παράγοντες όπως το χρώμα ή τη μυρωδιά του νερού, στην ένταση με την οποία χτυπάει στην ακτή, στον τύπο και το χρώμα των σύννεφων, στην εμφάνιση του φεγγαριού, την ταχύτητα και την κατεύθυνση του ανέμου και το τι αυτό συνεπάγεται. Επίσης, η συμπεριφορά των ζώων, των πουλιών και των εντόμων ακόμα μπορούν να μεταφραστούν σε καιρικά φαινόμενα από τους γηγενείς. Η συχνή αλλαγή των κλιματικών συνθηκών και η αντιμετώπιση ακραίων καιρικών φαινομένων λειτουργεί σαν ένας τρόπος εκπαίδευσης τους και τους κάνει όλο και πιο έμπειρους αλλά και πιο έτοιμους να αντιμετωπίσουν τέτοιες ή σφοδρότερες καταστάσεις.

Ένας άλλος σημαντικός τομέας που πλήττεται από την κλιματική αλλαγή και έχει καταφέρει να ανταπεξέλθει χάρη στην παραδοσιακή γνώση είναι αυτός της παραγωγής τροφίμων. Οι κοινότητες αυτές τείνουν να είναι σε ένα μεγάλο βαθμό αυτόνομες και να συντηρούνται από τις σοδειές και τα θηράματα τους³⁷⁵. Ενώ σε τομείς όπως η αστική ανάπτυξη οι αυτόχθονες φαίνεται να έχουν παρασυρθεί, στον τομέα της γεωργίας διατηρούν τις παραδοσιακές τους μεθόδους. Χάρη στις παραδοσιακές τους γνώσεις για παράδειγμα, μπορούν να αντιληφθούν πότε χρειάζεται να τροποποιηθούν τα είδη της σοδειά τους. Επιπλέον, με παραδοσιακές τεχνικές που χρησιμοποιούν οι αυτόχθονες προσπαθούν να μεγιστοποιήσουν την αποδοτικότητα και γονιμότητα των εδαφών τους. Άλλες παραδοσιακές τεχνικές σε αυτόν τον τομέα, που αποσκοπούν στην επίτευξη διατροφικής ασφάλειας, ειδικά σε περίπτωση ακραίων και απρόβλεπτων καιρικών φαινομένων, είναι αυτές τις φύλαξης και διατήρησης των τροφίμων. Ενδιαφέρον είναι ακόμα ότι οι άνθρωποι σε αυτές τις κοινότητες μπορούν να πάρουν κάποιο σύγχρονο υλικό αγαθό και να το χρησιμοποιήσουν με τρόπο που να εξυπηρετεί τις παραδοσιακές τους πρακτικές, ενώνοντας έτσι τα σύγχρονα εργαλεία με την παραδοσιακή γνώση και παραδοσιακές πρακτικές³⁷⁶.

Η κλιματική αλλαγή έχει προκαλέσει σύγχυση στον τομέα της παραδοσιακής γνώσης καθώς τα δεδομένα πάνω στα οποία στηριζόταν μέχρι πρότινος η τελευταία έχουν αλλάξει. Μία ενδιαφέρουσα οπτική είναι ότι η παραδοσιακή γνώση πρέπει ίσως να εξετάζεται περισσότερο ως διαδικασία και λιγότερο ως περιεχόμενο³⁷⁷. Αν και οι μεγαλύτεροι ηλικιακά αυτόχθονες δε μπορούν να μεταδώσουν διδάγματα για την κλιματική αλλαγή, εφ' όσον δεν την έχουν ξαναβιώσει, σε τέτοια ένταση τουλάχιστον, μπορούν να διδάξουν στους νεότερους τη σημασία της παρατήρησης και τη μέθοδο αυτής. Έτσι, μπορεί να μην μπορούν να τους μεταδώσουν πληροφορίες αλλά μεταλαμπαδεύουν τη γνώση επί της μεθοδολογίας³⁷⁸. Παραδείγματος χάριν, στην περίπτωση των Ίνουιτ μπορεί οι συνθήκες να έχουν

³⁷⁵ Τουλάχιστον έτσι ήταν μέχρι πρότινος. Οι ριζικές αλλαγές τα τελευταία χρόνια τους έχουν οδηγήσει στην ολοένα και αυξανόμενη εξάρτηση από τις εισαγωγές, το εξωτερικό εμπόριο και το έτοιμο φαγητό.

³⁷⁶ Nakashima, D.J., Galloway McLean, K., Thulstrup, H.D., Ramos Castillo, A. and Rubis, όπ.π., σελ.93.

³⁷⁷ Berkes, F., "Indigenous ways of knowing and the study of environmental change", *Journal of the Royal Society of New Zealand*, Vol.39, No4, Δεκέμβριος 2009, σελ. 151

³⁷⁸ Το περιεχόμενο μπορεί να αλλάζει ειδικά λόγω των αλλαγών που βιώνουμε σήμερα αλλά αν κατέχουμε τη διαδικασία απόκτησης και μεταβίβασης της μπορεί να επιβιώσει ως έννοια. Αυτή η θεωρία διασώζει την αξία της παραδοσιακής γνώσης και διαιωνίζει την ύπαρξη της σε μία περίοδο που λόγο των συνθηκών έχει αρχίσει να αμφισβητείται, βλ. υποενότητα 6.2.

αλλάξει πολύ όμως μέσω της πρακτικής της παρατήρησης που είναι βασική για την απόκτηση της παραδοσιακής γνώσης μπορούν να καταλάβουν ότι επέρχονται ή έχουν επέλθει αλλαγές ακόμα και αν δεν ξέρουν ακόμα πολλά για αυτές. Έτσι, θα μπορούσαμε να πούμε ότι χτίζεται μία καινούρια γνώση επί της κλιματικής αλλαγής³⁷⁹. Η διαρκής επαφή με τη γη τους έχει επιτρέψει αυτή την προσαρμοστικότητα καθώς αν δεν υπήρχε αυτό δε θα ήταν σε θέση να εντοπίσουν όλες τις διαφορές που συνέβαιναν γύρω τους και να αντιδράσουν αποτελεσματικά.

Αναφορικά με την κλιματική αλλαγή, η παραδοσιακή γνώση αποτελεί τη βάση για δράσεις μετριασμού³⁸⁰ και CBA που μπορούν να διατηρήσουν την ανθεκτικότητα των κοινωνικο-οικονομικών συστημάτων στα αλληλεξαρτώμενα τοπικά, περιφερειακά και διεθνή επίπεδα³⁸¹. Τόσο στη βιβλιογραφία για την Αρκτική όσο και σε αυτή για την κλιματική αλλαγή γενικά είναι αναγνωρισμένη η συνεισφορά της παραδοσιακής γνώσης ως ανεκτίμητη βάση για την ανάπτυξη στρατηγικών προσαρμογής στις περιβαλλοντικές αλλαγές (Furgal and Prowse, 2008, IPCC, 2007a, Kelman and van Dam, 2008, Turner & Clifton, , 2009)³⁸². Ο Kuruppu (2009: 800)³⁸³ από την άλλη, μιλώντας για τη σημασία των πολιτιστικών πρακτικών και αξιών στις διαδικασίες προσαρμογής στην κλιματική αλλαγή στα νησιά Μάρσαλ, δηλώνει ότι οι πρόσφατες διδαχές πάνω στο ζήτημα της προσαρμογής δεν έχουν δώσει την πρέπουσα σημασία στη σύνδεση των πολιτισμικών αξιών με την προσαρμοστική ικανότητα των νησιών αυτών³⁸⁴. Οι αυτόχθονες προσπαθούν να αντιμετωπίσουν την κλιματική αλλαγή με το δικό τους τρόπο, με τους δικούς τους όρους, στηριζόμενοι στην παραδοσιακή τους γνώση και με τις δικές τους παραδοσιακές διαδικασίες λήψης αποφάσεων (MSV 2007; AOSIS, 2009)³⁸⁵.

Μέχρι πρότινος η παραδοσιακή γνώση αγνοούνταν ή υποεκτιμούταν από τους μη έχοντες αυτή. Τα τελευταία χρόνια αυτό τείνει να αλλάξει. Από τη δεκαετία του 1970 η βιβλιογραφία έχει αναγνωρίσει τη σημασία ενσωμάτωσης της παραδοσιακής γνώσης σε προγράμματα διατήρησης και ανάπτυξης. Μέχρι σήμερα

³⁷⁹ Berkes, F., "Indigenous ways of knowing and the study of environmental change", όπ.π.,σελ.153.

³⁸⁰ Στο σεμινάριο που πραγματοποιήθηκε το Μάρτιο του 2012 από το UNU-IAS και IPCC με θέμα "Climate Change Mitigation with Local Communities and Indigenous Peoples: Practices, Lessons Learned and Prospects" συμμετείχαν εκπρόσωποι από το IPCC, την επιστημονική κοινότητα αλλά και την κοινότητα των αυτοχθόνων. Αποτέλεσε μία καλή ευκαιρία να συζητήσουν μεταξύ τους αυτές οι πλευρές και κυρίως να ακούσουν οι εκπρόσωποι του IPCC τις απόψεις των αυτοχθόνων καθώς στην ερχόμενη Έκθεση Αξιολόγησης του, το 2014, πρόκειται επιτέλους να συμπεριλαμβάνεται και το ζήτημα της παραδοσιακής γνώσης. Με τέτοιου είδους πρωτοβουλίες γεννάται η ελπίδα ότι η παραδοσιακή γνώση θα αρχίσει να γίνεται ευρέως γνωστή και να συνεισφέρει τα μαθήματα της διεθνώς. Όπως μαρτυρά και ο τίτλος του σκοπός του σεμιναρίου ήταν να καταδειχθεί πώς οι αυτόχθονες μπορούν να βοηθήσουν στο μετριασμό της κλιματικής αλλαγής. Επίσης, εξετάστηκε το πώς οι δράσεις μετριασμού μπορούν να επηρεάσουν τους αυτόχθονες, Nakashima, D.J., Galloway McLean, K., Thulstrup, H.D., Ramos Castillo, A. και Rubis, *Weathering Uncertainty, Traditional Knowledge for Climate Change Assessment and Adaptation*, όπ.π., σελ.42.

³⁸¹ Raygorodetsky, G., "The Key to Addressing Climate Change – Indigenous Knowledge", στο Climate Change and Indigenous Peoples, *National Geographic*, 6 Φεβρουαρίου 2012, <http://newswatch.nationalgeographic.com/blog/climate-change-and-indigenous-peoples/>.

³⁸² Ford, D.J., et al., "Climate change policy and Canada's Inuit population: The importance of and opportunities for adaptation", *Global Environmental Change*, Elsevier, 2010.

³⁸³ Nakashima, D.J., Galloway McLean, K., Thulstrup, H.D., Ramos Castillo, A. and Rubis, όπ.π. σελ.91.

³⁸⁴ Οι παραδοσιακές πρακτικές λειτουργούν ως εξομαλυντής των ακραίων καιρικών φαινομένων που πλήττουν τα νησιά αυτά.

³⁸⁵ Nakashima, D.J., Galloway McLean, K., Thulstrup, H.D., Ramos Castillo, A. and Rubis, όπ.π.

όμως, η χρήση αυτής της γνώσης περιορίζεται σε πολύ τοπικά πλαίσια, στις κοινότητες που την κατέχουν³⁸⁶. Το ζήτημα της παραδοσιακής γνώσης κερδίζει έδαφος με την πάροδο του χρόνου διεθνώς και σήμερα αναφέρεται σε μία σειρά από κείμενα και πρωτοβουλίες των ΗΕ.

Χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι στο κείμενο της Ατζέντα 21 γίνεται μία σειρά από συστάσεις για τη σχέση της παραδοσιακής γνώσης με την εφαρμογή των προγραμμάτων και πολιτικών για τη βιώσιμη ανάπτυξη. Η αναφορά στην παραδοσιακή γνώση είναι συχνή³⁸⁷. Μεταξύ των κεφαλαίων στα οποία αναφέρεται στο 40 που αφορά την Πληροφόρηση πάνω στη διαδικασία λήψης αποφάσεων, αναφέρεται ότι «Οι χώρες, σε συνεργασία με τους διεθνείς οργανισμούς, πρέπει να εγκαθιδρύσουν υποστηρικτικούς μηχανισμούς για να παρέχουν στις τοπικές κοινότητες και στους χρήστες των πηγών πληροφορίες και τεχνογνωσία σχετικά με το πώς να χειρίζονται το περιβάλλον τους και τις πηγές τους βιώσιμα, εφαρμόζοντας παραδοσιακή γνώση και προσεγγίσεις όπου χρειάζεται.[...](40.11). Επίσης, στο Κεφάλαιο 35 (35.7) αναφέρεται ότι τα κράτη θα πρέπει να αναπτύξουν μεθόδους ώστε να συνδυάσουν τα ευρήματα από τις καθιερωμένες επιστήμες με την παραδοσιακή γνώση από διάφορους πολιτισμούς. Έμφαση πρέπει να δοθεί στη διάδοση και εφαρμογή των αποτελεσμάτων στα ζητήματα της περιβαλλοντικής προστασίας και της βιώσιμης ανάπτυξης³⁸⁸. Μία από τις σημαντικότερες αναφορές στην παραδοσιακή γνώση γίνεται στη Σύμβαση για τη Βιοποικιλότητα(1993), όπου στο άρθρο 8(j) αναφέρεται ότι κάθε συμβαλλόμενο μέρος οφείλει να σέβεται, προστατεύει και διατηρεί τη γνώση, την πρακτική και τις καινοτομίες των αυτόχθονων και τοπικών κοινοτήτων ενσωματώνοντας παραδοσιακούς τρόπους ζωής σχετικά με τη διατήρηση και τη βιώσιμη χρήση της βιοποικιλότητας και να προωθούν την ευρύτερη εφαρμογή τους κατόπιν άδειας και συμμετοχής των κατόχων αυτής της γνώσης καθώς και να μοιράζονται ισότιμα τα οφέλη που προκύπτουν από τη χρήση αυτού του είδους της γνώσης και των πρακτικών. Η ιδιαίτερη σημασία έγκειται στο ότι πρώτη φορά ένα νομικό δεσμευτικό όργανο αναγνωρίζει τη σχέση της παραδοσιακής γνώσης με τη λύση ενός παγκόσμιου προβλήματος και δεσμεύει τις κυβερνήσεις να τη σεβαστούν, προστατέψουν και να τη διατηρήσουν^{389 390}.

Η αποτελεσματικότητα της παραδοσιακής γνώσης και των πρακτικών των αυτοχθόνων αποδεικνύεται από το γεγονός ότι όπου κατοικούν εκείνοι και εφαρμόζουν τα παραπάνω η διατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος και των

³⁸⁶ Mercer,J., Kelman,I., Taranis,L., Suchet-Pearson,S., “Framework for Integrating Indigenous and Scientific Knowledge for Disaster risk Reduction”, *Disaster*, Vol.34, Issue1, Ιανουάριος 2010, σελ.214.

³⁸⁷ Για την ακρίβεια αναφέρεται σε 11 Κεφάλαια -6,10,11,12,14,17,18,32,35,36,40.

³⁸⁸ Για περισσότερες πληροφορίες βλ. United Nations University, http://www.unutki.org/default.php?doc_id=48.

³⁸⁹ United Nations University, http://www.unutki.org/default.php?doc_id=47.

³⁹⁰ Πέρα από τη διαχείριση του περιβάλλοντος, η παραδοσιακή γνώση αναγνωρίζεται και σε άλλους τομείς. Ο ΠΟΥ έχει υιοθετήσει την Παραδοσιακή Ιατρική Στρατηγική 2002-2005, ορίζοντας την παραδοσιακή ιατρική ως ένα είδος ιατρικής που συμπεριλαμβάνει διαφορετικές πρακτικές υγείας, προσεγγίσεις, γνώσεις και απόψεις και χρησιμοποιεί φάρμακα βασισμένα σε φυτά, ζώα, μεταλλεύματα και πνευματικές θεραπείες προκειμένου να θεραπεύσει, διαγνώσει ασθένειες ή προληπτικά. Μεταξύ άλλων, σκοπός είναι να ενσωματωθούν αυτές οι πρακτικές στα εθνικά συστήματα υγείας των κρατών, να προωθηθεί η άποψη περί ασφάλειας και ποιότητας αυτών των μεθόδων, να προωθηθεί η σωστή της χρήση και να αυξηθεί η πρόσβαση σε αυτή. Βλ. United Nations University, http://www.unutki.org/default.php?doc_id=55.

συστατικών του γίνεται με τον καλύτερο δυνατό τρόπο(Πχ. η βιοποικιλότητα στα μέρη όπου κατοικούν αυτόχθονες είναι πολύ καλύτερα διατηρημένη συγκριτικά με άλλα μέρη)³⁹¹. Ωστόσο, η παραδοσιακή γνώση δεν πρέπει να θεωρείται πανάκεια και για να είναι αποτελεσματική πρέπει να αναγνωρίζονται οι περιπτώσεις όπου δεν είναι ακριβής. Ακόμα και μεταξύ κάποιων κοινοτήτων των SIDS, η αξία της δικής του γνώσης συχνά δε γίνεται αποδεκτή ή υποτιμάται εξ' αιτίας της αίσθησης ότι η Δυτική επιστήμη και τεχνολογία είναι ανώτερη. Ακόμα και αν η παραδοσιακή γνώση όμως έχει χάσει μέρος της δύναμης της, δεν παύει να αποτελεί μία πολύτιμη βάση ως αφετηρία για την εξερεύνηση των νέων αλλαγών και την ανακάλυψη τρόπων με τους οποίους οι λαοί αυτοί μπορούν να ανταπεξέλθουν σε αυτές τις αλλαγές³⁹².

6.2. Κίνδυνοι για την παραδοσιακή γνώση και μέτρα αντιμετώπισης

Η παραδοσιακή γνώση αν και έχει καταφέρει να επιβιώσει και να αναπτυχθεί σταθερά ανά τους αιώνες, σήμερα βρίσκεται σε μία ιδιαίτερα επισφαλή κατάσταση και απειλείται από πολλούς και διάφορους παράγοντες με αλλοίωση έως και εξαφάνιση³⁹³.

Οι αυτόχθονες των παράκτιων κοινοτήτων βιώνουν μία σειρά από εξωτερικούς παράγοντες όπως ρατσισμός, περιθωριοποίηση, ανισότητα στο ζήτημα της υγείας, παγκοσμιοποίηση κ.ά. που τους καθιστούν πιο ευάλωτους. Αυτοί οι εξωτερικοί παράγοντες μπορούν να τους επηρεάσουν εσωτερικά ως κοινότητες με ένα σωρό τρόπους όπως οδηγώντας στη μετανάστευση και σε αλλαγές στις γεωργικές τους συνήθειες. Μία εκ των συνεπειών αυτών των αλλαγών μπορεί να είναι και η καταστροφή της παραδοσιακής τους γνώσης³⁹⁴. Η γνώση λοιπόν, επηρεάζεται από ένα σωρό εξωτερικούς παράγοντες, όπως κοινωνικούς, πολιτικούς, οικονομικούς κτλ. Όλα αυτά μπορούν να υπάρχουν μεμονωμένα ή να

³⁹¹“ The world’s original scientists’ observations of climate change”, Survival, 28 Νοεμβρίου 2011, <http://www.survivalinternational.org/news/7908>.

³⁹² Kelman, I., West, J., J., “Climate Change and Small Island Developing States: A Critical Review”, *Ecological and Environmental Anthropology*, Vol.5, No1, 2009.

³⁹³ Στα φόρουμ για την κλιματική αλλαγή δύο είναι οι πάγιες θέσεις των αυτοχθόνων: ότι τα μέρη τους αλλάζουν πολύ από την κλιματική αλλαγή και ότι με την παραδοσιακή τους γνώση μπορούν να συνεισφέρουν πολλά στη μάχη κατά της κλιματικής αλλαγής. Δηλώνουν επίσης, ότι οι πολιτισμοί τους είναι έμφυτα ανθεκτικοί και ότι η ευπάθεια τους είναι αποτέλεσμα εξωτερικών παραγόντων που διαβρώνουν τη βάση των πηγών τους και τους παραδοσιακούς τους θεσμούς. Η ανθεκτικότητα τους οφείλεται στην παραδοσιακή γνώση. Από την άλλη, ο δυναμισμός των συστημάτων παραδοσιακής γνώσης έγκειται ακριβώς στην προσαρμοστική τους ικανότητα. Οι κάτοχοι της γνώσης αυτής είναι εξοικειωμένοι με τη γη τους και τους πόρους της. Έχουν μάθει να την παρατηρούν και να καταλαβαίνουν όταν κάτι δεν πάει καλά. Η διαδικασία “Learning-by-doing” όπως χαρακτηρίζεται η διαδικασία απόκτησης της παραδοσιακής γνώσης είναι ένας αέναος κύκλος που μέσα από την πρακτική και την παρατήρηση και τον πειραματισμό μαθαίνει κανείς να ανταπεξέρχεται στα φαινόμενα που αλλάζουν, Nakashima, D.J., Galloway McLean, K., Thulstrup, H.D., Ramos Castillo, A. and Rubis, *Weathering Uncertainty, Traditional Knowledge for Climate Change Assessment and Adaptation*, όπ.π., σελ.42.

³⁹⁴ Για παράδειγμα, η επιρροή τους από την παγκοσμιοποίηση μπορεί να τους οδηγήσει σε ένα πιο σύγχρονο τρόπο ζωής, εγκαταλείποντας-αναγκαστικά πολλές φορές- το φυσικό τους περιβάλλον και χάνοντας έτσι την επαφή τους με τη φύση που είναι η πηγή της παραδοσιακής τους γνώσης.

δρουν σε συνδυασμό αλλά όλα έχουν το ίδιο αποτέλεσμα, την καταπίεση της παραδοσιακής γνώσης³⁹⁵ (Laws, 1994; Rist and Dahdouh-Guebas, 2006)³⁹⁶.

Στις περιοχές των Ίνουιτ η έρευνα έχει αποδείξει την αποδυναμωμένη ύπαρξη της παραδοσιακής γνώσης στις νεότερες γενιές. Αυτό μπορεί να συμβαίνει και επειδή η κλιματική αλλαγή έχει καταστήσει την παραδοσιακή γνώση όχι και τόσο έγκυρη πια αλλά και επειδή ο δυτικός τρόπος ζωής έχει αρχίσει να εισβάλλει στη ζωή των νεότερων γενιών. Έτσι, μπορεί να προτιμούν την πρόγνωση του καιρού από κάποιο ραδιοφωνικό σταθμό αντί να μπουν στη διαδικασία να μάθουν να διαβάζουν τα σημάδια που τους δίνει το περιβάλλον. Πέρα από ζήτημα πρόθεσης εξ' άλλου η πρώτη λύση τείνει να γίνεται και πιο αποδοτική. Επίσης, η τάση μετοίκησης τους προς τα αστικά κέντρα, όπου είναι συνήθως οι έμμισθες εργασίες τους, τους απομακρύνει από την πηγή της παραδοσιακής γνώσης, δηλαδή τη φύση³⁹⁷. Οι ηγέτες των κοινοτήτων φοβούνται ότι αυτή η αποδυνάμωση μπορεί να κοστίζει πολύ στους νέους καθώς θα μειώσει την ικανότητα προσαρμογής τους και σε συνδυασμό με την κλιματική αλλαγή που καθιστά τις συνθήκες διαβίωσης τους ολοένα και πιο επικίνδυνες, μπορεί να οδηγήσει σε μία σημαντική αύξηση των τραυματισμών και της απώλειας ζώων³⁹⁸.

Ένα ακόμη ζήτημα που σχετίζεται με την παραδοσιακή γνώση είναι η διατήρηση των δικαιωμάτων τους επί της γης τους. Αν δε μπορούν να ζουν στις περιοχές τους έχοντας πλήρη έλεγχο επ' αυτών δε μπορούν να διαιωνίσουν τις παραδοσιακές τους πρακτικές, την κουλτούρα τους και το βιώσιμο τρόπο ζωής τους. Η αναγκαστική μετακίνηση των πληθυσμών από τη γη τους λόγω των αλλαγμένων κλιματικών συνθηκών αποτελεί σοβαρό πλήγμα για τη σχέση τους με το περιβάλλον. Απομακρυσμένοι από τη γη και τους πόρους τους δε μπορούν να αναπτύξουν όπως πρώτα τον πολιτισμό τους, που στηρίζεται στα παραπάνω και είναι άρρηκτα συνδεδεμένος μαζί τους, αλλά ούτε και την παραδοσιακή τους γνώση. Σε τέτοιες περιπτώσεις η παραδοσιακή τους γνώση και ο πολιτισμός τους πρέπει να προσαρμοστεί στις νέες συνθήκες κάτι που γενικά δεν είναι πάντα εύκολο με αποτέλεσμα να κινδυνεύει.

Επίσης, οι αλλαγές που υφίστανται το περιβάλλον τους λόγω της κλιματικής αλλαγής επηρεάζουν τη βάση της παραδοσιακής τους γνώσης. Για παράδειγμα, η εισβολή νέων ειδών βιοποικιλότητας ή η εξαφάνιση των παλιών καθιστούν άχρηστες τις γνώσεις τους για τα τελευταία και για ότι σχετίζεται με αυτά.

Η κλιματική αλλαγή λοιπόν, απειλεί ποικιλοτρόπως τον παραδοσιακό τρόπο ζωής των αυτοχθόνων και μαζί και με αυτόν την παραδοσιακή τους γνώση αφού αποτελεί μέρος της ζωής τους. Αν και η παραδοσιακή γνώση έχει λειτουργήσει συχνά ως η μόνη πηγή πληροφόρησης για περιοχές και περιόδους όπου δεν υπάρχουν επίσημα στοιχεία, με τις αλλαγές του καιρού η δύναμη της έχει αρχίσει

³⁹⁵ Αυτό το φαινόμενο είναι πιο εμφανές ειδικά σε κοινωνίες όπου κυριαρχεί η επιστημονική κουλτούρα.

³⁹⁶ Mercer, J., Kelman, I., Taranis, L., Suchet-Pearson, S., "Framework for Integrating Indigenous and Scientific Knowledge for Disaster risk Reduction", όπ.π., σελ. 218.

³⁹⁷ Αν οι αυτόχθονες αναγκαστούν εκ των συνθηκών να εγκαταλείψουν τον παραδοσιακό τρόπο ζωής τους και να κατευθυνθούν προς τις πόλεις-κάτι που ήδη έχει αρχίσει να συμβαίνει σταδιακά-όχι απλά θα χαθούν οι πολιτισμοί και η μοναδικότητα τους αλλά θα προστεθούν με τη σειρά τους σε ένα μη βιώσιμο τρόπο ζωής συνεισφέροντας έτσι στην κλιματική αλλαγή και εκείνοι.

³⁹⁸ Ford, D., J., et al., "Climate change policy and Canada's Inuit population: The importance of and opportunities for adaptation", όπ.π.

να φθίνει και αυτό γιατί οι αλλαγές είναι πλέον τόσο μεγάλες και γίνονται με τέτοια ταχύτητα που και οι πλέον έμπειροι αυτόχθονες δυσκολεύονται να ερμηνεύσουν τη φύση. Τα σημάδια έχουν αλλάξει και τα φαινόμενα γίνονται όλο και πιο απρόβλεπτα τόσο για εκείνους όσο και για τους επιστήμονες. Η αλλαγή αυτή έχει επιφέρει μεγάλη αναστάτωση στην καθημερινότητα τους αλλά και ανασφάλεια. Για να διασωθούν τα παραπάνω οι αυτόχθονες υποστηρίζουν ότι πρέπει να αλλάξει ο τρόπος της σύγχρονης ζωής του αναπτυσσόμενου κόσμου. Οι αναπτυσσόμενες χώρες πρέπει να δεχθούν να μειώσουν το ΑΕΠ τους και το ρυθμό οικονομικής τους μεγέθυνσης διαφορετικά δε θα υπάρξουν αποτελέσματα³⁹⁹. Για το λόγο αυτόν συμμετέχουν και προσπαθούν προς αυτή την κατεύθυνση σε κάθε σχετική Συνδιάσκεψη^{400 401}.

Επίσης, η εξαφάνιση τοπικών διαλέκτων μπορεί να οδηγήσει στη φθορά και τη μείωση της παραδοσιακής γνώσης καθώς, όπως σημειώθηκε και στην προηγούμενη υποενότητα(6.1), οι λέξεις που αποτελούν αυτές τις γλώσσες και διαλέκτους κρύβουν μέσα τους σημαντικές πληροφορίες που δε μπορούν να εκφραστούν εύκολα σε άλλη γλώσσα⁴⁰².

Ένας ακόμη παράγοντας που αποτελεί κίνδυνο για την παραδοσιακή γνώση είναι η φτώχεια. Όταν τα μέλη μίας κοινότητας ζουν σε συνθήκες φτώχειας ακόμα και αν γνωρίζουν βιώσιμους τρόπους κυνηγιού, ψαρέματος ή γεωργίας μπορεί να καταλήξουν σε υπερεκμετάλλευση των φυσικών πόρων τους. Σε τέτοιες περιπτώσεις η διατήρηση των οικοσυστημάτων τους μπαίνει σε δεύτερη μοίρα και η παραδοσιακή τους γνώση δεν εφαρμόζεται. Επίσης, καταστρέφοντας το φυσικό τους περιβάλλον με αυτό τον τρόπο, καταστρέφουν τρόπον τινά και την παραδοσιακή τους γνώση καθώς όπως έχει ήδη αναφερθεί, η τελευταία βασίζεται ιδιαίτερα στο περιβάλλον αυτό^{403 404}.

³⁹⁹ Τον Απρίλιο του 2012, διεξήχθη ειδικό σεμινάριο από το UNU και το IPCC στο Cairns της Αυστραλίας με θέμα πώς η παραδοσιακή γνώση και πρακτικές μπορούν να μειώσουν τις εκπομπές άνθρακα που υπερθερμαίνουν τον πλανήτη.

⁴⁰⁰ Σχετικές πληροφορίες παρέχει το Κεφάλαιο 3.

⁴⁰¹ Απογοητευτικά τα αποτελέσματα του Ρίο+20 προς αυτή την κατεύθυνση, αν και το περίμεναν. Το μοντέλο της πράσινης οικονομίας δεν πείθει πολλούς από τους αυτόχθονες καθώς το θεωρούν μία συγκαλυμμένη μορφή οικονομίας που θα εξακολουθήσει να εξυπηρετεί τα συμφέροντα των αναπτυσσόμενων πίσω από το κάλυμμα της λέξης «πράσινη», χωρίς να έχει αξιολογήσει τα αποτελέσματα στον τομέα του περιβάλλοντος. Μεταξύ των αξιών των αυτοχθόνων είναι και οι έννοιες του να σέβασαι όλα τα ζώνα και μη ζώνα γύρω σου, η συνεργασία, η συνύπαρξη, η αυτάρκεια και η κοινωνική συνοχή, αξίες του *buen vivir*, αξίες που λείπουν από τον αναπτυσσόμενο κόσμο σήμερα, Leahy,S., "Eliminate GDP and "Economic Growth" to Create the Real Green Economy, Indigenous Peoples Say", , στο *Climate Change and Indigenous Peoples*, National Geographic, 17 Απριλίου 2012, <http://newswatch.nationalgeographic.com/2012/04/17/eliminate-gdp-and-economic-growth-to-create-the-real-green-economy-indigenous-peoples-say/>.

⁴⁰² Σε έναν αιώνα έχουν χαθεί γύρω στις 600 γλώσσες παγκοσμίως. Με τους ρυθμούς αυτούς τα επίπεδα που επικρατούν σήμερα αναμένεται ότι μέσα στον αιώνα που διανύουμε το 90% των γλωσσών θα εξαφανιστεί, με τις περισσότερες από αυτές να είναι γλώσσες που ανήκουν σε αυτόχθονες κοινότητες.

⁴⁰³ Αν και δε σχετίζεται με την κλιματική αλλαγή, η βιοπειρατεία αποτελεί έναν ακόμα παράγοντα που απειλεί την παραδοσιακή γνώση. Χάρη σε νέες τεχνολογίες όπως η βιοτεχνολογία και η γενετική μηχανική η οικονομική αξία της βιοποικιλότητας έχει αυξηθεί. Τα μέρη στα οποία κατοικούν οι αυτόχθονες είναι πλούσια σε βιοποικιλότητα η οποία κινδυνεύει από τους φορείς που τώρα έχουν αυξημένο ενδιαφέρον να την εμπορευτούν -ή να την κλέψουν. Οι βιοπειρατές εκμεταλλεύονται τόσο τους πόρους όσο και την παραδοσιακή γνώση των αυτοχθόνων χωρίς φυσικά να τους

Μία μεγάλη απώλεια από το γεγονός ότι οι αυτόχθονες δε συμμετέχουν στις διαπραγματεύσεις και στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων είναι ότι δε μπορεί να ληφθεί υπ' όψη η παραδοσιακή τους γνώση⁴⁰⁵. Η τελευταία έκθεση του IPCC(2007) αναφέρει για την παραδοσιακή γνώση: “[..] is an invaluable basis for developing adaptation and natural resource management strategies in response to environmental and other forms of change.”⁴⁰⁶ Αυτό επιβεβαιώθηκε στην 32^η Συνεδρίαση του IPCC το 2010 όπου αναφέρει ότι η παραδοσιακή γνώση μπορεί να φανεί χρήσιμη στο να καταλάβουμε τις δυνατότητες κάποιων στρατηγικών προσαρμογής που είναι αποτελεσματικές, φθηνές, συμμετοχικές και βιώσιμες. Ένας λόγος για τον οποίο η παραδοσιακή γνώση δε χρησιμοποιείται ευρύτερα παρά αυτές τις δυνατότητες της είναι επειδή δεν υπάρχει στην επίσημη βιβλιογραφία ή ακόμα χειρότερα υφίσταται στο μεγαλύτερο μέρος της μόνο προφορικά⁴⁰⁷.

Για να γνωστοποιήσουν την ευρύτερη γνώση παγκοσμίως και να αναπτύξουν το σεβασμό για αυτή και τους αυτόχθονες στην ανάπτυξη πολιτικών, δημιουργήθηκε μία συνεργασία μεταξύ των United Nations University-Institute for Advanced Studies' Traditional Knowledge Initiative (UNU-IAS TKI) και το IPCC. Οι φορείς αυτοί δούλεψαν για να οργανώσουν μία σειρά σεμιναρίων που θα επέτρεπαν στην εξειδίκευση των αυτοχθόνων πάνω στην κλιματική αλλαγή να γίνει μέρος της επόμενης έκθεσης αξιολόγησης του IPCC⁴⁰⁸. Αυτή η κίνηση είναι σημαντική καθώς όχι μόνο όλος ο κόσμος θα μάθει και θα συνειδητοποιήσει τις αντιξοότητες που αντιμετωπίζουν οι αυτόχθονες και οι οποίες συνδυάζονται με τις αλλαγές σε παγκόσμια κλίμακα, αλλά με αυτό τον τρόπο και οι αυτόχθονες συμπεριλαμβάνονται επιτέλους με ένα πιο επίσημο τρόπο στο διεθνές για την κλιματική αλλαγή αλλά και δημοσιοποιούνται πληροφορίες που θα φανούν ιδιαίτερα χρήσιμες σε εκείνους που λαμβάνουν αποφάσεις και χαράζουν πολιτικές. Σε αυτά τα σεμινάρια οι αυτόχθονες έχουν την ευκαιρία όχι μόνο να μιλήσουν για τις γνώσεις τους περί περιβάλλοντος και κλίματος αλλά και να μιλήσουν με επιστήμονες και να μάθουν από αυτούς κάποιες πληροφορίες ώστε να καταλάβουν το νέο για εκείνους φαινόμενο της κλιματικής αλλαγής αλλά και να ανταλλάξουν απόψεις και εμπειρίες και με άλλες αυτόχθονες κοινότητες. Επίσης, οι επιστήμονες μπορούν να επιβεβαιώσουν τις υποθέσεις των κλιματικών τους μοντέλων και σεναρίων⁴⁰⁹.

Η παραδοσιακή γνώση παραμένει βασικός παράγοντας στη διαχείριση της κλιματικής αλλαγής και στην εκμετάλλευση των πλεονεκτημάτων που αυτή μπορεί να συνεπάγεται. Έτσι, ενώ από τη μία υποδαυλίζεται από την κλιματική αλλαγή

ανταμείβουν για αυτό. Με την απομύζηση των πόρων τους πάνω στους οποίους στηρίζουν αυτή τη γνώση καταστρέφουν μέρος από τη βάση της παραδοσιακής γνώσης.

⁴⁰⁴ Collings,N., “Environment”, στο State of the World’s Indigenous Peoples, UN, 2009, http://www.un.org/esa/socdev/unpfii/documents/SOWIP_web.pdf, σελ.94.

⁴⁰⁵ Γνώση σχετικά με τις άμεσες και έμμεσες συνέπειες της κλιματικής αλλαγής αλλά και με διαδικασίες μετριασμού και προσαρμογής που θα μπορούσε να φανεί ιδιαίτερα χρήσιμη σε αυτές τις διαδικασίες.

⁴⁰⁶ Raygorodetsky,G., “The Key to Addressing Climate Change – Indigenous Knowledge”, στο: Climate Change and Indigenous Peoples, *National Geographic*, 6 Φεβρουαρίου 2012, όπ.π.

⁴⁰⁷ Raygorodetsky,G., “The Key to Addressing Climate Change – Indigenous Knowledge”, όπ.π.

⁴⁰⁸ Το πρώτο σεμινάριο πραγματοποιήθηκε το καλοκαίρι του 2011 στο Μεξικό.

⁴⁰⁹ Raygorodetsky,G., “The Key to Addressing Climate Change – Indigenous Knowledge”, όπ.π.

κυρίως σε τομείς όπως η πρόβλεψη του καιρού και των μεταναστευτικών τάσεων των κοπαδιών, άλλες δυνατότητες που παραμένουν είναι πιο σημαντικές πλέον υπό το φως των νέων αλλαγών, όπως οι ικανότητες επιβίωσης που έχουν αποκτήσει και η ικανότητα να αντιλαμβάνονται τους προπομπούς των κινδύνων.

Για να διατηρήσουν αυτού του είδους τη γνώση και να μεταδώσουν αυτές τις ικανότητες στη νέα γενιά, έχουν δημιουργηθεί (ad hoc) πολιτιστικά προγράμματα στις κοινότητες Ίνουιτ του Βορρά. Επίσης, παρόμοια προγράμματα έχουν αναληφθεί και από σχολεία, αν και συχνά δεν κρίνονται επαρκή στο να δημιουργούν τις κατάλληλες δεξιότητες⁴¹⁰. Το ζήτημα της συμβολής των σχολείων είναι καίριο. Θεωρείται ότι η έλλειψη της παραδοσιακής γνώσης ως μόνιμου διδακτικού αντικειμένου στα σχολικά προγράμματα συμβάλλει στην εξασθένηση αυτής της γνώσης. Προτείνεται λοιπόν, η ένταξη της συστηματικής διδασκαλίας του αντικειμένου αυτού στα σχολεία.

Επίσης, κάποιες κοινότητες οργανώνουν κατασκηνώσεις με σκοπό τη μετάδοση παραδοσιακής γνώσης και δεξιοτήτων, όπου π.χ. κυνηγοί μπορούν να πάρουν νέους έξω στη φύση για εβδομάδες και να τους δείξουν πώς να καταλαβαίνουν τον κίνδυνο που έρχεται, πώς να διαχειρίζονται διάφορες επικίνδυνες καταστάσεις, πώς να προσανατολίζονται κτλ. Βέβαια, σε τέτοιες κατασκηνώσεις οι νέοι μαθαίνουν και το χειρισμό της τεχνολογίας όπως τα οχήματα που χρησιμοποιούν πλέον. Είναι και αυτά απαραίτητα δεδομένων των συνθηκών και σε συνδυασμό με την παραδοσιακή γνώση κάνουν την καθημερινότητα πιο εύκολη και την επιβίωση πιο πιθανή⁴¹¹.

Τέλος, σε μία ακόμα προσπάθεια διατήρησης της γνώσης αυτής, το United Nations University-Institute for Advanced Studies (UNU-IAS) πρόκειται να ιδρύσει ένα ινστιτούτο παραδοσιακής γνώσης στην Αυστραλία για την προώθηση και την ενδυνάμωση της έρευνας πάνω στην παραδοσιακή γνώση των αυτόχθονων και παραδοσιακών κοινοτήτων, από μία παγκόσμια σκοπιά βασισμένη στην τοπική εμπειρία⁴¹².

6.3. Η σχέση παραδοσιακής-επιστημονικής γνώσης

Η παραδοσιακή γνώση όπως ήδη αναφέρθηκε είναι χαρακτηριστικό γνώρισμα των γηγενών και στηρίζεται στην εμπειρία και την παρατήρηση της φύσης ανά τους αιώνες. Από την άλλη, η επιστημονική γνώση απαντάται στον αναπτυγμένο κόσμο και βασίζεται σε επιστημονικά δεδομένα. Η κλιματική αλλαγή αποτελεί ένα κοινό πρόβλημα και για τις δύο μορφές γνώσης, οι οποίες επιδιώκουν να καταλάβουν τα φαινόμενα αυτό και να βρουν τρόπο αντιμετώπισης του. Σε αυτή την προσπάθεια άλλοτε λειτουργούν αυτόνομα και άλλοτε συνεργάζονται.

Οι επιστήμονες φαίνεται ότι προσπαθούν τα τελευταία χρόνια να αποκομίσουν στοιχεία από την παραδοσιακή γνώση που θα τους βοηθήσουν να αντιμετωπίσουν πιο αποτελεσματικά το φαινόμενο της κλιματικής αλλαγής. Ειδικά

⁴¹⁰ Εξ' άλλου δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι η απόκτηση της παραδοσιακής γνώσης συνδέεται σε μεγάλο βαθμό με την εμπειρία και την τριβή με τα στοιχεία της φύσης. Σαφώς και μέρος αυτής μπορεί να μεταδοθεί προφορικά-από γενιά σε γενιά- η πλέον αποδοτική μορφή της όμως είναι όταν συνδυάζεται με πράξη.

⁴¹¹ Ford., D. J., et al., "Climate change policy and Canada's Inuit population[...], όπ.π.

⁴¹² Raygorodetsky, G., "The Key to Addressing Climate Change – Indigenous Knowledge", όπ.π.

οι πληροφορίες που ανήκουν στο αρχείο των αυτοχθόνων για τις κλιματικές συνθήκες που επικρατούσαν πριν από πολλά χρόνια μπορούν να βοηθήσουν τους επιστήμονες να εξάγουν σημαντικά συμπεράσματα. Βέβαια, η συνεργασία μεταξύ των αυτοχθόνων και των επιστημόνων δεν είναι πάντα εύκολη. Για αυτό ευθύνεται, μεταξύ άλλων, η διαφορά στην επιστημολογία αλλά και την ορολογία που χρησιμοποιούν οι δύο πλευρές⁴¹³.

Η συνεισφορά των επιστημόνων στη συζήτηση για την κλιματική αλλαγή πρέπει να έχει νόημα σε τοπικό επίπεδο. Για να γίνει αυτό πρέπει να καταλάβουν συγκεκριμένα φαινόμενα και τη σημασία τους για τους κατόχους της παραδοσιακής γνώσης. Για να το επιτύχουν αυτό πρέπει να έρθουν σε επαφή μαζί τους και να προβούν σε γόνιμους διαλόγους που εν τέλει θα ωφελήσουν και τις δύο πλευρές⁴¹⁴.

Οι δυσκολίες στη μετάφραση και ορισμένες φορές η μη δυνατότητα ακριβούς μετάφρασης από τη μία γλώσσα στην άλλη προκαλεί προβλήματα στη συνεργασία και αποδεικνύει σε πόσο μικρό βαθμό έχουν συνεργαστεί οι δύο ομάδες ως τώρα. Οι αυτόχθονες υπολογίζεται ότι υπάρχουν εκατονταετίες ενώ οι επιστήμονες άρχισαν να ασχολούνται με το ζήτημα της παραδοσιακής γνώσης μόλις τα 15 τελευταία χρόνια, οπότε δεν αποτελεί έκπληξη το κενό κατανόησης μεταξύ των δύο. Σύμφωνα με τον Igor Krupnik οι γνώσεις μας είναι περιορισμένες σε σχέση με τους αυτόχθονες και για να εκπληρώσουμε τους σκοπούς μας, όπως προβλέψεις, δημιουργία μοντέλων κτλ. ζητάμε πολλά από αυτούς και τις γνώσεις τους και τα ζητάμε άμεσα⁴¹⁵. Πρέπει όμως να καταλάβουμε ότι η παραδοσιακή γνώση τους ανήκει, είναι μέρος του πολιτισμού τους και δεν είναι κάποιο κοινό αγαθό από το οποίο απαιτούμε μερίδιο. Αν τη θέλουμε πρέπει να τη ζητήσουμε και να είμαστε διατεθειμένοι να προσπαθήσουμε για να την καταλάβουμε και από την πλευρά τους είναι στη διακριτική τους ευχέρεια το αν θα επιλέξουν να τη μοιραστούν.

Ο ίδιος κρίνει ότι η διαφορά στη θέαση των πραγμάτων μεταξύ επιστημόνων και αυτοχθόνων δεν εστιάζεται απόλυτα στον τίτλο του καθενός όσο στο γεγονός ότι οι μεν ζουν μόνιμα εκεί ενώ οι άλλοι μελετούν την περιοχή συνήθως από απόσταση. Όταν κάποιος ξυπνάει μέσα σε ένα το περιβάλλον, η μέρα του κυλάει μέσα σε αυτό και η επιβίωση, η διατροφή και η ασφάλεια του εξαρτάται από τις συνθήκες που επικρατούν εκεί είναι λογικό ότι θα είναι πολύ πιο παρατηρητικός και

⁴¹³ Οι αυτόχθονες δε μπορούν να συνεργαστούν εύκολα με τον αναπτυσσόμενο κόσμο καθώς διαφέρουν ριζικά οι αξίες και ο τρόπος σκέψης τους. Για παράδειγμα οι Trio, ένας λαός γηγενών που κατοικεί σε μέρος του δάσους του Αμαζονίου στη Βραζιλία αν και γνωρίζουν απόλυτα το μέρος όπου κατοικούν, δεν έχουν επαφές με τον έξω κόσμο. Για την ακρίβεια ήρθαν μόλις πριν έξι χρόνια σε επαφή με τα χρήματα. Ένοιες όπως η χρήση του δάσους για αποθήκευση CO2 είναι παντελώς άγνωστες σε αυτούς και δεν τους βρίσκουν σύμφωνους. Κάποιες φορές όμως η συνεργασία μπορεί να ευδοκιμήσει. Πιο συγκεκριμένα, στην περίπτωση κάποιων κοινοτήτων Karen στην Ταϊλάνδη οι αυτόχθονες δέχθηκαν με χαρά πορίσματα από επιστήμονες που υποστήριζαν ότι κάποιες παραδοσιακές γεωργικές πρακτικές που είχαν απαγορευτεί από την κυβέρνηση με την αιτία ότι μολύνουν τον αέρα, δεν ήταν επιβλαβείς και μπορούσαν να συνεχίσουν να τις εφαρμόζουν. Σε αυτή την περίπτωση η επιστήμη βοήθησε τους αυτόχθονες να διατηρήσουν τις παραδοσιακές τους πρακτικές έναντι των προθέσεων των κυβερνήσεων τους, Leathy, S., "Traditional Slash and Burn Agriculture Sustainable Solution to Climate Change", στο: Climate Change and Indigenous Peoples, *National Geographic*, 13 Απριλίου 2012, <http://newswatch.nationalgeographic.com/2012/04/13/traditional-slash-and-burn-agriculture-sustainable-solution-to-climate-change/>.

⁴¹⁴ Raygorodetsky, G., "The Key to Addressing Climate Change – Indigenous Knowledge", όπ.π.

⁴¹⁵ Loury, E., "Q&A: What Can Indigenous People Tell Us About Climate Change?", όπ.π.

προσεκτικός. Το πλεονέκτημα των αυτοχθόνων είναι ότι διαθέτουν από τους προγόνους τους μία κληρονομιά που αποτελείται από διαγενεακή γνώση, παραδοσιακή γνώση της γλώσσας, κατηγοριοποίηση και ορολογία που μαθαίνουν από τους προγόνους τους. Ο επιστήμονας που απλά μένει στην περιοχή τους πρέπει να βασιστεί σε ότι παρατηρεί μόνος του⁴¹⁶.

Μεταξύ των διαφορών των δύο ειδών γνώσεων μπορεί να συμπεριληφθεί και το ότι η επιστημονική γνώση έχει παγκόσμια εμβέλεια ενώ η παραδοσιακή τοπική. Επίσης, η γνώση των αυτοχθόνων χάρη στη μακραίωνη ύπαρξη της περιέχει τόσες λεπτομέρειες που συχνά η επιστημονική γνώση δεν έχει. Και τα δύο είδη γνώσης όμως είναι δυναμικά, εξελίσσονται, επηρεάζονται από την παραγωγικότητα αυτών που ασχολούνται μαζί τους και τον πειραματισμό και από την επαφή τους με εξωτερικά συστήματα (Flavier et al., 1995)⁴¹⁷.

Το σεμινάριο με τίτλο «Μετριασμός της κλιματικής αλλαγής με τις Τοπικές Κοινότητες και τους Αυτόχθονες Λαούς»⁴¹⁸ παρείχε παραδείγματα αυτόχθονων από διάφορα μέρη της γης που αποδείκνυαν ότι είναι δυνατό να αλλάξουν οι συμπεριφορές και ο τρόπος ζωής των ανθρώπων. Στο σεμινάριο αυτό φάνηκε για ακόμα μία φορά η διαφορά μεταξύ αυτοχθόνων και αναπτυγμένου κόσμου καθώς οι εκπρόσωποι του τελευταίου εξέφρασαν παράπονα ότι οι αυτόχθονες δε μιλάνε με ποσοτικοποιημένα στοιχεία και αριθμούς αλλά τα λεγόμενα τους είναι κάπως γενικόλογα. Από την άλλη, οι αυτόχθονες υποστηρίζουν ότι η δομή του σεμιναρίου δεν τους αντιπροσώπευε καθώς αντανάκλούσε τον τρόπο δράσης των αναπτυγμένων. Επίσης, δηλώνουν ότι τόσα χρόνια εκείνοι με αυτά τα λεγόμενα, δαιωνίζουν και μοιράζουν τη γνώση τους και ότι η εμπειρία τους δε μπορεί να μεταδοθεί με αριθμούς και γραφήματα⁴¹⁹.

Οι όποιες διαφορές τους όμως αντί να χωρίζουν τα δύο είδη γνώσεων θα έπρεπε να τα ενώνουν δρώντας συμπληρωματικά. Οι κοινές ανάγκες και η δυνατότητα αμοιβαίου οφέλους είναι αυτά που οδηγούν σε συνεργασία. Υπάρχει μία σωρεία παραγόντων που κάνει τους δύο κλάδους συμπληρωματικούς. Η επιστήμη παρέχει σύγχρονα ενώ η παραδοσιακή γνώση διαχρονικά δεδομένα. Τα συστήματα παραδοσιακής γνώσης φαίνεται να φτιάχνουν μία ολιστική εικόνα του περιβάλλοντος εξετάζοντας ποιοτικά ένα μεγάλο αριθμό μεταβλητών σε μία συγκεκριμένη περιοχή ενώ οι επιστήμονες εστιάζουν στην ποσοτική εξέταση μικρότερου αριθμού μεταβλητών γενικότερα στη φύση. (Berkes et al. 2008)⁴²⁰, (Dekens, 2007a)⁴²¹. Και οι δύο πλευρές όπως αναφέρθηκε έχουν ως σκοπό την αντιμετώπιση και την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή. Το ότι ο κάθε κλάδος έχει κάτι διαφορετικό να προσφέρει μπορεί να οδηγήσει στην κάλυψη των κενών

⁴¹⁶ Loury, E., "Q&A: What Can Indigenous People Tell Us About Climate Change?", *Science*, 19 Φεβρουαρίου 2012, όπ.π.

⁴¹⁷ Mercer, J., Kelman, I., Taranis, L., Suchet-Pearson, S., "Framework for Integrating Indigenous and Scientific Knowledge for Disaster risk Reduction", *Disaster*, Vol.34, Issue1, Ιανουάριος 2010, σελ.217.

⁴¹⁸ Βλ. σελ. 5, υποσημείωση 13.

⁴¹⁹ Leathy, S., "Indigenous Peoples Can Show the Path to Low-Carbon Living If Their Land Rights Are Recognized", στο: Climate Change and Indigenous Peoples, *National Geographic*, 4 Απριλίου 2012, <http://newswatch.nationalgeographic.com/2012/04/04/indigenous-peoples-can-show-the-path-to-low-carbon-living-if-their-land-rights-are-recognized/>.

⁴²⁰ Berkes, F., "Indigenous ways of knowing and the study of environmental change", όπ.π., σελ.154.

⁴²¹ Mercer, J., Kelman, I., Taranis, L., Suchet-Pearson, S., "Framework for Integrating Indigenous and Scientific Knowledge for Disaster risk Reduction" όπ.π.

της μίας πλευράς από την άλλη και στην εύρεση της αποδοτικότερης λύσης⁴²². Βέβαια, εξ' αιτίας των διαφορών η συνεργασία δεν θα είναι ίσως πάντα εύκολη αλλά επιβάλλεται εκ των συνθηκών. Για να επιτύχει όμως αυτή η απόπειρα συνεργασίας πρέπει και οι δύο πλευρές να είναι δεκτικές στον τρόπο σκέψης της απέναντι πλευράς⁴²³. Πρέπει να απαλλαγούν από πιθανά αισθήματα καχυποψίας ή υπεροψίας αναφορικά με την αξία της εταιρικής μορφής γνώσης. Επίσης, οι αυτόχθονες καλώς ή κακώς πρέπει να ανοίξουν κάπως τους ορίζοντες τους και να δεχθούν παρεμβάσεις στη γη τους σύμφωνα με την επιστήμη ακόμα και αν δεν είναι σύμφωνοι, π.χ. REDD αν οι υπολογισμοί κόστους-οφέλους είναι υπέρ του τελευταίου⁴²⁴.

Τα δεδομένα της κλιματικής αλλαγής είναι καινούρια τόσο για τους κατόχους της παραδοσιακής όσο και της επιστημονικής γνώσης. Για το σχεδιασμό αποτελεσματικής προσαρμογής χρειάζεται η καλύτερη δυνατή γνώση από όπου και αν προέρχεται. «Συμπαραγωγή» γνώσης: ονομάζεται η διαδικασία κατά την οποία ενώνεται μία ποικιλία από πηγές και τύπους γνώσεων με σκοπό να αντιμετωπίσουν ένα συγκεκριμένο πρόβλημα και να δομήσουν μία ενωμένη αντίληψη του προβλήματος»(Armitage et al.,2011:996)⁴²⁵. Η συνεργασία πρέπει να επιδιώκεται τόσο στον τομέα της παραγωγής γνώσης όσο και στη διαδικασία πρακτικών εφαρμογών⁴²⁶. Για παράδειγμα, στην Αρκτική οι οδηγοί κοπαδιών ταράνδων χρησιμοποιούν συστήματα πλοήγησης, εντοπισμού και άλλες υπηρεσίες όπως μετεωρολογία κ.ά. για να δημιουργήσουν βάσεις δεδομένων με σκοπό μία πιο

⁴²² Είναι φανερό γιατί οι αυτόχθονες αποτελούν βιώσιμα πρότυπα και γιατί η επιστήμη πρέπει να συνεργαστεί μαζί τους και να μάθει από αυτούς ώστε να μεταφέρει πιο υγιείς τρόπους ανάπτυξης στον αναπτυσσόμενο κόσμο⁴²². Από την άλλη, και οι αυτόχθονες χρειάζονται την επιστήμη, π.χ. για την πρόβλεψη των πλέον απρόβλεπτων καιρικών φαινομένων ή τη θεραπεία των νέων ασθενειών που οφείλονται στην κλιματική αλλαγή.

⁴²³ Αυτό που δε μπορούν να καταλάβουν οι αυτόχθονες είναι ότι λόγω της διαφοράς αξιών και νοοτροπίας η αλλαγή στον τρόπο ζωής των αναπτυσσόμενων δεν είναι τόσο εύκολη. Για εκείνους το να ζουν σε μία παρθένα γη μέσα σε μία καλύβα είναι ικανοποιητικός τρόπος ζωής, ποτέ όμως κάτι αντίστοιχο δε θα μπορούσε να γίνει αποδεκτό από ένα κάτοικο της αναπτυσσόμενης Δύσης. Οι αυτόχθονες επιζητούν τη ριζική αλλαγή του τρόπου ζωής των αναπτυσσόμενων και δε μπορούν ίσως να καταλάβουν γιατί τους είναι δύσκολο να το πράξουν. Όσο όμως και αν όντως είναι αναγκαία μία τέτοια αλλαγή και αν οι αυτόχθονες αποτελούν ζωντανό παράδειγμα προς μίμηση, είναι πραγματικά αμφίβολο αν τελικά οι αναπτυσσόμενοι είναι διατεθειμένοι να μειώσουν το ρυθμό της οικονομικής τους μεγέθυνσης και ανάπτυξης στα απαραίτητα επίπεδα. Από την πλευρά τους και οι επιστήμονες πρέπει να μην είναι τόσο κάθετοι στο ζήτημα της ανωτερότητας της επιστήμης τους έναντι της παραδοσιακής γνώσης. Εξ' άλλου, σύμφωνα με αυτή τη γνώση οι αυτόχθονες κατάφεραν να επιβιώσουν για χιλιετίες, απόδειξη της αποδοτικότητας της.

⁴²⁴ Δηλαδή αν αυτές οι παρεμβάσεις μπορούν να αποβούν σωτήριες χωρίς βέβαια να απειλήσουν την ύπαρξη τους ως παραδοσιακές αυτόχθονες κοινότητες, ίσως δεν πρέπει να αντιδρούν τόσο στην εφαρμογή τους.

⁴²⁵ Nakashima, D.J., Galloway McLean, K., Thulstrup, H.D., Ramos Castillo, A. and Rubis, *Weathering Uncertainty: Traditional Knowledge for Climate Change Assessment and Adaptation.*, UNESCO, UNU, 2012, σελ.66.

⁴²⁶ Ωστόσο, υπάρχει και ένα όριο στη συνεργασία μεταξύ των δύο. Η κάθε μορφή γνώσης δεν πρέπει να αναμειχθεί με την άλλη αλλά πρέπει να διατηρήσουν την ακεραιότητα και μοναδικότητά τους. Ο λόγος είναι ότι βασίζονται σε διαφορετικό τρόπο θέασης του κόσμου και έχουν διαφορετική επιστημολογία, Berkes, F., "Indigenous ways of knowing and the study of environmental change",όπ.π.,σελ.154.

επιτυχή διαδικασία λήψης αποφάσεων, διαχείριση των κοπαδιών και δημιουργία στρατηγικών προσαρμογής.

Επίσης, όταν η επιστήμη βρίσκει λύσεις καταπολέμησης της κλιματικής αλλαγής, όπως πχ την καλλιέργεια βιοκαυσίμων με σκοπό τη μείωση εκπομπών CO2 πρέπει να λαμβάνεται υπ' όψη και ο αντίκτυπος στην παραδοσιακή ζωή των αυτοχθόνων. Ένα ακόμα παράδειγμα αποτελεί η καινοτόμα συνδιαχείριση των ανανεώσιμων πηγών που ενσωματώνει την παραδοσιακή γνώση των Ίνουιτ και την επιστημονική κατανόηση της ευπάθειας του πληθυσμού στην κλιματική αλλαγή και επιτρέπει στους Ίνουιτ να εξασκήσουν τα νομικά κατοχυρωμένα παραδοσιακά τους δικαιώματα.⁴²⁷ Η συμμετοχή των αυτοχθόνων στη συνδιαχείριση πόρων είναι σημαντική καθώς μπορούν να μεταδώσουν την προοπτική που τους προσδίδει η παραδοσιακή τους γνώση και να διασφαλίσουν τα συμφέροντα τους φυσικά⁴²⁸ (Berkes,2005).⁴²⁹

Οι δυτικοί επιστήμονες τείνουν να θεωρούν ότι έχουν πάντα δίκιο. Όμως με αυτό τον τρόπο περιορίζονται. Δίνοντας προσοχή στην παραδοσιακή γνώση μπορούν να αποκομίσουν νέες ιδέες και να εμπλουτίσουν την επιστήμη τους. Συγγραφείς όπως ο Cruikshank και ο Stigter υποστηρίζουν ότι η συνεργασία παραδοσιακής γνώσης και επιστήμης είναι απαραίτητη για να αντιμετωπιστεί το φαινόμενο της κλιματικής αλλαγής⁴³⁰. Προκειμένου να χρησιμοποιηθεί η παραδοσιακή γνώση αποτελεσματικά στην επίτευξη της ανάπτυξης πρέπει να ξεπεραστεί ο διχασμός μεταξύ παραδοσιακής και επιστημονικής γνώσης και να χτιστούν γέφυρες που αν ενώνουν τα δύο είδη (Agrawal,1995)⁴³¹. Ο Igor Krupnik ισχυρίζεται ότι δεν πρόκειται για διαφορά στη γνώση αλλά στην επιστημολογία. Αυτό επιβεβαιώνεται από τις κοινότητες των SIDS που έχουν προσαρμόσει την παραδοσιακή τους γνώση αρκετές φορές ανάλογα με τις συνθήκες αναμειγνύοντας τη με εξωτερική γνώση όπου χρειάζεται και δημιουργώντας διάφορες μορφές γνώσης (Campbell, 2006; Raffles,2002)⁴³².

Η γνώση είναι μία δυναμική διαδικασία που συμβαίνει και εξελίσσεται συνέχεια και προσαρμόζεται στις αλλαγές. Σε αυτό τον τομέα (παραγωγής γνώσης) μπορούν να συνεργαστούν αυτόχθονες και επιστήμονες-ερευνητές. Και οι δύο πλευρές διαθέτουν μία βάση δεδομένων και αντιμετωπίζουν ένα νέο φαινόμενο, την κλιματική αλλαγή. Στη διαδικασία απόκτησης γνώσης για το φαινόμενο αυτό μπορούν να συνεργαστούν προσφέροντας ο καθένας κάτι διαφορετικό και καταφέροντας έτσι μία ολοκληρωμένη προσέγγιση του φαινομένου αλλά και ανακαλύπτοντας τρόπους αντιμετώπισης του. Αυτό απαιτεί ότι οι συνεργάτες και

⁴²⁷ Αυτή η μέθοδος είναι πιθανό να αυξήσει την προσαρμοστική ικανότητα διατηρώντας ένα βαθμό ευελιξίας στη χρήση των πηγών.

⁴²⁸ Π.χ. δημιουργία σωμάτων συν διαχείρισης που επιτρέπουν τη συμμετοχή και εκπροσώπων των Ίνουιτ κατά τη διαδικασία ορισμού των ετήσιων ποσοστώσεων στις σοδειές .

⁴²⁹ Ford., D. J., et al., "Climate change policy and Canada's Inuit population[...], όπ.π

⁴³⁰ Bushnell, J., "Local Indigenous Responses", *Climate Change and Pacific Rim Indigenous Nations*, Northwest Indian Applied Research Institute (NIARI), The Evergreen State College, Οκτώβριος 2006, σελ.52.

⁴³¹ Mercer, J., Kelman, I., Taranis, L., Suchet-Pearson, S., "Framework for Integrating Indigenous and Scientific Knowledge for Disaster risk Reduction", όπ.π., σελ.218.

⁴³² Για παράδειγμα, μπορεί κάποιο ακραίο καιρικό φαινόμενο να προβλεφθεί από τη μετεωρολογία και οι αυτόχθονες να ενημερωθούν από τα προγνωστικά δελτία καιρού, να μεταδώσουν το νέο στην κοινότητα και να χρησιμοποιήσουν παραδοσιακές πρακτικές προστασίας.

από τις δύο πλευρές είναι ανοιχτοί και πρόθυμοι για συνεργασία. Πρέπει να αναγνωρίζουν ότι κανένα είδος γνώσης δεν είναι ολοκληρωμένο από μόνο του ούτε ανώτερο του άλλου. Χρειάζεται η συνεργασία και αλληλοσυμπλήρωση.

Ένα παράδειγμα συνεργασίας μεταξύ των δύο τομέων που προέρχεται από το πρόγραμμα titi(bl.pigi) μπορεί να είναι η διεξαγωγή υποθέσεων από τους αυτόχθονες βάσει των παρατηρήσεων τους πάνω στις οποίες μπορούν να εργαστούν οι επιστήμονες και να καταλήξουν σε συμπεράσματα βάσει στοιχείων πια. Το πρόγραμμα αποκαλύπτει ότι μετά την επαφή και τη συνεργασία τους, αυτόχθονες και ερευνητές παραδέχθηκαν την αξία του έτερου κλάδου και την προηγούμενη υπεροψία τους αναφορικά με τη σημασία του δικού τους κλάδου⁴³³.

Οι τεχνολογίες πληροφόρησης και επικοινωνιών μπορούν να είναι πια και στα χέρια των αυτοχθόνων ενισχύοντας την παραδοσιακή τους γνώση. Βοηθούνται έτσι να συλλέγουν τα κατάλληλα δεδομένα και να τα ερμηνεύουν σωστά. Η γνώση χειρισμού της τεχνολογίας και επιστημονικών μεθόδων είναι πια στις προτεραιότητες των νέων αυτοχθόνων. Μέσω του πανεπιστημίου της Αρκτικής, το οποίο ενώνει πάνω από 100 πανεπιστήμια και κολέγια στην περιοχή, οι φοιτητές από όλη την περιοχή του Αρκτικού Κύκλου ενώνονται με μαθήματα εξ' αποστάσεων και αυτό τους διευκολύνει να εξοικειωθούν με αυτές τις τεχνικές^{434 435}.

Ένα σημαντικό βήμα είναι όλο και περισσότερος κόσμος, φοιτητές κτλ. να μπει στη διαδικασία να γνωρίσει διαφορετικούς τρόπους σκέψης και γνωστικά συστήματα και να συνεργαστεί με άτομα που δρουν διαφορετικά και αντιμετωπίζουν αλλιώς την κλιματική αλλαγή. Ο κόσμος πρέπει να ξεφύγει από τα στεγανά ότι ο δικός του τρόπος είναι πιο σωστός ή πιο διαδεδομένος. Μόνο αν συνηθίσουμε να συνεργαζόμαστε με το διαφορετικό θα μπορέσουμε να το καταλάβουμε και να αποκομίσουμε θετικά αποτελέσματα από αυτή τη συνεργασία. Κανείς δε διαθέτει το μονοπώλιο της γνώσης, όλοι έχουμε κομμάτια της που μόνο ενώνοντας τα μπορεί να προκύψει ένα ολοκληρωμένο αποτέλεσμα.

⁴³³ Berkes, F., "Indigenous ways of knowing and the study of environmental change", όπ.π.,σελ.151.

⁴³⁴ Πλέον κρίνεται απαραίτητο για τους νέους αυτόχθονες να μάθουν να συνδυάζουν παράδοση με τεχνολογία για να επιβιώσουν.

⁴³⁵ Nakashima, D.J., Galloway McLean, K., Thulstrup, H.D., Ramos Castillo, A. και Rubis, *Weathering Uncertainty: Traditional Knowledge for Climate Change Assessment and Adaptation.*, UNESCO, UNU, 2012, σελ.68.

Συμπεράσματα

Η προσαρμογή είναι μία πολύπλοκη διαδικασία καθώς για να λειτουργήσει πρέπει να ληφθούν υπ' όψη πολλές παράμετροι προκειμένου να γίνει η επιλογή της σωστής μορφής. Ως μέθοδος αντιμετώπισης της κλιματικής αλλαγής γίνεται όλο και πιο διαδεδομένη καθώς όλο και περισσότερα μέρη στον πλανήτη πλήττονται από το φαινόμενο της κλιματικής αλλαγής. Μέσα σε αυτά είναι και οι αυτόχθονες κοινότητες που ζουν συνήθως σε ευπρόσβλητες περιοχές και ιδιαίτερα ευπαθείς.

Οι αυτόχθονες ωστόσο δεν παραμένουν παθητικοί στο φαινόμενο αυτό. Ούτως ή άλλως η προσαρμογή δεν είναι μία άγνωστη διαδικασία για εκείνους καθώς οι περιοχές στις οποίες κατοικούν διακρίνονται από ιδιαίτερα φυσικά περιβάλλοντα, τα οποία ανέκαθεν αντιμετώπιζαν έντονα καιρικά φαινόμενα. Οι αλλαγές στο κλίμα δεν είναι κάτι νέο για τους γηγενείς ωστόσο, αληθεύει ότι η κλιματική αλλαγή έχει επιφέρει αρκετές διαφοροποιήσεις στην ένταση και τη συχνότητα αυτών των φαινομένων. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα τα οικοσυστήματα να λειτουργούν με έναν πρωτόγνωρο τρόπο ή ακόμα και να καταστρέφονται καθώς η σφοδρότητα και η ταχύτητα της κλιματικής αλλαγής δεν τους αφήνει τα περιθώρια να ενεργοποιήσουν τους μηχανισμούς προσαρμογής και επούλωσης. Το ίδιο συμβαίνει και με τους αυτόχθονες. Παρά την εξοικείωση τους με τη φύση και τα φαινόμενα της αυτή τη στιγμή βιώνουν κάτι πρωτόγνωρο που μεταβάλλει άρδην την καθημερινότητά τους.

Στην προσπάθειά τους να ακουστεί η φωνή τους και τα προβλήματα τους στη διεθνή κοινότητα, οι αυτόχθονες έχουν παρουσιάσει μία ιδιαίτερα ενεργή παρουσία σε γεγονότα όπως Συνδιασκέψεις. Οι γηγενείς για χρόνια διεκδικούν μία αναγνώριση της παρουσίας τους και την ενεργή συμμετοχή τους σε διεθνές επίπεδο για ζητήματα που τους αφορούν. Η προσπάθεια ξεκίνησε από πολύ βασικότερες διεκδικήσεις όπως την αναγνώριση των δικαιωμάτων τους επί της γης και των πόρων τους και την επιδίωξη κατοχύρωσης της αυτοδιάθεσης τους. Η μη κατοχή του στάτους του κράτους και οι ιδιαίτερες συνθήκες που τους χαρακτηρίζουν δυσκόλεψαν το δρόμο τους προς την επιτυχία των διεκδικήσεων τους. Ειδικά το ζήτημα της αυτοδιάθεσης είχε εγείρει μεγάλη ανησυχία σε κάποιες αναπτυγμένες χώρες λόγω του φόβου απόσχισης. Ωστόσο, οι αυτόχθονες ποτέ δεν είχαν κάτι τέτοιο ως επιδίωξη. Με την πάροδο του χρόνου, πολλές από τις διεκδικήσεις τους πραγματοποιήθηκαν μέσα από κείμενα όπως η Σύμβαση του ILO No 169 ή η Διακήρυξη των ΗΕ για τα Δικαιώματα των Αυτοχθόνων. Φυσικά, στην πράξη τα δικαιώματα αυτά συχνά εξακολουθούν να καταπατώνται και η ανησυχία των αυτοχθόνων για τη διατήρησή τους δεν έχει σταματήσει να υφίσταται.

Από τη συμμετοχή τους στις Συνδιασκέψεις των ΗΕ για το κλίμα και το περιβάλλον δεν είναι επίσης ικανοποιημένοι. Μέχρι σήμερα δεν έχουν καταφέρει να εξασφαλίσουν το στάτους μίας πλήρους συμμετοχής κάτι το οποίο τους κάνει να δυσανασχετούν ιδιαίτερα καθώς αν μη τι άλλο το ζήτημα της κλιματικής αλλαγής και της διαχείρισης της τους αφορά εφ' όσον είναι οι πρώτοι που πλήττονται. Η οργάνωσή τους και οι διεκδικήσεις τους έχουν αυξηθεί και συστηματοποιηθεί με τα χρόνια όμως το αποτέλεσμα είναι πάντα το ίδιο. Η όλο και καλύτερη ενημέρωσή τους επί του θέματος και όλο και πιο έντονη προετοιμασία αλλά και η διοργάνωση παράλληλων εκδηλώσεων κατά τη διάρκεια των κύριων συναντήσεων προκειμένου να συσπειρώσουν τον κόσμο και να τραβήξουν την προσοχή φαίνεται να μην

αποδίδουν. Τα τελευταία χρόνια οι διεκδικήσεις των αυτοχθόνων επαναλαμβάνονται, απόδειξη ότι δεν εισακούγονται. Πάρα την πίστη για ένα καλύτερο αποτέλεσμα κάθε φορά πλέον οι αυτόχθονες φαίνεται να έχουν καταλάβει τη ματαιότητα των προσπαθειών τους και κάποιοι από αυτούς εξακολουθούν να παρευρίσκονται σε τέτοιου είδους κινήσεις προσπαθώντας να εξασφαλίσουν μέσω κάποιας προσωπικής επαφής κάποια βοήθεια για τη δική τους περιοχή μια και η ελπίδα τους για συνολική παγκόσμια δράση φαίνεται να χάνεται.

Επί του πρακτέου, όταν οι αυτόχθονες επιστρέφουν στην πατρίδα τους έχουν να αντιμετωπίσουν τα αποτελέσματα της κλιματικής αλλαγής. Η άμεση και άρρηκτη σύνδεση τους με το φυσικό περιβάλλον για την διεξαγωγή των καθημερινών τους δραστηριοτήτων απειλεί τις δραστηριότητες αυτές τώρα που και το ίδιο το περιβάλλον βρίσκεται σε κίνδυνο. Επίσης, το περιβάλλον τους έχει άμεση σχέση με πνευματικές δραστηριότητες όπως ο πολιτισμός και η θρησκεία τους. Οι πτυχές αυτές έχουν πολύ μεγάλη σημασία για τους αυτόχθονες καθώς αποτελούν μέρος της ταυτότητας που τους διατηρούν ξεχωριστούς. Αξίζει να σημειωθεί ότι παρά το εκ διαμέτρου αντίθετο κλίμα μεταξύ των δύο περιοχών που εξετάστηκαν, SIDS και Αρκτικός Κύκλος, υπάρχουν μεγάλες ομοιότητες στον τρόπο ζωής, στον τρόπο θέασης αλλά και αντιμετώπισης της κλιματικής αλλαγής. Προφανώς αυτό μαρτυρά την όμοια βάση πάνω στην οποία οι αυτόχθονες κοινωνίες αναπτύσσονται.

Για την αντιμετώπιση των αλλαγών αυτών οι αυτόχθονες έχουν προβεί σε μεγάλες αλλαγές στη ζωή τους, όπως αλλαγή στον τρόπο θήρευσης και γεωργίας, μετοίκηση σε υψηλότερα μέρα ή πιο αστικά και χρήση άλλου είδους αντικειμένων στην καθημερινότητα τους. Σ' αυτό συμβάλλει και η εξάπλωση της παγκοσμιοποίησης που έχει καταφέρει να εισχωρήσει ακόμα και στις απομονωμένες περιοχές τους. Ωστόσο, στην παρούσα συγκυρία το νόμισμα αυτό έχει δύο όψεις καθώς παρά την αλλοίωση του παραδοσιακού τρόπου ζωής τους παρέχουν και μέσα που διευκολύνουν την αντιμετώπιση του επιδεινούμενου κλίματος. Παρά το βιώσιμο τρόπο ζωής τους, οι κοινότητες αυτές φαίνεται ότι πλέον χρειάζονται και εξωτερική βοήθεια, οικονομική και υλικοτεχνική, προκειμένου να ανταπεξέλθουν της κλιματικής αλλαγής.

Οι γηγενείς συνεχίζουν να δρουν ενστικτωδώς και μέσα από την παρατήρηση. Η εφαρμογή όποιας μορφής αυτόνομης προσαρμογής επιδιώκεται στηρίζεται στην παραδοσιακή γνώση και τις παραδοσιακές τεχνικές που κατέχουν αυτές οι ομάδες. Τα παραπάνω έχουν κατακτηθεί έπειτα από παρατηρήσεις αιώνων μίας φύσης με την οποία είναι σε διαρκή επαφή. Είναι λοιπόν αντιληπτό ότι αυτού του είδους τη γνώση μπορούν να τη διαθέτουν μόνο όσοι διάγουν τον δικό τους τρόπο ζωής. Η γνώση αυτή μεταβιβάζεται από γενιά σε γενιά και έχει βοηθήσει επί χιλιετίες τις ομάδες αυτές να επιβιώσουν στο ιδιαίτερο περιβάλλον που τους περικλείει. Σήμερα μέρος αυτής της γνώσης έχει διαβρωθεί καθώς οι συνθήκες έχουν αλλάξει κατά κόρον. Τα κενά που έχουν δημιουργηθεί μπορούν να καλυφθούν από την επιστημονική γνώση, η οποία μπορεί να βοηθήσει τους πληθυσμούς αυτούς να αντιληφθούν τις αιτίες και το φαινόμενο της κλιματικής αλλαγής εν γένει και να τους παρέχουν πληροφορίες που μπορούν να χρησιμοποιήσουν για να εφαρμόσουν αποτελεσματικά τον παραδοσιακό τρόπο ζωής τους. Επίσης, τρίτοι δρώντες όπως ερευνητές μπορούν να τους βοηθήσουν να

εμπλουτίσουν τις μεθόδους προσαρμογής τους και να τις τροποποιήσουν αναλόγως των συνθηκών.

Φυσικά, από αυτή τη συναναστροφή και η επιστήμη αλλά και ο ανεπτυγμένος κόσμος γενικά θα βγει κερδισμένος καθώς θα έχει τη δυνατότητα να λάβει πληροφορίες για τις οποίες δεν υπάρχει πουθενά αναφορά. Δεδομένου ότι οι κοινότητες τους ζουν σε περιοχές απομονωμένες για τις οποίες δεν υπήρχε μεγάλη έρευνα στο παρελθόν, συχνά οι γηγενείς είναι οι μόνες πηγές πληροφόρησης που έχει ο ανεπτυγμένος κόσμος σήμερα που προσπαθεί να παρακολουθήσει αυτές τις περιοχές που λειτουργούν ως βαρόμετρο για τις αλλαγές που υφίστανται. Δεδομένης της σημασίας τους, η χρήση και η συνεργασία μεταξύ των δύο ειδών γνώσεων θα πρέπει να είναι ισότιμη στην προσπάθεια καταπολέμησης και προσαρμογής στην κλιματική αλλαγή.

Τελικά το ερώτημα είναι ποια είναι η συμβολή των αυτοχθόνων στην προσαρμογή για την κλιματική αλλαγή. Αρχικά, πρέπει να γίνει αποδεκτό ότι προκειμένου να καταφέρουν να συμβάλλουν στην προσαρμογή αποτελεσματικά πρέπει να διασφαλιστούν ορισμένα δικαιώματα τους, όπως η αναγνώριση επί της γης τους αλλά και να ενταχθούν ουσιαστικότερα σε διαδικασίες όπως αυτή της λήψης αποφάσεων. Με τη διασφάλιση των δικαιωμάτων θα μπορούν να συνεχίσουν την εφαρμογή των σχετικών πρακτικών τους και να τις μοιραστούν με τον υπόλοιπο κόσμο έχοντας εξασφαλίσει με αυτόν τον τρόπο και τα δίκαια αντισταθμιστικά οφέλη. Έτσι, θα βοηθήσουν τον υπόλοιπο κόσμο να αναπτύξει τις προσαρμοστικές του ικανότητες έχοντας κατοχυρώσει το στάτους και τη συμμετοχή για την οποία τόσα χρόνια μάχονται.

Επίσης, οι μέθοδοι και τα εργαλεία που χρησιμοποιούνται από τους αυτόχθονες είτε με δική τους πρωτοβουλία είτε σε πιλοτικά προγράμματα μπορούν να δείξουν και στον υπόλοιπο κόσμο τη χρησιμότητα τους και με τις κατάλληλες τροποποιήσεις να χρησιμοποιηθούν και ευρύτερα όπου παρίσταται ανάγκη. Παρά το γεγονός ότι οι αντιλήψεις και οι αξίες του αναπτυγμένου κόσμου και των αυτοχθόνων διαφέρουν σημαντικά, η απειλή που έχουν να αντιμετωπίσουν είναι η ίδια. Το γεγονός ότι οι αυτόχθονες την αντιμετωπίζουν πρώτοι δεν μπορεί παρά να έχει να προσδώσει μαθήματα στον υπόλοιπο κόσμο.

Κλείνοντας την εργασία κάποιες ακόμα παρατηρήσεις είναι οι εξής. Εξ' αιτίας της σύνθεσης του ζητήματος της κλιματικής αλλαγής που είναι πολύπλευρο εμπλέκονται διάφοροι τομείς που αλληλεξαρτώνται. Έτσι, η επιλογή μέτρων προσαρμογής και καταπολέμησης της κλιματικής αλλαγής πρέπει να γίνεται με προσοχή ώστε να μην ευνοείται κάποιος τομέας με το να πλήττεται κάποιος άλλος. Για παράδειγμα, στην προσπάθεια μείωσης των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου μπορεί να αποφασιστεί η καλλιέργεια βιοκαυσίμων σε εκτάσεις του αναπτυσσόμενου κόσμου που χρησίμευαν για γεωργία, η οποία είναι απαραίτητα για την επιβίωση των αυτοχθόνων. Έτσι, προσπαθώντας να μετριάσουν το φαινόμενο της κλιματικής αλλαγής και τις επιπτώσεις του μπορεί να προκληθούν άλλα προβλήματα όπως οικονομικά, επισιτιστικά, κοινωνικά κτλ. Οι ισορροπίες είναι πολύ λεπτές. Για το λόγο αυτό οι αποφάσεις πρέπει να λαμβάνονται πολύ προσεκτικά από άτομα με γνώση (επιστήμονες) αλλά και εμπειρία(αυτόχθονες) για να επιτυγχάνεται πολύπλευρη θεώρηση του φαινομένου.

Επίσης, η κλιματική αλλαγή επιφέρει επιπτώσεις στους πληθυσμούς αυτούς που δε μπορούν να αποφευχθούν. Οι προηγούμενες συνθήκες διαβίωσης σε

παρθένα εδάφη με έναν καθαρά παραδοσιακό τρόπο ζωής αποτελούν παρελθόν για πολλές από αυτές τις κοινότητες και είναι μέλλον απίθανο να επαναληφθούν. Αναγκασμένοι εκ των συνθηκών πρέπει να δεχθούν αλλαγές που θα προέλθουν από τον αναπτυσσόμενο κόσμο με στόχο να βοηθηθούν να προσαρμοστούν στη νέα πραγματικότητα. Τα ζητούμενα είναι δύο και είναι τα εξής. Πρώτον, να μη χρησιμοποιηθεί αυτή η μορφή βοήθειας από τους αναπτυσσόμενους ως μία «νέο-αποικιοκρατική» προσπάθεια με στόχο να εκμεταλλευτούν ξανά την ανάγκη και εν μέρει την άγνοια αυτών των ανθρώπων και δεύτερον, η βοήθεια αυτή να λάβει υπ' όψη της τις υφιστάμενες ιδιαιτερότητες και να προσπαθήσει να τις διατηρήσει και να τις διαφυλάξει. Ένα παράδειγμα αποτελεί η μόρφωση. Παρά το γεγονός ότι η μόρφωση είναι επιθυμητή και απαραίτητη πρέπει να διατηρεί παραδοσιακά στοιχεία όπως η γλώσσα ή τα αντικείμενα εκμάθησης των πληθυσμών αυτών.

Από την πλευρά τους οι αυτόχθονες πρέπει να πάψουν να είναι επιφυλακτικοί ή ακόμα και αρνητικοί με ότι προτείνουν οι αναπτυσσόμενοι έχοντας σχηματίσει τη δογματική πεποίθηση ότι κάθε τους πρόταση αποσκοπεί στο να εξυπηρετήσει τα δικά τους συμφέροντα και να εκμεταλλευτεί ή έστω να αγνοήσει τους αυτόχθονες. Φυσικά, δυστυχώς αυτό συχνά συμβαίνει. Ωστόσο, αν από την πλευρά τους είναι προκατειλημμένοι δε θα μπορέσει να προκύψει γόνιμη συνεργασία. Οι αυτόχθονες πρέπει να δεχθούν ότι είναι μειοψηφία και ότι η πλειοψηφία έχει πολύ διαφορετικό τρόπο σκέψης και δράσης που μάλλον ποτέ δε θα ταυτιστεί με τον δικό τους. Αυτό δε σημαίνει ότι πρέπει να παραιτηθούν των προσπαθειών τους. Θα ήταν πιο γόνιμο όμως και για τις δύο πλευρές να δεχθούν τη συναναστροφή τους και να προσπαθήσουν να είναι αποδοτική. Η κλιματική αλλαγή ανάγκασε αυτές τις δύο απομονωμένες και τόσο διαφορετικές πλευρές του πλανήτη να έρθουν σε επαφή. Το καλύτερο θα ήταν να προσπαθήσουμε να αποκομίσουμε ότι καλύτερο ο ένας από τον άλλο.

Συμπερασματικά, η CBA είναι μία μέθοδος κατά την οποία «βοηθάς τους ανθρώπους να βοηθήσουν τον εαυτό τους». Μία τέτοια πρακτική είναι απαραίτητη καθώς η κλιματική αλλαγή έχει έρθει και μόνο αν μας βρει συσπειρωμένους μπορεί να αντιμετωπιστεί.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική Βιβλιογραφία

- Γρηγορίου, Η., Π., Σαμιώτης, Δ., Γ., Τσάλτας, Ι., Γ., *Η Συνδιάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών (Rio De Janeiro) Για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη*, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 1993.
- Σαμιώτης, Δ., Γ., Τσάλτας, Ι., Γ., *Διεθνής Προστασία του Περιβάλλοντος*, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 1990.

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

- Dodds, F., Higham, A., Sherhman, R., *Climate Change and Energy Security*, Earthscan, London, 2009.
- Anaya, S., J., *Indigenous Peoples in International Law*, Oxford Unoversity Press, 2004.
- Neil, L., *Climate Change and Adaptation*, Earthscan, London, 2008.
- Parker A., et.al., *Climate Change and Pacific Rim Indigenous Nations*, Niari, The Evergreen College, Olympia, Washington, USA, 2006.

Ξενόγλωσση Αρθρογραφία

- Adger, N., W., et.al., Are there social limits to adaptation to climate change?, *Climate Change*, 2009
- Adger, N., W., Vulnerability, *Global Environmental Change*, Vol.6, 2006
- Adger, N., W., Arnell, N., W., Successful adaptation to climate change across scales, *Global Environmental Change*, Vol.15, 2005
- Barker, T., Scrieciu, S., Taylor, D., Climate change, social justice, and development, *Society for international development*, Vo. 51, 2008
- De Angelis, Massimo, Climate change, mother earth and the commons: reflections on the El Cumbre, *Society for international development*, Vol.54, No2, 2011

- Duerden, F., Translating Climate Change Impacts at the Community Level, *Arctic*, Vol.57, No2, 2004
- Farhana, Y., Rahman, A., Huq, S., Vulnerability, adaptation and climate disasters: a conceptual overview, *IDS*, Vol.36, No4, 2005
- Ford, D. J., Pearce, T., Duerden, F., Furgal, C., Smit, B., Climate change policy and Canada's Inuit population: the importance of and the opportunities for adaptation, *Global Environmental Change*, Vo.20, Issue1, 2010
- Grothmann, T., Patt, A., Adaptivecapacity and humancognition: The process of individual adaptation to climate change, *Global environmental Change*, Vol.15, Issue3, 2005
- Heltberh, R., Siegel, B., P., Jorgensen, L., S., Addressing human vulnerability to climate change: Toward a 'no-regrets' approach, *Global Environmental Change*, Vol.19, 2009
- Kelman, I., West, J.J., Climate change and Small Island Developing States, *Ecological and Environmental Anthropology*, Vol.5, No.1, 2009
- Martello, L., M., Indigenous Peoples as Representations and Representatives of Climate Change, *Social Studies of Science*, Vol.38, No3, 2009
- Mercer, J., Disaster risk reduction of climate change adaptation: are we reinventing the wheel?, *Journal of International Development*, Vol.22, ,2010
- Sachs, Wolfgang, Climate change and human rights, *Society for international development* , Vol.51, 2008,
- Pelling, M., Small island developing states: natural disaster vulnerability and global change, *Global Environmental Change*, Vol.3, Issue, 2, 2001
- Schipper, L., Pelling, M., Disaster risk, climate change and international development: scope for and challenge to integration, *Disasters*, Vo.3, Issue1, 2006
- Smit, B., Pilifosova, O., Adaptation to climate change in the context of sustainable development and equity, *Sustainable Development*, 2001
- Smit, B. Wandel, J., Adaptation, Adaptive Capacity and Vulnerability, *Global Environmental Change*, Vol.16, Issue 3, 2006
- Thomalla, F., Downing, T., Spanger-Siegfried, E., Han, G., Rockstrom, J., Reducing hazard vulnerability: towards a common approach between disaster risk reduction and climate adaptation, *Disasters*, Vol.300, No1, 2006
- Tsosie, R., Indigenous Peoples and environmental justice: the impact of climate change, *University of Colorado Law Review*, Vol. 78, 2007

Ελληνική Αρθρογραφία

- Κατσιμπάρδης, Κ., Διάσκεψη του Μπαλί για την Κλιματική Αλλαγή: Πόσο επιτυχής μπορεί να θεωρηθεί;, *Νόμος και Φύση*, 2008, (Διαθέσιμο στο: <http://www.nomosphysis.org.gr/articles.php?artid=3347&lang=1&catid=1>)
- Τσάλτας, Γρ., Ο Δρόμος προς την Κοπεγχάγη, *Νόμος και Φύση*, 2009, (Διαθέσιμο στο: <http://www.nomosphysis.org.gr/articles.php?artid=3701&lang=1&catid=2>)

Διαδίκτυο

- Global Issues, <http://www.globalissues.org/article/693/rights-of-indigenous-people> (Προσπελάστηκε: 6/6/2012)
- Η Συμφωνία/ Διακήρυξη της Κοπεγχάγης, *Νόμος και Φύση*, Μάρτιος 2010, διαθέσιμο στο: <http://www.nomosphysis.org.gr/articles.php?artid=4074&lang=1&catid=2>, (Προσπελάστηκε 5/7/2012)
- IIED, Community Based Adaptation- IIED Briefing, διαθέσιμο στο: <http://www.iied.org/community-based-adaptation-iied-briefing> (Προσπελάστηκε 8/8/2012)
- Leaflet No.7, The International Decade of the World's Indigenous People , διαθέσιμο στο: <http://www.ohchr.org/Documents/Publications/GuideIPleaflet7en.pdf> (Προσπελάστηκε, 9/8/2012)
- Review of Community Based Vulnerability Assessment . Method and Tools, διαθέσιμο στο: http://www.google.com/search?q=Review+of+Community+Based+Vulnerability+AssessmentMethods+and+ToolsExecutive&rls=com.microsoft:el:IE-Address&ie=UTF-8&oe=UTF-8&sourceid=ie7&rlz=1I7SKPT_elGR452 (Προσπελάστηκε 27/7/2012)
- Vulnerability and Adaptation to Climate Change in Small Island Development States, διαθέσιμο στο: http://unfccc.int/files/adaptation/adverse_effects_and_response_measures_art_48/application/pdf/200702_sids_adaptation_bg.pdf (Προσπελάστηκε 19/8/2012)

Άλλες πηγές

- ABD, *Responding to Climate Change in the Pacific*, 2010
- CGD Policy Paper 001, Birdsall, N., De Nevers, M., *Adaptation finance: how to get out from between a rock and a hard place*, Feb. 2012
- CIEL, Wagner, M., Goldberg, D.M., *An Inuit petition to the Inter -American Commission on human rights for dangerous impacts of climate change*
- The World Bank, *Indigenous People: Policy Brief: Still among the poorest of the poor*
- IIED, *60 participatory learning and action: Community based adaptation to climate change*, Dec. 2009
- IIED, Huq, S., *Improving Information and Community based Adaptation*, 2011
- IPCC, Bijlsma, L., Ehler, C.N., Klein, R.J.T., Kulshrestha, S.M., McLean, R.F., Mimura, N., Nicholls, R.J., Nurse, L.A., Perez Nieto, H., Stakhiv, E.Z., Turner, R.K., Warrick, R.A., *Coastal zones and small islands*, 1995
- IUCN Issues Paper, Macchi, M., *Indigenous and traditional Peoples and climate change*, March 2008
- IUCN Environmental Guidance Note for Disaster Risk Reduction, EMS NO.8, Sudmeier-Rieux, K., Ash, N., *Healthy ecosystems for human security*
- IWGIA, Carling, J., *Indigenous Peoples' involvement in National Politics*, 2001
- Report of the Indigenous Peoples' Global Summit on Climate Change, Alaska, 20-24 April 2009
- Framework for integrating indigenous and scientific knowledge for disaster risk reduction, Mercer, J., Kelman, I, Taranis, L., Suchet-Pearson, S.
- NIARI, Ever Green State College, Parker, A., Grossman, Z., Whitesell, E., Stephenson, B., Williams, T., Hardison, P., Ballew, L., Burnham, B., Bushnell, J., Klosterman, R., *Climate change and Pacific Rim Indigenous Nations*, Oct. 2006
- Petition to the Inter American Commission on Human Rights, *Violations resulting from global warming caused by the United States*, Dec. 2005
- SPREP, Presentation on community-based adaptation approaches in the Pacific Island Countries
- United Nations Conference on Environment and Development, Rio de Janeiro, Brazil, 3 to 14 June, 1992, *Agenda 21*

- UN Permanent Forum on Indigenous Issues, 11th Session, New York, Agenda Item 4 (a): *Human rights: implementation of the UN Declaration on the Rights of Indigenous Peoples*, 15 May, 2012
- UNIPP Strategic Framework 2011-2015
- United Nations International Strategy for Disaster Reduction-UNEP, Dolcemascolo, G., Stephens, J., Morton, A., Scaerpf, C., *Ecosystems and community resilience: the co-benefits of the partnerships*
- UNU-TKI IAS, Ver. 0,4, *Climate change, adaptations and Indigenous People*, Aug. 2009
- UNICEF, No.1083, Chapter III, Collings, N., 1997
- UNU-IAS Working paper No. 166, Yamamoto, L., Esteban, M., *Atoll islands and climate change: sovereignty implications*, Oct. 2011
- UNU-IAS, McLean, K.G., *Advanced guard: climate change impacts, adaptation, mitigation and indigenous peoples*, 2010